TEOLOGIA
DOMMATICA
162
H
53.
BIB. NAZ. NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
162
H
53
NAPOLI

DE SACRIFICIIS

LIBRI DUO;

Quorum Altero explicantur Omnia

JUDÆORUM,

NONNULLA

GENTIUM PROFANARUM

Sacrificia:

ALTERO

SACRIFICIUM CHRISTI.

UTROQUE

ECCLESIÆ CATHOLICÆ his de rebus Sententia contra *Fauſtum Socinum*, ejúſque Sectatores defenditur.

AUTORE

GUILIELMO OUTRAMO S.T.P.

Eccleſiæ S. *Petri* apud *Weſtmonaſterienſes Canonico*.

LONDINI,

Typis *T. Roycroft*, Impenſis *Richardi Chiſwell* ad Inſigne Roſæ Coronatæ in Cœmeterio D. *Pauli*. MDCLXXVII.

2

Imprimatur,

Dec. 14. 1676. *G. Jane* R. P. D. *Henr.* Epiſc. *Lond.* à Sacris Domeſticis.

Nobiliſſimo Honoratiſſimoq; Domino, Domino *THOMÆ* Comiti de Danby, Vicecomiti de Latimer, Baroni de Kiveton, Partis occidentalis Agri Eboracenſis Militiæ Præfecto Regis Locum tenenti, Summo Angliæ Theſaurario, Regiæ Majeſtati à Conſiliis Secretioribus, Illuſtriſſimiq; Ordinis *Georgiani*, ſive Periſcelidis Equiti Aurato.

S. P.

Q*UUM ea diu erga me fuit*, Clariſſime Domine, *tua*, Tuorumque *benevolentia, quam & mecum Ipſe ſæpe recolere debeam, & apud alios commemorare*;

non committendum eſſe duxi, ut Libri hi de Sacrificiis à me ſcripti ſine tui erga me favoris gratâ mentione ederentur. Quæ quidem commemoratio mea etiamſi ad honorem tuum (quo te maximè tuæ ipſius virtutes cumulant) incrementi nihil afferre poſſit, eo minus tamen prætermittenda à me fuit, quòd alia mihi nulla ſit ratio, aut facultas, quâ meliùs poſſim gratum erga Te *teſtari animum. Neque verò ut* Amplitudinem *tuam permagno honore ſtudióque colam, ea tantùm, quæ in Memetipſum beneficia contuliſti, faciunt, ſed multò magis officia illa, quæ quidem* Regiæ Majeſtati, *quæ* Eccleſiæ *noſtræ* Anglicanæ, *quæ univerſæ* Reipublicæ *ſummâ cum Fide, & ſapientia, maximâque diligentiâ præſtas. Quæ quo diutiùs præſtare poſſis, faxit Deus, ut valetudine, rerúmque omnium fælicitate animi tui altitudini, & ſingulari*

lari prudentiæ pari quàm diutiſſimè perfruare Quæ Tibi *ex animo precor, ut qui ſim*

Amplitudini &

Dignitati tuæ

Devotiſſimus

Guilielmus Outramus.

PRÆFATIO.

CUM Vir perquam Venerandus, Joannes Dominus Epiſcopus Roffenſis *ſermones mecum ante annos aliquot de Sacrificio Chriſti ſereret, accidit, ut inter colloquia noſtra meam Ego eâ de re ſententiam ex concione recitarem ad* Populum *diu antè habitâ. Quâ perlectâ, hortari me continuò cœpit* Reverendus Pater *(cujus cùm autoritas, tum judicium plurimum apud me valebat) ut quæ vernaculâ oratione curſim atque breviter attigeram, ea paulo latiùs explicata literis Latinis conſignarem. Quod ſimul ac in me ſuſceperam, præcipuos Scriptores* Socinianos *(quibuſcum maximè certamen mihi futurum vidi) primos omnium relegendos duxi. Quos, qui eorum ſcripta legerit, ita de* morte *Ieſu Chriſti, ita de Illius* Sacrificio *(quod*

(*quod à morte ejus ſemper ſejungunt*) *judicâſſe ſentiet* , *ut* alteri *omnem planè detraxerint pœnæ vicariæ rationem*, *nihilque nobis gratiæ apud Deum* altero *impetratum exiſtimaverint: ut qui licet Mortis ejus vim aliquo modo circa Deum* ; *vim tamen Sacrificii ejus circa homines primò verſari ſtatuerint. Quibuſcum etiamnum ſentiunt omnes Socini Sectatores.*

V. Crell. contra Grot. c. 8. partic. 4 & c. 10. partic. 3.

Neque hos movet, quòd Chriſtus peccata noſtra tuliſſe, *quòd* pro nobis, *quòd* pro peccatis noſtris , *quòd* propter peccata noſtra mortuus , *quòd* ſanguine ſuo peccata noſtra expiaſſe , *quòd* ſe ut ἀντίλυτρον pro omnibus dediſſe , animámque ſuam ut λύτρον pro multis, *quòd* ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν , *quòd* Advocatus noſter *dicitur. Hæc enim omnia loquendi genera* , *aliáque* , *ſiqua ſint* , *ſimilia alium facilè recipere poſſe ſenſum dictitant* , *ac qui iis à multis ſæculis ab Eccleſiâ Chriſtianâ tributus fuit*, *aliúmque quidem* , *ſi rationem ſequi volumus* , *iis tribui oportere.* Ferre peccata *idem quidem* , *inquiunt* , *quod peccatorum pœnas luere in ſacris literis quandoque valet* , *ſed & idem etiam* , *quod peccata auferre* , *hoc*

Iſai. 53. 12. 1 Pet. 2. 24. 1 Tim. 2. 6. Matth. 26. 26. 1 Cor. 15. 3. Gal. 1. 4. 1 Pet. 3. 18. Rom. 4. 25 Hebr. 13. 12. Matth. 20. 28. Rom 8. 34. Hebr. 7. 25. 1 Joh. 2. 1.

eſt.

eſt, *Extinguere*, *aut Remittere. Ex quo Deus ipſe* peccata ferre *à* Moſe *dictus eſt.* Pro Exod. 34. 7. Numer. 14. 18.
nobis mori *nihil minus quàm vicariam pœnam deſignare judicant*, *quippe quòd nos ipſi* (*quibus aliena peccata luere in officio eſſe nemo dixerit*) *alii* pro *aliis* mortem oppetere, *ſi temporum ratio poſtulaverit*, *in ſacris literis juſſi ſumus. Neque reliqua magis apud eos valent*; *ut quibus Chriſtus* 1 Joh. 3. 16.
pro peccatis noſtris mortem ſubiiſſe *dici viſus ſit*, *quòd mortem ad eà delenda ſubiit*, *non*, *quòd pœnas eorum luit* : *&* propter peccata noſtra mortuus, *ut cui cruentæ mortis occaſio noſtris extiterit ex peccatis* : *itémque* ſuo ipſius ſanguine peccata noſtra expiâſſe, quatenus (*ut* Crellii Ad Hebr. 13. 12
verbis utar) mortis ſuæ cruentæ interventu in cœleſtia illa adyta penetravit, ſuâque curâ nos peccatorum reatu pœnâque ſolvit: *atque etiam* ſeſe ut ἀντίλυτρον animamque ſuam ut λύτρον dediſſe, *non quòd vicarias pœnas ſubiit*, *ſed quòd ex impenſâ vitâ ſuâ & nobis exemplum ad pietatem, rem ad ſalutem neceſſariam*, *& ſibi jus & poteſtas extitit nos à peccatorum ſervitute*, *eorúmque pœnis liberandi. Ac denique ut*, *quæ*

a *reſtant*,

reſtant, exequar, nihil minus quàm Advocati munus in Ieſu Chriſto Advocato noſtro agnoſcunt Socini Sectatores, ut quem non ideo Advocatum, aut ἐντυγχάνειν *dici judicent, quòd nos, ac noſtra Deo commendat, ſed quod poteſtate à Deo acceptâ nos ab peccatis ſuppliciiſque, ſi ſe adeamus, tutos præſtat. Ita ſcilicet Socini Diſcipuli, quoties urgentur ſacris literis, vel ad verborum ambiguitatem, vel ad ſenſus quoſdam tralatitios, tanquam in caſtra, ſe recipiunt. Quas etſi latebras, his de rebus dum cogitarem, ipſâ locorum ratione, quibus de Sacrificio Chriſti agitur, iis occluſas nonnunquam vidi, tamen diſpiciendum exiſtimavi, an ex naturâ ipſarum rerum, nempe mortis & Sacrificii Chriſti, paulo certior elici, conſtituique poſſet ſenſus earum omnium locutionum, quibus rerum earum vis, ac ratio in ſacris literis enunciatur: fore ratus, id ſi fieri poſſet, ut majorem paſſim res ipſæ verbis, quàm verba rebus lucem afferrent.*

Quæ dum mecum reputabam, ſubibat animum ſacras literas de Chriſto, ut de Pontifice noſtro, de morte ejus non tantùm ut de morte Martyris, *&* Teſtatoris *meminiſſe, verùm etiam* victimæ piacularis *pro*

pecca-

peccatis Generis humani cæſæ. Ad hæc, Pontificem Judæorum Ieſum Chriſtum Pontificem noſtrum, eorúmq; victimas piaculares (nequid hîc de reliquis dicam) Chriſtum, ut victimam, adumbraſſe. Ac deniq; non dubitandum eſſe, quin quod typis *adumbratum,* Antitypo *verè præſtitum eſſet. Quæ cùm ſententia mihi penitus in animo inſediſſet, aggrediendum exiſtimavi ad Sacrificia Judæorum, & diligenter enucleandum, quæ propria ſit Sacrificii ratio, quænam eſſent Sacrificiorum genera legibus* Moſaicis *deſignata, quænam præcipuè eorum generum Sacrificium Chriſti adumbraverint, quantus eſſet uniuſcujuſque generis delectus à Deo inſtitutus, quibus perſonis genus quodque vel imperatum, vel permiſſum, quibuſq; de cauſis, & quibus ritibus, & quo in loco immolandum, & conficiendum eſſet, quænam eſſet Tentorii ſacri, quæ Templi Hieroſolymitani, quæ aræ rite dedicatæ, quæ etiam menſæ ſacræ ratio, quæ Sacerdotum, quæ Levitarum, quæ Offerentium inter immolandum partes fuerint, ac deniq; quid Doctores Judaici, quid populi profani de ſuis utriq; ſacrificiis, quidque etiam veteres Chriſtiani de utriſque olim judicaverint.*

*Quæ omnia (ut & alia multa) mecum in animo agitanti binæ de Sacrificiis Judæorum natæ mihi ſententiæ erant. Primò,*eorum omnium vim,perinde ac vim ſacrarum precum & gratiarum actionum,circa Deum propriè verſatam eſſe; *ut quæ omnia ad ejus gratiam vel impetrandam,vel commemorandam divinitus inſtituta viderim. Deinde,*victimas piaculares peccata, de quibus immolabantur,pœnâ vicariâ expiâſſe. *Quæ duo (ne Judæorum ſacra, ritúſque ad ea pertinentes unà cum rebus Chriſtianis eundem in locum cumulando his,quæ tractarem,obſcuritatem,Lectoribúſq; tædium afferrem) ſeorſum priùs demonſtranda duxi, quàm de Sacrificio Chriſti agerem. Ac cùm eadem pœne operâ, quâ duo illa jam propoſita,Judæorum omnia Sacrificia exponi poſſe intelligerem, totum potiùs his de rebus locum, quàm quidem partes illius aliquas, earúmq; alias ab aliis diſtractas, patefaciendum exiſtimavi. Atque ita factum, ut de Judæorum Sacrificiis (adjectis etiam, ubi id referre arbitrabar, quæ Gentium aliarum Sacrificia explicent) inſtitutiones haſce ſcripſerim. Quas iis utiles fore ſpero, qui (quod pernoſcere omnium intereſt) quæ ſit Sacrificii Ieſu Chriſti vis, & ratio, ſcire cupiunt.*

ELENCHUS

CAPITUM.

LIBRI PRIMI.

CAP. I. *Exponuntur duo Sanctitatis genera Deo, aliiſque aliquibus tributa; & quæ de Sacrificiorum Origine ubi utrumque diſputari ſolet.* p. 1

CAP. II. *De locis ad Sacrificia facienda adhibitis.* 19

CAP. III. *De Templi Tentoriiſque ſacri propria natura ac ratione.* 29

CAP. IV. *De Sacrorum Miniſtris.* [illegible]

CAP. V. *De Conſecratione Sacerdotum Aaronicorum.* 52

CAP. VI. *De vitæ, corporis, familiæque honeſtate in Sacerdotibus* Aaronicis *poſtulatâ.* 62
CAP. VII. *De Levitis.* 76
CAP. VIII. *Quid, & quotuplex ſit Sacrificium, ad Hebræorum ſenſum docetur. De fertis eorum ſpeciatim agitur.* 81
CAP. IX. *De victimarum delectu apud Judæos habito.* 97
CAP. X. *Proponuntur omnia victimarum genera Lege* Moſaïcâ *deſignata. De holocauſtis ſpeciatim agitur.* 106
CAP. XI. *De Sacrificiis ſalutaribus, eiſque, quæ ad Salutaria aliquo modo referri poſſunt, qualia erant, quæ primogenitorum, & decimarum nomine facta erant.* 114
CAP. XII. *De Sacrificiis piacularibus* חטאות *appellatis.* 125
CAP. XIII. *De Sacrificiis piacularibus* אשמות *dictis. Itemque de Sacrificio Paſchali.* 135
CAP. XIV. *De Sacrificiis totius cœtûs Iſraelitici.* 148
CAP. XV. *De Ritibus quibuſdam Sacrificalibus, præſertim de Oblatione, & agitatione victimarum, manibúſque earum capitibus imponendis, precibúſque ei ritui adjunctis.* 157
CAP. XVI. *De mactatione victimarum. De aſperſione ſanguinis: De pellium detractione, ritúque, quo victimæ proſecandæ erant.* 174
CAP. XVII. *De victimis comedendis, & extra caſtra comburendis.* 192
CAP. XVIII. *Quæ typi ſacri ratio ac vis ſit, explicatur; & quæ Sacrificia Judæorum Sacrificii Chriſti typi præcipui extiterunt.* 201

CAP.

CAP. XIX. *Probatur omnium Sacrificiorum vim non circa homines, ſed circa Deum primò, ac proprie verſatam fuiſſe.* p. 215

CAP. XX. *Oſtenditur Judæos ſacrificia ſua circa Deum verſari judicaſſe, Gentéſque profanas ſua quoque circa Deos ſuos. Quibus etiam additur Chriſtianorum eiſdem de Religionibus judicium.* 235

CAP. XXI. *Oſtenditur quid ſit pœna vicaria, eamque piacularibus hoſtiis irrogatam eſſe.* 248

CAP. XXII. *Piaculares victimas peccata, de quibus immolabantur, pœna vicaria expiaſſe, veterum Chriſtianorum, & Judæorum, perinde ac Gentium profanarum ſententiam fuiſſe demonſtratur.* 264

LIBRI SECUNDI.

CAP. I. *Oſtenditur Sacerdotii Chriſti generale munus, & ordo, ac denique quibus præcipuè rebus Chriſtus ad Sacerdotium [illegible] rat.* 287

CAP. II. *Sacras literas Sacerdotium propriè dictum Chriſto tribuere demonſtratur.* 294

CAP. III. *Oſtenditur cujus generis ſit Sacrificium Chriſti, & quibus rebus contineatur.* 305

CAP. IV. *De obedientiæ illius vi, quam Chriſtus ſeſe ad mortem offerens Deo præſtitit.* 311

CAP. V. *De morte Chriſti; iiſque ſacræ Scripturæ*

turæ locis, quibus morti ejus pœnæ vicariæ ratio tribuitur. 318

CAP. VI. *De iis ſacræ Scripturæ locis, in quibus de expiatione agitur morte Chriſti facta.* 332

CAP. VII. *De eâ Oblatione, quâ ſe Chriſtus, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris ante cæſam, Deo in cœlo offerebat. Ubi Chriſtum illud præſtitiſſe ita erga nos affectum, ut & nos ac noſtra generatim, & ſpeciatim preces noſtras Deo continuò commendaverit, multis argumentis docetur; & vera etiam explicatur interceſſionis ejus ratio.* 352

DE

DE
Sacrificiorum Origine.

CAP. I.

Exponuntur duo Sanctitatis genera Deo, aliiſque aliquibus tributa; & quæ de Sacrificiorum Origine ultrò citróque diſputari ſolent.

I. CUM ſummam Dei omnibus in rebus excel-
lentiam, tum maximè *Sanctitatem* ejus
paſſim commemorant Sacræ Literæ. Ve-
rùm ea voce non idem ſemper intelligitur; ſed aliàs
maxima illius puritas, (*a*) ſive eorum, quæ recta ſunt, (a) 1 Jo. 3. 3.
conſtans & immutabilis voluntas (quo pertinet illud
S. *Petri*. (*b*) *Secundum eum, qui vocavit vos, ſan-* (b) 1 Pet. 1. 15.
ctum, & ipſi in omni converſatione ſancti ſitis) aliàs
autem Majeſtas illa, quæ in omni excellentiæ genere,
ſumma ſcilicet in ſapientia, & potentia, ſummoque
in omnia dominio cernitur. Quibus rebus fit, ut
Deus omni laudis genere, omnique cultu dignus ſit.
Ut *Sanctum* idem ſæpe valeat, quod magnum, veren-
dum, & venerandum. Quale utique Sanctitatis ge-
nus Deo tribuunt Scriptores Sacri, quoties eum *San-
ctum Iſraelis*, noménve ejus *Sanctum* vocant. Nam
Sanctus Iſraelis idem valet, quod venerandum Nu-
men ejus, qui Iſraeli unicè colendus erat. Deique
nomen *Sanctum* dicitur, ut ſumma reverentia invo-
candum. Id quod docet *Davidis* illud, (*c*) *Confite-* (c) Pſ. 99. 3.
antur nomini tuo magno, quoniam terribile & ſan-

ctum eſt. Quo in loco *Sanctum* idem eſt, quod venerandum, & laude dignum.

II. Jam duplici illa ex ſanctitate, quam Deo tribuunt Sacræ Literæ, duo exiſtunt Sanctitatis genera, quæ etiam ad alia quædam pertinent. Quorum alterum eorum proprium eſt, quæ ratione prædita ſunt, qualis quidem Sanctitas eorum eſt, qui vitam ac voluntatem ſuam ad Dei voluntatem conformant; alterum ad ea omnia pertinet, quæ a profano uſu remota ad religioſum adhibentur. Cùm enim Dei, qui omnia condidit,& conſervat, omnia numine ſuo regit, ſummè inviolabilis ſit majeſtas; ſit ſanè, ut non *perſonæ* ſolùm, ſed & *res*, & *tempora*, & *loca* etiam, ac denique *ritus* aut *cæremoniæ*, quæ peculiari ratione ad Deum, ejuſve cultum pertineant, ſacris accenſeri debeant.

In eis autem, quorum erat hoc ſanctitatis genus, locum olim habebant ſacrificia; qua voce etſi ritus illi, quibus res aliqua Deo ſacrata & confecta fuit, apud Latinos (quantum memini) plerumque ſignificari ſolent, Ego tamen (ſiquidem alia deſit, quæ quidem ſacra tam animantibus, quam rebus inanimis facta deſignet) & res ipſas, quibus ritus iſti adhibiti erant, ſignificare ſæpe cogor. Quod tamen *Iſidori* exemplo facio, apud quem iſta extare video. (*d*) *Duo autem ſunt quæ offeruntur; donum, & ſacrificium: donum dicitur, quicquid argento, auroque, aut qualibet alia ſpecie efficitur. Sacrificium autem eſt victima, & quæcunque cremantur in ara, ſeu ponuntur.*

(*d*) *De Origin. lib. 6. c. 19.*

III. De Sacrificiis itaque deinceps dicere ingredienti id quidem, ſiquo modo poſſet, primò conſtituendum eſſet, Deíne aliquo explicato juſſu, an potiùs humano arbitratu primò ſacrificari cœptum ſit. Verum enimvero cum hic ſit perobſcurus locus, & perdifficilis

lis ad explicandum, ego ea potiùs ponenda duco, quæ hac de re ultro citróque diſputari ſolent, vel ſaltem diſputari poſſunt, quàm quicquam pro certo affirmandum.

Sunt itaque, qui Dei ipſius juſſu primò ſacrificatum judicant. Neque hos movet, quòd *Moſes* nuſquam in ſcriptis ſuis de tali aliquo juſſu meminerit. Nam ſicut ſacrificiorum originem nulli Dei præcepto tribuit, ita neque ſacrificantium arbitrio; ſed rem planè integram reliquit. Neque mirum, inquiunt, quòd ita fecerit; ſiquidem multa ac magna fuerint, quorum ille ſummæ brevitati ſtudens in hiſtoria ſua nuſquam meminit. Nuſquam ille *Enochi* vaticinium, nuſquam maximas *Loti* moleſtias pravis Sodomæorum moribus ortas, nuſquam pia *Noæ* monita (quorum tamen alii meminerunt (*e*) in libris ſuis memoriæ prodidit. Neque verò (quod multò magis refert) *Caini* & *Abelis* ſacrificia eo conſilio memoravit, ut reliqua etiam omnia exponeret ad ſacrificia pertinentia, ſed ut inde natum *Caini* in *Abelem* odium, nefariumque parricidium induceret: quo minùs mirum, ſi quæ non niſi in tranſitu attigit, eorum originem prætermiſerit.

(*e*) 2 *Pet.* 2. 5. 7, 8. *Jud.* 14.

Jam hanc ſententiam qui tuentur, illud imprimis urgere ſolent, fieri neutiquam potuiſſe, ut ſapienti & ſancto viro, ut *Abeli*, unquam in mentem veniret fore, ut Deo gratæ eſſent vel animantium innocentium cædes, carnium, extorum, adipumque nidor, vel quidem maxima erga Deum animi ipſius reverentia, ſummaque itidem dominii ejus in vitam necemque veneratio, hujuſmodi religionibus demonſtrata, niſi Deus ipſe explicato juſſu hoc rituum genus inſtituiſſet. Præſertim cùm (ut his viſum) nihil primitus immolaretur, niſi quod in victu humano erat, carnibus autem ad victum uti (ut probabilior fert ſententia) ante diluvium.

vium non liceret. Cujus ſanè argumenti vis eò compulit *Hugonem Grotium*, ſententiæ contrariæ defenſorem, ut is *Abelem* nullis mactatorum pecorum profectis, ſed viventium lacte ac lanis optimis
(*f*) *Ad Gen.* 4. 4. (ita חלב & בכורות (*f*) interpretatur) ad ſacrificia uſum judicet. Cujus tamen ſententiæ ſuæ haud ſcio an quenquam adjutorem habeat. Neque verò qui prima ſacrificia a Deo imperata cenſent, hoc unum, quo nitantur, habent; ſed & huc Apoſtoli il-
(*g*) *Heb.* 11. 4. lud afferunt. (*g*) *Fide majorem hoſtiam Abel quàm Cain Deo obtulit.* Fide autem, inquiunt, nihil fit, niſi quod fit Dei ipſius monitu.

IV. Verumenimvero minimè deſunt, qui quidem tantum abeſſe judicant ut hìc laudata *Abelis* fides explicato ullo Dei juſſu niteretur, ut hoc ex loco contrarium potiùs effici poſſe arbitrentur. *Abel* enim, inquiunt, ſi Deo idcirco ſacrificabat, quòd ejuſmodi aliqua Dei lege ſacrificare juſſus eſſet, quid de *Caino* judicandum? ut qui, ſi Deo ſacrificaret, quòd & ipſe quoque ejuſmodi legem a Deo latam eſſe crederet, eandem planè quam ipſe *Abel* fidem habuit. Quod ta-
(*h*) *Heb.* 11. men contrà fuiſſe conſtat. (*h*) Quod ſi nihil ejuſmodi credidit, ſanè nullo Dei explicato juſſu, ſed animi ſui inductione ex donis ſibi a Deo datis ſua ipſe ſponte ſacrificabat; id quod ſi *Cainus*, homo nequam, naturæ lumine ductus fecit, quanto magis *Abel*, vir bonus, idem feciſſe judicandus? Quod enim dicitur, *Abelem* niſi divinitùs monitum nunquam judicare potuiſſe, rem Deo gratam ſe facturum, ſi dominium ejus, & bonitatem hujuſmodi ritibus ac religionibus, quibus fuſus erat animantium ſanguis, palàm profiteretur, & coleret, id apud hos non multùm valet. Nobis enim, inquiunt, quibus alii mores, aliæ religiones inveterârunt, non eſt temere judicandum tanto temporis intervallo

tervallo, quid alteri in mentem venire poſſet, præſertim eorum, quæ non ſunt contra naturæ leges, qualia utique erant ſacrificia; ut quæ Deus, qui nihil unquam contra naturæ leges juſſit, populo Hebræo imperabat. Neque mirum, inquiunt, ſi quæ primi illi homines Deo ſacra faciebant, ea igne abſumenda curarent (niſi forte igne de cœlo lapſo conſumpta eſſent) utpote quod faciendum erat, ne quod Deo ſacratum fuit, ad uſus profanos transferretur; id quod accidere potuiſſet, niſi quæ quiſque Deo voverat, ea igni commiſiſſet. Utcunque ſit, temere ab eis factum judicant, qui lege aliqua a Deo latâ, cujus neque *Moſes*, neque alius quiſquam Scriptorum veterum uſquam meminit, primò ſacrificatum ſtatuunt. Prorſus enim incredibile eſſe omnes planè Scriptores Sacros ejuſmodi, ſiqua eſſet, legem, quæ primis omnium hominum parentibus, eorumque poſteris a Deo ipſo lata fuerit, quaſi nullius momenti rem, tacitè præterire voluiſſe.

Quid autem his, qui ita ſtatuunt, adeo laudata *Abelis* fides? Tanta, inquiunt, de Deo conditore omnium, ejuſque dominio, & potentia, & bonitate exiſtimatio, quâ factum erat, ut is optimam quamque pecudem Deo omnium largitori, ac quidem vitæ neciſque domino, in Creatoris reverentiæ, gratique animi teſtimonium rite reddendam judicaret. Quâ tanta de Deo exiſtimatione quia frater ejus *Cainus* caruit, quas ille fruges Deo obtulit, neque optimæ erant, neque Deo gratæ.

V. Hæc ergo quibus viſa ſunt, hi nullo Dei explicato juſſu, ſed naturali ratione primitùs ſacrificatum ſtatuunt. Ita nimirum primævos homines naturæ lumine inſtitutos judicant, ut cultum & honorem conſpicuum Deo adhibendum viderent, idque optimè fieri potuiſſe, ſi quod quiſque optimum habuit, id ritu

ſacro.

ſacro Deo redderet. Atque huc maximè *Moſis* illa (*i*) Gen. 4. 3, 4. valere judicant. (*i*) *Et factum eſt* (מקץ ימים) *in fine dierum, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum.* Hæc enim ſic intelligi volunt, ut *finis dierum Caino* meſſis exitus eſſet, *Abeli* autem tempus illud, quo pecorum fœtu auctus erat: ita factum eiſe, ut his temporibus ſuâ uterque ratione monitus (legem enim nemo profert) de donis ſibi a Deo datis Deo nonnihil libandum duceret; ita tamen, ut alter nec ſatis grato pioque animo, nec id, quod optimum habuit, redderet, alter autem utrumque faceret. Huc etiam illa referri poſſunt, quibus Deus nimiam in ſacrificiis populo Hebræo fiduciam (*k*) Jer. 7. 21, 22. objicit. (*k*) *Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris, & comedite carnes*; hoc eſt, non modò ſalutares (eas enim vox זבחים deſignat) ſed & ſolidas etiam victimas veſtras (quod tamen lege vetitum fuit) ſi vobis viſum fuerit, edite. *Quia non ſum locutus Patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocauſtomatum, & victimarum.*

Quod enim Deus hic commemorat, nempe quòd Majoribus Hebræorum, quamprimùm eos ex Ægypto duxit, nihil de Sacrificiis præcepit, quo pacto imminuere potuit nimiam his de ritibus opinionem, ſi ab ipſis mundi incunabulis hoc idem religionis genus, hunc ſacra faciendi ritum humano generi inſtituiſſet? Quis enim leges *Adamo* ipſi, poſteriſque ejus ab ipſo mundi principio datas minoris habendas judicaverit, quàm eas, quæ Hebræis poſtea, Ægypto migrantibus latæ erant? ut nihil eſſet, cur Sacrificia, quaſi minimi planè momenti res, ſeriùs juſſa dicerentur, ſi a mundi initio juſſa erant.

VI. Hæc

VI. Hæc itaque, atque his ſimilia apud Veterum pleroſque eò valebant, ut hi nullo Dei juſſu, ſed naturali ratione primò ſacrificatum cenſerent. Ita Autor reſponſionum ad orthodoxos. (*l*) οὐδεὶς τῶν θυσάντων τὰ ἄλογα τῷ Θεῷ πρὸ τοῦ νόμου, κατὰ τὴν θείαν διάταξιν ἔθυσε, κἂν φαίνεται ὁ Θεὸς ταύτην προσδεξάμενος, τῇ ταύτης ἀποδοχῇ δεικνύων τὸν θύσαντα εὐάρεστον αὐτῷ. i.e. *Nemo, qui ex rebus ratione carentibus ſacrificium ante legem faciebat, Dei præcepto id fecit; quanquam quidem Deum etiam tum ſacrificium accepiſſe conſtat, eoque accepto ſacrificantem ſibi acceptum fuiſſe indicâſſe.* Et mox; τῷ δὲ Νῶε οὐδαμοῦ φαίνεται ὁ Θεὸς προστάξας προσαγαγεῖν αὐτῷ τῶν ἀλόγων θυσίαν· i.e. *Nuſquam apparet Deum de beſtiis immolandis ullam* Noæ *legem dediſſe.* Et S. *Chryſoſtomus* ad iſta *Moſis* verba. *Factum eſt autem in fine dierum, ut offerret* Cain *de fructibus terræ munera Domino.* Σκόπει πῶς τῷ συνειδότι τὴν γνῶσιν ἐναπέθετο τῆς φύσεως ὁ δημιουργός· τίς γὰρ ἄν, εἰπέ μοι, τοῦτον ὡδήγησε πρὸς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν; οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ συνειδότι γνῶσις· ἤνεγκε, φησίν, ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ· ᾔδει γὰρ καὶ ἠπίστατο, ὅτι προσήκει καθάπερ τῷ δεσπότῃ τῶν οἰκείων κτημάτων προσάγειν τι τῶν γεννῶν, οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς δεῖται, ἀλλ' ἵνα τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται αὐτὸς τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας ἀπολαύων. i.e. *Vide quomodo naturæ conditor ſcientiam Conſcientiæ indidit. Quis enim illum,* (*m*) *dic oro, ad hanc cognitionem perduxit? nemo niſi animi ſui conſcientia. Obtulit,* inquit, *de fructibus terræ ſacrificium Domino; vidit enim, perſpectumque habuit decere, ut*

(*l*) *reſp. ad Quæſt.* 83.

(*m*) Cainum.

ut Deo, tanquam poſſeſſionum ſuarum Domino, aliquid ex rebus ſuis offerret; non quòd ille eo indigeret, ſed ut gratum animum indicaret, qui tali beneficio fruebatur. Et paulò pòſt tam de *Abele*, quàm de *Caino* verba faciens; οὔτε γὰρ ἐκεῖνός τινα ἔσχε τὸν διδάσκοντα, οὔτε οὗτός τινα τὸν παρατιθέμενον, καὶ συμβουλεύοντα· ἀλλ' ἕκαστος ἐκ τῆς τοῦ συνειδότος διδασκαλίας, καὶ τῆς ἄνωθεν σοφίας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει χορηγηθείσης κινούμενος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν τοιαύτην προσαγωγήν. i.e. *Neque ille Doctorem aliquem habuit, neque hic monitorem, & conſiliarium; ſed uterque conſcientiæ ſuæ monitu, & ſapientiâ humano generi divinitùs datâ ad oblationem iſtam incitabatur.* Et ad populum *Antiochenum* (n) de *Abele* loquens; οὐ γὰρ παρά τινος μαθὼν, οὐδὲ νόμου περὶ ἀπαρχῶν διαλεγομένου ταῦτα ἀκούσας, ἀλλ' οἴκοθεν, καὶ παρὰ τοῦ συνειδότος διδαχθεὶς τὴν θυσίαν ἐκείνην ἀνήνεγκε. i.e. *Neque enim ab ullo edoctus, nec lege accepta, quæ de primitiis aliquid conſtituebat; ſed animi ſui inductione, propriaque conſcientia doctus ſacrificium illud offerebat.* His, quos jam citavimus, Autoribus rectè accenſeri poſſe videntur *Juſtinus Martyr*, *Irenæus*, *Tertullianus*, *Theodoretus*, *Cyrillus Alexandrinus*, aliique nonnulli Scriptorum veterum, qui Sacrificia *Judæorum* ea de cauſa inſtituta judicabant, (o) quòd populus diu in Ægypto hujuſmodi religionibus aſſuetus in unius veri Dei cultu vix aliter contineri potuiſſet, niſi iis ſibi indultis ritibus, & in religionem ſuam tralatis, quibus quidem & diu aſſueverat, & maximè quoque deditus erat. Quam rituum eorum rationem nunquam probâſſent tanti viri, ſi eadem religionum genera à jactis mundi fundamentis divinitùs inſtituta putaſſent.

(n) *Homil.* 12.

(o) *Vide viri doctiſſ.* Joan. Spenceri *diſſertat. De* Urim *&* Thummim, *cap.* 4. *ſect.* 7.

putaſſent. Neque enim eos latere potuit, quin ſiqua Deo ratio fuit, quare humani generis Parentibus Sacrificia primùm imperaret, eadem facere potuiſſet (idque moris Ægyptiis inveterati nullâ habitâ ratione) ut Hebræis ex Ægypto egreſſis eandem religionem inſtitueret.

Idem de Sacrificiorum origine(ut mox videbimus) *Maimonidi* viſum, idem etiam R. *Levi Ben Gerſon*, utî verba ipſius (*p*) ſatis docent: הנה קין והבל לפי מה שספרנו מהם היו חכמים גדולים ולזה כשהגיעה להם התכלית המכוון ממלאכתן הביא כל אחד מהם מפיריו מנחה לה׳ וזות המנחה · היתה לפי מה שאחשוב שהם כבר השיגו שכל מה שיתחדש מזה הוא מסודר מהש׳ והוא הפועל אותו על אמרת או אולי הקריבו מהם קרבן מפני שהם הגיעו שהכל הוא מאתו i. e. Cainus & Abel (*quemadmodum diximus*) *viri valde ſapientes erant; atque ita factum, ut, cùm ad laborum ſuorum finem propoſitum perveniſſent, uterque ex facultatibus ſuis munus Deo offerret: ejuſque muneris offerendi ratio, ut mihi videtur, illa fuit; quòd a Deo* (*cui laus*) *quæ naſcuntur omnia, adminiſtrari ſcirent, Deumque eorum veram eſſe cauſam; vel forte ex eis munus offerebant, quòd omnia ab eo planè creata eſſe intelligerent.* Hos ſequitur *Iſaacus Abrabenel.* (*q*) והנה אדם ובניו הקריבו קרבנות לחשבם שבהם היו עובדים אלהים i. e. Adamus & *filii ejus ſacrificia offerebant, quia ita ſe Deum colere putabant.* Quibus, ex recentioribus, ſuffragatur Vir doctiſſimus *Hugo Grotius*, qui *non ullo Dei juſſu, ſed dictante ratione honorem Deo etiam conſpicuum habendum, idque optimè fieri poſſe datis Deo iis, quæ homini ſunt cariſſima*, Cainum & Abelem ſacrificaſſe judicat (*r*).

(*p*) *ad Geneſ. cap.* 4.

(*q*) *in præfat. ad Levitic.*

(*r*) *ad Gen.* 4. 3.

Jam verò *Euſebius Cæſarienſis* ita de iis Sacrificiis diſſerit, quæ *Abel*, *Noas*, & *Abrahamus*, optimuſque quiſque eis temporibus faciebat, ut aliter de eorum origine ac æquales ſui ſtatuiſſe videatur: (s) τούτου δὲ τὸν λογισμὸν ἡγοῦμαι εἶναι οὐ τὸν τυχόντα, οὐδ' ἀνθρωπίνως κεκινημένον, κατὰ θείαν δὲ ἐπίνοιαν ὑποβεβλημένον. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρων ἄτε τὸν τρόπον εὐσεβεῖς, καὶ Θεῷ προσῳκειωμένοι, θείῳ τε πνεύματι τὰς ψυχὰς πεφωτισμένοι μεγάλης αὐτοῖς θεραπείας δεῖν εἰς ἀποκάθαρσιν τῶν θνητῶν πλημμελημάτων, λύτρον τῆς αὐτῶν σωτηρίας τῷ καὶ ζωῆς καὶ ψυχῆς χορηγῷ προσοφείλεσθαι ἡγοῦντο. Ἔπειτα μηδὲν κρεῖττον καὶ τιμιώτερον τῆς οἰκείας ψυχῆς καθιεροῦν ἔχοντες, ἀντὶ ταύτης τὴν διὰ τῶν ἀλόγων ζώων προσῆγον θυσίαν, τὴν σφῶν ψυχῆς ἀντίψυχα προσκομίζοντες. i.e. *Hujus ego rei conſilium non fortuitum, humanitúſve ortum judico, ſed divina quadam ratione excogitatum. Quandoquidem enim viri pii, Deoque familiares, ſpirituque divino illuminati magno opus eſſe remedio viderent ad mortifera peccata expianda; Deo, vitæ animæque datori* λύτρον *dandum eſſe judicabant ſalutis impetrandæ causâ. Et quidem cum animabus ſuis nihil melius & præſtantius, quod Deo conſecrarent, haberent, earum loco beſtias immolabant: ita ſcilicet animarum ſuarum vice alienas animas offerentes.* Quibus fit, ut quidam nihil dubitent, quin *Euſebius* prima Sacrificia Dei juſſu facta judicaverit. Id quod ex his parum conſtat. Nihil enim ille hoc in loco de ſacris ex inanimis datis, utpote qui, quæ talia erant, parum profuiſſe priùs dixerat. Sed neque ipſa animalia ab *Abele*, *Noa*, & *Abrahamo* Deo immolata dicit explicatâ aliqua ipſius lege, ſed divina quadam ratione, quæ non omnium

(s) *De demonſtrat. Evangelic. lib. 1. cap. 10.*

omnium

omnium communis erat, ſed potiùs optimi cujuſque propria. Et quidem (ut rem in pauca conferam) ea *Euſebii* ſententia fuit, *Cainum* ſua ipſius ſponte res inanimas ſacrificaſſe, at pium quemque, ut *Abelem*, *Noam*, & *Abrahamum*, divina quadam ratiocinatione (quam jam poſuimus) inſtitutum, animantia primitùs immolâſſe.

Atque hæc de Sacrificiorum ortu; qua de re, me quod attinet, Ego nihil omninò malim, quàm quicquam pro certo pronunciare. Id unum, priuſquam ad alia tranſeam, hoc in loco monere viſum eſt, hos, qui ſua cujuſque ſponte primò ſacrificatum judicant, etiamſi fortè quibuſdam in locis incautiùs loqui videantur; hunc tamen ſacrificandi ritum ad naturæ leges propriè dictas, æternas utique & immutabiles non referre; ſed ad ejuſmodi inſtituta, quæ ratio naturalis excogitaverit tanquam ad conſpicuum Dei cultum apta ſatis & idonea. Prius illud ſi qui fecerint, ex eo falſi arguuntur, quòd Chriſtus ſacrificandi ritus apud veteres olim uſitatos penitùs apud ſuos delevit: qui idem tamen tantum abfuit, ut ullas aboleret naturæ leges, ut has omnes autoritate ſua ratas, certas, ac firmas fecerit.

VII, Jam verò licèt haud ſatis conſtet, Deíne certo aliquo juſſu, an dictante potiùs humana ratione prima facta ſint ſacrificia, id tamen minimè dubitandum, quin Hebræis ex Ægypto egreſſis, Deus ipſe ſacrificandi ritum ſcriptâ lege inſtitueret. Quòd quidem quo conſilio fecit, deinceps inveſtigandum eſt.

Atque hunc ad locum rectè monet *Moſes Maimonides*, (t) nihil in his religionibus, quæ in ſacrificiis verſabantur, Deo per ſe gratum fuiſſe, nihil, in quo propter ſe voluntas ejus acquievit; atque ita factum, ut idem Autor legem de ſacrificiis latam non ex *primo*

(t) *In more* Nevoch. *part.* 3. *cap.* 32.

Dei conſilio, ſed ex *ſecundo* profectam judicet. Hoc ſcilicet illa ſatis docent (quod & ipſe quoque *Maimonides* vidit) *Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potiùs ut obediatur voci Domini?* (u) *Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus? Plenus ſum: holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui.* (x) *Non locutus ſum cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocauſtomatum, & victimarum. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens, audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus* (y): eódem & illa referenda. *Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu Deo excelſo? Nunquid offeram ei holocauſtomata, & vitulos anniculos? Nunquid placari poteſt Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro ſcelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? Judicabo tibi, O homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te; utique facere juſtitiam, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo* (z). Ex quibus intelligi par eſt aliam eſſe earum rerum rationem, quæ ad immutabile jus naturæ pertinent, aliam autem ſacrificiorum. Illas per ſe Deo gratas eſſe, hæc autem ab illis ſejuncta nihil omninò placuiſſe.

(u) 1 *Sam.* 15. 22.
(x) *Iſai.* 1. 11.
(y) *Jer.* 7. 22.
(z) *Mich.* 6. 6, 7, 8.

VIII. Verùm hæc etiamſi ſatis conſtant, cauſæ tamen non leves erant, quamobrem Deus populo Hebræo ejuſmodi religionem inſtitueret, quæ in ſacrificiis faciendis magnâ ex parte ſita fuit. Ac quidem Veteribus Chriſtianis ea hujus rei cauſa viſa eſt, quòd idem hoc religionis genus etiam apud ipſum populum Hebræum, priuſquam ex Ægypto migravit, altas admodùm

modum radices egerat. Hoc utique ritu *Adami* filii, hoc *Noas*, hoc *Abrahamus* ipſe (cujus ſemper apud poſteros ſuos magna fuit exiſtimatio) Deum, ut ſatis conſtat, coluerant. Sed & maximè poſtea in Ægypto, cujus Incolæ diu fuerant Hebræi, idem invaluerat ritus. Quibus rebus Veteres factum judicabant, ut illud etiam apud Hebræos Sacrificiorum ſtudium eſſet, quod commodè nec prohiberi potuit, nec (gliſcente indiès ſuperſtitione) ſuo cujuſque arbitrio permitti. Prohiberi, inquiunt, commodè non potuit, præſertim quidem apud Hebræos præter modum Sacrificiis deditos, mos eò uſque inveteratus, ut nihil dubium videatur, quin Diis extraneis immolâſſent, ſi vero minùs licuiſſet. Neque tamen ſuo cujuſque arbitrio permittenda erat ea religio, quæ, niſi Dei ipſius legibus definita & circumſcripta fuiſſet, in barbâros & externos mores facilè labi potuiſſet, populúmque ſuperſtitionum avidum in cultum extraneum ſenſim ducere. Atque ita eveniſſe judicatum, ut Deus ſacrificandi ritum in proprium ipſius cultum transferret; quippe qui ritus ejuſmodi fuit, qui commodè nec aboleri potuit, nec alio atque alio more, ut cuique placeret, celebrari.

Illud tamen non prætereundum, non ſicut ipſa ſacrificia, ita omnia, quæ profanæ gentes ad ſacrificia adhibuerant, adſcita fuiſſe in Dei ſacra: nec enim omnia animantium, nec rituum ſacrificalium genera, eadem in populi Iſraelitici, ac gentium aliarum ſacris erant. Magno Deus ad ſua ſacrificia & rerum, & rituum delectu uſus eſt. Ita quippe & populi ingenio aliquo modo indulgebat, & pravis occurrebat affectibus, quibus in extraneas ſuperſtitiones populus iſte ferebatur.

IX. Hæc

IX. Hæc itaque ſunt, quæ tam Antiquis, quàm quidem Recentioribus quibuſdam apud Deum eò valuiſſe viſa ſunt, ut populo rerum cœleſtium rudi ſacrificandi ritum inſtitueret. Ita ſcilicet *Juſtinus Martyr*, *(a)* Ὁ Θεὸς ἁρμοσάμενος πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον καὶ θυσίας φέρειν ὡς πρὸς ὄνομα αὐτοῦ ἐνετείλατο, ἵνα μὴ εἰδωλολατρῆτε· i. e. *Deus ad populum iſtum ſe accomodans hoſtias quoque offerre tanquam nomini ſuo juſſit, ne Deos externos coleretis.* Et *Tertullianus* adverſus *Marcionem*, *(b) Sacrificiorum quoque onera, & operationum & oblationum negotioſas ſcrupuloſitates nemo reprehendat, quaſi Deus talia ſibi propriè deſideraverit, qui tam manifeſtè exclamat.* Quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum? Et quis exquiſivit iſta de manibus veſtris? *Sed illam Dei induſtriam ſentiat, qua populum pronum in Idololatriam, & tranſgreſſionem ejuſmodi officiis religioni ſuæ voluit adſtringere, quibus ſuperſtitio ſæculi agebatur, ut ab ea avocaret illos, ſibi jubens fieri quaſi deſideranti, nè ſimulachris faciendis delinquerent.* Et *Origenes.* *(c) Deus, ſicut per alium Prophetam dicit, non manducat carnes taurorum, nec ſanguinem hircorum potat. Et etiam ut alibi ſcriptum eſt.* Quia non mandavi tibi de ſacrificiis vel victimis in die, qua eduxi te de terra Ægypti. *Sed* Moyſes *hæc ad duritiem cordis eorum, pro conſuetudine peſſima, qua imbuti fuerant in Ægypto, mandavit eis, ut qui abſtinere ſe non poſſent ab immolando, Deo ſaltem, & non Dæmoniis immolarent.* Et S. *Chryſoſtomus.* *(d)* Μὴ τοίνυν ἀνάξιον εἶναι νομίσῃς αὐτοῦ δι' ἀστέρος αὐτοὺς καλέσαι, ἐπεὶ οὕτω καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τοὺς καθαρμοὺς, καὶ τὰς νεομηνίας, καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ τὸν ναὸν

(a) *Contra Triphon.*

(b) *Lib. 2. c. 18.*

(c) *Homil.* 17. *in numer.*

(d) *Homil. 6. in Matth.*

ναὸν δὲ αὐτόν. καὶ γὰρ ἐξ ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Θεὸς διὰ τὴν τῶν πλανηθέντων σωτηρίαν ἠνέσχετο διὰ τούτων θεραπευθῆναι, δι᾽ ὧν οἱ ἔξωθεν δαίμονας ἐθεράπευον, μικρὸν παραλλάξας αὐτά, ἵνα αὐτοὺς κατὰ μικρὸν τῆς συνηθείας ἀποσπάσας ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ἀγάγῃ φιλοσοφίαν. i.e. *Ne opineris igitur eo* (Deo) *indignum fuiſſe, quòd illi* (Magi) *per ſtellam vocabantur. Ita enim Judæorum omnia, ſacrificia, luſtrationes, novilunia, templumque ipſum dedecoraveris. Siquidem ex Gentium prophanarum ignorantia hæc omnia originem habuerint. Sed Deus ad errantium ſalutem per hæc quidem ſe coli paſſus eſt, per quæ Gentes extraneæ Dæmonas coluerant; ea tamen aliquantum corrigens, ut eos paulatim à conſuetudine revocatos ad altiorem perduceret ſapientiam.* Eadem (quod alii (*e*) obſervârunt) *Cyrilli* Alexandrini, S. *Hieronymi*, *Iſidori Peleuſiotæ*, aliorumque Veterum ſententia fuit. Quos, inter alios ex Recentioribus, longè doctiſſimus *Grotius* (*f*) ſequitur. *Sicut*, inquit, *fines ſacrificiorum diverſi ſunt, quos & apud* Arnobium *& apud* Iamblychum *reperias, partim & apud* Macrobium 3 *Saturnalium ex* Trebatio, *ita & ritus, qui aut ab Hebræis ad Gentes alias venêre, aut, quod credibilius eſt, à Syris & Ægyptiis uſurpati, correcti ſunt ab Hebræis, & ab aliis gentibus ſine ea emendatione uſurpati.*

(*e*) *Vid. Joan. Spenceri diſſert. de urim &. Thum. cap. 4. Sect. 7.*

(*f*) *ad Levit. 1.*

Neque verò hæc Chriſtianis tantùm, ſed & Judæis aliquibus viſa. Quod *Moſis* Ægyptii illa docent. (*g*) היה מנהג מפורסם בעולם כלו שהיו או רגילים בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליו להקריב מיני בח בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחות להם ולקטר לפניהם והעובדים הפרושים היו

(*g*) *In More Nevoch. part. 3. cap. 32.*

היו או האנשים הנתונים לעבודת ההיכלות ההם
העשויים לשמש ולירח ולכוכבים כמו שבארנו לא גזרה
חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח
מיני העבודות ההם כולם ולבטלם כי או היה מה שלא
יעלה בלב לקבלו כפי טבע האדם שהוא תמיד נוטה
למורגל והיה דומה או כאלו יבא נביא בזמננו זה
שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם שלא
תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת
צרה אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה
ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם
מהיותם לנבראים ולעניינים דביונים שאין אמתות
להם לשמו יתעלה וצונו לעשותן לו יתעלה ·וגו׳

i. e. *Conſuetudo erat eis temporibus per totum orbem uſitata, & religio omnibus populis communis, ut varia immolarentur animalium genera in templis illis, in quibus imagines collocabantur; & ut quiſque imaginibus illis procideret, & ſuffitum adoleret. Certique ut eſſent miniſtri dati, & ad cultum eum deſtinati, qui celebratus erat eis in templis, quæ in honorem Solis, Lunæ & aliarum Stellarum poſita erant. Quibus de rebus priùs monuimus. Quapropter noluit ſapientia & providentia Divina (quæ in rebus omnibus creatis elucet) in mandatis dare, ut derelinquerentur planè & abolerentur omnia iſta religionum genera; quippe à cujuſmodi mandato abhorruiſſet natura humana, quæ ſemper ad id, cui aſſuevit, propendet. Ac quidem perinde fuiſſet ejuſmodi præceptum, ac ſi Propheta quis Dei honorem obtendens, temporibus his noſtris veniret, qui diceret, Deus, ne oretis, ne jejunetis, ne opem ſuam in temporibus afflictis imploretis, monet. Sed ut tota planè religio veſtra in animi cogitationibus conſiſtat, nulla autem in factis cernatur. Propter hanc ergò cauſam retinuit Deus priùs uſitata religionum*

onum genera, eáque à rebus creatis, & fictitiis, quæ nihil omninò veri habent, ad nomen ſuum venerandum tranſtulit, eáque ut ſibi præſtemus, præcepit.

Maimonidem ſequitur R. *Schem Tob* in Commentariis hunc ad locum ſcriptis. Item Vir, ut Judæus, admodùm doctus, *Iſaacus Abrabenel.* (*b*) Qui poſtquam *Maimonidis* opinionem contra *Nachmanidem* defenderat, ita Diſputationem finit. הנה התבאר שמן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ומדברי רז״ל בהרבה מקומות יש סיוע גדול לדברי הרב מורה ואינם בורה הבאי אלא דברי קדושה i. e. *Vides ergò Domini Ductoris ſententiam, & in Lege, & in Prophetis, & in Hagiographis, & in Rabbinorum recolendæ memoriæ dictis, eiſque quidem paſſim poſitis, magnum admodum firmamentum habere. Neque vana eſſe ejus hac de re verba, ſed pietati conſentanea.*

(*b*) *In præfat. ad Levit.*

X. Verùm hæc, quæ tot tantíque Viri cauſam præbuiſſe judicârunt, cur vetus Sacrificandi ritus in fœdus *Moſaicum* transferretur, quamcunque fidem habere debeant, illud minimè dubitandum, quin Deus ſacrificia *Moſaica* eo conſilio inſtitueret, ut magnum Chriſti ſacrificium ſacrificiis illis adumbraret.

Ita fit, ut Apoſtolus ad Hebræos ſacrificia illa Hebræorum cum ſacrificio Chriſti conferens, *Legem umbram futurorum bonorum*, hoc eſt, Typum *habuiſſe* dicat. (*i*) Ita fit, ut cum Cœlo ſupremo intimum Tentorii ſacri adytum, cum Pontifice noſtro Ieſu Chriſto ſummum *Judæorum* Sacerdotem, & eorum denique ſacrificia, præſertim die expiationis facta, cum magno Chriſti ſacrificio, ut typos umbratiles cum antitypis, ut *terrena* cum *cœleſtibus*

(*i*) *Hebr.* 10.1.

(*k*) Heb. 9. 24, 25, 26. comparet. (*k*) Atque hinc tales aliqui ritus præcipuis in victimis inſtituti, qui quidem in ſacrificio Chriſti præcipua quædam adumbrarent. Enimverò quia futurum erat, ut Chriſtus extra Ieroſolymam, cujus populi caſtra ſimulachrum fuerant, mortem ſubiret; ſanè hac de cauſa inſtitutum, ut maxima Judæorum piacula extra caſtra illa comburerentur. (*l*) Heb. 13. 10, 11, 12. (*l*) Et quia Chriſtus, tum pontifex, tum piaculum noſtrum, non niſi fuſo proprio ſanguine in Cœlum ingreſſurus erat, (*m*) Heb. 9. 12. (*m*) hinc cautum ne Pontifex Hebræorum niſi fuſo piaculorum ſanguine in adytum intimum penetraret. (*n*) Heb. 9. 7. (*n*) Sed de his aliàs fuſiùs agendum. Reliqua ita exequenda, ut primò de ſacrificandi locis, deinde de ſacrorum Miniſtris, tum verò de ſacrificiis ipſis, ritibúſque ad ea adhibitis agamus. Quæ cum explicata fuerint, tum demùm quæ Sacrificiorum propria vis & ratio fuit, facilè demonſtrari poterit.

DE

DE
Tentorio Sacro.

CAP. II.

De locis ad Sacrificia facienda adhibitis.

I. DE locis eis, quibus ritè ſacrificari potuit, tria præcipuè quærenda ſunt. Primò quænam ea erant. Deinde quæ eorum adyta, quæ atria, altaria, conclavia, reliquáque ejuſdem generis fuere. Tùm denique quæ natura, & ratio.

Ac quidem ad rem Divinam faciendam, priuſquàm Dei ipſius juſſu extructum erat Tentorium Sacrum, quemvis adhibere locum licuit; adeóque & ſacella iſta, quæ quoniam editioribus in locis poſita erant, במות appellari ſolent. Quod poſt Tentorium Sacrum conditum Hebræis interdictum erat. (o) Quamdiu enim Tentorium illud, Arcæ ſacræ receptaculum, vel in medio populi cœtu erat, (id quod in deſertis contigit) vel quidem alio quovis in loco, ut in certa ſede, poſitum erat, eò omnes victimæ ducendæ erant, ibíque ritè immolandæ. Huc pertinent Judæorum illa. (p) *Dum populus in deſertis erat, lege cautum erat, nequis in Sacellis montanis immolaret; ita tamen, ut lex iſta ceſſaret, cum ad Galgalem ventum eſſet; quippe quo in loco ut nulla erat Tentorio Sacro fixa ſive certa*

(o) *Lev.* 17.4, 5, 6.

(p) *Vide* Schilte Hagibborim *cap.* 57. & Iſaac Abrab, & R. Levi Ben Gerſon *ad* 1 *Reg.* 3.3.

certa Sedes; ita etiam populus univerſus varias in Sedes ſegregabatur. At poſito Schiloitico ſanctuario (quod parietibus lapideis extructum erat, etiamſi quidem aulæis tectum) iterum valebat Lex iſta, quæ in deſertis ſervanda erat. Nam hoc in loco Arca ſacra fixam ac certam Sedem habuit. Quo fit, ut ſanctuarium illud Dei domus
(q) *Jud.* 18.31. 1 *Sam.* 1.24. *paſſim appelletur.* (q) *Jam Arcâ eâ* Nobæ & Gibeoni *poſitâ, ubi nullam certam Sedem habuit, rurſus in montanis Sacellis res Divina ritè fieri potuit. Quo factum, ut* Samuel *his temporibus*
(r) 1 *Sam.* 9.13. *tali quodam in loco immolaret.* (r) *Id quod Hebræis nunquam licuit poſt Templum Ieroſolymæ conditum: quippe quod Templum Arcæ ſacræ fixa ac perpetua Sedes erat.* Judæos ſequitur Vir doctiſſimus *Hugo Grotius*; ut qui illa *Moſis* verba,
(s) *Deut.* 12.8. (s) *Non facietis quæ nos hic facimus hodie*, ita explicet. *Non offeretis victimas quibuſvis in locis, ſed in uno. Is locus fuit primum Silo: deinde Templum Hieroſolymis. Medio tempore ceſſavit hæc Lex, quòd nullus ſacro Tentorio certus eſſet locus. Fuit enim* Maſphatæ, Gilgale, Nobæ, Gibeone, *in domo* Obededomi. Quò etiam illud e-
(t) *ad* 1 *Sam.* 9.13. juſdem ſpectat; (t) *Eo tempore ob crebras migrationes nullus erat certus ad ſacrificandum locus.*

II. Cum eſſet itaque Tentorium ſacrum primus omnium ad ſacrificandum certus locus conſtitutus, deinde Templum Ieroſolymæ; ſequitur, ut eorum adyta, & atria, reliquáque antè dicta explicem. Ac quidem in Tentorio ſacro (cujus omnem fabricam, & apparatum latè exponere nihil attinet) duo erant ſacraria paſſo aulæo interſepta; quorum alterum interius, alterum exterius vocari ſolet.

Illud

Illud, ob eximiam ſanctitatem (erat enim ſymbolicæ Dei præſentiæ proprium quoddam domicilium, cœlíque ſupremi ſimulachrum, קדש קדשים *Sacrarium ſacerrimum* appellatur. In eo poſita Area ſacra, cujus operimentum à *Moſe* כפרת, ab interpretibus Græcis aliàs ἐπίθεμα, i. e. *operculum*, aliàs ἱλαστήριον, i. e. *propitiatorium* dicitur. Supra propitiatorium (ne qua loco deeſſet Cœli ſupremi ſimilitudo) bini eminebant Cherubi, alterius in alterum aſpectu converſo, utriuſque autem in propitiatorium, quod idem etiam alis expaſſis obtegebant. Hinc Deus *Moſem* alloqui (u) ſolitus, hinc ſacra edere oracula. (u) *Exod.* 25. 22. & *Num.* 7. 89.

In ſacrario autem exteriori menſa quædam collocata erat, eadémque ſemper inſtructa panibus, qui panes *facierum* dici ſolent; item ara ad ſuffitum adolendum poſita, eadémque quatuor cornibus aucta. Utrique autem, nempe menſæ, & aræ, auri lamina obducta erat. Unde ara paſſim *ara aurata* appellatur. Eodem in ſacrario candelabrum erat ſeptem lucernis ſemper inſtructum, quæ (ut multis viſum) Cœli ſtellas, ut & locus ipſe mundum aſpectabilem, adumbrabant. Neque enim probabilitate caret, quin ut intimum ſacrarium ſupremi Cœli, ita extimum mundi aſpectabilis umbratile quoddam ſimulachrum eſſet; ita ut domicilium illud, quod Deus inter Hebræos habuit, magnum hoc ejuſdem *Templum*, univerſum mundum adumbraret. Quinetiam oſtio Tentorii ſacri atrium quoddam adjacebat aulæis undique paſſis clauſum. Quo in loco major erat ara ad victimas adolendas poſita, eadémque clivo, & cornibus etiam quatuor inſtructa. Hæc ære, non auro tecta fuit. Inter aram

ram autem & oſtium Tentorii æneum poſitum erat labrum, ubi manus ſuas, pedéſque lavabant Sacerdotes rem divinam facturi. Nefas enim erat ad ſacra facienda manibus pedibúſve illotis aggredi.

Jam nihil eſt, cur reliqua omnia, quæ ad Tentorium pertinebant, memorem. Illud unum adjiciendum, tentorium ipſum, atque etiam ejuſdem vaſa omnia, quò majorem haberent ſanctitatis ſpeciem, unguento ſacro uncta fuiſſe; quippe quæ ita conſecrari, ita ſibi dedicari Deus voluit.

De Templo Ieroſolymitano.

III. Jam verò ut mobile ſanctuarium populo in deſertis erranti ſatis accommodatum erat; ita fixas Sedes, ampláſque opes in Canaane poſtea nacto parùm convenire viſum. Quod cùm *David* Rex optimus cogitaret, grande continuò meditatur opus, factum fore præclarum ratus, ſi fixam & auguſtam domum, *Templum* Deo conſtitueret. Laudatur inſtituti pietas, opus ipſum autem bellicoſum hominem, cædibúſque & ſanguine cruentatum parùm decere renunciatur. Id honoris *Solomoni* datur, ut Regi ad pacem & otium nato; qui, regnum, opes, & amicitiam (ad tantum opus valdè commodam) Hirami Tyriorum Regis adeptus, auguſtum Deo Templum condidit.

Templi, ac Tentorii ſacri eadem planè ſacraria erant. Sacrarii intimi eadem ſupellex, extimi autem in Templo auctior. Nam candelabro, quod *Moſes* fecerat, lychnuchi decem, hinc quinque, totidémque illinc adjecti erant; menſæque ſacræ decem

cem menſæ. (*x*) Templo etiam duo atria erant, (x) 2 *Paral.* 4. 7, 8.
alterum Sacerdotum, (*y*) populi alterum, quod (y) *ib. v.* 9.
quidem an ſepto diviſum fuit, ut viri à fœminis ſegregati ſacra ſua Deo peragerent, mihi non conſtat. In atrio Sacerdotum poſita erat ara major, item labrum æneum; cui itidem, præter lacum fuſilem, decem alia labra addebantur. (*z*) Quin- (z) *ib. v.* 2.
etiam in his Templi atriis conclavia multa condita & 6.
erant ſuis quæque uſibus accommodata. Quæ tamen omnia ubi ſita erant, non docuerunt ſacræ literæ.

IV. Caterùm quæ Templi primò conditi, eadem inſtaurati ſacraria, eadem altaria, ſed & eadem denique ſanctitas erat. Nec contrà valet, quod Arca ſacra, ignis cœleſtis, oracula per Urim & Thummim edita, Majeſtas Dei, שכינה dicta, Spiritus Sanctus, vel, ut aliis placet, unguentum ſacrum defuiſſe Templo inſtaurato dicta ſint, quæ primò conditum decoraverant. Enimverò quicquid ad primò conditum, idem ad Templum inſtauratum ritè ſacrandum pertinebat; quia loco ſemel conſecrato tam diu ſua conſtabat ſanctitas, quàm Legi *Moſis* obligandi vis; ídque eò magis, quòd Templum *Solomonis* nulla Dei ipſius Lege, ſed hoſtium injuriâ dejiceretur. Atque huc *Maimonidis* (*a*) illa refer de Templo ſecundo differentis. (a) *In Beth Habechira cap.6.*
במה נתקדשה בקדשת ראשונה שקדשה שלמה
שהוא קדשה העזרה וירושלם לשעתן וקדשן
לעתיד הבא *i. e.* Templi ſecundi *ſanctitas unde extitit? ex prima illa conſecratione, quæ à* Solomone *peracta erat. Ab eo enim ſanctitatis duratio ſanctuario & Ieroſolymæ ſtatuta fuit.* Is autem *utrumque in perpetuum ſacrabat.* Quibus adjice, quæ paulò poſt adduntur. קדשת המקדש וירושלם
מפני

מפני השכינה ושכינה אינה בטילה *i. e. Sanctuarii & Ieroſolymæ ſanctitas ex* Schechina *oritur*, Schechina *autem nunquam occidit.*

V. Jam Templi denuò inſtaurati quæ atria, quæ conclavia, quíque denique præfecti erant, Judæi particulatim docent. Ac primò quidem (ut illi monent) cum Templi porticu continens erat Sacerdotum atrium, cum Sacerdotum atrio atrium virorum, cum virorum atrio atrium mulierum, cum atrio mulierum area quædam Hebræis חיל *i. e. intermurale* dicta. Templum ipſum (quod obſervari debet) היכל, & Ναὸς dicitur. Cui ſi addideris Sacerdotum & virorum atria, totum illum habebis locum, qui מקדש, & ἱερὸν *i. e. Sanctuarium* vocari ſolet.

Jam quia magnus rerum apparatus ad ritualem Dei cultum ſpectabat, poſtulavit cultûs ipſius ratio, ut varia paſſim extruerentur rerum variarum receptacula. Ita factum, ut in quatuor angulis atrii mulierum quatuor conderentur ædificia ſubdialia. (*b*) Primum לשכת הנזירים *Conclave Naziræorum* dictum erat. Quippe in quo ſolebant *Naziræi* ſacra ſalutaria coquere. Alterum בית שמנים *olei receptaculum* vocabatur; utpote in quo vinum & oleum recondita erant rei ſacræ faciendæ apparata. Tertium לשכת עצים *lignorum receptaculum* appellabatur. In eo enim Sacerdotes vitioſi ligna ſecernebant verminoſa. Quod enim lignum aliqua ex parte vermibus fortè exeſum erat ab ara ſemper rejici ſolebat, ut pabulum igne ſacro indignum. Quartum לשכת מצורעים *Conclave Leproſorum* dictum erat; quippe in quo poſt morbum exutum lavari ſolebant homines leproſi. Sed & atrio mulierum cellæ duæ patebant ſubter virorum

(*b*) Maimon. *in Beth Habechira cap.* 5.

rorum atrio ſitæ. Hæ muſici apparatûs receptacula erant.

Inter Sanctuarium & intermurale, *Aquilonem* verſus, ſita erat בית מוקד *domus focaria*; (*c*) quæ quatuor in conclavia diviſa fuit. Quorum illa duo, quæ Sanctuarium ſpectabant, ratione ſitûs ſacra erant. Profana autem duo reliqua, quæ cum intermurali conjuncta erant. *Primum* horum conclavium לשכת טלאים *conclave agnorum* dictum erat. In eo enim explorabantur agni ad ſacra quotidiana deſtinati, nequid in eis vitii ineſſet. Alterum iis datum erat, qui panes *facierum* dictos procurabant. Tertium בית חשמונאי *domus Aſmonæorum* vocabatur. In eo enim *Aſmonæi* aræ illius lapides recondebant, quam profanaverant Græcorum Principes. Ultimi duplex uſus erat. Nam in eo Sacerdotes excubias agebant; atque etiam inde patebat aditus ad *lavacrum* quoddam בית טבילה dictum; quo Sacerdotes, ἐξονειρωγμῷ polluti, lavandi & luſtrandi erant. Juxta lavacrum perpetuò ardebat focus, ut altero loti altero continuò calefierent.

(*c*) *Vid. Miſnam in Middoth cap.* 1.

In atrio virorum octo itidem conclavia erant. Ad Auſtrum tria, totidem ad Aquilonem, reliquáque duo juxta portam orientalem ſita. (*d*) Aquilonem (vel ut *Maimonidi* (*e*) placet Auſtrum) ſpectabat לשכת מלח *conclave ſalis*. In eo enim ſal reconditus ad ſacra condienda apparatus. Et לשכת הפרוה *conclave Parvæ*, ubi victimarum pelles ſalitæ erant. Et לשכת המדיחים *conclave Lavantium*, quo lavari ſolebant victimarum exta & profecta. Auſtrum ſpectabat לשכת הגזית *conclave lapidum Cæſorum* dictum, cujus illa pars, quæ Sanctuarium verſus ſita fuit, ſacra erat; profana

(*d*) *Miſna in Middoth cap.* 5.
(*e*) *In Beth Habechira cap.* 5.

ſana autem, illa quæ intermurale ſpectabat. Atque hac in parte Senatûs magni tribunal erat. Item לשכת נולה *conclave ſcaturiginis*, ubi fons erat, in Templi uſus aquas ſuppeditans. Et לשכת העצ *conclave ligni*; quod idem, ut *Maimonidi* (*f*) placet, Sacerdotis ſummi conclave fuit, & לשכת פרהדרין *conclave Aſſeſſorum* vocabatur. Hîc Pontifex ante diem expiationis in ritibus ſacris inſtitui ſolebat, nequid fortè eo die perperàm ab eo maléque fieret.

(f) *In Beth Habechira c.* 5.

Juxta portam orientalem ſitum erat לשכת חביתין *conclave eorum, qui fertum Pontificis quotidianum procurabant.* Item לשכת פנחס *conclave Pinchaſi*; nempè veſtiarii cujuſdam ita dicti, veſtibus pontificalibus præfecti. Quem hoc in munere qui exceperunt, hoc ſibi proprium conclave habuere.

Quinetiam ſupra portam Sanctuarii extructa erant conclavia duo, *domus Aſtines*, & *domus Nitſots* dicta. (*g*) Quorum in priori confici ſolebat ſuffitus ſacer, in utrâque excubiæ à Sacerdotibus agi. Sacerdotes enim tribus in locis, in *domo Aſtines*, *Nitſots*, & *Focariâ*, Levitæ in uno & viginti circa Templum noctu excubabant. Id quod *Maimonides* non tam ad cuſtodiam Templi, quàm honoris cauſâ factum judicat.

(g) Maimon. *in Beth Habechira cap.* 8. & *Miſna in Middoth cap.* 1.

In Sanctuario duo conclavia erant. *Prius* בית חשאים *domus ſilentium* dictum erat. Huic optimus quiſque id, quod in pauperes erogari voluit, clàm ac ſecretò ingerebat. *Alterum* לשכת הכלים *conclave vaſorum* appellabatur; cui quiſque vas omne intulit, quod in Templi uſum dono dedit. Quod idem, ſi ad miniſterium ſacrum parùm aptum eſſet, vendi à Quæſtoribus ſolebat, ejuſque

ejuſque pretium ad labem Templi curandam impendi.

VI. Cæterùm ſicut multa conclavia, ita multi erant (*b*) Templi *præfecti*, à Judæis ממונים nominati. Quorum *primus* Sacerdotes, & Levitas, viróſque (quos vocant) Stationarios hoc præconio convocabat. עמדו כהנים לוים לדוכן וישראל למעמד *Surgite Sacerdotes, Levitæ ad ſuggeſtum, & Iſraelitæ ad ſtationem.* Fuere autem *viri ſtationarii* ad vices populi in ſacris ſupplendas conſtituti. (*i*) Quandoquidem enim pro quibus ſacra facta erant, ſuis quique ſacris faciendis intereſſe debere cenſerentur, totius autem populi ſacris totus populus intereſſe non poſſet, hinc uſuvenit, ut optimi quique deligerentur, qui totius populi perſonam gerentes ſacris publicis intereſſent. Hi dicti erant *viri ſtationarii*, eorúmque opera ſacris data *ſtatio* appellata. Jam *Alter* præfectus foribus Templi, *Tertius* portarum cuſtodibus præfuit, dictúſque erat איש הר הבית *vir montus domus.* *Quartus* cantoribus præfectus erat, *Quintus* apparatui muſico, *Sextus* iis ſortibus, quibus ſuum cuique Sacerdoti in ſacris obeundis miniſterium obtigit. *Septimus* procurabat turtures, & columbas, quas, accepto pretio, ſacra daturis ſuppeditabat. *Octavus* erat teſſerarum cuſtos; earum utique, quibus vox עגל· זכר· גדי aut חוטא inſcripta ratam illam indicabat vini & ſimilæ portionem, quæ victimæ cuique accommodanda fuit. Hic pretio ſtatuto immolaturis teſſeram dedit. *Nonus* teſſerâ ab immolaturis acceptâ, eam vini ſimilæque portionem ſuppeditabat, quæ teſſerâ illâ demonſtrata fuit. *Decimus* iis præfuit medicis, quibus com-

(*b*) Maimon. *in Chelei Hamikdaſh cap.* 7.

(*i*) *id. ibid. c.* 6.

commiſſa fuit cura Sacerdotum; qui, cùm in Sanctuarii pavimento diſcalceati verſarentur, dyſenteria ſæpe laborabant. *Undecimus* erat aquarum ductibus tam Ieroſolymæ, quàm Sanctuarii præfectus. *Duodecimus* panes *facierum* dictos, *Decimus tertius* ſuffitum ſacrum, *Decimus quartus* aulæa procurabat, eorúmque Textoribus præfectus erat. *Tredecim* autem erant Sanctuario aulæa; Septem utique illius portis ſeptem, Templi porticui unum, unum ſacrario exteriori, interiori duo, totidémque ὑπερῴῳ Templi, quod à Judæis עליה (*k*) dicitur. *Decimus quintus* denique Templi præfectus ſacris veſtibus præpoſitus erat. Sed hæc hactenus. Nunc quæ Templi natura fuit, quæ ædis ſacræ ratio, docendum. Quod quidem quare fieri debeat, alio in loco apparebit.

(p) *Vid. Miſnam in Middoth c.4. Sect.5.*

D E

DE
Ratione Templi Ieroſolymitani.

CAP. III.

De Templi Tentoriique ſacri propria natura ac ratione.

I. TEmpli ac Tentorii ſacri eadem planè ratio fuit. Utrumque enim æquè ſacrum, æquéque Dei ſacrarium erat. Ac quidem (ne ad rem perſpicuam quaſi per ambages quaſdam eam) ea utriuſque ratio fuit, quæ ſacri cujuſdam domicilii, quo Deus Hebræorum Rex, quaſi inter ſubditos habitabat. Ut inter domicilium illud, & Synagogas poſtea conditas magnum illud intereſſet, quòd Deus in his coleretur tantùm, in illo autem non tantummodò coleretur, ſed inſigni quadam ratione, ut jam docebimus, habitaret.

Atque hoc quidem ex illo ipſo præcepto conſtat, quo conditum erat Tentorium ſacrum. Quid enim Deus hac de re *Moſem* alloquens? (*l*) *Facient*, inquit, *mihi ſanctuarium*, & *habitabo in medio eorum*. Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet, eo habitabo in ſanctuario, quod in mediis populi caſtris erit. Atque ita factum, ut caſtris Iſraeliticis immundi omnes movendi eſſent, nempè ne pollucrent caſtra illa, quorum in medio habitabat Deus.

(*l*) Exod. 25. 8.

(m) *Num.* 5. 3. us. (*m*) Neque aliud quid in cauſa eſt, quare in mediis Hebræorum caſtris Deus ipſe *ambulâſſe* di- (n) *Deut.*23.14. *Lev.* 26.11,12. citur, (*n*) niſi quòd inſigni ratione eo in Tentorio habitaret, quod quidem, dum in deſertis erat, unà cum ipſis populi caſtris huc & illuc circumlatum erat.

Quinetiam ut Tentorium ſacrum, ita Templum eo conſilio conditum, ut Deus in eo habitaret. (o) 1 *Reg.*8.13. Ex quo illud *Solomonis.* (*o*) *Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum firmiſſimum, ſolium tuum in ſempiternum.* Quo eodem ſpectant *Mo-* (p) *Exod.*15.17 *ſis* illa. (*p*) *Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo, quod operatus es, Domine: ſanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.* Quibus ex rebus intelligitur, eam fuiſſe Templi rationem, quæ ſacri cujuſdam domicilii, quod Deus inter populum ſuum ſibi ipſe incolendum cepit, & quidem inſigni ſuâ præſentia, ut mox indicabimus, illuſtravit.

II. Sed & idem docet paſſim celebrata Templi Sanctitas; cujus nulla alia ratio fuit, niſi talis in eo Dei præſentia, qualem illud ſibi propriam habuit, non cum aliis omnibus locis communem. Eſt enim loci duplex ſanctitas, altera rei, altera autem loci, propria. Ac locum, ſi ut rem ſpectes, dedicatio ad Dei cultum ſacrat: At verò locum, ut locum, ſacrat inſignis aliqua Dei præſentia, ſive præſentiæ ejus ſpecies. Quamvis enim Deus nullo loco concludi, excludive queat; alia tamen præſentia ejus, ſive præſentiæ ejus ſpecies, aliis atque aliis in locis (ut cuique patet) ineſſe poteſt.

Quænam ergo unquam in Tentorio, quænam in Templo præſentiæ Dei illuſtrior ſpecies, quàm quæ aliis

aliis in locis erat? Sanè ſplendida illa ac ſacra nubes, quam ſacræ literæ (*q*) כבוד, & δόξαι, Judæi שכינה vocare ſolent. Utpote quæ Tentorium diu comitata, in Templum poſteà (*r*) demigravit. Neque alia loca in ſacris literis ſancta appellari ſolent, niſi quæ vel ſacra illa nubes, vel altera aliqua præſentiæ Dei inſignis ſpecies illuſtrabat. Ita factum ſaltem, ut *Terra Sancta* appelletur, quæ *rubo* ei vicina erat, unde Deus *Moſem* alloquebatur, (*s*) ut quo in rubo ſplendor Dei, Δόξα ejus dictus, eluceret. Ita factum etiam, ut Sinai (*t*) & Sion (*u*) montes *ſacri* dicti ſint; quippe quorum utrumque illuſtrabat ſplendida præſentiæ Dei ſpecies. Quod idem etiam eo de monte dicendum eſt, quem *Petrus* Apoſtolus *ſacrum* dixit. (*x*) Utpote quem (ſicut alios illos) idem ille ſplendor conſecraverat. (*y*) Sed & idem etiam de *Sanctuario* Sichemitico judicandum; (*z*) quippe cui nomen illud datur, quia Deus olim *Abrahamo* eo in loco apparuerat. (*a*) Nec aliud quid, niſi loci ſanctitas in cauſa fuit, cur *Joſhua* juxta Hierichuntem *calceos exuere* juſſus erat, (*b*) nec alia ſanctitatis ejus ratio, niſi quòd tum coràm adeſſet Angelus ille, qui *princeps exercituum Domini*, Deíque quaſi Vicarius erat. De quo ita *David Kimchius*; (*c*) לפי גדולתו וקדושתו נקדש המקום שנראה בו ליהושע *i.e. Illius dignitate & Sanctitate ſacratus eſt locus, quo* Joſhuæ *apparebat.*

(*q*) Exod. 16. 10. & 24. 16. & 40. 34. & paſſim.
(*r*) 1 Reg. 8. 11. & 2 Paralip. 5. 13, 14.
(*s*) Exod. 3. 5.
(*t*) Pſal. 68. 17.
(*u*) Pſal. 2. 6.
(*x*) 2 Pet. 2. 17
(*y*) Mat. 17. 2. 5.
(*z*) Joſh. 24. 26.
(*a*) Gen. 12. 6, 7
(*b*) Joſh. 5. 15.
(*c*) Ibid.

Neque verò refert, quòd *ſplendor* Dei Δόξα dictus, non ita ſemper in ſanctuario radios ſuos explicaret, ut ſub oculorum ſenſum caderent. Nam Numen illud, cujus præſentiam ſplendor iſte deſignabat,

nabat, in ſanctuarium ſuum ſemel ingreſſum, id
(d) Exod. 15. 17. deinceps pro ſuo *habitaculo* haberi voluit. (*d*) *Ibi* ſe *nomen ſuum poſiturum, ibi oculos ſuos, & cor*
(e) 1 Reg. 9. 3. *ſuum in perpetuum fore* dixit. (*e*) Ibique denique habitabat, donec longè inſigniori modo in Templum ſuum ſpirituale, in Eccleſiam Chriſtianam migrabat.

III. Jam illa quoque memoratu digna, quòd Deus niſi in Sanctuario nuſquam ſibi immolari vellet.
(f) Deut. 12. 13, 14. (*f*) Quòd Sacerdotes eò miniſtratum euntes *ad Deum accedere* cenſerentur.
(g) Ezek. 44. 15. (*g*) Quòd qui in Sanctuario apparuere, *coram Deo apparuiſſe*,
(h) Exod. 23. 17. & 34. 24. (*h*) quæque in eo facta erant, *coram Deo* facta eſſe dicantur.
(i) Exod. 28. 12. & 30. 8. Lev. 1. 5. (*i*) Quòd Deus ex Sacrario intimo ſacra edere oracula ſoleret.
(k) Ex. 25. 22. Num. 7. 89. (*k*) Quæ Dei in ſanctuario ipſius præcipuam præſentiam indicabant.

IV. Sed & idem conſtat ex tralatitio nominis *Templi* uſu. Neque enim Chriſtus *corpus ſuum* aliâ de
(l) Joh. 2. 19, 21. cauſa *Templum* dixit, (*l*) niſi quòd idem illud numen cujus *plenitudo* in Chriſto habitat, umbratili & ſymbolico modo Templum olim incolebat. Sed
(m) Heb. 10. 20. & caro ejus *velum* dicta, (*m*) ut numinis illius domicilium, quod intra Sacrarii intimi velum ratione ſymbolica habitabat. Quid quod Apoſtolus
(n) 1 Cor. 3. 16. Chriſtianos quoque *Templum Dei* appellavit? (*n*) Quamobrem verò? quia *Spiritus Sanctus in eis*
(o) Ibid. *habitat*. (*o*) Quo eodem ſenſu & eorum *Corpora*
(p) 1 Cor. 6. 19. *Spiritus Sancti Templum* dixit. (*p*) Quibus ad-
(q) Epheſ. 2. de illa ad Epheſios. (*q*) *Ergò jam non eſtis hoſpites & advenæ: ſed eſtis cives Sanctorum & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo angulari lapide Ieſu Chriſto, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in Templum Sanctum in Domino: in quo &*

vos

vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu. Ubi ut Eccleſiam Epheſinam ob Spiritum Sanctum in ea habitantem *habitaculum Dei* appellavit: ita univerſam Chriſti Eccleſiam, ob eandem cauſam, eodemque ſenſu *Templum* dixit. Quod nulla alia de cauſa dixit, niſi quòd Templum Ieroſolymæ, unde Templi nomen ad Eccleſiam tranſtulit, Dei habitaculum cenſeretur.

V. Idem quoque Judæis viſum. Utpote qui & in deſertis, & in ipſa quoque Canaane triplicia fuiſſe caſtra dicunt, *Populi*, *Levitarum*, & *Dei*. Caſtris enim populi in deſertis poſtea reſpondebat Ieroſolyma, Levitarum caſtris mons Domûs, ubi ſic Levitæ circa Templum, ut circa Tentorium, excubabant. Tentorio ipſi reſpondebat Templum. Cujus utriuſque à Judæis ea omninò ratio habita, quæ ſacri cujuſdam domicilii, quo Deus inter populum ſuum ut Rex ac Dominus habitabat. Huc ſpectant illa *Moſis Ægyptii* (*r*) שלש מחנות היו במדבר מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה לויים שנאמר שהוא סביב למשכן יחנו ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים וכנגדן לדורות מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לויים ומפתח העזרה ולפנים כמחנה שכינה *i. e. Triplicia caſtra in deſertis erant. Caſtra Iſraelis* (*quæ & ipſa quoque quadruplicia erant*) *& caſtra Levitarum, quorum erat, ut diximus, circa Sacrum Tentorium caſtrametari. Et caſtra Majeſtatis Divinæ, intra portam atrii conventûs ſita. His alia illa in perpetuum reſpondent. Totum loci ſpacium inter portam Ieroſolymæ & portam montis domûs ſitum; quod juxtà ac Iſraelis caſtra æſtimatur. Item ſpatium illud, quod à porta montis domûs ad*

(*s*) *Maimon. in Beth habechira, cap. 7.*

Sanctuarii portam Nicanor *appellatam porrigitur; cujus ac caſtrorum Leviticorum eadem eſt habenda ratio. Et quicquid denique ſpatii erat intra portam Sanctuarii ſitum; ubi Majeſtatis Divinæ caſtra.* Quibus ex rebus intelligitur illud Apoſtoli ad (s) Hebr. 13. 11, 12. Hebræos. (s) *Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra; propter quod & Ieſus, ut ſanctificaret per ſanguinem ſuum populum, extra portam paſſus eſt.* Illud nimirùm pro re conceſſa & nota ſumit, populi caſtris in deſertis Ieroſolymam poſtea reſpondiſſe. Idque cauſæ fuiſſe docet, cur Chriſtus extra Ieroſolymam mortis ſupplicio afficeretur, quippe quòd illa ſacrificia, quæ quidem ſacrificii Chriſti typi præſtantiores erant, extra populi caſtra cremari ſolerent.

Verùm hæc in tranſitu tantùm dicta: Nunc redeundum ad propoſitum; quò ſpectant ea, quæ *Moſes Ben Nachman* ad illa Legis verba annotat. *Faciéntque mihi Sanctuarium, & habitabo in medio eorum.* (t) Exod. 25. 8. (t) בית וכלים כמקדש מלך ובית ממלכה ושכנתי בתוכם בבית ובכסא הכבוד אשר יעשו לי שם *Facient*, inquit, *domum, & vaſa quaſi ſanctuarii Regis, domûſque regiæ. Egóque in eorum medio habitabo, in domo ſcilicet, ſolióque gloriæ, quod mihi facient.* Ubi ſicut Dei ſanctuarium domum regiam appellavit: ita domum regiam (ob perſonæ Regis ſanctitatem) מקדש, hoc eſt, *Sanctuarium* dixit.

(u) ad Exod. 25. 8. *Nachmanidem* ſequitur *Iſaacus Abrabanel*, (u) הנה נקרא הבית המקדש בשמות מתחלפות אהל מועד משכן יי' משכן העדות מקדש יי' כי הנה נקרא אהל מועד לפי שהיה במדבר בתמונת אהל יריעות וקרשים ונקרא

ונקרא משכן מפני שכנה שם שכינת השם ונקרא משכן העדות לפי שהתורה ולוחות שהוא העדות בין ישראל לאביהם שבשמים היה שם ומקדש מפני שלא יבואו שם ערל וטמא *i. e. Sacrarii Dei varia ſunt nomina. Tentorium conventûs, Habitaculum Domini, Habitaculum Teſtimonii, & Sanctuarium Domini. Appellatur utique Tentorium conventûs, quia in deſertis ſpeciem habuit Tentorii aulæis & aſſeribus conditi. Vocatur Habitaculum, quia in eo habitabat Majeſtas Dei. Vocatur Habitaculum Teſtimonii, quia in eo condebantur Legum liber & Tabulæ, quæ quidem Teſtimonio fuere inter Iſraelitas, & Patrem eorum, qui eſt in Cœlo. Vocatur denique Sanctuarium, quia præputiatis & immundis eo penetrare nefas erat:* Et paulò poſt. בהיכל היה השלחן והמנורה ומזבח הקטרת כאילו הם כלים לשרת לפני מלכו של עולם לא שהיה הוא יתברך צריך לדבר מכל זה חלילה וחס אלא להשריש בנפשותם כי יי׳ אלהיהם מתהלך בקרב מחניהם *i. e. In Templo fuere menſa, & Candelabrum, & ara ſuffitûs, tanquam res ad miniſterium Regis mundi aptæ. Non quòd illi (cui laus omnis) harum ulla re opus eſſet. Abſit, ut ita arbitremur. Sed ut populi animo penitùs inſideret in mediis Iſraelis caſtris verſatum eſſe Dominum Deum ipſius.* Huc adde illa *R. Schem Tob.* (*x*) השם יתברך צוה לעשות בית כבית מלך ובבית מלך ימצא כל אלו הדברים אשר אמרנו אנשים שישמרו את היכלו ואנשים שעבודהו בעבודות המיוחדות למלך לתקן מאכלות ועשות כל שאר הדברים הצריכים למלך ויש אנשים אחרים שישוררו לפניו בכל יום תמיד בשירת ובקול זמרה ויש בבית המלך מקום אחד מוכן לעשות המאכל ויש גם כן מקום להקטיר לפניו קטורת סמים ויש שלחן בביתו וגם כן

(x) Ad More Nevochim, part. 3. cap. 45.

מקום

מקום מוכן אשר בו יושב המלך אשר לא יכנס אדם
שם כי אם המשנה לו ואוהביו עד מאד וכן רצה
השם שיהיה לו בביתו כל אלו הדברים אשר לא יחסר
לו ממלך מלכי אדמה אף כי הוא מלך גדול ואינו צריך
לכל זה ונמשך מזה מתנות כהנים ולויים כמו שמלך
נותן לאנשי משמרתו וזה כדי שיאמינו ההמון שהמלך יי
צבאות ישב בקרבנו והוא מלך גדול נורא על כל העמים

i.e. Deus, cui laus, talem ſibi domum condi juſſit, qualis eſſe ſolet domus regia. In domo regia, hæc omnia, quæ diximus, reperiuntur. Alii ſcilicet, qui cuſtodiant palatium ejus. Alii, qui fungantur officiis ad regiam dignitatem pertinentibus; qui epulas inſtruant, aliáque faciant Regi neceſſaria. Alii denique, qui voce quotidie, fidibúſque canant. Eſt etiam in domo regia locus ad cibos apparandos conſtitutus. Item locus, ubi ei odoramenta adolentur. Eſt etiam menſa in domo ejus, itémque conclave ipſi proprium, quò nemo pervenit, niſi qui ei ſecundus eſt, quóſve in maximè caris habet. Eundem ad modum voluit Deus, hæc omnia ut in ſua domo ineſſent, nequa in re Terrarum Regibus concederet. Eſt enim ille Rex magnus; ut his quidem rebus non indigeat. Verùm hinc facilè elucet ratio victûs familiaris Sacerdotibus & Levitis dati, utpote quem Rex quiſque miniſtris ſuis ſuppeditare ſolet. Atque hæc omnia eò ſpectabant, ut intelligeret vulgus Regem, nempe Dominum exercituum, inter nos verſatum eſſe. Eſt enim ille Rex magnus, omnibúſque Gentibus metuendus.

VI. Ea itaque & Tentorii ſacri, & Templi ratio Judæis viſa eſt, quæ regii cujuſdam domicilii Deo in habitaculum poſiti; ut ita fere inter populum ſuum Deus habitâſſe cenſeatur, quemadmodum inter po-

populos ſuos terrarum reges habitare ſolent. Hinc ſcilicet, ut Judæis viſum, ſplendidiſſima Sanctuarii ſupellex, & quaſi rei familiaris magnificus admodùm apparatus. Hinc longè ampliſſimum famulitium, miniſtríque varii, variis utique muneribus præpoſiti. Alii nimirùm, qui ſacra procurarent, alii, qui cuſtodirent domum, alii qui muſicæ operam darent, qui dum flagrabant holocauſta, vinúmque ritè libabatur, voce, buccina, chordíſque canerent, ut inter epulas regias fieri ſolet. Hinc menſa ſemper panibus inſtructa, ignis in ara perpetuò ardens, ſuffitus bis quotidie incenſus, totiéſque victimarum profecta ad aram, ceu menſam Dei, admota; profectiſque ſal, vinum, & ferta addita. Hinc feſti nonnunquam dies celebrati, conviviáque ſtatis temporibus agitata. Hinc multa Templo conclavia addita, tanto rerum apparatui neceſſaria. Neque enim hæc arbitrio humano, ſed afflatu divino deſignata (*y*). (*y*) 1 *Par.*28.12.

VII. Cæterùm quia Dei ſanctuarium peculiaris præſentiæ ejus umbratile quoddam domicilium erat, poſtulabat rei ipſius ratio, poſtulabat etiam & ipſe Deus, (*z*) ut tam auguſti ſacríque loci magna eſſet reverentia. Quæ quanta apud Judæos erat, *Maimonidis* illa ſatis docent (*a*), מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה
(*z*) *Lev.*9.30. & 26. 2. *Eccleſ.*5.1.
(*a*) *In Beth habechira, cap.* 7.

ירא אלא ממי שצוה על יראתו ואיזו היא
יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל
שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות
הצרורין לו בסדינו ואין צריך לומר שאסור לרוק בכל הר
הבית אלא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו ולא
יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא בפתח
שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ ולא יכנס
לו אלא לדבר מצוה *i.e. Reverentia Sanctuarii præcepta.*

cepto jubenti nititur. Dictum enim eſt, & Sanctuarium meum revereamini. *Nec tamen ipſum Sanctuarium verebere, ſed eum, qui ejus reverentiam juſſit. Quænam autem eſt reverentia ejus? ut nequis cum baculo, cum calceis in pedibus, cum tunica loculis inſtructa, cum pedibus pulverulentis, montem domûs ingrediatur. Nec opus eſt dicere in montem domûs ſputum excreare non licere, ſed ſputum ibi fortè obortum* veſtimento excipiendum *eſſe. Nec quis montem domûs pro calle habeat, ut unâ ejus portâ ingreſſus alterâ inde egrediatur, eúmque viæ compendium faciat. Sed eum foris circueat, nec ingrediatur niſi officii præſtandi cauſâ.* Et paulò poſt. כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחרונית מעט מעט ומהלך על צידו עד שיצא מן העזרה וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולויים מדוכנן כך הם יוצאים מן המקדש כפי שפוסק אחר תפלה לאחריו כל זה ליראה מן המקדש לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם ויראה עצמו שהוא עומד לפני הארון ה׳ שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר בבית אלהינו נהלך ברגש *i. e. Qui officio functus è Sanctuario exierit, tergum ſuum Templo non obvertet; ſed pedetentim retroibit, latere eò verſus obliquato, donec e ſanctuario egreſſus fuerit. Sic etiam Sanctuarii cuſtodes, virique ſtationarii, Levitæque à ſuggeſto regreſſi eodem modo, quo precibus functi, è Sanctuario retroire debent. Sed & hæc etiam omnia ad Sanctuarii reverentiam pertinent. Ut nequis leviter caput agitet coram orientali Sanctuarii portâ* Nicanor *dicta, utpote*

pote

pote quæ è regione Sacrarii ſacerrimi ſita ſit. Ut quiſque, Sanctuarium ingreſſus, modeſtè, quo ſibi licet, eat. Ipſa autem illius Reverentia eſt, ut ſtet quiſque coram Domino Deo, quia dictum eſt, (*b*) & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus. *Et ut timidè, reverenter, & pavidè incedat. Propterea quòd dictum ſit.* In domo Dei noſtri ambulabimus cum tremore (*c*).

(*b*) 1 *Reg.* 9. 3.
(*c*) *Pſ.* 55. 15.

VIII. Quinetiam quia Sacrarium intimum Cœli ſupremi ſimulachrum erat, & quidem Majeſtatis Dei proprium quoddam penetrale, ideò locus quiſque Sanctuarii eò Sanctior à Judæis habitus, quò ſacrario ei propinquior erat. Quod docent illa *Moſis* Ægyptii; (*d*) quæ eò libentius huc transfero, quia, quæ locorum omnium ratio à Judæis habita erat, indicat. כל ארץ ישראל וגו׳ *Univerſa Terra Iſraelis aliis eſt omnibus Terris ſanctior. Quænam autem eſt illius ſanctitas? Ex ea ferunt omerum meſſis, duos panes Pentecoſtes, & primitias;* (*e*) *quæ aliis ex terris non ferunt. Urbes muris circundatæ reliquâ ſunt terrâ ſanctiores. Ex iis ſcilicet leproſos ejiciunt,* (*f*) *nec in eis mortuum ullum ſepeliunt, niſi vel ſeptem probatorum, vel omnium planè civium conſenſu. Sin forte mortuum tali quavis ex urbe efferant, eundem eò referre non licet vel omnibus civibus conſentientibus, &c. Ieroſolyma ſanctior eſt aliis urbibus muro cinctis; quia Sacra levia, & Decimas ſecundas illius intra mœnia comedunt. Mons domûs ſanctior eſt Ieroſolymâ. Quippe quò viris, fœminiſve fluxione laborantibus, mulieribus menſtruatis, puerperiſve progredi nefas. Mortuum autem eò ferre licet. Ideóque cadavere funeſtatum eo quoque pervenire licere, nihil eſt cur moneam. Intermurale*

(*d*) *In Beth habechira,* c. 7.
(*e*) *Lev.* 23.
(*f*) *Joſh.* 7. 3.

termurale ſanctius eſt monte domûs, quippe quod extraneis, cadavere funeſtatis, aut fœminæ menſtruatæ concubitu pollutis ingredi non licet. Intermurali ſanctius eſt atrium mulierum. Eò enim pervenire nemini licet eo die, quo propter impuritatem lotus eſt. Verùm hoc ne liceat non niſi Senatûsconſultum eſt. Lex enim ob impuritatem loto, eo ipſo die quo lotus eſt, in caſtra Levitica ingreſſum permittit. (g) Lev.16.28. *(g) Sed neque piaculi reus eſt, qui, cum ſit cadavere funeſtatus, in atrium mulierum ingreditur. Atrio mulierum ſanctius eſt atrium Iſraelis. Huc enim rite pervenire nequit, qui expiatione caret. Iſraelis atrio ſanctius eſt atrium Sacerdotum. Neque enim eò progrediuntur Iſraelitæ niſi officii præſtandi cauſa. Ut victimæ ſcilicet manus imponant, ut juxta eam peccata deprecentur, ut eam mactent, aut profecta agitent. Ea atrii Sacerdotum pars, quæ inter porticum & aram ſita eſt, ſanctior eſt ejuſdem parte altera. Huc enim Sacerdotibus vitioſis, caput apertum, veſtéſve diſſutas habentibus, pervenire non licet.* Quo gravius erat eorum ſcelus, qui *Zachariam* ibi trucidarunt. (h) Mat.23.35. (*h*) *Templum Sanctius eſt ea atrii illius parte, quæ porticum inter & aram jacet. Quippe quod nemo ritè ingreditur niſi lotis manibus pedibúſque. Templo ſanctius eſt ſacrarium ſacerrimum. Huc enim niſi uni Pontifici nemini planè penetrare licet; neque huic quidem niſi uno expiationis die, ipſóque miniſtrandi tempore.* Hoc ſcilicet Adytum (i) ad Lev.16. (quod *Abrabenel* (*i*) ipſe obſervavit) ſupremi Cœli imago fuit. Hîc propitiatorium, ut Scabellum Dei; Hîc Cherubi, ut Cœleſtes Miniſtri; quos (k) Pſal. 80.1. & 99. 1. inter Deus habitâſſe dicitur, (*k*) atque hinc oracula

cula edidiſſe. (*l*) Quo minus mirum, ſi cuique, præter unum Pontificem (qui Princeps populi apud Deum Patronus & Advocatus erat) locus adeò ſacer occluderetur. (*l*) Exod. 25. 22.

IX. Eundem morem in multis Deorum ſuorum Templis ſecutæ ſunt profanæ Gentes. *Quædam fana*, inquit *Minutius Felix*, *ſemel anno adire permittunt*, *quædam ex toto nefas viſere.* Sic etiam *Pauſanias* in *Bœoticis* de Templo *Dindymenes* loquens, μιᾷ δ' ἐφ' ἑκάστῳ ἔτει ἡμέρᾳ καὶ οὐ πέρα τὸ ἱερὸν ἀνοίγειν νομίζουσι. *Unico tantùm ſingulis annis die Templum aperire fas habent.* . Et de fano *Eurynomenes* eodem in libro, ἡμέρᾳ δὲ αὐτῇ κατὰ ἔτος ἕκαστον τὸ ἱερὸν ἀνοιγνύουσι τῆς Ευρυνομένης, τὸν δ' ἄλλον χρόνον οὔ σφισιν ἀνοιγνῦναι καθέστηκε. *Eodem die quoannis Templum* Eurynomenes *aperiunt*, *alio quotvis tempore ne aperiant*, *cautum eſt.* Ita etiam in ſecundo Eliacorum de *Orci* Templo, ἀνοίγνυται μὲν ἅπαξ κατὰ ἔτος ἕκαστον, ἐισελθεῖν δὲ οὐ τότε ἱερεῦσι παράγε τοῦ ἱερωμένου. *Semel quotannis aperitur, ingredi autem vel tunc quidem nulli*, *niſi Sacerdoti licet.* Fanum denique *Neptuni Equeſtris* omnibus ſemper clauſum fuiſſe idem ille in *Arcadicis* narrat. Ita ſcilicet gentibus extraneis viſum, Templa ritè dedicata Deorum habitacula & domicilia, eorúmque numine plena fuiſſe; eâque de cauſa ab hominibus rarò aut nunquam ingredienda.

G DE

DE
Primis Sacrorum Miniſtris.

CAP. IV.

De Sacrorum Miniſtris.

I. SAcerdotium in primis mundi ſæculis penes primogenitos fuiſſe ſtatuunt multi tam Chriſtiani, quàm Judæi. Quod qui cenſent, cur ita judicent, multa afferunt. Primum illud eſt, quòd primogeniti Hebræorum homines eſſent Deo ſacri, ut quos præcipuo quodam jure Deus ipſe *ſuos* appellaverit. (*m*) Quos autem Deus ſuos ac ſibi ſacros dicit, hos Sacerdotes fuiſſe judicant.

(*m*) *Num.* 8.17.

Deinde & illud etiam afferunt, quòd Levitæ, qui ſacri Miniſtri erant, Deo dati eſſent pro primogenitis, eorúmque in locum ſubſtituti; ita ut quales erant Levitæ in locum primogenitorum ſuffecti, tales eſſent primogeniti, quamdiu locum ſuum tenebant. Sed & huc ſpectare judicatur, quòd *Moſes* ad ſacra obeunda juvenes quoſdam adhiberet. (*n*) Quos quidem ex primogenitis fuiſſe *Juvenum* nomen docere putant. Extremum id eſt, quod *Eſavo*, quia jus primogeniti vili vendidit, inuſta ſit hominis profani nota. (*o*) Hoc enim ideò factum judicatur, quòd, ætatis ſuæ prærogativâ cum vili pretio commutatâ, ſe ipſe Sacerdotio exueret. Id quod hominis profani fuit.

(*n*) *Exod.* 24.5.

(*o*) *Heb.* 12.16.

II. Verùm,

II. Verùm his (etiamſi veri aliquam ſpeciem habeant) & reſponderi poſſe judico, & alia quæ-dam repugnare, quæ hanc ſententiam labefa-ctent.

Nam ut Hebræorum primogeniti homines eſſent Deo ſacri, nec ætatis ſuæ prærogativâ, nec jure ad Sacerdotium factum eſt, ſed ſalute ſibi à Deo præ-ſtitâ, dum primogeniti Ægyptiorum ſubito excidio interirent. (*p*) Ita quippe Deo viſum fuit, ut il-lud hominum pecudúmque genus, quod ipſe He-bræis incolume præſtabat, eodem inter Ægyptios cæſo, ſibi deinceps ſacrum eſſet. (*p*) *Num.* 3.13. & 24. 5.

Sed hæc primogenitorum ſanctitas non niſi inter Hebræos tantùm, nec quidem inter Hebræos ipſos ante id tempus locum habuit, nec eò denique po-ſteà valuit, ut primogeniti Sacerdotes eſſent, ſed Sacerdotum peculium quoddam, quo factum erat, ut quinis ſiclis Sacerdotibus (*q*) datis redimendi eſſent. (*q*) *Num.*18.15

Nec magis valet, quòd Levitæ (licèt hi quidem ſacri Miniſtri eſſent) in locum primogenitorum ſuc-cederent. Utpote qui, licèt eo in loco conſtituti, non tamen Sacerdotes erant, ſed Sacerdotum admi-niſtri; nec tamen eorum adminiſtri, priuſquàm ſa-cris quibuſdam ritibus ad munus ſuum ſacrati e-rant.

Jam verò quòd juvenes quidam ſalutares victi-mas & holocauſta *Moſis* juſſu obtuliſſe dicti ſunt, (*r*) id, ſi rectè intelligatur, rem propoſitam non concludit. Nec enim conſtat Juvenes illos lectos fuiſſe ex primogenitis, nec illi ſanè, quicunque e-rant, (quod Sacerdotum proprium fuit) ſanguinem aræ aſperſerunt. Id muneris *Moſes* ipſe obiit, (*s*) qui tunc temporis Pontificatum cum Principatu (*r*) *Exod.*24.5. (*s*) *Ibid. v.*6.

 con-

conjunctum habuit. Ex quibus intelligi par eſt eâ de cauſâ juvenes illos victimas obtuliſſe dictos eſſe, quia eas ad aram adducebant, (id enim offerendi voce paſſim deſignant ſacræ literæ) eáque oblatio in ſacrificiis hominum ſingulorum munus eorum proprium fuit, pro quibus immolatum erat, nec in ſacrificiis totius cœtûs ad ipſos ſemper Sacerdotes, ſed ad alios quoſdam pertinebat cœtûs illius perſonâ indutos.

Neque denique me multùm movet, quòd *Eſavus* ob ætatis prærogativam vili pretio addictam homo-
(t) Hebr. 12. 16. profanus appellatur. (t) Neque enim Apoſtolum jus *Eſavi* ad Sacerdotium, ſed ad duplicem in hæreditate portionem, & quidem ad principatum ipſum, dum illa ſcriberet, intuitum judico. Principatus enim, & amplior hæreditas, cùm ad primogenitos pertinerent divino quodam ac ſacro jure (utpote quod & an-
(u) Gen. 4. 7. & 43. 33. tiquiſſimum (u) & naturâ ipſâ (x) fundatum erat) Divina quædam beneficia erant, quæ nemo potuit
(x) Deut. 21. 17 parvi facere ut non idem profanus eſſet; præſertim quidem in eis ſæculis, in quibus præcipuus quidam Dei amor talibus in rebus eluceret.

III. Hæc itaque cum ita ſint, Ego in antiquiſſimis ſæculis ita comparatum fuiſſe judico, ut in ſacris pro ſe uno factis ſibi quiſque ſuus Sacerdos eſ-
(y) Gen. 3. 3, 4. ſet. Nam *Cainus* & *Abel* (quod ſatis docent (y) Sacræ literæ) ſua ipſi ſacra per ſe Deo offerebant. Quod unum indicat in primis ſæculis tale nullum primogenitorum ad Sacerdotium jus fuiſſe, quale omne ſacrificandi jus aliis omnibus abrogabat. Siquidem *Abel*, natu minor, perinde ac *Cainus* primogenitus, rem Divinam Deo fecerit, eámque quidem Deo gratam. Qui autem *Cainum* & *Abelem* ſacra Deo deſtinata ad *Adamum* adduxiſſe judicant

ab

ab eo rite porricienda, hi cur ſic judicent nihil afferunt; ſed & ſacris literis, ut jam monuimus, haud obſcurè adverſantur.

In ſacris autem pro familia quavis deſtinatis nihil dubium quin ipſe Paterfamiliàs Sacerdotii obeundi jus habuerit. Eóque jure *Noa*, (z) & *Jobus* (a) pro ſe, ſuíſque immolabant. (z) Gen. 8. 20. (a) Job. 1. 5.

Jam verò poſtquàm pro eis cœtibus, qui variis ex familiis conſtabant, ſacrificari cœptum fuit, mos erat, ut cœtûs cujuſque princeps (ſi modò ipſi viſum eſſet) publica Deo ſacra faceret. Quo jure *Moſes* ante *Aaronem* conſecratam eo ſanguine aram imbuebat, quo fœdus ſacrum ſancitum erat. (b) Sed & *Melchiſedecus*, (c) ante *Moſem*, idem & Rex & Sacerdos fuit, & quidem tali Sacerdotio, quali alius nemo, niſi Chriſtus, præditus. Quandoquidem enim *Melchiſedeci*, magni & perilluſtris viri, Pater nullus, nulla mater, nullus ortus, aut obitus memoretur (quod in aliis omnibus viris magnis contrà à *Moſe* fieri ſolet) fit primò, ut ille *ſine patre*, *ſine matre*, *ſine genealógia eſſe* dicatur, *neque initium dierum*, *neque finem vitæ habens.* (d) Deinde, (ut qui talis eſſet, ſimúlque Sacerdotio præditus, *Sacerdos in perpetuum manere* dictus ſit. (b) Exod. 24. 6. (c) Gen. 14. 18. Hebr. 7. 1. (d) Hebr. 7. 3.

Neque verò (quod notatu dignum) à communi loquendi uſu abhorret, ut nullis parentibus eſſe dicantur magni & illuſtres viri, quorum parentes non memorantur. Nam *Seneca* (e) duorum Regum meminit, *quorum alter*, inquit, *patrem non habet*, *alter matrem.* Quod mox explicans *de Servii matre dubitari* monet, *Anci patrem nullum dici.* Qua de re *Canuleius* apud *Livium* (f) contrà quidem ac *Seneca*, loquutus eſt, ſed eodem loquendi genere uſus. Nam *Servium captivâ Corniculanâ natum*, ſed (e) Epiſt. 108. (f) Lib. 4. c. 3.

patre

patre nullo fuiſſe dicit. Eódem ſpectat *Horatii* illud, Lib. 1. Sermon. Satyr. 6.

——perſuades hoc tibi rectè,
Ante poteſtatem Tulli atque ignobile regnum
Multos ſæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixiſſe probos, magnis & honoribus auctos.

Quo itaque loquendi genere nullis parentibus nati dicuntur clari atque celebres viri, quorum parentes non nominantur; eodem dicitur *Melchiſedecus* (ſed hic Spiritûs Sancti afflatu) nec ortum, nec obitum habuiſſe. Cúmque id ut æternum proponatur, cui nec ſit ortus, nec interitus; commodè ſanè in *Melchiſedeco* (Deo ita rem inſtituente) æternitas adumbrata fuit. Quod autem in eo adumbratum, id quidem in Chriſto verè impletum eſt.

Verùm hæc loco non ſuo dicta ſunt. Neque enim nunc aliud ago, niſi ut in primis mundi ſæculis eum fuiſſe morem doceam, ut cœtûs cujuſque Rex ac Princeps publica Deo ſacra faceret. Atque huc ſpectat *Virgilii* illud, *Æneid.* 3.

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbiq; Sacerdos.

Ubi *Servius*; *Sanè Majorum hæc erat conſuetudo, ut Rex eſſet etiam Sacerdos, vel Pontifex. Unde hodiéque Imperatores Pontifices dicimus.* Idémque ad ejuſdem illud *Æneid.* 10.

Vigiláſne Deûm Gens? ——

Verba, inquit, *ſunt Sacrorum. Nam Virgines* Veſtæ *certa die ibant ad Regem Sacrorum & dicebant.*

Vi-

Vigiláſne Rex? Vigila. Quod Virgilius *jure dat* Æneæ, *quaſi* & *Regi*, & *quem ubique Pontificem*, & *ſacrorum inducit peritum.*

De Sacerdotibus Judæorum.

IV. Jam verò apud populum Hebræum ex Ægypto in deſerta egreſſum Sacerdotium à principatu diviſum, & ad *Aaronem*, ejuſque poſteros Dei juſſu tranſlatum fuit. His enim tunc temporis data, quæ propria erant Sacerdotii munera, ut *Deo rem divinam facerent*, *ejuſque nomine populo benedicerent* : ſed & penes hos deinceps erat rerum ſacrarum æſtimatio, dijudicatio mundorum & immundorum, quæ tamen non tam Sacerdotum, quatenùs Sacerdotes erant, quàm quatenùs Juris Divini periti, propria munera judicari debent. Quo fit, ut quando ea munera, ad quæ Sacerdotes Sacrati erant, in ſacris literis recenſentur, his in duobus conſiſtatur, nimirùm in re Divinâ faciendâ, populóque Dei benevolentiæ ſolenni prece commendando. *Hos*, inquit *Moſes* de Sacerdotibus *Aaronicis* loquens, (*g*) *elegit Dominus Deus tuus, ut miniſtrent ei*, & *benedicant in nomine ejus.* Quibus etiam alia illa adde, (*h*) *Separatus eſt* Aaron, *ut miniſtraret in Sancto Sanctorum, ipſe*, & *Filii ejus in ſempiternum* ; & *adoleret incenſum Domino ſecundum ritum ſuum, ac benediceret in nomine ejus in perpetuum.* Jam alia illa, judicium de litibus, legúmque ſacrarum interpretatio non munera Sacerdotum propria, ſed aliis etiam communia erant. Neque enim ex *Aaronicâ* tantùm, ſed & quâvis aliâ

(*g*) *Deut.* 21.5.

(*h*) 1 *Par.* 23. 13.

aliâ ex familia, qui jus dicerent, & docerent, deligi ritè potuerunt.

V. Cæterùm in Sacerdotio *Aaronico* duo gradus lege ſtatuti erant; Quorum ſuperior *Aaroni* ipſi, reliquíſque deinceps Pontificibus, inferior aliis Sacerdotibus datus. Ex quo intelligitur ea munera, quæ *Aaroni*, in ſacris literis, ut ipſi propria tribuuntur, non niſi ad Pontifices ſpectâſſe, reliqua ab aliis Sacerdotibus ritè præſtari potuiſſe. In duplici autem Sacerdotii gradu octo erant dignitatis loci Senatus conſulto conſtituti.

Horum primus Pontifici datus eſt. Pontificis ea dignitas erat, ut ei niſi illibata virgo uxor nulla ducenda eſſet. (*i*) Ut funeri nulli intereſſe, ut ne in parentibus funeſtari, neque his, aliíſve propinquis mortuis veſtes ſuas lacerare liceret. Quibus alia multa addunt Judæi tanquam ad honorem pontificalem apta. Pontifex enim, inquiunt illi (*k*) quinque in rebus Fratres ſuos antecellere debuit. בנוי בכוח בעושר בחכמה ובמראה *Corporus elegantia, viribus, divitiis, ſapientia, & coloris pulchritudine.* Ita enim נוי à מראה diſtinguunt (*l*) ut vocem illam in *corporis eleganti fabrica* ponant, hanc in *coloris pulchritudine.* Quarum utramque in Pontifice, in bonæ indolis ſignum poſtulatam dicunt. Alii tamen (*m*) in Pontifice non tam coloris pulchritudinem, quàm ætatem provectam ſpectandam judicant. Neque ſatis ſibi conſtat *Maimonides*; ut qui in Sacerdote ſummo aliàs coloris pulchritudinem, aliàs Fidem ſummam poſtulat. (*n*) העיקר אצלינו כי כהן גדול צריך שלא יהיה באנשי דורו מן הכהנים יותר אלים שלם בחכמה באמונה ביופי בעושר בכוח *i. e. Apud nos pro fundamento ponitur, neceſſarium eſſe, ut Sacerdos*

(*i*) Lev. 21.13. v. 10,11.

(*k*) Maimon. *in Chele Mikdaſch, cap.5. & Bartenor. ad Joma cap. 1. & Autor libri Siphra in Paraſcha* אמור *cap.2.*

(*l*) *Aaron Ben Chajim ad dictum Siphræ locum.*

(*m*) *Rabboth in* אמור*. & Baal Turim ad Lev.* 21.

(*n*) *Ad Miſnam in Joma cap.* 1.

dos maximus nulli temporis ſui Sacerdoti in Sapientia, fide, forma, divitiis, aut viribus concedat. Quod ſi Sacerdotis ſummi hæres in divitiis tantùm, non in reliquis illis dotibus Sacerdoti fortè cuivis concederet, æquum viſum eſt, ut tantus vir reliquorum Sacerdotum opibus eò uſque augeretur, ut omnium opulentiſſimus eſſet. (*o*) Neque enim temerè Senatus magnus (cujus erat, ut Judæis placet, Sacerdotem maximum conſtituere) ei, qui Pontificis hæres erat, Pontificatum abjudicabat. Ea quippe regula apud Hebræos valere ſolita. (*p*) הקודם לנחלה קודם לשררת המת *Cujus eſt ad hæreditatem, ejuſdem eſt ad mortui principatum jus primarium.* Quo jure (cætera ſi convenirent) Pontificatus ad hæredem Pontificis pervenit.

Sed & illa etiam ſeu dignitatis, ſeu officii Pontificalis (*q*) erant; Ut quiſque Pontificatu præditus ſeſe à plebe removeret, ut ne ſe nudum populo præberet, ut cautè ſemper abſtineret à publicis balneis conviviiſque, eamque ſemper gravitatem quæ ſe decebat, tueretur. Ut, ſi ad eos, qui in luctu erant, prodire vellet, Sacerdotibus aliis comitatus iret. Ut capillos quâque hebdomade tonderet; nunquam tamen novaculâ raderet: Ut in Sanctuario quotidie adeſſet, nec, niſi bis ſingulis diebus, domum iret. Ut non niſi de eis rebus, quæ ad regem ſpectabant, ad teſtimonium dicendum adigeretur, nec de his quidem, niſi à Senatu magno. Ut unam tantùm eodem tempore uxorem haberet. Ut Templum ingrediens tres alios ſibi Sacerdotes adjungeret. Ut non ſortitò (quemadmodùm reliqui Sacerdotes) ſed quoties vellet, rem ſacram faceret, ſibíque ſumeret, quodcunque placuit, ſacrificium.

(*o*) *v. Rabbot* ad אמור & Maimon. *in Chele Mikdaſch c.5.* & *Obadiam de Bartenora ad Joma, c.1.*

(*p*) Maimon. *in Chele Mikdaſch cap.4.*

(*q*) Maim. *in Chele Mikdaſch, cap.5.*

Secundus in Sacerdotio locus Sacerdotis maximi Vicario ceſſit. (*r*) Is à Judæis סגן dictus eſt. Iſque omnibus ferè in officiis Pontificis adminiſter erat.

(r) Maimon. in Chele Mikdaſch cap. 4.

Tertio in loco collocati erant, quos Judæi corruptâ voce Græcâ שני קתיקולין, hoc eſt, *duos* χαϑολικὺς vocant. De quibus ita *Moſes Maimonides* (*s*), סמנון קתיקולין להיות לסגן כמו הסגן לכג *i. e. eum locum* τοῖς χαϑολικοῖς *tribuunt, ut hi id præſtent Pontificis Vicario, quod Pontificis Vicarius Pontifici præſtat.* Hos autem alii (*t*), quæſtoribus præfectos, eorúmque rationes putâſſe dicunt.

(s) Ibid.

(t) Gloſſa in Schekalim in Talm. Jeroſol. cap. 5. Vid. etiam Baal Aruch *&* Buxtorf. *in voce* פתיקולין.

Quarto in loco poſiti erant ſeptem cuſtodes clavium Sanctuarii, Judæis אמרכלין dici ſoliti. Quibus tamen ita claves illæ commiſſæ erant, ut non ſuo cujuſque arbitrio, ſed omnium conventu & conſenſu porta cuique data aperienda eſſet (*u*).

(u) Maimon. in Chele Mikdaſch c. 4. & ad Schekal, c. 5. & Obadias de Barton. ibid.

Quinto in loco conſtituti erant tres *Quæſtores*, à Judæis גברים nominati. Quorum munus erat ſacra omnia, à quibuſcunque debita, rerúmque redemptarum pretium exigere. Quò ſpectant illa *Moſis Maimonidis* (*x*), הם פורים את הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ומעשר שני *i. e. Hi rerum æſtimatarum, devotarum, conſecratarum, & decimarum ſecundarum redemptionem procurant.* Quibus illa ejuſdem Autoris adde, הם גובים כל ההקדשות ופורים את הנפדה ומוציאים אותן בדברים הראויין להן להוציאן *i. e. Hi omnia conſecrata exigunt, dimittúntque ea, quæ redimuntur; eis autem conditionibus dimittunt, quibus quidem talia dimitti debent.*

(x) ubi ſuprà utroque in loco.

Sextum locum habuit *Vigiliæ caput*, Judæis ראש המשמר.

המשמר dictus. Erat enim totus Sacerdotum numerus à *Moſe* (ut *Maimonidi* (*y*) placet) in octo Claſſes diſtributus, à *Davide* autem in viginti quatuor; quibus ſingulis ut ſua in Sanctuario ad miniſtrandum hebdomas data; ita ſuus etiam præfectus erat. Iſque *Vigiliæ caput dictus*. Septimum ille locum habuit, qui ראש בית אב *paternæ familiæ caput* dictus eſt. (*z*) Sicut enim totus Sacerdotum numerus in quatuor & viginti Claſſes, ita claſſis quæque (ſecundum hebdomadis cujuſque dies) in ſeptem familias diviſa fuit; ut uniuſcujuſque diei miniſterium datum eſſet unicuique familiæ; cujus quicunque princeps erat, *paternæ familiæ caput* vocatus eſt. In pares claſſes & familias Levitæ quoque diviſi erant, virique, quos diximus, Stationarii (*a*).

(*y*) *In Chele Mikdaſch, c.* 4.

(*z*) *Ibid.*

(*a*) Maimon. *in Chele Mikdaſch c.*6.

Ultimum in locum rejecti erant Sacerdotes gregarii, qui הדיוטים *i.e. Idiotæ* dicti ſunt. (*b*) Erat tamen præter hos omnes Sacerdos quidam *ad bellum unctus*, (*c*) Judæis משוח מלחמה dictus. Cui id negotii datum fuit, ut populum in aciem prodeuntem ad prælium ſtrenuè committendum erigeret. Huic in caſtris ſecundum Pontificem ſummus haberi ſolebat honor, in Sanctuario autem nullus, niſi qui Sacerdotis gregarii fuit (*d*).

(*b*) *Idem in eodem tractatu, c.* 4.

(*c*) *Deut.* 20.2, 3,4.

(*d*) Maimon. *in Chele Mikdaſch c.*4.

CAP. V.

De conſecratione Sacerdotum Aaronicorum.

I. JAM Sacerdotes *Aaronici*, nequa Sacerdotio deeſſet ſanctitatis aut honoris ſpecies, multis ritibus ac cærimoniis ad munus ſuum conſecrati erant. Primò ſcilicet aquâ luſtrati, tum veſtibus cuique propriis induti, poſtea unguento ſacro uncti, itémque victimis quibuſdam cæſis expiati ritè, & initiati.

Ac primus conſecrationis gradus, quo quiſque de tam ſancto munere ſanctè fungendo moneretur, à lavacro (utì diximus) incepit. (e) Quâ eâdem ferè ratione fit, ut nos ipſi Chriſtiani, fœdus novum inituri, fonte ſacro initiemur. Ita quoque familiis extraneis ortos, ſiquando ad religionem Judaicam accederent, aquis merſari moris fuit. (f) Idémque fuit profanis gentibus ſuos etiam initiandi ritus. Unde illud *Clementis Alexandrini* (g), οὐκ ἀπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν ἄρχει τὰ καθάρσια, καθάπερ τοῖς βαρβάροις λουτρόν. *Ab expiatoriis incipiunt Græcorum myſteria, ſicut Barbarorum à lavacro.* Adde & *Tertulliani* (h) *illa, Certè ludis* Apollinaribus & Eleuſiniis *tinguntur, idque ſe in regenerationem, & impunitatem perjuriorum ſuorum agere præſumunt: Item penes veteres quiſquis ſe homicidio infecerat, purgatrice aquâ ſe expiabat.* Quò eódem ſpectat, quod *Auguſtinus* de baptiſmo contra *Donatiſtas* ſcribit; *In multis Idolorum ſacrilegis ſacris baptiſari homines perhibentur.*

(e) Exod. 29. 4. Lev. 8. 6.

(f) Maimon. in Aſure Bia, c. 13.

(g) Strom. 5.

(h) De Baptiſmo, c. 5.

II. Jam ſimul atque aquis ritè luſtrati erant *Aaron* ejuſdemque filii, primus *Aaron* ipſe amictu Pontificali induitur. (*i*) Qui quidem, quò illuſtrior eſſet Sacrorum & Sacerdotii honor, ſplendidus & magnificus erat. Quo factum, ut veſtes Pontificales לכבוד ולתפארת *ad gloriam & honorem* fieri dictæ ſint. (*k*) Veſtes autem Pontificis illæ erant, כתונת מכנסים אבנט מעיל אפוד חשן מצנפת וציץ *Tunica, femoralia, balteus, pallium, ephodus, pectorale, tiara, & lamina.* Quarum omnes, quoniam pulchræ erant, quædam etiam auro contextæ, à Judæis *aureæ* dici ſolent. Hæ *Aaroni* indutæ erant, hæ ad ſacra omnia obeunda, niſi uno expiationis die, à Pontifice quoque adhiberi ſolitæ. Ad illius autem diei ſacra quatuor tantum veſtes adhibebantur, *Tunica, Femoralia, Balteus*, & *Tiara.* Hæ lineæ erant, Judæíſque *veſtes albæ* dictæ. Eum utique diem decebat dolor, dolorem nulla veſtium pompa.

(*i*) *Exod.* 29.5. *Lev.* 8.7.

(*k*) *Exod.* 28.2.

III. Jam veſtium omnium Pontificalium prima induebantur femoralia; quæ à coxis ad poplites pertinebant. (*l*) Gentium quidem profanarum Flamines, quæ occultari maximè decebat, coram Pehore aperiebant. Deus autem Sacerdotes ſuos, ut verecundos & modeſtos; ita tecto corpore eſſe voluit. Quo factum etiam, ut non per gradus, ne fortè corporis verenda apparerent, ſed per clivum quendam ad aram aſcenderent. (*m*) Quæ eadem etiam ratio fuit, (ut rectè obſervavit *Abrabenel*) cur, cùm reliquæ veſtes ſacræ *Aaroni* à *Moſe* induendæ eſſent, (*n*) femoralia (verecundiæ cauſâ) *Aaron* ipſe ſibi ſecretò indueret.

(*l*) Maimon. *in Chele Mikdaſch c.* 10. *& Kimchi ad Ezek.* 44.18.

(*m*) *Ex.* 20.26.

(*n*) *Vid. Exod.* 29.5,6. *& Lev.* 8.7,8,9.

Fe-

(o) Maimon. in *Chele Mikdaſch* c.8. & 10.

(p) Maimon. in *Chele Mikdaſch* c.8.

(q) *Joſeph. Antiq. lib.3. cap.8.*

(r) *Joſeph. ibid. & Philo Judæus de vita Moſis.*

(s) Maimon. in *Chele Mikdaſch* c.9.

(t) *Exod.28.6.*

(u) *Exod.28.8.*

(x) *ibid.*

Femoralibus addita erat Tunica, (*o*) Camiſia utique lino facta, manicata, & opere teſſellato texta; quæ ad pedes uſque promittebatur.

Tunicæ accinctus erat Balteus, quæ faſcia quædam linea fuit, tres, (*p*) quatuórve (*q*) uncias lata, cubitóſque triginta duos longa, variis amplexibus corpus cingens. Eóque factum, ut Sacerdotes & frigoris patientiores eſſent, & ad operam ſuam expeditiores.

Poſt Balteum induebatur Pallium; quæ veſtis hyacinthina fuit, (*r*) nullas habens manicas, (*s*) à collo duas diviſa in alas, quarum altera à ſupremo pectore, altera autem à cervice ad talos ferè demittebatur. Harum infimis limbis appendebantur ſeptuaginta duo tintinnabula, quæ malis puniceis affabrè factis alia ab aliis ſejuncta erant. Pallio additus erat Ephodus (*t*) ex auro, hyacintho, cocco iterato, & byſſo bilice, opere Phrygiano factus. Cujus pars anterior ab axillis ad imum pectus, poſterior autem ferè ad talos pertinebat. Huic etiam parti, quæ à tergo fuit, duæ maniculæ adjunctæ erant, quæ, hinc & inde ab axillis ductæ, medio pectore conſtringebantur. His, ſicut & Ephodo ipſi, aurum affabrè intextum erat. Unde dictæ erant חשב האפוד *artificium Ephodi.* (*u*) Sed & Pallium quoque, quia his cinctum, Ephodi Pallium vocabatur. (*x*) Quinetiam Ephodo adjuncta erant duo humeralia, humeralibúſque duo onyches inditi, iidémque palis aureis incluſi; quorum alteri ſex tribuum nomina, totidémque alteri inſculpta erant. Quod ideò factum videatur, ut Pontifex ſemper in memoriâ teneret, quorum ſibi cura commiſſa fuit, quantíque oneris munus impoſitum. Levius id, quod Judæi monent, ita his lapidibus

pidibus tribuum nomina inciſa fuiſſe, ut utroque in lapide viginti quinque literæ eſſent. Quod ut eveniret, יהוסף pro יוסף cœlatum ferunt. His etiam humeralibus quatuor aurei annuli annexi erant, duo nimirùm in ſupremis humeris, reliquíque in ſupremo pectore, alter hinc, altérque illinc.

Ephodo adjunctum erat monile quoddam, *pectorale* dictum, iiſdem filis, eodemque opere, quo Ephodus, contextum; idémque pontificis pectori applicatum: pectorale longum erat cubitum, latum autem dimidium cubiti, ut altera ex parte in alteram replicata dimidium cubiti quadratum exiſteret. (y) Ejus inter plicas repoſita erant *Urim*, & *Thummim*; pérque *Urim* talia oracula edita, qualia ad rempublicam pertinebant, (donec Regnum, rejecto Dei imperio, ad *Davidis* Familiam tranſlatum fuit.) Eoque factum, ut pectorale חשן המשפט *pectorale judicii* dictum eſſet. Jam pectorali inſertæ erant duodecim gemmæ, eædémque circulis aureis incluſæ, quibus, eo ordine, quem patrum ætas poſtulabat, totidem Tribuum nomina inciſa erant. Undè didicit Pontifex quam charæ ſibi eſſe debebant tribus illæ, quarum nomina pectori cordíque ſuo Dei juſſu applicata erant. Sed & Deus etiam Humeralibus & Ephodo tribuum nomina inſculpi voluit, ut quorum ipſe curam maximam in ſe ſuſceperat, eorum nomina in ſanctuario quaſi oculis ſuis obverſarentur, idque, ut docent ſacræ literæ (z) לזכרון. hoc eſt, *recordationis ergo*. Quo *Symbolo* ſe ſuorum omnium ſemper memorem fore ſignificabat.

(y) Maimon. *in Chele Mikdaſch cap. 9. vide etiam Exod. 39. 8, 9.*

(z) *Exod.* 28. 12. 29.

Supra nomen *Reubenis*, ut tradunt Judæi, (a) voces illæ inſculptæ erant, אברהם יצחק ויעקוב infra nomen *Benjamini* שבטי יה. atque ita factum, ut

(a) Maimon. *in Chele Mikdaſch cap. 9.*

ut, in pectorali omnes exiſterent literæ Hebraicæ. Cæterùm ut Humeralibus Ephodi; ita etiam angulis Pectoralis quatuor aurei annuli juncti erant, ſuperioréſque alterius annulos alterorum ſuperioribus aſtringebant duo aurei torques, inferiores autem in-
(*b*) *Exod.* 28. ferioribus totidem vittæ hyacinthinæ. (*b*) Caven-
(*c*) *Ibid.* 2.28. dum utique (*c*) Pontifici fuit, (fortè ne à munere ſibi impoſito animum removere videretur) ne pectorale ab humeralibus diſtraheret. Quod ſi ſciens ac prudens fáceret, verberibus caſtigandus e-
(*d*) Maimon. *in Chele Mikdaſch c.* 9. rat (*d*).

Pontifici hunc in modum ornato mox induta eſt Tiara, nimirùm faſcia quædam linea, ſedecim cubitos longa. Quâ variis voluminibus contortâ ca-
(†) *Antiq. l.* 3. *cap.* 8. put illius cingebatur. Huc refer *Joſephi* (†) illa, ὑπὲρ δὲ τῆς κεφαλῆς φορεῖ πῖλον ἄκωνον, οὐ διϊκνούμενον εἰς πᾶσαν αὐτὴν, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον ὑπερβεβηκότα μέσης. *i.e. Super caput autem geſtat pileum non faſtigiatum, neque totum caput comprehendentem, ſed paulò plùs quàm medium.* Ita factum, uti Judæis
(*e*) Maimon. *in Chele Mikdaſch cap.* 10. (*e*) placet, ut inter Tiaram & auream laminam commodus pateret Phylacteriis locus. Deus autem Sacerdotes ſuos operto capite miniſtrare voluit, quia apud Gentes orientales caput opertum reverentiæ, nudum audaciæ ſignum erat. Quæ ratio eſt, cur quos *Moſes* ex Ægypto manu elatâ egreſſos dicit, eos Chaldæus בריש גלי *nudo capite* exiiſſe di-
(*f*) *Exod.* 14.8. cat (*f*).

Ultima Pontificis fronti accincta eſt Auri Lamina,
(*g*) *Ex.* 39.30. *Corona* dicta. (*g*) Cui, ne loco moveretur, per duo foramina partibus in extremis facta vitta hyacinthina trajecta fuit, arctéque in occipitio ligata. Coronæ autem, quo Pontificem Deo ſacrum eſſe con-

conſtaret, cœlatura ſigillari inſculptum erat (*h*) קודש ליהוה *Jehovæ Sacrum.* Sed & Gentium aliarum Sacerdotes rem ſacram coronati faciebant. Quod *Plinius* in Hiſtoria Naturali docet, (*i*) *Antiquitùs quidem nulla corona niſi Deo dabatur; Viritìm verò ne in certamine quidem ulli: ferúntque primum omnium Liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo, ſed ex hederâ; poſtea Deorum honori ſacrificantes ſumpſere. Noviſſimè & in ſacris certaminibus uſitatæ.* Quibus adde *Tertulliani* illa, (*k*) *Igitur purpura illa, & aurum cervicis ornamentum eodem modo apud Ægyptios, & Babylonios inſignia erant dignitatum. Quo more nunc prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, vel aureæ coronæ Sacerdotum provincialium, ſed non eâdem conditione.*

(*h*) *Exod.*39.36
(*i*) Lib.16.c.4.
(*k*) De Idololatr. cap.18.

III. Jam *Aaron* veſtibus his indutus, mox, in majorem dignitatis ſpeciem, ſacro unguento ungebatur. (*l*) Id quod Judæi capiti ejus primò affatìm affuſum docent, (*m*) deinde ita fronti illitum ut in eâ Græcam literam Χ, (*n*) vel, ut aliis (*o*) placet, Græcam Κ, vel, ut aliis viſum, (*p*) Hebræorum כ deſcriberet; à quâ literâ vox כהן incipit. Nihil enim eſt, quod *Judæi* argutiis ſuis non perſequuntur. Habuit autem unguentum ſacrum honoris, & gaudii ſignificationem, item ſanctitatis, & afflatûs divini. Atque huc pertinet *Davidis* illud, (*q*) *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ Conſortibus tuis.* Ita factum etiam, ut Dei filius, ſupra modum Spiritu Sancto præditus, (*r*) משיח, hoc eſt, *Unctus* dicatur. Sed & hinc ipſi Chriſtiani, quaſi Sacerdotes & Reges ſpirituales facti, (*s*) *uncti*, (*t*) & *unctionem accepiſſe*

(*l*) *Exod.*29.7. & 30.25. & *Lev.*8.12.
(*m*) Maimon. in *Chele Mikdaſch* c.1.
(*n*) *Ibid.*
(*o*) *Vid. Abraben. ad* 1 *Reg.*1.
(*p*) *Ibid.*
(*q*) *Pſal.* 45.7.
(*r*) *Joh.*3.34.
(*s*) *Apoc.* 1.6.
(*t*) 2 *Cor.*1.21.

(u) 1 Joh. 2. 27.

piſſe dicti. (u) Hinc denique apud veteres Chriſtianos unctio ad Baptiſmum adhibita. *Exinde egreſſi de lavacro*, inquit *Tertullianus* (x), *perungimur benedictâ unctione, de priſtinâ diſciplinâ, quâ ungi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant. Ex quo* Aaron *à* Moſe *unctus eſt; unde Chriſtus dicitur à Chriſmate, quod eſt unctio, quæ Domino nomen accommodavit.*

(x) De Baptiſm. c. 7.

IV. His ritibus *Aaroni* adhibitis, mox filiis ejus Veſtes ipſis propriæ induuntur. (y) Erant autem Sacerdotum gregariorum Veſtes, כתונת מכנסים מגבעות ואבנט *i. e. Tunica* (z), *Femoralia*, *Tiara*, & *Balteus*. Quarum duæ primæ Pontificalibus ſimiles fuerunt. Tertiæ quoque nondum indutæ eadem quidem, ac Pontificalis, indutæ alia ſpecies erat. Gregarii enim Sacerdotes (ſecùs ac Pontifices, modò ex *Joſepho*, feciſſe diximus) *Tiaras* ad Galeæ ſimilitudinem capitibus ſuis accingebant (a). Sed & Baltei Sacerdotum minorum eadem, ac Pontificalis, forma fuit; pretium minus, textura quoque minùs elegans. Hæ quatuor veſtes lineæ erant, (quales etiam, ad innocentiæ ſpeciem, Sacerdotum (b) Ægyptiorum erant.) Nec tamen ad miniſterium aptæ, ſi vel ſordibus inquinatæ, vel vetuſtate corruptæ eſſent (c). Sed & *Cicero* (d), *Colorem album præcipuè decorum Deo ex Platone* dixit.

(y) Ex. 29. 8, 9. & Lev. 8. 13.

(z) *Tunica nonnunquam in ſacris literis Ephodus lineus appellatur. vid. Buxt. Lex. Hebr. in voce* אפוד

(a) Maimon. in *Chele Mikdaſch* c. 8.

(b) *Plutarch. de Iſide, & Oſiride.*

(c) Maimon. in *Chele Mikdaſch* c. 8.

(d) *De Legib. lib. 2.*

V. Poſt hæc omnia ritè præſtita, pro *Aarone* Filiiſque ejus triplex factum eſt Sacrificium. Primò piaculare, deinde holocauſtum, ultimò verò ſalutare. (e) Piaculare, ut λύτρον quoddam, quo primùm omnium luſtrandi erant. Holocauſtum, ut munus, ſive donum, quo Domino ſuo commendarentur. Salutare denique, ut ſacrum epulum, quo Dei Familiæ initiarentur. Sacrificiis enim ſalutaribus veſci ipſis etiam offerentibus licuit; iiſque ritè qui veſcebantur, pro Dei

(e) Exod. 29. & Lev. 8.

Dei Famulis habiti erant. His de victimis (quarum prima ex bubus lecta fuit, duæ reliquæ ex arietibus) ita diſſerit R. *Levi Ben Gerſon* (f), ראוי שלא יעלם ממנו הסבה בסדור אשר באלו קרבנות וזה כי החטאת היה קרב ראשונה לכפרה וחלב מועט ממנה היה קרב לשם יתעלה כי הבעלים בלתי ראוים שיקח השם יתעלה מהם מנחה ודורון ואחר שנתכפר להם יקריבו עולה שהוא כלה לשם יתעלה להורות שהם מתקרבים לעבודת השם יתעלה ואחר העולה יבוא הקרבן שהוא במדרגת השלמים שקצתו קרב לשם יתעלה וקצתו לכהנים וקצתו לבעלים להורות שהם באהבה עם השם עד שיאכלו יחד על שלחן אחד *i. e. Obſervari debet ratio ordinis, quo facta erant hæc ſacrificia. Nam primum omnium, in peccatorum expiationem factum erat ſacrificium piaculare. Cujus nihil, niſi aliquanta adeps, Deo (cui laus) offerebatur; quia offerentes nondum digni erant, à quibus Deus munus & donum acciperet. Poſtquam autem jam luſtrati erant, quo eos ſacro miniſterio devotos eſſe intelligeretur, holocauſtum, quod totum aræ datum eſt, Deo (cui laus) immolabant. Poſt holocauſtum autem ſacrificium ſimile ſalutari, (cujus pars Deo, pars Sacerdotibus, pars offerentibus dari ſolet) eum in finem offerebant, ut eos jam in gratiam apud Deum eò uſque receptos eſſe conſtaret, ut communi cum eò menſâ uterentur.* Quæ eadem docet *Iſaacus Abrabenel* in Commentariis eundem ad locum ſcriptis.

(f) *Ad* Ex. 29.

Cæterùm Arietis illius ſanguine, qui victimæ ſalutaris nomine, ut modò diximus, immolabatur, mox imbuuntur Sacerdotum omnium aures dextræ, dextrarúmque manuum pedúmque pollices. (g) Ita ſcilicet quanta diſcendæ legis, miniſterii ſacri, &

(g) Ex. 29. 20. & Lev. 8. 23, 24

& viarum denique, (quæ mores apud Hebræos deſignant) adhibenda cuique cura erat, Sacerdos quiſque

(h) *Ad Ex.* 29. monitus fuit. Quò pertinent *Abrabenelis* illa, (h) הענין כלו להעיר את הכהן שישתדל להבין ולשמע תורת האלהים ושישתדל לעבוד עבודתו בידיו וללכת במצותיו ברגליו והיה כל זה מהאזן ובוהן הידים והרגלים הימנית להעיר שתהיה שמיעתו והליכותיו תמיד לצד ימין כי הוא צד השלמות *i. e.. Hæc omnia eò ſpectabant, ut intelligeret Sacerdos quiſque Legis ſacræ ſtudio gnaviter ſibi incumbendum, manúſque ſuas miniſterio ſacro ſedulò adhibendas eſſe, Deique præceptis ac viis inſiſtendum. Dextrâ autem in aure, dextrarúmque manuum, pedúmque pollicibus, hæc quidem omnia facta erant, ut intelligeret Sacerdos quiſque, auditum, opera, & mores ſuos ad dextram ſemper ſpectare debere. Dextra enim perfectionem notat.* Quæ eadem docet R.

(i) *Ibid.* *Levi Ben Gerſon* (i).

VI. His præſtitis, *Moſes* (cui his in ſacris Sacerdotis partes obeundæ dantur) arietis modò dicti adipem, caudam, omentum, fibram jecoris, renes ambos, armúmque dextrum, item panem unum, unam placentam oleo perfuſam, cruſtulúmque unum non fermentatum *Aaronis* & Filiorum ejus palmis imponit, manúſque ſuas eorum manibus ſubjiciens, omnia illa quaquaverſùm agitat, Deóque omnia poſſidenti porrigit; porrectáque mox in arâ adolet. Pectus autem ejuſdem arietis eodem modo agitatum ſibi ipſe ſumit, ut Sacerdotis partibus

(k) *Lev.* 8. 25, 26, 27, 28. functus. (k) Quo facto, (quod jam reliquum fuit) *Aaronem*, atque Filios ejus, corúmque veſtimenta omnia ſanguine ab arâ repetito, ſacróque

(l) *Lev.* 8. 30. unguento aſpergebat. (l) Ita ſcilicet & Sacerdotes ipſos, & veſtes ſacrabat Sacerdotales. (m)

(m) *Ibid.*

Sanguis

Sanguis autem hunc ad ritum adhibitus ejuſdem illius arietis erat, cujus, quæ modò diximus, profectis Sacerdotum manus implebantur. Qui quidem aries eâ de cauſâ איל מלואים *Aries impletionis* dictus eſt (*n*).

VII. His itaque ritibus ac cærimoniis per ſeptem dies repetitis (*o*) Sacerdotio primùm initiabatur tota familia *Aaronica*. Sed & *Aaronis* quotquot erant in Pontificatu Succeſſores, quamdiu ſuperfuit unguentum ſacrum, Pontificatum adituri per totidem dies (*p*) inuncti erant, veſtibúſque Pontificalibus induti. Unde Pontifex aliquoties in ſacris literis *Sacerdos unctus* appellatur. (*q*) Conſumpto autem unguento ſacro à *Moſe* compoſito (quod *Judæi* (*r*) nunquam renovatum ferunt) ad Pontificatum capeſſendum ſuffecit veſtium Pontificalium indutus per ſeptem dies repetitus. Quo fit, ut hujuſmodi Pontifex quiſque מרובה בגדים *i. e. veſtibus initiatus* dici ſoleat. (*s*) Hæc ſcilicet à Judæis tradita; rectè, an ſecùs, ipſi viderint. De facto nihil temerè dixerim. Lex illud planè poſtulabat, ut Pontifex quiſque ad munus ſuum unguento ſacro ungeretur. (*t*) Nec uſquam in ſacris literis cautum eſt, ne unguentum illud renovaretur. Nam quod *Judæi* huc afferunt, (*u*) profanum unguenti ſacri uſum, non renovationem ejus vetat.

(*n*) *Ex.* 29.31. & *Lev.* 8.22.

(*o*) *Lev.* 8. 33, 34.

(*p*) *Exod.* 29. 29, 30.

(*q*) *Lev.* 4. 3, 5, 16.

(*r*) *Vid. Abrah. ad* 1. *Reg.* 1.

(*s*) Maimon. *in Chele Mikdaſch.* c. 4.

(*t*) *Exod.* 29. 29, 30.

(*u*) *Vid. Exod.* 30. 32, 33.

Jam verò gregarii Sacerdotes (ſecùs atque in Pontificibus factum eſt) poſt patres ſuos, *Aaronis* filios, à *Moſe* ſemel conſecratos nunquam denuò ſacrati erant. Cujus ea diſcriminis ratio fuit, quòd Pontificatus virtutis merito, Sacerdotium jure hæreditario ad Sacerdotes perveniret. Idem mos (quod notatu dignum) in Regibus etiam ungendis valuit. Neque enim apud Hebræos uncti, niſi vel familiarum ſuarum qui

primi

primi omnium Reges erant, quales quidem erant *Saulus*, & *David*, (nequid hìc de *Jehu* dicam) vel quorum de jure ad regnum paternum lis aliqua movebatur, quales erant *Solomon*, *Joas*, & *Joachazus*.
(x) *In Cheli Mikdaſch, c.1.* Qua de re præclarè *Moſes* Ægyptius, (x) אין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדונהו ויואש מפני עתליה ויהואחז מפני יהויקים
i. e. Regem Regis filium non ungunt; quia Regnum perpetua eſt Regis hæreditas. Id quod eis ex verbis con-
(y) Deut.17.20. *ſtat.* Ipſe, & Filii ejus inter Iſraelitas, (y) *Si in fortè de regno certetur, Regem quidem eo conſilio ungunt, ut litem dirimant, omnéſque certiores faciant hunc unum pro Rege habendum eſſe. Ita ſcilicet* Solomonem *ungebant ob tumultum ab* Adonia *motum*, Joam *ob* Athaliæ *tyrannidem*; Joachazum, *ut* Joacimum *exuerent.* Horum enim Fratrum, ut monet *Abra-*
(z) *Vid.* 2 *Reg.* 23. *& confer v.*31.*cum v.*36. *benel*, *Joachazus* natu minor erat, (z) ſed majore gratiâ apud populum; ab eóque quidem, non à Senatu, Rex creatus. Quod & in ipſis ſacris literis non
(a) 2 *Reg.* 23. 30. *&* 2 *Par.* 36. 1. obſcurè monitum videtur; (a) in quibus utique *Joachazus*, nullâ principum mentione factâ, à *populo terræ* unctus dicitur. Uncti ergo apud Judæos erant, quorum adhuc jus ad munus aliquod, quod eo ritu dignum fuit, aut nullum, aut incertum erat. Quorum autem jus ad munus ſuum apud omnes in confeſſo erat, hi ſanè eo ipſo jure ſatìs ſacrati videbantur.

CAP. VI.

De vitæ, corporis, familiæque honeſtate in Sacerdotibus Aaronicis *poſtulatâ.*

I. CUM ritus eos, ac cæremonias, quibus *Aaronici* Sacerdôtes ad Sacerdotium ſacrati erant, ſatis explicâſſe videamur; deinceps ſequitur, ut doceamus quanta fuit in Sacerdotibus vitæ, familiæque honeſtas, corporíſque dignitas poſtulata. Quemadmodùm enim Sacrorum rituum populo Hebræo præceptorum, ita & Miniſtrorum etiam, quibus ritus illi obeundi erant, ſummus habitus eſt delectus. Neque enim ritè miniſtrare, rémve ſacram, ut decebat, facere, quales ſequuntur, cenſebantur. (*b*) העובד עבודה זרה הזר בעל מום הערל הטמא. טבול יום מחוסר כיפורים האונן השכור מחוסר בגדים יותר בגדים. פרום בגדים פרוע ראש שלא רחץ ידים ורגלים. היושב מי שיש בין רגליו ובין הארץ דבר חוצץ מי שיש בין ידו ובין הכלי דבר חוצץ מי שעבר בשמאלו כל אלו פסולין לעבודה ואם עבדו חללו חוץ מפרוע ראש וקרוע בגדים והשוחט לעבודה זרה כשוגג שאם עבדו עבודתם כשרה *i. e. Idololatra, Extraneus, Corporis vitio notatus, Præputiatus, Immundus, Ad luſtrationem lotus, eo die, quo lotus eſt, miniſtrans; Expiatione carens, Lugens, Temulentus, Veſtibus deſtitutus, Veſtibus redundans, Veſtes laceras habens,*

(*b*) *v.* Maimon. *in Biath Hamikdaſch, c.* 9.

Comam

Comam promittens, Manus, Pedéſve illotos habens, Sedens, Cui inter pedes & terram medium quid interpoſitum erat, Cui medium quid erat inter manum vaſque ſacrum interpoſitum, Qui manu ſiniſtrâ pro dextrâ utebatur. His omnibus miniſterio interdictum; Hi, ſi miniſtrent, rem ſacram polluunt, iis tantùm exceptis, quibus coma promiſſa, veſtéſve laceræ, victimáve Deo cuivis extraneo per imprudentiam mactata fuit, quorum, ſi jam miniſtrâſſent, miniſterium pro legitimo habitum eſt. Hæc *Maimonides*, de quibus ſingulis jam videndum.

II. Ac primò, inquit, Sacerdotio quiſque movebatur, qui Deum quemvis extraneum coluerat. Id quod Judæi ex eo colligunt, quòd in Viſione *Ezekieli* (*c*) oblatâ Sacerdotio planè exutos videant Sacerdotes Idololatriæ reos; nec quidem aliò valuiſſe eorum ad Deum converſionem, quàm ut munera quædam inferiora deinceps obire permitterentur. Sed & eadem leviori culpæ à *Joſiâ* pœna ſtatuta fuit; ut qui eos Sacerdotes, qui Deo in montibus immolaverant, aris omninò amovebat. (*d*) Ex quo illud *Hugonis Grotii* (*e*), *Aliæ culpæ, pœnitentiâ ſequente, non amovebant reos à functione Sacerdotii: Idololatria, & cultus in loco illicito, amovebant.*

(*c*) Ezek. 44. 10, 11, 12, 13.
(*d*) 2 Reg. 23. 9.
(*e*) Ibid.

2. Neque ritè Sacerdotio fungi niſi *Aarone* ortus potuit. Alii omnes hoc in munere à Judæis זרים *extranei* dici ſolent. Extraneo autem munus hoc arripienti mortis pœna ſtatuebatur (*f*).

(*f*) Num. 3. 10.

Hinc

Hinc generis totius Sacerdotalis cenſus aliquoties habiti. (g) Hinc (quod docet (h) *Moſes Ægyptius*) cujuſque familia explorata, priuſquàm in Sacerdotium cooptaretur. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשיהם תדיר שהיו יושבין ודנין את הכהנים ביוחסין ובמומין כל כהן שנמצא פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים מי שנמצא כשר בייחוסו ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל שנאמר לחם אלהיו מקדשי קדשים ומן הקדשים יאכל *i. e. Senatus Magnus in Conclavi lapidum Cæſorum ſedet, idque negotii, præſertim quotidiani, habet, ut de Sacerdotum familiis, vitiiſque judicet. Sacerdos quiſque, cujus familia à Sacerdotio aliena reperta eſt, pullam ſibi veſtem induens, pullóque velo caput obnubens, è Sanctuario mox egreditur. Cujus autem & familia legitima, & corpus integrum judicatur, is, albas continuò veſtes induens, abit, & cum fratribus ſuis, ejuſdem familiæ Sacerdotibus, miniſtrat. Qui legitimâ familiâ ortus judicatur, corporis tamen vitio notatus, is in conclavi lignorum ſedet, lignáque omnia verminoſa, ne ad aram ferantur, à reliquis ſeparat. Sacris tamen cum paterna ſuâ familia veſcitur. Quippe de quo illud dictum eſt. Panem Dei ſui, tum de ſacris ſacerrimis, tum de ſacris comedet* (i).

Quinetiam ne in Sacerdotium labes ulla inveheretur, magna in conjugio Sacerdotum cautio ſemper adhibenda fuit. Pontifex enim ne viduam quidem uxorem ducere ritè potuit; (k) ſed neque gregarii Sacerdotes זונה גרושה וחללה *meretricem,*

(g) *Ezr.* 2. 61, 62, 63.

(h) Maimon. *in Biath Hamikdaſch, c.* 6. *vide etiam Miſnam in Middoth, c.* 5

(i) *Lev.* 21. 22.

(k) *Lev.* 21. 14

(l) *ibid.v.7.* *cem, repudiatam, aut profanam.* (*l*) Quibus addunt Judæorum Magiſtri à viri defuncti fratre recuſatam; ut quam æquè dedecoratam ac mulierem repudiatam judicant. His etiam adde, quod *Eze-*
(m) *Ezek.*44.22 *kiel* (*m*) in viſo divinitùs objecto monet, vel à gregario Sacerdote nullam, niſi Sacerdotis, viduam deinceps in matrimonium ducendam. Jam זונה à Judæis pleríſque dicitur Iſraelitis quæque à viro quovis vitiata, cui nubere ritè non potuit, itém-
(n) *v.*Maim. *in Iſure Bia, c.*18. que omnis mulier extranea. (*n*) חללה Verò, hoc eſt, *profana* dici ſolet, quàm vel Sacerdos maximus ex viduâ, vel gregarius ex meretrice aut re-
(o) *Idem in eodem tractatu, c.* 19. & R.Solomon *ad Lev.* 21. pudiatâ genuit. (*o*) Alii autem, paulò ſimpliciùs, vocem זונה in *meretrice* ponunt, חללה in muliere *ſuſpectæ pudicitiæ.* Qualis quidem ſerva quæque fuit, item Captiva, Caupona, & Stabula-
(p) *Joſeph. Antiq.lib.*3.*c.*10. ria (*p*).

Quòd ſi fortè Sacerdos ullus conjugio illegitimo nexus uxorem repudiare recuſaret, iſtius ea pœna fuit, ut ſacro miniſterio moveretur. Quò refer
(q) *In Biath Hamikdaſch c.*6. illa *Moſis* Ægyptii. (*q*) כהן שהיה נושא נשים בעבירה אינו עובד עד שידירוהו בית דין על דעת רבים כדי שלא יהיה הפרה שלא יוסיף לחטוא ועובר ויורד ומגרש *i. e. Sacerdos conjugio illegitimo nexus non miniſtrat, donec voto ex aliorum ſententiâ delato (cujus obligatio diſſolvi nequit) coram Senatu fidem dedit ſe in peccato non perſtiturum. Tunc verò miniſtrat, domum abit, & uxorem quamque illegitimam repudiat.*

3. Jam corporis quovis vitio notatus ne Sacerdotio fungeretur, explicatè in ſacris literis cautum eſt.
(r) *Lev.*21.17. &c. (*r*) *Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium ejus: Si cæcus fuerit, ſi claudus, ſi*

parvo

parvo, vel grandi, vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi jugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, vel herniofus. Pro vitiis autem in Sacerdotio apud Judæos haberi ſolent non hæc ſolummodò, quæ hâc in lege enumerantur, ſed & alia omnia his ſimilia, qualia *Maimonides* centum & quadraginta numerat (*s*). Quæ verò in lege exponuntur reliquorum exempla fuiſſe ſtatuunt, quemadmodùm idem Autor docuit (*t*), ולא המומים הכתובים בתורה בלבד הן שפוסלין בכהנים אלא כל המומים הנראין בגוף שנאמר כל אשר בו מום מכל המקום ואלו הכתובים בתורה דוגמה *i. e. Sacerdotes vitiant non tantùm maculæ in lege ſcriptæ, ſed & aliæ quæcunque in corpore apparent. Quippe dictum eſt* (*u*) omnis qui habuerit maculam, *quocunque in loco. Maculæ autem in lège expoſitæ pro reliquarum exemplis proponuntur.*

(*s*) Maimon. in *Biath Hamikdaſch, c.8.*
(*t*) Maimon. in *eodem tract. c.6.*
(*u*) *Lev.21.22.*

4. Sed & illi ab aris arcendi erant, quibus non detractum erat præputium. Præputii utique, ac generis extranei eadem habita fuit ratio. Ad genus autem extraneum pertinet, quod Deus apud *Ezekielem* (*x*) monet. *Incircumciſus corde, & incircumciſus carne non ingredietur in Sanctuarium meum.*

(*x*) *Ezek.44.9.*

5. Quinetiàm aris prohibebantur rituali immunditiâ polluti. Cùm enim Sacerdotibus eis, qui corporis vitio notati erant, ſacris quidem veſci liceret, iis autem operari nefas eſſet; immundis ſanè, quibus non licuit ſacra edere, (*y*) facere multo minùs licuit. Immunditiæ autem, ut docet *Maimonides*, (*z*) undecim omninò fontes erant. *Immunditia reptilium, immunditia morticini, immunditia cadaveris humani, immunditia ex ſemine ejecto orta,*

(*y*) *Lev. 22.4.*
(*z*) *In Præf. ad Mikvaoth in Miſna.*

immunditia aquæ piacularis, immunditia victimarum piacularium, immunditia viri fluxione affecti, immunditia fœminæ fluxione laborantis, immunditia fœminæ menſtruatæ, immunditia puerperæ, & immunditia lepræ. In quibus omnibus nihil fuit, cujus tanta erat immunditia,
(a) Num. 19.14. quanta erat cadaveris humani; quippe quod non eos tantùm, qui id tangebant, ſed & tectum, (*a*) in quo erat, ſubeuntes, ita continuò polluebat, ut
(b) Num. 19.22. hi etiam omnia, quæ tangebant, immunda redderent. (*b*) Atque hâc de cauſâ lege cautum, ne
(c) Lev. 21.11. Sacerdos maximus vel in parentibus funeſtaretur. (*c*) Ne, niſi in parentibus, aut liberis, in fratribus,
(d) v. 2, 3. aut ſororibus ſuis, quæ virgines illibatæ erant, ſe funeſtarent Sacerdotes reliqui; (*d*) quibus etiam, quoties in luctu erant, nè ritibus externis uterentur, ne capita raderent, ne barbas tonderent, ne corpo-
(e) v. 5. ra ſua notis compungerent, ſacroſanctâ lege præceptum fuit (*e*).

Ac quidem apud profanas gentes tanta labes, & immunditia cadaveris humani cenſebatur, quanta quemque funere inquinatum ab aris, ſacriſque amovebat. Ita ſcilicet *Servius* ad *Æneid.* 11. *Conſuetudo*, inquit, *Romana fuit, ut polluti funere minimè ſacrificarent.* Et ad *Æneid.* 3. *Moris Romani fuerat ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni,*
(f) De Abſtin. lib. 2. §. 50. *ne quiſquam Pontifex per ignorantiam pollueretur ingreſſus.* Quo ſpectant etiam *Porphyrii* illa (*f*), οἱ τῶν τῇδε ἱερεῖς καὶ ἱεροσκόποι καὶ τάφων ἀπέχεσθαι κελεύουσιν ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις. Dæmonum *Sacerdotes, & Aruſpices tum ſibi, tum aliis præcipiunt; ut à ſepulchris abſtineant.*

6. Sed

6. Sed & perperàm quoque miniſtrabat, qui eodem die, quo ad munditiam lotus erat, manus ad ſacra admovebat. Ut cui, licet aquís luſtrato, ad munditiam ſibi perficiendam expectandus eſſet ſolis occaſus (*g*).

(*g*) *Lev.* 22.6,7.

7. Neque verò ritè rem divinam Sacerdos quiſquam faciebat, qui expiatione indigebat. Expiatione autem indigere dicti ſunt, qui quidem tempus integrum tranſegerant immunditiæ ſuæ conſtitutum, ſed ea nondùm ſacra fecerant, quibus ad munditiam luſtrandi erant. Quâ de re *Moſem Ægyptium* audi. (*h*) ארבעה הן נקראין מחוסרי כפרה הזבה והיולדת והזב והמצורע ולמה נקראין מחסרי כפרה שכל אחד מהן אף על פי שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו עדיין הוא חסר ולא נגמרה טהרתו כדי לאכול קדשים עד שיביא קרבנו *i. e. Quatuor hominum genera expiatione indigere dicuntur. Fœmina fluxione laborans, puerpera, Vir fluxione affectus, & leproſus. Qui autem fit, ut horùm quiſque expiatione indigere dicatur? Quia eſt, quo talis quiſque indiget, licèt immunditiâ purgatus fuerit, licèt aquâ lotus, licèt Sol occiderit*; neque enim adeò *mundus eſt, ut ſacris ritè veſci poſſit, donec victimam ſibi imperatam dederit.*

(*h*) *In Mechuſſere cappara, c.* 1.

8. Sed neque eis, qui in luctù erant, rei Divinæ operari datum. Cùm enim vitioſis Sacerdotibus veſci quidem ſacris liceret, (*i*) eis autem operari nefas eſſet; (*k*) Lugentibus, (inquit (*l*) *Moſes* Ægyptius) quibus non licuit ſacris veſci, (*m*) eis operari minùs licuit. In luctu autem Sacerdos eſſe cenſebatur, quando quis è propinquis ejus, in quo funeſtari ritè potuit, mortem obierat. Tempúſque luctui Sacerdotis (ut Judæis viſum) lege datum una tan-

(*i*) *Lev.* 21.22.
(*k*) *Lev.* 21.21.
(*l*) *In Biath Hamikdaſch, c.* 2
(*m*) *Lev.* 10.19. *Deut.* 26.14. *Hoſ.* 9.4.

tantùm illa dies erat, quâ talis aliquis è propinquis ejus, qualem jam diximus, mortem obibat. Neque eò minùs ita Senatui magno viſum, ut totum temporis intervallum, quod inter propinqui defuncti mortem funúſque ejus intervenit, Sacerdotis luctui adderetur, totáque etiam dies funebris (*n*).

(*n*) *v.* Maimon. *in Biath Hamiktaſch*, c. 2.

9. Quinetiam Sacerdoti cuique, rem divinam mox facturo, vino ac temeto abſtinendum erat. Ita Deus *Aaroni* edicit; (*o*) *Vinum*, & *omne quod inebriare poteſt, non bibetis, tu, & filii tui, quando intratis in tabernaculum teſtimonii, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et ut habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & profanum, inter pollutum & mundum.* Quam ſatis explicatam legem Judæi miris modis implicant; utpote de quâ ita diſſerunt. (*p*)

(*o*) *Lev.* 10. 9.

(*p*) *v.* Maimon. *in Biath Hamikdaſch*, c. 1.

כל כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא תמיתו והוא ששתה רביעית יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום אבל אם שתה פחות מרביעית יין או שתה רביעית והפסיק בה או מזגה במים או ששתה יין מגתו בתוך ארבעים יום אפילו יתר מרביעית פטור ואינו מחלל עבודה שתה יתר מרביעית מן היין אעף שהיה מזוג ואעף שהפסיק ושתה מעט מעט חייב מיתה ופוסל העבודה *i. e. Sacerdoti ad miniſterium apto à vino modò antè potato ultra aram penetrare interdictum eſt. Si ultra penetret, & miniſtret, irritum eſt miniſterium ejus, iſque ipſe morti addictus per Dei manus infligendæ. Quippe quia,* ne moriamini, *dictum eſt. Verum hoc de eo intelligendum, qui quadrantem* (logi) *vini vividi, cui dies quadraginta*

draginta acceſſerunt, ſine ullo temporis intervallo inter bibendum interjecto biberit. Quod ſi vel quadrante minus, vel quidem ſi quadrantem biberit, ſed vel temporis aliquod intervallum inter bibendum interpoſuerit, vel vino immiſcuerit aquam, vel denique ſi vinum è torculari intra quadrageſimum diem biberit, tum licèt plus quadrante epotaverit, culpæ expers eſt, nec miniſterium profanat. Sin fortè vini vetuſtioris *plus quadrante epotaverit, tum, licèt aquam ei immiſcuerit, licètque temporis intervalla inter bibendum interpoſuerit, morti tamen addictus eſt, atque etiam miniſterium polluit.* Quod ſiquis aliâ ullâ re, præterquàm vino, inebriatus, manus ad ſacra admoveret; de eo Judæi ita judicant, ut nec miniſterium ejus irritum, nec ipſum quidem morti obnoxium, ſed verberandum fuiſſe doceant (*q*). (*q*) Maim. *ibid.*

Sacerdotibus autem ſacra facturis (ut miſſas faciam has argutias) idcircò vino, temetóque abſtinendum erat, ut & conſtaret rationis uſus, (*r*) & abeſſent libidinis incitamenta. Quæ eædem etiam fuere cauſæ, quare *Ægyptii* Sacerdotes vino parciſſimè uterentur. Atq; huc ſpectant *Porphyrii* illa, (*s*) Οἶνον γὰρ οἱ μὲν οὐδ' ὅλως, οἱ δὲ ὀλίγιστα ἐγεύοντο, νεύρων αἰτιώμενοι βλάβας, καὶ πλήρωσιν κεφαλῆς, ἐμπόδιον εἰς εὕρεσιν, ἀφροδισίων τε ἔφασαν αὐτὸν ὀρέξεις ἐπιφέρειν. *i. e. Vinum enim alii non omninò, alii parciſſimè deguſtabant. Cauſam interponentes, quòd nervos læderet, caput gravaret, inventionem impediret; cauſabantur etiam, quòd libidines venereas excitaret.*

(*r*) *Lev.* 10. 10.

(*s*) *De Abſtinen.* lib. 2. §. 6.

10. Sed & illud etiam Sacerdoti cuique cavendum erat, ut nunquam rem Divinam faceret niſi veſtibus ſibi propriis indutus. Erant enim, ut ſuprà diximus, utrique Sacerdotii gradui veſtes propriæ conſtitutæ; ut qui eis non indutus manus ad ſacra admoveret, huic mors denunciata eſſet. (t) Atque huc refer *Maimonidis* illa de Sacerdotibus differentis. (u) בזמן שבגדיהם עליהן כהונתם עליהן אין בגדיהם עליהן אין כהונתם עליהן אלא הרי כזרים ונאמר והזר הקרב יומת *i.e. Veſtibus ſibi propriis induti, Sacerdotio quoque induebantur, veſtibus autem ſuis exuti, exuebantur Sacerdotio, & quidem pro extraneis habiti. Extraneus autem, ut edictum eſt,* (x) *qui ad miniſtrandum acceſſerit, morietur.*

(t) *Exod.* 28. 40, 41, 42, 43. (u) *In Chele Hamikdaſch, c.* 10. (x) *Num.* 3. 10.

11. Neque verò minùs cavendum erat Sacerdotibus rem divinam facturis, ne plures fortè veſtes induerent, quàm quæ ſibi ſtatutæ erant, (y) cùm enim certus veſtium numerus Sacerdotio conſtitutus eſſet, Sacerdoti cuique tenendus erat numerus à Deo imperatus.

(y) Maimon. *in Chele Hamikdaſch, c.* 10.

12. Adde quòd perperàm miniſtrare Sacerdotes illi cenſerentur, quibus veſtes ſuæ laceratæ erant. Enimverò veſtes lacerare lugentium conſuetudo fuit. (z) Quo factum (utì Judæis placet) ut quibus veſtes laceratæ erant, eis, æquè ac his qui in luctu erant, miniſterio ſacro interdictum eſſet.

(z) *Lev.* 10. 6.

13. His annumeratur פרוע ראש quâ locutione Chriſtiani *eum, cui caput adapertum*, Judæi *eum, cui coma promiſſa erat*, intelligunt. (a) Comam autem promittere cenſebatur, qui quidem ad *Naziræi* morem, triginta dies eam alebat. (b) Id quod Pontifici (cujus erat quotidiè in Sanctuario ad-

(a) *v. Rabbinos ad Lev.* 10. 6. *& Lev.* 21. 10. (b) Maimon. *in Biath Hamikdaſch, c.* 1.

adeſſe) nunquam non illicitum erat. (*c*) Sacerdotibus reliquis ſemper licitum, niſi quando eis in Sanctuario miniſterii vices obeundæ erant. Sicut autem Pontifici comam alere, ita reliquis omnibus Sacerdotibus caput radere interdictum. (*d*) Quod contrà ferè fieri ſolebat inter gentium profanarum Sacerdotes. Ita *Minutius Felix* in *Octavio*, *Iſis perditum filium cum Cynocephalo & Calvis Sacerdotibus luget, plangit, inquirit.* Ita etiam *Lampridius* de *Commodo*, *Sacra Iſidis coluit, ut & caput deraderet, & Anubin portaret.* Ita denique *Herodotus* in *Euterpe*, οἱ ἱερεῖς τῶν Θεῶν τῇ μὲν ἄλλῃ κομέουσι, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ξύρευνται. *i. e. Sacerdotes Deorum alibi quidem comam alunt, in Ægypto autem raduntur.* (*e*) Quorum neutrum Hebræorum Pontifici licuit.

(*c*) *Lev.* 21. 10.

(*d*) *Ezek.* 44. 20

(*e*) *v. etiam* Plutarch. *de* Iſide, *&* Oſiride.

14. Neque Sacris ritè operari potuit, cui manus, pedéſve illoti erant. Monentur enim Sacerdotes, ut rem divinam aggredientes manus ac pedes aquâ lavent. Secùs facientibus denunciatur mors. (*f*) Ita etiam & apud alias Gentes mos erat ante ſacra lavare. Unde *Hectoris* illud apud *Homerum*, *Iliad.* 2.

(*f*) *Exod.* 30. 20, 21.

Χερσὶ δ' ἀνίπτοισιν Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Ἅζομαι———

i. e. Manibus verò illotis Jovi libare nigrum vinum vereor. Adde illud *Heſiodi in operibus & diebus.*

L Μηδέ

Μηδέ ποτ᾽ ἐξ ἠοῦς Διῒ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ᾽ ἄλλοις ἀθανάτοισιν.

Neque unquam manè Jovi libato nigrum vinum
Manibus illotis, neque aliis immortalibus.

Quò etiam quidam *Plauti* illud in *Rudente* referunt.

——*Si qui ſacrificant, ſemper petant*
Aquam hinc.——

15. Sed & ſacra temerare cenſebatur, qui eis *Sedens* operam dabat; ut qui minus reverentiæ Deo immortali adhiberet, quàm quæ à mortalium famulis patrifamiliâs adhiberi ſoleat. Atque hinc illud *Moſis Ægyptii* (*g*), אין עבודה אלא מעומד שנאמר לעמוד לשרת וכל העובד והוא יושב חלל ועבודתו פסולה *i. e. Nullum eſt niſi Stantis miniſterium. Propterea quòd dictum ſit*, (*h*) ut ſtent ad miniſtrandum. *Quiſquis itaque Sedens miniſtrat, profanus eſt, irritúmque eſt miniſterium ejus.* Quod idem docet R. *Solomon Jarchi* ad *Deut.* 18. 5. Neque verò Sacerdotes tantùm, ſed & alii omnes in Sanctuario ſacra ſtantes peragebant. Ex quo etiam *Maimonidis* illud (*i*), אין מתפלל אלא מעומד *Nemo ritè niſi ſtans orat.* Atque ita fit, ut à Judæis אנשי מעמד *viri ſtationarii appellentur*, qui totius cœtûs perſonâ induti ſacris publicis interfuere, eorúmque ut opera ſacris data ab iiſdem מעמד *ſtatio* dici ſoleat.

(*g*) Maimon. in *Biath Hamikdaſch*, c. 5.

(*h*) Deut. 18. 5. v. etiam S. Chryſoſtomum ad Hebr. 10. 11.

(*i*) *Tephilla ubirchath Cohanim*, c. 5.

16. Vitioſum quoque judicatum erat Sacerdotis

cujuſque

cujuſque miniſterium, cui inter pedes & atrii ſolum medium quid interpoſitum erat. Ita enim qui miniſtrabat, perinde facere cenſebatur, ac ſi calceatus miniſtraret. Calceatis autem ne quidem ingredi in ſanctuarium, nedùm miniſtrare licuiſſe Judæi omnes ex eo colligunt, quòd *Moſes* (*k*) & *Joſhua*, quando lo- (k) Exod. 3.5.
cis ſacris verſabantur, calceos exuere juſſi eſſent. Joſh. 5.15.
Hunc morem imitatus eſt *Pythagoras*: cujus apud *Iamblychum* tertium illud *Symbolum* eſt, Ἀνυπόδητος θύε, καὶ προσκύνει, *i.e. ſine calceis ſacrificato*, & *adorato.* Id quod eò pertinebat, ut quiſque Deum reverenter coleret.

17. Perperàm quoque ſacra tractare cenſebatur, cui inter manus & vas ſacrum medium quid interpoſitum erat. Lotis nimirùm manibus pedibúſque facienda erat res divina. Jam fruſtrà omninò manus lotæ, niſi nudæ etiam ſacris admotæ.

18. Sed & labem denique, ut Judæis viſum, ſacris afferebat, qui ſiniſtrâ pro dextrâ utebatur. Dextra ſcilicet *Aaronis* (*l*) dextræ etiam filiorum ejus (*m*) (l) Lev. 8.23.
Sacerdotium mox aditurorum ſacrificali ſanguine ſa- (m) v.24.
cratæ. Sed & dextræ quoque auſpicatior viſa eſt, ideóque potior in ſacris opera.

III. Verùm hâc de re, ut ſibi libet, quiſque judicet. Illud conſtat, alios quidem eorum rituum, qui Gentium aliarum Sacerdotibus in uſu erant, Sacerdotibus Hebræis imperatos, alios planè illicitos fuiſſe; eóque Deum his in rebus delectu uſum, qui Sacris & Sacerdotibus ſuis (nequid amplius hoc in loco dicam) præcipuum quendam honorem adderet. Sed hæc hactenùs; nunc ad Levitas tranſeamus, qui Sacerdotibus Hebræorum pro adminiſtris dati erant.

CAP. VII.

De Levitis.

1. IN Sacerdotum adminiſtris, qui ex patre, à quo ortum ducebant, Levitæ appellari ſolent, iſta præcipue conſideranda. Conſecratio, Munus, & Ætas ea, quâ munus illud adeundum erat.

Conſecratio ab aquis luſtralibus cœpit, quibus ritu ſacro conſperſi erant, (*n*) ut munus ſacrum mundiores accederent. Qui idem erat eos etiam purgandi mos, qui funere contaminati erant. (*o*) Eis autem aquis lignum cedrinum, coccum iteratum, hyſſopus, vaccæque rufæ cineres immiſcebantur. Earumque ea vis erat, ut eædem & funeſtatos mundare (*p*), & mundos quoque polluere (*q*) ſolerent. Alterum, quia vacca rufa, cujus cineres eis immiſti erant, victima piacularis erat populi luſtrandi cauſâ cæſa: (*r*) alterum; fortè quia tales victimæ, quales extra caſtra cremabantur (quaſi ſontium peccatis in ſe tranſlatis contaminatæ) reciprocâ quâdam immunditiâ tangentes quoſque inquinabant. (*s*) In eo enim victimarum genere rufa, quam diximus, vacca fuit. (*t*) Ut quæ & extra caſtra cremaretur, & cremantes quoque contaminaret.

Levitæ autem aquis luſtralibus jam conſperſi, mox, ad majorem munditiæ ſpeciem, corpora novaculâ radere jubentur. (*u*) Quo de ritu ita diſſerit R. *Levi*

(*n*) *Num.* 8.7.
(*o*) *Num.* 19.13.
(*p*) *Num.* 19. 17,18,19.
(*q*) *Num.* 19,21
(*r*) *v. Abrab. ad Num.* 19.
(*s*) *Lev.* 16.27, 28.
(*t*) *Num.* 19.3,
(*u*) *Num.* 8.7.

vi Ben Gerſon (*x*), צוה׳ אותם לגלח את כל שערם כאלו יעידם וזה שיעזבו את הדברים החמריים כפי היכלת וישתדלו בעבודת ה׳ יתב׳ *i.e. Deus his præcepit, ut omnes planè pilos abraderent, id monitos volens, ut, abjectâ quantum fieri potuit, rerum corporearum curâ, ſe totos ſacro miniſterio darent.* Quinetiam, ne immundo amictu mundata corpora polluerentur, veſtes etiam aquâ perluere jubentur (*y*).

(*x*) ad Num. 18.

(*y*) Num. 8.7.

Atque his ritibus emundati, populíque ſibi manibus impoſitis (quod deinceps (*z*) factum) conſecrati, quaſi viventes quædam hoſtiæ Deo ab *Aarone* porriguntur. (*a*) Quos ita ſibi primogenitorum loco datos Deus continuò Sacerdotibus, ut ſacra quædam ſervitia, tradit. (*b*) Deerat adhuc ad peccatorum expiationem, præſertim munus ſacrum adituris, piaculare ſacrificium. Bove itaque ſacrum expiatorium faciunt. (*c*) Quo facto, quod unum reliquum erat, bovem alterum, holocauſti nomine, (*d*) eumque quidem ferto mactum (*e*) Domino ſuo ut donum offerunt. Eóque illi dono dato in familiam ejus adſciſcuntur.

(*z*) Num. 8.10.

(*a*) Num. 8.11.

(*b*) Num. 8.18, 19.

(*c*) Num. 8. 12.

(*d*) Ibid.

(*e*) Num. 8.8.

II. Jam his cærimoniis initiati continuò munus ſuum adeunt; Quod aliud, atque aliud erat pro variâ temporum ratione. Enimverò priuſquàm Arca ſacra certam nacta eſſet ſedem, id negotii Levitis datum, ut cuſtodirent Tentorium ſacrum, ut, quoties loco movendum erat, omnia ad illud pertinentia vel ſuis ipſi humeris portarent, vel plauſtris ſibi datis impoſita, quò oportuit, circumvehenda curarent. Nam Arca ſacra, panum *appoſititiorum* menſa, ara utraque, & candelabrum, & quidem omnia vaſa ſacra à Cahathenſibus bajulanda erant. (*f*) Aulæa autem, & tegumenta Ten-

(*f*) Num. 7.9.

Tentorii ſacri, quibus Gerſhonenſes præfecti erant, item aſſeres ejus, columnæ, & baſes, reliquáque omnia ejuſdem generis, quorum cura Merarenſibus commiſſa erat, plauſtris circumvehenda erant. Atque ita factum, ut his Familiis (Gerſhonenſem dico, & Merarenſem) plauſtra darentur, & jumenta (*g*); quæ Cohathenſibus non data erant (*h*).

(*g*) Num. 7.7,8.
(*h*) Ibid. v.9.

Utprimùm autem Arcæ ſacræ ſedes non mutanda contigit, nullus his laboribus Levitarum locus deinceps relinquebatur. Quo factum erat (*i*) ut à *Davide* (qui Arcam ſacram in Ieroſolyma, fixâ utique ſede collocavit) Levitarum alii negotiis civilibus præfecti eſſent, apparitores, judicéſve facti, (*k*) alii Sanctuarii portis præpóſiti, (*l*) alii muſicis inſtrumentis, cantúque ſacra celebrare juſſi, (*m*) alii denique Sacerdotibus, omnibus in rebus, miniſtrare, quæ ad Sanctuarium pertinebant. (*n*) Hi panem menſæ ſacræ impoſitum, hi ſimilam, & ferta procurabant. (*o*) Hi, ſi quando opus erat, (quod feriis majoribus accidebat) victimas mactabant, (*p*) mactatis pelles detrahebant, (*q*) aliáque officia exequebantur pro re natâ imperata (*r*).

(*i*) 1 Par. 23.26
(*k*) v.4.
(*l*) v.5.
(*m*) Ibid.
(*n*) 1 Par. 23.28
(*o*) v. 29.
(*p*) 2 Par. 35. 6, 11.
(*q*) 2 Par. 29.34
(*r*) vid. v.16.

III. Cæterùm ſtante Tentorio ſacro Levitæ ad varia officii munera ætate variâ vocabantur, nempe ad cuſtodiam Tabernaculi ab anno vigeſimo quinto exacto; at verò ad onera bajulanda, vel quidem plauſtris imponenda nec annos triginta nondùm nati, nec ultra quinquageſimum provecti. Ita in conſenſum rediguntur duæ ſpecie contrariæ leges, quarum altera à trigeſimo anno, (*s*) altera à vigeſimo quinto (*t*) Levitas ad miniſterium vocat. Enimverò illa graviores illos, quos jam dixi, labores

(*s*) Num. 4.3.
(*t*) Num. 8.24.

bores ſpectat, hæc Tentorii ſacri curam. Alia itaque atque alia munera alias Miniſtrorum Vires, aliam ætatem poſtulabant. Non mihi latet alios eſſe, qui nodum illum aliter expeditum eunt. Ut qui Levitas ab anno quidem vigeſimo quinto ad miniſterii diſciplinam vocatos, ſed non ad miniſterium ipſum ante trigeſimum exactum judicent. (*u*) Verùm id, ut *Abrabeneli* viſum, (*x*) parùm convenit cum ſacris literis, quippe quæ Levitis annos viginti quinque natis עבודה explicatè tribuunt. Quæ ſanè vox, ut illi placet, non miniſterii *diſciplinam*, ſed *miniſterium* ipſum notat. Nec dubium quidem, quin ante annum vigeſimum quintum ad miniſterium inſtitui cœperint.

(*u*) Maimon *in Chele Hamikdaſch, c.3.*

(*x*) *ad Num. 8. v.24.*

Verùm hæc de Levitis intelligenda à *Davide* nondùm recenſitis. *Davidi* enim, jam ſeni, placuit, ut ad miniſterium vocarentur, qui annos viginti nati erant. (*y*) Atque eâ qui ætate erant, & ſanctuarii miniſterio dati (nihil enim hìc de eis dico, qui rebus civilibus præficiebantur) tres in ordines, ut antè diximus, diviſi erant, ordóque quiſque in viginti quatuor claſſes tributus. Eorum ordinum unus Sacerdotibus miniſtrare, alter ſanctuarii portas cuſtodire, tertius denique modis muſicis ſacra publica celebrare juſſus eſt. Ita tamen, utì Judæis placet, ut quiſque annis quinquaginta màjor (ne Dei ſacra dedecorarent parùm jucundi ſenum cantus) ſuggeſto muſico moveretur. Huc ſpectant *Abrabenelis* illa (*z*), בלוים שנים פוסלין ואין מומים פוסלים אבל בכהנים מומים פוסלים ואין שנים פוסלין בהם *i. e. Levitas vitiat ætas, non vitiant corporis maculæ. Sacerdotes vitiant corporis maculæ, ætas autem non vitiat.* Quamvis enim Sacerdotum filii annos viginti nondum

(*y*) 1 *Par.* 23.27

(*z*) *ad Num.* 8.

dum nati rem ſacram facere non ſolerent, nihil tamen, ut idem Autor docuit, obſtabat ulla Dei Lex, quò minùs facere potuiſſent. Quænam ergo ætas per Dei legem ad Sacerdotium fungendum legitima? eadem, inquit idem *Abrabenel*, cui le-
(a) *Abrab. ibid.* ges Divinæ obſervandæ (*a*), הכהן שהיה חייב במצוות היה כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד עד היותו בן עשרים שנה *i. e. Sacerdos, ſimul atque eâ ætate ſit, ut Legis juſſa obſervare obligetur, reverà aptus eſt ad miniſterium. Sed Fratres ejus Sacerdotes eum miniſtrare non permittunt, donec viginti annos habeat.*

IV. Jam ut Levitæ Sacerdotibus, ita Levitis *Nethinæi*, ſed conditione pejori, dati. Hi natione Gibeonitæ erant. Quos *Joſhua*, ob fœdus cum eis ictum, funditùs quidem delere noluit, ob dolum autem ad fœdus impetrandum adhibitum Sanctuarii Lixas eſſe juſſit, Lignatores utique, & A-
(b) *Joſh.* 9.27. quatores (*b*).

DE

D E
Sacrificiis Judæorum.

CAP. VIII.

Quid, & quotuplex ſit Sacrificium, ad Hebræorum ſenſum docetur. De fertu eorum ſpeciatim agitur.

I. HActenùs de Sacris locis dictum, itémque de ſacrorum Miniſtris populo Hebræo conſtitutis. Quibus explicatis, ad ejuſdem populi ſacrificia paulò expeditiùs aggrediemur. Jam quia Judæi nulla ſacra pro ſacrificiis habent propriè dictis niſi talia, qualia Scriptores ſacri קרבנות ſive προσφορὰς, alii *oblationes* vocant, primò videamus oportet, quid ſit, quod קרבן in ſacris literis dici ſolet. Ac quidem קרבן ibi dicitur, quod Deo pro arâ offerebatur. Nec quid prætereà eo nomine appellatur, niſi ligna ad ſacra adolenda data, (*c*) quæ & ipſa ita dicta arbitror, quia aræ deſtinata erant. Pro arâ autem oblata fuiſſe ea omnia ſacra intelligi debent, quæ ad Tentorii ſacri oſtium afferebantur. Eo quippe in loco (quo utique Deus ſacra ſibi offerri (*d*) voluit) ara illa major poſita fuit, (*e*) quæ, Templo condito, in Sacerdotum atrium tranſlata erat. Ut quod ad oſtium Tentorii ſacri, idem id pro arâ offerretur.

(*c*) *Neh.* 10. 34. & 13. 31.

(*d*) *Lev.* 17. 4, 5.

(*e*) *Exod.* 40. 6. 29. & *Lev.* 17. 6. & *paſſim*.

Eorum autem, quæ Deo pro arâ offerebantur, alia dimiſſa & ablegata, ut hircus in deſerta du-

M ctus,

ctus, alia ſanctuarii miniſterio illæſa & integra dedicata, alia confecta & conſumpta erant. Ac Sanctuarii miniſterio integra dedicata erant cùm vaſa miniſterii ſacri, tum ſacrorum miniſtri Levitæ dicti. Levitæ ſcilicet ab *Aarone* pro Tabernaculi ſa-
(f) Num. 8. 10, 11. cri oſtio & Deo ritè offerebantur, (f) & קרבן, hoc eſt, *Oblatio* dicti ſunt, (g) nec tamen, uti victimæ,
(g) Num. 8. 11, 13. mactati, ſed integri muneri ſacro dati. Sed & vaſa illa miniſterii ſacri (lances, phialæ, & ſcutellæ) quæ ad aram ritè dedicandam tribuum principes conferebant, cùm Deo pro ara obmovebantur,
(h) Num. 7. 10. (h) (unde etiam קרבנות *oblationes* (i) vocantur)
(i) Ibid. & per totum caput. tum ad ſanctuarii miniſterium integra deinceps ſervabantur. Quo factum eſt, ut nec Levitæ, neque miniſterii ſacri vaſa, etiamſi Deo offerrentur, ſacrificiis accenſeri ſoleant. Quod idem quoque ſtatuendum de hirco iſto, qui Deo ante aram oblatus in deſerta vivus abducebatur.

II. Jam verò quæ Deo ante aram, vel in menſâ ſacrâ in adyto exteriori poſita, ita quidem offerebantur, ut ritè conſumenda eſſent, ea Judæi in ſacrificiorum cenſum referunt. Quæ cùm ita ſint, ſacrificium, ad eorum ſententiam, ita definiri poteſt, ut ſit προσφορὰ ritè conſumpta. Seu, ut paulò explicatiùs dicam, ſacrificium, apud populum Hebræum, ejuſmodi ſacrum erat, quod cùm Deo oblatum erat, tum ritè confectum & conſumptum. Sacra autem ritè conſumpta erant, quæ ritu divinitùs inſtituto interempta, cremata, aut effuſa, aut ad epulas ſacras adhibita erant. Quibus de ritibus, ac religionibus latiùs alibi diſſerendum.

Verùm

Verùm hæc jam poſita definitio ea tantùm continet ſacrificia, quæ à Judæis (ut antè diximus) in ſacrificiis cenſeri ſolent, & qualia in ſacris literis קרבנות *i. e. oblationes* dicta ſunt. Id quod eâ de cauſâ moneo, quia alia quædam ſacrorum genera in ſacra Scriptura commemorantur, quæ, quia Deo pro arâ ejus neutiquàm obmovenda erant, *oblationes* nuſquám appellantur, & tamen ſacra piacularia rectè, ut opinor, dici poſſunt. Hoc in genere cenſeri debet avis ad leproſum purgandum confecta. (*k*) Item vacca illa, quæ ad expiandum homicidium, homicidâ ipſo ignorato, capite ſuo truncanda erat. (*l*) Ut quæ, etiamſi in ſacris literis *oblatio* nuſquam appellatur, verè tamen piaculum eſſet, & ſenſu quodam laxiori ſacrificium fortè dici poſſit. Præſertim cùm Sacerdotum opera vaccæ illi adhibenda eſſet (*m*). Neque multò aliter de vaccâ rufâ judicandum, cujus ad luſtrandos funeſtatos cineres aſſervandi erant. (*n*) Quamvis enim extra Sanctuarium, imò verò extra populi caſtra vacca illa mactanda erat, eò magis tamen in ſacrificiis cenſeri poſſe videatur, quia ſanguis ejus ſanctuarium verſus ſepties aſpergendus erat, (*o*) ídque Sacerdotis ipſius digito. Quo facto vaccæ iſtius vita Deo reddita cenſebatur, & quidem ei ſacra facta. Jam hircus ille, qui ſolenni expiationis die populi peccata in ſe conjecta in deſerta vivus aſportabat, Deo quidem obmovebatur, (*p*) idémque כפר *expiare* dicitur, (*q*) & quidem piaculum dici poteſt, ſed non propriè ſacrificium. Ut qui ritu ſacrificali minimè conficiendus eſſet, ſed potiùs (quantum ex lege conſtat) in deſerta vivus dimittendus. Nam quod Judæi hircum iſtum de monte quodam צוק vocato præcipitari

(*k*) Lev. 14.
(*l*) Deut. 21.
(*m*) Deut. 21. 5.
(*n*) Num. 19.
(*o*) v. 4.
(*p*) Lev. 16. 9.
(*q*) v. 10.

pitari ſolitum ferunt, (r) tantùm abeſt ut lege præceptum putem, ut vetitum potiùs exiſtimaverim. Atque his ex rebus intelligi poteſt, quæ eorum ſacrorum ratio fuerit, quæ vel ſacrificia propriè dicta, vel quidem piacula quædam erant, ſed minùs propriè ſacrificia. Illa & Deo oblata erant, & mox confecta & conſumpta. Hæc vel non oblata erant (qualia erant, quas ante diximus, vaccæ) vel non confecta & conſumpta, etiamſi Deo ritè obmota; qualis erat hircus in deſerta ductus.

(r) v. Miſnam in Joma, c. 6.

III. Eorum autem, quæ & oblata, & ritu ſacro conſumpta erant, (qualia ſola à Judæis pro ſacrificiis haberi ſolent) alia erant ex inanimis, alia autem ex animantibus, omnia ferè ex eis lecta, quæ in humano victu erant. Quippe quæ ſibi Deus dari voluit, ut eorum Domino ac datori, quæ ad vitam ſuſtentandam pertinent. Quæ ex inanimis data erant in ſacris literis מנחות dicta ſunt, Latinè *ferta, dona,* & *dapes.* Lecta autem ex animantibus, ſi modò volatilia exceperis, à Judæis זבחים i. e. *victimæ*, aut *hoſtiæ* dici ſolent. Quod tamen nomen ſcriptores ſacri vix ullis omninò ſacrificiis, niſi tantùm ſalutaribus tribuunt. Sed parùm attinet de verbis laborare, modò rem ipſam teneamus. Quare nos omnia ſacrificia, quæ ex animantibus lecta erant, victimas, aut hoſtias appellabimus, reliqua autem ferta, aut dapes.

IV. Jam omnia (s) Judæorum ferta farinâ triticeâ, aut hordeaceâ facta erant; aliáque vino aucta erant, alia non item. Quæ vini libamine augebantur, ob vinum additum מנחות נסכים *ferta libaminum* Judæis dicta ſunt, oleóque omnia ſubigenda erant, eadémque ſemper conjungenda cum aliquo victimarum genere, nunquam citra victimam

(s) Ea ſcilicet quæ מנחות appellantur.

danda

danda. Victimæ autem, quibuſcum Deus ferta ſemper conjungi voluit, omnia erant totius cœtûs, (t) omniáque hominum ſingulorum (u) holocauſta, & ſacra ſalutaria ex grege aut armento lecta, ſed nulla ex volatilibus data, niſi quando volatilia ipſa quadrupedi ſubſtituta erant, (x) nulla ſacrificia piacularia niſi à ſanato leproſo data. Leproſus autem jam ſanatus tres ſibi imperatas victimas, unam pro peccato, alteram pro noxâ, tertiam holocauſti nomine cæſam, tribus auxit decimis Ephæ ſimilæ. (y) Quo fit, ut ad unamquamq; victimam unam Ephæ decimam pertinuiſſe Judæi magno conſenſu ſtatuant. Id quod eò probabilius faciunt, quia tale erat ſanati leproſi holocauſtum, quaſi lex de hujuſmodi rebus lata unam tantùm tribuit Ephæ decimam. (z) De vino autem leproſi purgandi ferto addendo nihil ſacræ literæ ſpeciatim monent. Vinum autem addi oportuiſſe Judæi ex lege generali colligunt, quæ extat *Numer.* 15. 3,4,5,&c. Quam legem illi ſic intelligunt, ut & fertum omni holocauſto ex grege aut armento lecto, atque etiam tali cuique ferto vinum addendum fuiſſe judicent.

(t) *v. Num. c.* 28, & 29.
(u) *v. Num.* 15. 2,3,4,&c.
(x) *v. Lev.* 14. 31.
(y) *Lev.* 14. 10.
(z) *Confer. Lev.* 14. 10. *cum Num.* 15. 4,5.

V. Non omni autem pecorum generi eadem ſimilæ, olei, viníque portio; ſed alia bubus, alia arietibus, alia capris ovibúſque fœminis, item agnis, & hædis adhibenda fuit. Ac bubus quidem tres decimæ Ephæ ſimilaginis dimidio Hinis olei ſubactæ, dimidiúmque Hinis vini. Arietibus autem duæ decimæ Ephæ ſimilaginis triente Hinis olei perfuſæ, triénſque etiam Hinis vini. Ac denique capris ovibúſque fœminis, ſed & agnis & hœdis maribus, fœminíſque una tantùm decima Ephæ ſimilæ quadrante Hinis olei ſubacta, itemque qua-

drans

(a) *Num.* 15. & Maimon. *in Maaſe Korbanoth*, cap. 2. drans Hinis vini. (*a*) Ita tamen ut agno illi, qui eodem die offerebatur, quo *Omer*, *primitiarum* dictus, (*b*) duæ decimæ Ephæ ſimilaginis rite adjiciendæ eſſent (*c*).

(b) *Lev.* 23. 10.
(c) *v.* 13.

(d) *Lev.* 2. 13. VI. Jam fertis vini libamento auctis, quæ ſale ſemper condienda erant (*d*), non abſimilis fuiſſe viſa eſt gentium profanarum mola ſalſa. Quippe quæ & ipſa victimis addi, & vino quoque augeri ſolebat. Huc ſpectat *Virgilii* illud (*e*),

(e) *Æneid.* 2.

——Mihi ſacra parari,
Et ſalſæ fruges——

Ubi *Servius*, *Sal*, *& far*, *quod dicitur mola ſalſa: quâ & frons victimæ*, *& foci aſpergebantur*, *& cultri*. Quod autem Latinis mola ſalſa, id Græcis οὐλαὶ, οὐλόχυτα, & οὐλοχύται dictum. Erant enim οὐλαὶ, ut docet *Euſtathius*, κριθαὶ μετὰ ἁλῶν μεμιγμέναι, ἃς ἐπέχεον τοῖς ἱερουργουμένοις ζώοις πρὸ τοῦ θύεσθαι, *Hordeum ſale commiſtum*, *quod ſacratis animalibus mox mactandis aſpergebant*. Sed & vinum etiam poſt molam ſalſam victimæ fronti affundi ſolebat, eóque ritu victima *macta*, ceu magis aucta, dicebatur. *Ovid.* 1. *Faſtorum*,

Rode caper vitem, tamen hinc, cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Virgilius Æneid. 6.

Quatuor hic primùm nigrantes terga juvencos
Conſtituit, frontíque invergit vina Sacerdos.

Verùm

Verùm alius Hebræis ritus erat ferta vino aucta porriciendi. Apud eos enim fertum integrum in arâ majori adoleri ſolebat, vinum aræ ejuſdem crepidini affundi (*f*).

VII. Ferta nullis vini libamentis aucta vel totius Hebræorum cœtûs, vel ſingulorum hominum erant. Ac tria quidem totius cœtûs, עומר התנופה ושתי הלחם שמביאין יום עצרת ולחם פנים *i. e. Omer* primitiarum coram Deo *agitatus* (*g*). *Duo panes, quos die Pentecoſtes offerunt* (*h*). *Panéſque facierum dicti* (*i*).

In *Omero* primitiarum ſacrando moris, ut Judæi (†) docent, erat, ut tribus ex faſciculis ſegetis tria in ſanctuarii atrio hordei ſata excuterentur, ut ex ſatis illis, ventilatis, toſtis, molitíſque *Omer* unus deligeretur, qui uno olei logo ſubactus, additóque thuris pugillo auctus, primò omnes mundi plagas verſus (quaſi Deo omnium conditori) ritu ſacro porrectus erat, deinde verò partim aræ, partim Sacerdotibus datus; ante quod fertum Deo redditum far recens nemini guſtare licuit (*k*). Ex hordeo autem (quod & à *Moſe* (*l*) traditum fertur) Omerum illum delectum eſſe eò probabilius videatur, quòd, cùm in fertis nullius farris, niſi tritici, & hordei uſus eſſet, decimo ſexto die menſis *Niſan*, quo die *Omer* primitiarum Deo ritè reddendus erat (*m*), eò nondum maturuiſſet triticum, ut ſpicam haberet frumenti plenam. In omni enim Canaane, eíque vicinis regionibus hordeum in frugibus præcocibus erat, triticum verò in ſerotinis (*n*).

Panes duo die Pentecoſtes oblati duas continebant Ephæ decimas, alter unam, alterq; alteram ex tritici recentis ſimilâ factam (*o*). Quod ferti genus pro arâ Deo por-

(*f*) Maimon. *in Maaſe Korbanoth, cap.* 2.

(*g*) *Lev* 23. 11.

(*h*) *v.* 17.

(*i*) *Ex.* 25. 30.

(†) Maimon *in Temidin umoſaphin, cap.* 7. & *Miſn. cap.* 10.

(*k*) *Lev.* 23. 14.

(*l*) Maimon. *in Temidin umoſaphin, cap.* 7.

(*m*) *Lev.* 23. 11.

(*n*) *Exod.* 9. 31, 32. *confer etiam Ruth.* 1. 22. *cum* 2. 23.

(*o*) Maimon. *in Temidin umoſaphin, cap.* 8.

porrigendum erat (*p*), ſed quia fermentatum erat (*q*), in arâ minimè adolendum, ſed integrum Sacerdotibus dandum. Neque enim dapes fermentatas in arâ adolere licuit. Quo factum (utì Judæi docent) ut panis ille fermentatus, qui ſacris Euchariſticis adjungebatur (*r*), in arâ non adoleretur, ſed Sacerdotibus, ut Dei famulis, ad epulandum donaretur.

Panes, quos *facierum* vocant, quibuſdam ita dicti videntur, quòd quatuor latera, ceu facies, haberent (*s*). Sed rectiùs alii panes illos ita vocatos arbitrantur, quòd menſæ ſacræ in exteriori ſacrario poſitæ לפני יהוה *in conſpectu Dei* (*t*) imponerentur. Hi Tritici ſimilâ facti erant, ſinguli duabus Ephæ decimis. Cúmque numero duodecim eſſent, menſæ auratæ ſerie duplici ſeni apponendi erant, ſeriéſque utraque Thuris pugillo adaugenda. Thus Sabbato quoque in arâ majori adolendum erat, panes Sacerdotibus dandi, recentibus in locum veterum repoſitis (*u*).

Nec quis miretur panes hos menſæ Dei (talis enim erat menſa aurata) apponi ſolitos in oblationum cenſum referri, etiamſi non eidem aræ, cui reliqua ferta, admoverentur. Sicut enim ara menſa Dei (*x*), ita menſa Dei ara quædam erat, aræque planè vicem præſtabat; Ut panes ei menſæ admoti, Deo appoſiti, Deo oblati cenſerentur. Quod ipſum & ſacræ literæ notant, cùm panes illos לפני יהוה *coram Deo* apponi jubent (*y*).

Neque verò apud Judæos tantùm, ſed etiam apud profanas gentes menſas ritè dedicatas ararum vices præſtitiſſe legimus. *In Papyriano enim jure*, inquit *Macrobius* (*z*), *evidenter relatum eſt aræ vicem præſtare poſſe menſam dicatam. Ut in Templo*,

(*p*) Maimon. in *Maaſe Korban. cap.* 12. *Lev.* 2. 12.
(*q*) *Ibid.*
(*r*) *Lev.* 7. 13.
(*s*) *Abraham Harophe in Schilte Hagibborim, cap.* 74.
(*t*) *Lev.* 24. 8.
(*u*) *Lev.* 24. 5, 6, 7, 8, 9, &c.
(*x*) *Mal.* 1. 12.
(*y*) *Ibid.*
(*z*) *Saturnal. l.* 3. *c.* 11.

Templo, inquit, Junonis Populoniæ auguſta menſa eſt. Namque in fanis alia vaſorum ſunt, & ſacræ ſupellectilis, alia ornamentorum. Quæ vaſorum ſunt, inſtrumenti inſtar habent, quibus ſacrificia conficiuntur. Ornamenta verò ſunt clypei, coronæ, & ejuſmodi donaria. Neque enim donaria dedicantur eo tempore, quo delubra ſacrantur. At verò menſa, arulæque eodem die, quo ædes ipſæ, dedicari ſolent. Undè menſa hoc ritu dedicata in Templo aræ uſum, & religionem obtinet pulvinaris. Ergò apud Evandrum quidem fit juſta libatio; quippe apud eam menſam, quæ cum arâ maximâ, more utique religionis, fuerat dedicata, & in luco ſacrato, & inter ipſa ſacra, in quibus epulabantur. Atque hactenùs de fertis totius cœtûs.

VIII. Jam ferta hominum ſingulorum novem, ut Judæis viſum, erant (a). Quorum quatuor lege juſſa dicunt, quinque ſuâ cujuſque ſponte data. Eorum, quæ lege juſſa dicunt, unum מנחת חנך i. e. *fertum initiationis* vocare ſolent, quippe quod Sacerdoti cuique Sacerdotium adituro imperatum dicunt; at mihi quidem nequaquàm probant. Utcunque ſit, hoc ferti genus tritici ſimilâ factum ſtatuunt, Ephæque decimâ conſtitiſſe tribus olei logis ſubactâ. Idémque ut *Maimonidi* (b) placet, decem in collyras dividi ſolebat, ſi Sacerdotis gregarii erat, in duodecim autem, ſi Pontificis. Quas Collyras thuris pugillo auctas in arâ omnes rite adolendas fuiſſe monet.

(a) Maimon. in *Maaſe Korban.* c. 12.

(b) *Cap. 12. ejuſdem tract.*

Alterum מנחת חביתין, *fertum patellarium* vocare ſolent. Cui eadem ſimilæ, oleíque portio, quæ proximè dicto, tributa fuit, eáque, ut *Maimonidi* placet (c), diviſa in duodecim collyras;

(c) *Ibid.*

quæ ita dimidiatæ erant; ut manè altera ſingularum pars, veſperi altera porriceretur. Quo eodem modo thuris pugillus eiſdem additus dividi ſolebat, & adoleri. Hoc ferti genus Pontifex quiſque eo die offerebat, quo ſacro unguento ungebatur (*d*); & quidem, ſiqua Judæis fides, deinceps etiam unoquoque die, quamdiu Pontificatum gerebat. Sed neque hoc ex ſacris literis ſatis probant.

(*d*) Lev. 6. 20, 21, 22.

Tertium erat מנחת חוטא *fertum ſontis*; quod decimam Ephæ ſimilæ triticeæ continebat nullo oleo, thuréve auctam. Quale fertum iis imperatum erat, qui, cùm piaculi rei eſſent, aliàs ſanguine expiandi, nec agnam tamen, nec capellam, nec par turturum, aut columbarum, quo ſe purgarent, conſequi poterant (*e*).

(*e*) Lev. 5. 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12.

Quartum hujus generis fertum מנחת קנאות *zelotypiæ fertum* dici ſolet. Utpote quod vir zelotypus ad uxoris ſtuprum coarguendum pro eâ offerendum curabat (*f*). Hoc fertum decimâ parte Ephæ farinæ hordeaceæ factum erat, eâque, inſtar ſontis ferti, nullo oleo, aut thure auctâ. Neque enim ſacra de peccatis facta ulla decebant odoramenta, ullæve dapes delicatæ.

(*f*) v. Num. 5.

Fertis ſuâ cujuſque ſponte datis nunquam, uti Judæi ſtatuunt, minus Ephâ ſimilæ adhibendum erat; plus autem, quantum cuique viſum, ſi modò cuique Ephæ ſimilæ olei logus adderetur. Thuris autem una eadémque portio, pugillus utique, ut eiſdem placet, vel maximis fertis ſufficiebat; thúſque (quod priùs notandum erat) quibus quidem cunque fertis additum in arâ totum adolendum erat; at ferti ipſius, niſi fortè à Sacerdote dati, vel vini libamento aucti, pars ſaltem Sacerdoti danda.

Ve-

Verùm à Sacerdote ipſo datum in arâ totum cremandum erat (*g*). (*g*) Lev.6.23.

Jam verò, quæ injuſſu legis Deo offerri ſolita erant ferentis voto, aut voluntate, fertorum genera quinque erant. Primum מנחת סלת *fertum ſimilæ incoctæ* (*h*). (*h*) Lev.2.1. Alterum מנחת מחבת *fertum in patellâ planâ coctum* (*i*). (*i*) v.6. Tertium מנחת מרחשת *fertum in ſartagine frictum* (*k*). (*k*) v.7. Quorum illud craſſius, ne difflueret, hoc liquidius compoſitum erat (*l*). (*l*) Maimon. in Maaſ. Korban. cap.13. Quartum מנחת מאפה תנור *fertum in clibanno, furnóve piſtum* (*m*). (*m*) Lev.2.4. Quæ omnia oleo perfuſa erant. At Quintum, רקיקין appellatum, genus quoddam erat *placentarum*, quæ quidem oleo delibutæ, minimè verò perfuſæ erant (*n*). (*n*) Ibid. Ita autem quatuor illa genera, quæ jam proximè deſcripta ſunt, Judæi (*o*) fieri ſolita dicunt, ut unumquodque eorum generum decem in collyras divideretur. (*o*) Maimon. in Maaſ. Korban. cap.13.

IX. Atque hæc de variis Judæorum fertis. Quæ omnia, ſive totius cœtûs, ſive quidem hominum ſingulorum, præter Omerum primitiarum, fertúmque zelotypiæ dictum, farinâ triticeâ facta erant, ea autem duo hordeaceâ. Quæ farinâ triticeâ facta erant, non tantùm aræ obmovenda, ſed & Deum verſus elevanda, & quidem, ut Judæi docent, quaquaverſùs ei porrigenda erant. Adde, quòd panibus *facierum* dictis thus, non oleum; fertis vini libamento auctis oleum, non thus; reliquis omnibus, præter Omerum primitiarum, fertúmque ſontis, & zelotypiæ, & thus, & oleum; ut illis tribus nec thus, nec oleum adderetur. Huc refer & duas alias leges, quarum alterâ cautum, nequid mellis fertis ullis immiſceretur (*p*), alterâ autem, nequid fermenti inderetur fertis in arâ (*p*) Lev.2.11.

adolendis (*q*). Prior illa, ut quibuſdam viſum, nimiis voluptatibus abſtinendum; hæc omnem malitiam, & ſuperbiam exuendam eſſe ſignificabat (*r*). Melli autem à Judæis ficus & dactyli accenſentur. Cæterùm omnibus fertis Deo libatis rite adhibendus erat ſal (*s*); atque ita quidem, ut Judæis placet, adhibendus, ut libamento aræ impoſito ſal continuò aſpergendus eſſet. Sali utique gratus ſapor ineſt, & vis cibaria conſervandi. Quo factum, ut fœdus diuturnum *fœdus ſalis* appelletur (*t*).

(*q*) *Ibid.*
(*r*) *v.* 1 *Cor.* 5.7.
(*s*) *Lev.* 2.13.
(*t*) *Num.* 18, 19. 2 *Par.* 13.5.

X. Hactenùs ſententiâ Judæorum de ejuſmodi ſacris explicata, quæ מנחות appellari ſolent. Neque enim hi primitias illas frugum fructuúmque, (*u*) quas ad ædem ſacram quiſque quotannis afferre juſſus eſt, מנחות vocant. Verùm quicquid de voce מנחה ſtatuas, primitiæ illæ προσφοραὶ ſeu ferta rectè dici poſſe videntur; utpote quæ & ante aram ſtatuendæ erant (*x*), (quo ritu Deo (*y*) offerebantur) &, ſiqua ſit Judæis fides (*z*), Deo quaquaverſùm porrigendæ. Neque id Judæos movere debet, quòd nihil earum primitiarum in ara adolere liceret (*a*), ſiquidem panes *facierum* dicti, panéſque duo Pentecoſte dati (quos utique in fertorum numerum Judæi ipſi referre ſolent) in arâ minimè adolendi eſſent, ſed, primitiarum ipſarum inſtar, integri Sacerdotibus dandi.

(*u*) *Deut.* 26.2.
(*x*) *v.* 4.
(*y*) *v. Lev.* 2.12
(*z*) *v. R. Sol. Jarchi, & Abrabenel, ad Deut.* 26.
(*a*) *Lev.* 2.12.

Cæterùm de his frugum, fructuúmque primitiis Judæi ita ferè judicant (*b*) primò è Canaane tantùm legis juſſu dandas fuiſſe; ſapientum autem decreto cautum, ut è Syriâ etiam afferrentur, terrâque Ogi, & Sihonis (*c*). Deinde varia frugum, fructuúmque genera eidem fortè ſportæ indita non unà confundenda fuiſſe, ſed re aliquâ interpoſitâ alia ab aliis ſeparanda (*d*). Tertiò nihil primitiarum

(*b*) *v. Abrab. ad Deut.* 26.
(*c*) Maimon. *in Biccurim, c.* 2.
(*d*) *Idem in Biccurim, c.* 3.

rum ad aram ferri licuiſſe, niſi è ſeptem frugum fructuúmque generibus, è tritico, hordeo, uvis, ficubus, malis puniceis, dactylíſque (*e*). Quarum rerum laude Canaan maximè floruiſſe dicitur (*f*). Quartò nec ante Pentecoſtem, nec poſt *dedicationis* ferias primitias reddi debuiſſe (*g*). Quintò nullam primitiis frugum fructuúmve certam portionem lege ſtatutam, ſapientibus autem placuiſſe, ut ſexageſima ſaltem pars eo nomine Deo ſacra fieret (*h*). Sextò alia illa poſtulata dicunt. Primò, ut ſuas quiſque primitias, ſimul atque ad montem domûs veniſſet, ſuis ipſe humeris portaret, licèt idem ille vel Rex eſſet (*i*). Deinde, ut primitias ſuas vaſi alicui ſemper imponeret (*k*). Tertiò, ut montem domûs ingreſſus, ſportámque adhuc humeris gerens, Sacerdotem ita alloqueretur. *Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingreſſus ſum in terram, pro quâ juravit patribus noſtris, ut daret eam nobis* (*l*). Tum verò, ut ſportâ Sacerdoti traditâ (& quidem manibus utriuſque Deo quaquaverſùs porrectâ) apud Deum hanc confeſſionem ederet. *Syrus miſer pater meus, &c.* (*m*) Quartò, ut ſuis quiſque primitiis holocauſta, & ſacra ſalutaria adderet (*n*). Quintò, ut, primitiis ſanctuario illatis, Levitæ hymnum hunc accinerent. *Exaltabo te Domine quoniam ſuſcepiſti me, &c.* (*o*) Sextò, ut ſporta primitiarum (id quod in tranſitu priùs monitum) quaquaverſùm Deo porrigeretur (*p*). Ultimò, ut qui primitias reddidit, in Ieroſolymâ pernoctaret (*q*). Atque hæc Judæi hoc de genere primitiarum, quæ, quia aræ obmovendæ erant, ferta quodammodò dici poſſunt. At verò decimæ, decimarum (*r*), placentâ ex quâque maſſâ libatâ (*s*), aliæque denique pri-

(*e*) *Idem eodem tractatu, cap.* 2.
(*f*) *Deut.* 8.8.
(*g*) *Ibid.*
(*h*) *Ibid.*
(*i*) Maimon. *in Biccurim, c.* 3.
(*k*) *Ibid.*
(*l*) *Deut.* 26. 3.
(*m*) *v.* 5,6,7,8, 9,10,11. Maimon. *in Biccurim, c.* 3.
(*n*) *Ibid.*
(*o*) *Pſal.* 30. Maimon. *in cap. jam dicto.*
(*p*) *Ibid.*
(*q*) *Ibid.*
(*r*) *Num.* 18. 26,27,28.
(*s*) *Num.* 15. 20,21.

primitiæ illæ, Judæis תרומה גדולה *donum magnum* dictæ (*t*), etiamſi Sacerdotibus dandæ, fertorum tamen ratione carebant, quia aræ non obmovendæ erant.

XI. His expoſitis, ſequitur ut ſuffimenta attingam in æde ſacrâ fieri ſolita; quæ quamvis in fertorum numerum minimè quidem referri ſolent, talia tamen ſacra erant, qualia & ex inanimis legenda, & Deo ritè adolenda erant. Eóque magis explicari debent, quia ut ipſa populi preces, ſic Sacerdos ea in æde ſacrâ Deo obmovens Chriſtum etiam adumbrabat Deo jam in adyto cœleſti ſanctorum preces commendantem. Erat itaque ſuffitus, ſacer variis ex aromatibus confectus (*u*), ſemelque quotannis in ſacrario intimo (*x*), bíſque quotidiè in exteriori, ſemel manè, veſperíque ſemel, adolendus (*y*).

Ad quotidianam ſuffitionem (ſiqua ſit Judæis (*z*) fides) tres Sacerdotes adhibebantur. Primo id negotii datum ferunt, ut cineres aræ inauratæ (quâ quotidiana ſuffimenta legis juſſu facienda erant) in aureum quoddam vas congereret. Alteri, ut candentes prunas ex arâ victimariâ petitas, & in batillo quodam poſitas aræ auratæ admoveret. Quibus duobus Templo egreſſis, Tertius (jam ad aram aſtans) à præſide foris ſtante monitus ſuffitum è thuribulo manu ſumptum in aræ focum porriciebat; Quo facto, & ipſe Templo exibat. Ita tamen, ut antequàm hinc exiret, corpore adytum intimum verſus ſummâ reverentiâ inclinato Dei numen adoraret. Quod idem etiam ab aliis omnibus æde illâ ſacrâ egreſſuris fieri oportuiſſe dicitur. Quo autem tempore ſuffimenta à Sacerdote adolebantur, eodem etiam & ipſe populus,

(t) *Num.* 18. 12.

(u) *Lex ſcripta (Exod. 30.) quatuor genera numerat. Judæi undecim in monte Sinai* Moſi *indicata fuiſſe tradunt. v.*Maimon. *in Chele Hamikdaſch, c.* 2.

(x) *Lev.* 16.

(y) *Exod.* 30. 7, 8.

(z) *v.* Maim. *in Tmidin umoſaphin, c.* 3. *& :Miſnam in Tamid. c.* 5.

pulus, ſuo quiſque loco conſiſtens, preces ſuas peragebat (*a*). Cùm enim ſuffimenta ſacra ita populi preces adumbrarent, ut Sacerdos altera Deo adolens alteras etiam ritu ſymbolico illi commendare cenſeretur, par erat, ut eodem tempore utraque illa ſacra fierent. Atque hoc quidem ſicut in tranſcurſu monendum erat, ita illud minimè prætereundum, ſuffitum ſacrum ſingulis diebus adoleri ſolitum centum denariorum pondo fuiſſe (*b*). Ita quod Lex non definivit, Sapientibus definire viſum.

(*a*) *v. Luc.* 1. 10

(*b*) Maimon. *in Temidin umoſaphin, c.* 3.

Cæterùm odoramenta illa, quibus intimum ædis ſacræ adytum ſemel quotannis ſuffiendum erat, ipſe Pontifex adolebat ſolenni expiationis die (*c*). Quo die (ut Judæis placet) ſiniſtrâ thuribulum ſuffitûs pugillo, dextrâ batillum prunis candentibus refertum tenens, in adytum intimum penetrabat. Eò ingreſſus, batillóque de manu poſito, ſuffitum in prunas porriciebat; adytóque nube denſâ oppleto, continuò in exterius ſacrarium pedetentim ac retrò gradiebatur. Quò cùm pervenerat, ita populum Deo commendabat. יהי רצון מלפניך ה׳ אלרינו שאם היתה שנה שחונה תהיה נשומה ולא יסור שבט מבית יהודה ולא יהיה עמך בית ישראל צריכין לפרנסה ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים *i. e. Placeat tibi Domine Deus, ut, ſi hic annus calidus fuerit, idem quoque ſit pluvioſus. Ut ne diſcedat ſceptrum à familia Judæ, nec victu careat populus tuus Iſraeliticus, irritæque ut ſint impiorum preces.* Quam brevem precem executum è Templo ſtatìm exiiſſe ferunt, ne quam fortè rei divinæ perperàm factæ populo ſuſpicionem præberet (*d*). Nonnunquàm enim accidiſſe, ut Pontifex ob violatos ritus Dei juſſu inſtitutos

(*c*) *Lev.* 16.

(*d*) *v. Luc.* 1. 21

ſtitutos in æde ſacrâ interiret. Quod genus mortis à Judæis מיתה בידי שמים *mors per Dei manus* dicitur.

XII. Jam nihil neceſſe eſt, ut illud moneam, Qualia omnium conditori ab Hebræis conſecranda erant, talia ferè ab aliis Gentibus fertôrum & ſuffituum genera Diis extraneis adoleri ſolita. Illud intereſt, quòd cùm Hebræis his in rebus ſummus delectus imperatus eſſet, profani populi, in ſacris ſuis delectu nullo uterentur. Hi herbas virentes, flores, & folia, hi allium, cepas, & papaver. Hi poma, nuces, & glandes quernas, hi omnia fere fructuum genera, itémque mel, lac, & aquam diis ſuis libare ſoliti (*e*). Quanquam & Hebræi etiam, Tabernaculorum ferias celebrantes, aquam quidem libare ſolerent; ſed hoc nullo Legis juſſu.

(*e*) *v. Porphyrium de abſtinentia, l. 2. §. 5, 6, 7, &c. Item Saubertum de ſacrificiis, cap. 24, 25.*

CAP.

CAP. IX.

De victimarum delectu apud Judæos habito.

I. TAnta apud profanos populos ſacrificandi libido fuit, támque exiguus victimarum quibuſdam in regionibus delectus, ut nullum fere animalium genus tam fœdum eſſet, aut immanſuetum, quod nuſquam gentium immolabatur. (*f*) At verò apud Iſraelitas longè ſecùs comparatum. Apud eos enim ſacrâ lege cautum erat, ne genus ullum animantium, niſi è bubus, capris, ovibus, columbis, aut turturibus lectum, ad ſacrificia adhiberetur. Hæc utique talia genera erant, qualium erat & ſumma manſuetudo, & maxima in Canaane copia, & præcipuus in victu communi uſus. Quibus adde, quòd quædam horum generum apud nonnullas ſaltem gentes ſacro quodam cultu afficienda, at neutiquàm, ſine ſummo ſcelere, mactári poſſe viderentur. Quæ qui conſiderare velit, facilè intelligere poteſt, quid eſſet, quare & illa omnia, quæ jam diximus, & nulla alia animantium genera populo in fœdus ſacrum adſcito in ſacrificiis permitterentur. Atque huc pertinent *Philonis* illa (*g*), τῶν ἐν ταῖς ἱερουργίαις ζώων τὰ μὲν ἐστὶ χερσαῖα, τὰ δὲ ἀεροπόρα. τὰ μὲν οὖν τῶν πτηνῶν ἔθνη μυρία ὅσα παρελθὼν, δύο μόνα ἐξ ἁπάντων εἵλετο, διότι περιστερὰν μὲν τὴν φύσει τιθασι-

(*f*) v. Saubertum de ſacrificiis, cap. 24.

(*g*) De animalibus ad ſacrificia adhibitis.

O κῶν

κῶν καὶ ἀγελαστικῶν ἡμερώτατοι. τρυγὼν δὲ τῶν φύσει μοναστικῶν τιθασσότατον. τὰς δὲ τῶν χερσαίων ἀμυθήτους ἀγέλας, ὧν οὐδ᾽ ἀριθμὸν εὑρεῖν εὔπορον, ὑπερβὰς, τρεῖς ἀριστίνδην ἐπέκρινε, βοῶν, καὶ προβάτων, καὶ αἰγῶν. ἡμερώταται γὰρ αὗται, καὶ χειροηθέσταται. *Animalia, quæ in ſacris ſunt, alia terreſtria ſunt, volucria alia. Volucrium cùm ſint innumera genera, præteritis cæteris omnibus, duo tantùm ſelegit Deus: quoniam columba inter naturâ manſuetas, & gregatim volitantes eſt mitiſſima, turtur verò inter ſolitarias maximè cicur. Terreſtrium quoque innumeris gregibus omiſſis, tria præcipua ſecrevit genera, bubulum, ovillum, & caprinum, ut mitiora, manſuetioráque.* Et paulò pòſt, de bubus, ovibus, & capris loquens.

Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ βιωφελέστατα τῶν ζώων εἰσί. κριὸς μὲν εἰς ἐσθῆτας, τὴν ἀναγκαιοτάτην σκέπην σωμάτων. βόες δὲ εἰς τὸ ἀρόσαι γῆν, καὶ προετοιμάσασθαι σπόρον, καὶ τὸν νιόμενον ἀλοῆσαι καρπὸν εἰς μετουσίαν, καὶ ἀπόλαυσιν τροφῆς. αἰγῶν δὲ αἱ τρίχες, αἱ δοραὶ συνυφαινόμεναί τε καὶ συρραπτόμεναι, φορηταὶ γεγόνασιν ὁδοιπόροις οἰκίαι, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν στρατείαις οὓς ἔξω πόλεως ἐν ὑπαίθρῳ διατρίβειν ἀναγκάζουσιν αἱ χρεῖαι τὰ πολλά. *i.e. Huc accedit, quòd hæc animalia maxima afferunt vitæ commoda. Arietes utique veſtes præbent, neceſſaria corporum tegumenta. Boves arando terram ſementi præparant, & fruges ipſas triturâ reddunt alimento utiles. Ex pilis caprinis tergoribúſque contextis & conſutis vectilia fiunt domicilia viatoribus, militibus præſertim, quos*

quos ſæpe extra urbes ſub dio degere neceſſitas cogit.

His etiam addit *Moſes Ægyptius* (*b*), eò turpiſſimæ ignorantiæ lapſas fuiſſe nonnullas gentes, ut quædam ex dictis animalibus ſanctè colenda judicarent, mactare ſummum ſcelus ducerent. Quare ſummo Dei conſilio factum, (quò cœca iſta ſuperſtitio penitùs tandem deleretur) ut cædes eorum animalium, quæ nunquam citra grave peccatum cædi poſſe cenſebantur, peccata ipſa expiaret.

(*b*) *More Nevochim. par.3. c.46.*

אמרה התורה כפי מה שפירש אונקלוס שהמצרים
היו עוברים מזל טלה מפני זה היו אוסרים לשחוט
הצאן והיו מואסים רועי צאן אמר הן נזבח את
התועבות מצרים וכן היו כתות מן הצאבה עובדים
לשדים והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים
ולזה היו קוראים לשדים שעירים וכבר התפשט
הרעם הזה מאד ולא יזבחו עוד את זבחיהם
לשעירים אשר הם זונים אחריהם ולזה היו אוסרים
הכתות ההם גם כן אכילת העזים אבל שחיטה
הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עוברי עבודה
זרה וכולם היו מגדילים זה המין מאד ולזה תמצא
אנשי הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל ואפילו
בארצות אשר ישחטו שאר מיני בעלי חיים ובעבור
שימחה זכר אלו הדיעות אשר אינם אמתיות צונו
אלו השלשה מינים לבד מן הבהמה מן הבקר
ומן הצאן תקריבו את קרבנכם עד שיהיה המעשה
אשר חשבוהו תכלית המרי בו יתקרבו אל השם
ובמעשה ההוא יכופרו העונות כן מרפאים הדעות
הרעות אשר הם חליי הנפש האנושי בהפך אשר
בקצה אחרון

Docet Lex, ſecundùm Onkeloſi explicationem, Ægyptios ſydus Arietis coluiſſe, eamque ob cauſam edixiſſe, nequis ovem mactaret, Paſtoréſque ſummo in odio habuiſſe. Ex quo Moſes, (*i*) Abominationes Ægyptiorum immolabimus.

(*i*) *Exod.8.26.*

mus. *Præterea quædam Zabiorum ſectæ Dæmones colebant, quos, formam caprinam habere rati,* שעירים *hoc eſt, hircos vocabant; quæ ſanè opinio longè latéque diffuſa erat, inde enim illud apud* Moſen (*k*). Et nequaquàm ultrà immolabunt hoſtias ſuas Dæmonibus, cum quibus fornicati ſunt. *Quare hæ Sectæ hircis etiam veſci prohibebant. Jam à boum mactatione abhorrebat multò maximus eorum numerus, qui cultui extraneo dediti erant. Ac quidem omnes bovillum genus ſummo habebant in honore. Ita ut in India quoſdam in hunc uſque diem reperias, qui nullos omninò boves mactant, ne eis in locis, quibus alia mactant animalium genera. Harum ergo falſarum opinionum memoria penitùs ut deleretur, lege cautum erat, ut tria tantùm pecudum genera immolaremus. Ita enim à Deo edictum* (*l*). De bubus & balantibus (*m*) victimam veſtram offeretis, *ut cui facto grave admodum ineſſe peccatum cenſebatur, eo aditus ad Deum fieret, eo peccata expiarentur. Ita ſcilicet pravæ opiniones, quæ morbi ſunt humani animi, planè contrariis curari ſolent.* Et pòſt paulò, זהו טעם בבחירת השלש מינים האלה לבד לקרבן מחובר אל היות אלו השלשה מינין גם נמצאים מאד ולא כמעשה עובדי עו׳ שהיו מקריבים האריות והדובים והבהמות המדבריות כמו שזכר בטמטם ומפני שרוב בני אדם לא היו יכולים להקריב בהמה צוה להקריב קרבן גם כן ממין העוף מן הנמצא בארץ ישראל יותר זמן הנאה והקל למוצאו והם התורים ובני יונה *i. e. Huic etiam cauſæ quâ factum diximus, ut hæc tantùm tria animantium genera ad ſacrificia adhiberentur, id accedit; nempe quòd horum trium generum magna admodum eſſet copia; quæ nulla erat Leonum*

(*k*) Lev. 17. 7.

(*l*) Lev. 1. 2.

(*m*) צאן *utramque genus continet, ovillum ſcilicet, & caprinum.*

Ur-

Urſorum, & Sylveſtrium animalium. Quæ (ut in libro טטטב dictum) Idololatræ immolabant. Quoniam autem bene multi erant, quibus quidem ad ſacrificium quadrupes nulla ſuppetebat, præcepit Deus, ut ſacrificia etiam ex avibus deligerentur, ex eis utique, quarum erat & copia major in terra Iſraelis, & major pulchritudo, & captura facilior. Quales quidem ſunt turtures, pullique columbarum.

II. Quinetiam ſicut ipſius generis, ità ſingulorum animalium ad ſacrificia adhibitorum delectus ſummus habendus erat. *Neque enim cæcum, aut fractum, aut mutilatum, aut verrucoſum, aut ſcabioſum, aut mentiginoſum, cuive teſtes ſuppreſſi, contuſi, abrupti, aut effoſſi erant (n)*, ad aram ritè admoveri potuit. Bovem vero, ovem, aut capram, cui membrum quodvis præter modum aut longum, aut curtum erat, ad ſacrificium voluntarium (ut mihi videtur) adhibere licuit: quod in voto ſecûs comparatum fuit (o), quanquam Judæi & hanc legem ita explicant (p), ut neque talia animalia aræ admoveri licuiſſe, ſed ad curandam templi labem Sacrari rite potuiſſe velint. Sed & illud etiam ſtatuunt Judæi, in vitiis modò enumeratis non omnium vitiorum numerum, ſed ſpecimen quoddam contineri. Quare & alia multa addunt, quorum quodvis victimam polluiſſe, perinde ac jam dicta, judicant (q). Eóque factum, ut quodque animal diligenter explorari ſoleret, priuſquàm ad aram admovebatur. His etiam adde, nullam pecudem vel pretio canis (quod vile (r) Hebræis animal erat) vel meretricio comparatam Deo ſacram fieri potuiſſe (s). Nequaquàm enim fieri potuit ut non vileſcerent ſacrificia tam turpibus modis acquiſita.

(n) *Lev.* 22. 22, 24.
(o) *Lev.* 22. 23.
(p) *v. Sol. Jarchi in Lev.* 22. 23.
(q) *v.* Maimon. *in Iſure Mizbeach, c.* 2. *& in Biath Hamikdaſch, c.* 7.
(r) *v.* 1 *Sam.* 17. 43. & 24. 14.
(s) *Deut.* 23 18.

III. Ne-

III. Neque verò apud Judæos tantùm, ſed & profanas aliquas gentes nequid hoſtiis vitii ineſſet, magnâ diligentiâ cautum erat. Græci (quod ex *Porphyrio* (t) diſcimus) animalia mutila non immolabant; ſed neque illa, quæ notabantur alio quovis inſigni vitio. Quod docet *Scholiaſtes* ad *Ariſtophanem* (u), τὰ γὰρ κόλουρα ἐν ταῖς ἱερουργίαις οὐ θύεται, καὶ καθόλου ὅπερ ᾖ μὴ τέλειον καὶ ὑγιὲς οὐ θύεται τοῖς θεοῖς· *i. e. In Sacrificiis non mactantur, quæ caudâ truncantur. Et in univerſum, quod integrum non eſt, atque ſanum, diis non mactatur.* Eundem & alibi fuiſſe morem *Virgilii* iſta ſatìs docent (x),

(t) *De abſtin. l.* 2. §. 23.

(u) *Ad Acharnenſes.*

(x) *Æneid.* 4.

—— Mactant lectas de more bidentes.

Ubi *Servius*, *Non vacat*, Lectas. *Moris enim fuerat, ut ad ſacrificia eligerentur oves, quibus nihil deeſſet.* Adde ejuſdem Poetæ (y) illa,

(y) *Æneid.* 6.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Ubi idem *Servius*, Intacto, i. e. *indomito, ut, intactâ totidem cervice juvencas.* Lectas de more bidentes. *De more antiquo, ſcilicet, quem prætermiſit, quaſi omnibus notum; id eſt, ne habeant caudam aculeatam, ne linguam fiſſam, ne aurem nigram.* Hinc & apud profanas gentes victimas probandi mos extitit. Id quod refert *Lucianus* (z), στεφανώσαντες τὸ ζῶον καὶ πολύγε πρότερον ἐξετάζοντες εἰ ἐντελὲς, ἵνα μηδὲ τῶν ἀχρήστων τι κατασφάττωσι,

(z) *De ſacrificiis.*

προ-

προσάγουσι τῷ βωμῷ, καὶ φονεύουσι ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ. *i. e. Sertis coronant pecudem, multóque antè explorant, an legitima ſit, & ſacris idonea, nequid forte mactent ex eis, quæ religio repudiat: deinde ad aram adducunt, ac ſub oculis Dei jugulant.*

IV. Sed & eorum animalium, quæ quiſque aræ deſtinabat, ætas quoque ſpectanda fuit. Nam Turtures, ut Judæi docent (*a*), nulli, niſi adultiores, (quia tales maximè in pretio erant) Columbarum autem pulli duntaxat (quaſi grandioribus meliores) quadrupedum tales tantùm fœtus, quales octavum diem attigerant (*b*), ad ſacra rite adhibebantur. Neque enim pecudis ullius fœtus ſatìs in ſuo genere perfectus ante id tempus cenſebatur. Ita ſcilicet *Maimonidi* viſum (*c*), הזהיר מהקריב מה שלא ישלמו לו שבעת ימים להיותו חסר במינו והיותו נמאס מפני שהוא כנפר *i. e. Monuit Deus, nequid ſibi immolaretur, niſi quod ſeptem dies completos natum eſt. Quippe aliud quodque in ſuo genere imperfectum eſt, &, quaſi abortivum, ſpernitur.* Quæ eadem ratio eò valuiſſe quibuſdam viſa eſt, ut neque hominum ipſorum maribus ante octavum à partu diem præputium detrahendum eſſet, fœdúſque ſacrum ineundum (*d*). Jam verò licèt pecorum fœtùs octavo quidem à partu die immolari rite potuiſſent, in omnibus tamen ſacrificiis, præter primogenitum, & Paſchale, & quod decimando obveniebat, laude dignior cenſebatur, qui nullum immolabat pecoris fœtum, niſi qui trigeſimum diem attigerat.

(*a*) Maimon. *in Iſure Miſbeach, c. 3. & in More Nevochim, par. 3. c. 46.*

(*b*) *Lev. 22. 7.*

(*c*) *More Nevoch. par. 3. c. 46*

(*d*) *v. Abrab. ad Lev. 22. 27.*

V. Nec

V. Nec multò aliter apud alias Gentes de victimarum ætate viſum eſt. Id quod *Plinii* illa docent (*e*), *Suis fætus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octavo, bovis trigeſimo.* Sed de ſuis fœtu aliter *Varro* (*f*), *Cum porci*, inquit, *depulſi ſunt à mamma à quibuſdam Delici appellantur, neque jam lactentes dicuntur. Qui à partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab Antiquis Sacres, quòd tum ad ſacrificia idonei dicuntur primùm.*

(*e*) In Hiſt.Nat. l.8.c.5.

(*f*) De re ruſtica, l.2.c.4.

VI. Cæterùm ſicut apud Judæos fœtus cujuſque recèns editi illegitimus in ſacris uſus erat, ità vetulæ pecudes ad ſacrificia parùm idoneæ videbantur. Unde uſu venit, ut nihil ex ovibus, aut capris lectum, poſtquàm annum ſecundum exceſſerat, nec boves annum tertium egreſſi ad aram admoveri ſolerent. Qui tamen mos non eſt ita intelligendus, quaſi pecora quadrima, aut quinquennia planè impura ad ſacrificia, ſed minùs apta cenſerentur. Unde illud Auctoris libri Siphra, אף בני ארבע ובני חמש כשורין אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד *i.e. Quadrimis & quinquennibus animalibus ad Sacrificia quidem uti licet, ſed honoris ergò vetula non adducunt.*

Docent etiam Judæi (quod hoc in loco monere viſum eſt) agnum anniculum כבש, arietem bimum איל, vitulum anniculum עגל, juvencum bimum ר, bimum caprum שעיר עזים, caprum ſecundum annum agentem שעיר in ſacris literis dici (*g*).

(*g*) Maimon. in Maaſe Korban. c. 1.

VII.

VII. Jam ſexûs in avibus ſacrificandis delectus nullus inſtitutus erat. Pecudes autem pro variâ tam ſacrificiorum, quàm ſacrificantium conditione, nunc maſculæ, nunc fœminæ, aliquando alterutræ immolabantur. Alterutræ ſcilicet in ſalutaribus hominum ſingulorum ſacris voto aut voluntate factis, maſculæ in totius cœtûs ſacris, cujuſcunque illa generis erant, omnibúſque ſive totius cœtûs, ſive ſingulorum holocauſtis, omnibúſque ſacris pro noxâ factis, & quidem in ſacris pro peccato à Principe aut Pontifice datis. At verò homo quiſque plebeius pecudem pro peccato immolaturus fœminam immolare juſſus eſt, eamque quidem ex grege lectam (*h*).

(*h*) v. Lev. 4.

De Holocauſtis.

CAP. X.

Proponuntur omnia victimarum genera Lege Moſaïcâ *deſignata. De holocauſtis ſpeciatim agitur.*

I. QUandoquidem ſatis expoſitum ſit, quæ, & qualia animalia ad Sacrificia Hebræorum Lege *Moſaicâ* adhibenda erant; deinceps ſequitur ut doceamus, quænam erant victimarum genera eâdem Lege deſignata. Atque ea quidem in ſacris literis ita appellari ſolent, עולה שלמים חטאת ואשם *Holocauſtum*, *Sacrificia Salutaria*, *Sacrificium pro Peccato*, & *Sacrificium pro Noxâ*. Sed & ſacrorum ſalutarium tria genera recenſentur, נדר נדבה ותודה *votivum*, *voluntarium*, & *Euchariſticum*. Quibus etiam addenda ſunt alia illa, quæ aliquo modo ad Euchariſtica referri poſſunt, Judæiſque ita vocari ſolent, שלמי חגיגה ושמחה איל נזיר פסח בכור ומעשר *Salutaria Feſtiva*, & *Lætifica*, *aries Naziræi*, *Sacrum Paſchale*, *Sacrum Primogenitum*, & *quod decimando obveniebat*. Quorum omnium victimarum generum antiquiſſima erant holocauſta.
(i) Gen. 22. 13. Hoc enim genus ab *Abrahamo* (*i*), imò hoc à *Noa*
(k) Gen. 8. 20. (*k*) factum legimus. Nec dubium ſanè, quin ſacrificia ab *Abele* facta hujus ejuſdem generis eſſent.

Neque enim aliud ullum genus niſi diu poſt *Abrahamum* natum in ſacris literis memoratur. Illud tamen non dubitandum, quin ante legem per *Moſem* latam ſalutaria ſacra in uſu fuerint. Hoc enim indicat *Moſis* illud *Pharaoni* dictum (*l*), גם אתה חתן בידינו זבחים ועולות ועשינו ליהוה אלהינו *i.e. Sacrificia quoque, & holocauſta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo noſtro.* Quibus adde illa de *Jethro* dicta, ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלהים *i. e. Obtulit ergo* Jethro *Socer* Moſis *holocauſtum, & ſacrificia Deo* (*m*). Quibus in locis vox זבחים *ſacra* deſignat *ſalutaria.* Quod & Judæi omnes docent, atque etiam vocis ipſius uſus. Quippe quæ vox in ſacris literis, præſertim voci עולה addita, nulla deſignat ſacrorum genera, niſi tantùm ſacra ſalutaria. Jam verò ſacra piacularia, qualia à *Moſe* deſcripta ſunt, uſquámne fortè in uſu fuerint ante legem ſacram Hebræis datam, ego minimè definiverim. Illud conſtat, & hæc, & alia victimarum genera talibus ritibus & cærimoniis à *Moſe* definita fuiſſe, quales eò maximè pertinebant, ut ſacrificia Judæorum ſacrificium Chriſti adumbrarent.

(*l*) Ex. 10.25.

(*m*) Ex.18.12.

II. Jam omni ſacrificiorum generi cultûs ſacri ratio inerat, *Holocauſta* Deo immolabantur, ut omnium conditori, ac Domino, omniúmque itidèm conſervatori, omníque cultu & honore digno; *Sacrificia Salutaria* ut eorum omnium, quæ ad vitam pertinent, largitori, ſive ea antè impetrata eſſent, unde ortum eſt *Sacrum Euchariſticum*, ſive nondum impetrata, ſed expetita; idque vel voto interpoſito, unde extitit *Sacrificium Votivum*, vel ſine voto nuncupato, unde ortum habuit *Sacrum voluntarium* ſuâ cujuſque ſponte datum, merâque

que liberalitate factum. Quamvis autem & holocauſta etiam voto & voluntate fierent, hæc tamen nomina תודה נדר נדבה, *Euchariſticum*, *votum*, & *voluntarium*, non niſi ſacris ſalutaribus in ſacris literis tribui ſolent. Jam verò *Sacra piacularia* (ſive חטאות ſive אשמות dicta) Deo facta erant ut Domino vitiis infenſo, pœnæque ac veniæ jus habenti. Quibus ex rebus intelligitur, eódem ſpectâſſe ſacrificia, quò preces ore enunciatæ, gratiarúmque actiones pertinent. Illud tamen interfuiſſe, quòd ejuſdem utique voluntatis alia in precibus enunciatis, atque etiam in gratiarum actionibus, alia autem in ſacrificiis ſigna externa adhiberentur. In illis ſcilicet explicata verba, in his ſacri quidam ritus, quibus tamen eadem deſideria, quæ verbis explicatis, ſubjecta erant.

III. Cæterùm (quod deinceps notandum) ſicut cultus Dei naturalis vel in impetrandâ ejus gratiâ, vel in gratiâ ejus commemorandâ, laudibúſque celebrandis cernitur; ita omnia planè ſacrificia eiſdem in rebus verſabantur. Ac ſacra ſolida, ſive holocauſta utroque fine facta erant. Nimirùm & ad impetrandam, & ad commemorandam Dei gratiam, laudéſque ejus celebrandas. Quæ duplex eis ratio conſtitit ex primitivo ipſorum uſu. Enimverò in primordiis mundi, cum nulla eſſent ſacrificia niſi holocauſta fieri ſolita, hoc idem ſacrificii genus & εὐκτικὸν erat, & εὐχαριστικὸν & cuivis, ut cuique viſum eſſet, cultûs naturalis generi adhibitum. Quod eò rectiùs fieri potuit, quòd Deus in omni cultûs genere tanquam omnium conditor, ac conſervator, omniúmque Dominus ſpectari debeat. Jam verò reliqua ſacrificia minùs latè quàm holocauſta patebant. Neque enim facta erant Euchariſtica,

riſtica, niſi ad celebrandas Dei laudes, gratiámque ejus commemorandam; nec piacularia, votiva, aut voluntaria niſi gratiæ ejus impetrandæ cauſâ. Ac quidem ſacra piacularia (ſive חטאות ſive אשמות vocata) ad impetrandam culparum veniam (quâ ſumma Dei gratia cernitur) facta erant; votiva autem, & voluntaria ad gratiam illam conciliandam, quæ vel in periculis depellendis, rebúſque proſperis conſervandis, vel in eiſdem augendis cernitur. Illuc vota ferè omnia, utróque voluntaria pertinebant.

IV. Hactenùs dicta cùm omnia victimarum genera, earumque vim, & rationem aliquo modo adumbrare poſſint; reliqua, quæ hunc ad locum pertinent, eo ordine exequenda, ut primò de victimis ſingulorum hominum, deinde de Paſchali hoſtiâ, ſingulis Hebræorum familiis, parvíſve ſodalitiis imperatâ, ultimò de eis victimis dicam, quæ ad totum cœtum pertinebant.

Ac quidem ſingulis pro hominibus omnia, præter Paſchale ſacrum, fieri ſolebant ſacrorum genera; holocauſta ſcilicet, & piacularia, & ſacrificia ſalutaria; omniáque etiam & ſalutarium, & piacularium ſacrorum genera.

V. Jam holocauſtum in ſacris litteris עולה dictum, à verbo עלה, quod eſt *aſcendit*, ita dicitur. Idque idcircò nomen habet, quòd aræ totum imponeretur, ibíque igne diſſolutum maximâ ex parte ſurſum iret. Hinc illæ argutiæ *Abrabenelis*, qui mentis ad cœleſtia aſcenſum holocauſtis adumbratum judicat (*n*), היה חכלית העולה שהוא לדבק נשמה השכלית עם יוצרה. *Eò pertinet holocauſtum, ut hinc diſcat anima intelligens creatori ſuo ſe adjungere.* Quo factum ait, ut ſacra pia-

(*n*) *Abrab. in præf. ad Lev.*

piaculiaria nullo modo paria ſint holocauſtis. Verùm miſſis inanibus conjecturis, illud præcipuè, quod modò dixi, retinendum, holocauſta olim adhibita fuiſſe omni cultûs naturalis generi, ſive illud in gratiis Deo agendis, ſive in deprecandis malis, boniſve precandis verſaretur. Quæ omnia docet hiſtoria ſacra: *Noas* enim Deo gratias agens de ſalute ſibi, ſuiſque datâ, cùm reliquum omne mortalium genus aquarum diluvio periiſſet,
(o) *Gen.* 8. 20. holocauſta Deo immolabat (*o*). Contrà autem *Jo-*
(p) *Job.* 1. 5. (q) 42. 8. *bus* filiorum ſuorum (*p*), & amicorum (*q*) peccata deprecans, holocauſta precibus adhibebat. *Balaamus* denique (ſolitum & ipſe ſine omni dubio morem ſequens) *Balaco* ſalutem, Hebræis exitium
(r) *Num.* 23. precaturus holocauſta ſibi parari juſſit (*r*). Ex quibus intelligi par eſt, qui vel ante legem *Moſaicam* vixerunt, vel quibus illa ignota fuit, hos cuilibet cultûs ſacri generi holocauſta quandoque adhibuiſſe.

VI. Neque verò poſt legem per *Moſem* datam minùs latus apud Judæos erat ejuſdem victimæ generis uſus. Judæi enim ut legis juſſu, ita etiam voto, ac voluntate (quâcunque ſcilicet de cauſâ placuit) holocauſta immolare ſolebant. Ac qui-
(s) *Num.* 6. 11. dem legis ipſius juſſu Naziræi funere inquinati (*s*),
(t) *v.* 14. atque etiam voto ſuo perfuncti (*t*). Item quot-
(u) *Lev.* 14. 19, 20. quot à lepra (*u*), quotquot à ſanguinis, aut geni-
(x) *Lev.* 15. 15, 30. turæ morboſo fluxu purgandi erant (*x*). Sed &
(y) *Lev.* 12. 8. mulieres poſt puerperium (*y*), & Pontifex in die
(z) *Lev.* 16. 24. ἱλασμῶν, (*z*) omnéſque adulti Iſraelitæ tribus illis majoribus feriis (Paſchate, Pentecoſte, Feſtóque denique umbraculorum) quibus quiſque ad Sanctua-
(a) *Deut.* 16, 16 rium venit Deo coràm apparituras (*a*). Holocauſta autem ſolennibus his temporibus data, quia eò

valere cenſebantur, ut quiſque coràm apud Deum majori cum gratiâ appareret, Judæis עולת ראיה *holocauſta apparitionis* dicta ſunt (*b*).

Quinetiam ſicut legis juſſu, ita etiam voto, ac voluntate fieri ſolebant holocauſta. Quod ſatìs docent *Davidis* illa (*c*). *Introibo in domum tuam in holocauſtis, reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum eſt os meum in tribulatione meâ. Holocauſta medullatorum offeram tibi cum incenſo arietum, offeram tibi boves cum hircis.* Quibus adde etiam alia illa (*d*), *Benignè fac Domine in bonâ voluntate tuâ Sion, ut ædificentur muri Jeruſalem. Tunc acceptabis ſacrificia juſtitiæ, holocauſtum, & ſolidam rem divinam, tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.* Quos ego locos ſic intelligo, ut prior holocauſta voto facta, alter voluntaria deſignet.

VII. Cæterùm quoniam holocauſta eos, à quibus facta erant, *luſtrare* כפר, in ſacris literis dicta ſunt (*e*), fit, ut Judæi certa quædam peccatorum genera hujuſmodi victimis expiata judicent. Talia autem, ut eiſdem placet, peccata erant malæ cogitationes, & conſilia (*f*), & quæ peccabantur contra leges jubentes, itémque contra leges vetantes, quæ jubentibus ita implicitæ erant, ut qui contra vetantem faceret, jubenti debitam obedientiam nullo modo præſtare poſſet (*g*). Qualis erat Lex de non occidendâ matre cum pullis. Utpote quam qui violabat, alteri etiam legi deerat, quæ matrem pullorum dimitti juſſit. Judæi autem eò magis holocauſtis expiata judicant hæc, quæ diximus, peccatorum genera, utpote quibus expiandis victimæ propriè piaculares (חטאות & אשמות appellatæ) neutiquam inſtitutæ eſſent. Verùm hæc (quod

(*b*) v. Maimon. *in præf. ad codicem zebachim & Abrab. in præf. ad Lev.*

(*c*) Pſal. 66. 13, 14, 15.

(*d*) Pſ 51. 20, 21.

(*e*) Lev. 14.

(*f*) v. *Jonath. paraphr. ad Lev.* 6. 9. & *Abrab. in præf. ad Lev. & David. de pomis in voce* עולה

(*g*) v. R. Solom. *Jarchi ad Lev.* 1. 4. & *R. Sol. Ben Melech, ib.*

(quod maximè obſervandum) non ſunt ita intelligenda, quaſi omnia perperàm cogitata, omnia malè prætermiſſa ullo legis ipſius juſſu holocauſtis ſemper expiānda eſſent, (quippe cui rei nulli greges, nulla armenta ſuffeciſſent) ſed ita, ut, qui peccata talia deprecatum iret, holocauſta etiam precibus ſuis, ſi vellet, ritè adhibere poſſet; tum etiam, ut holocauſta illa precibus addita precantem Deo commendarent. Idque ipſum eſt, quod voce כפר deſignatur, quoties ea vel in holocauſtis, vel in ſacrificiis ſalutaribus, vel proximo rectè factis ponitur. Quorum omnium vocis iſtius uſuum in ſacris literis exempla extant.

VIII. Jam illud, ut Judæis viſum, holocauſtorum proprium fuit, quod extraneis perinde ac Hebræis genus hoc ſacrorum facere liceret apud Templum Ieroſolymæ poſitum. Quod ſecùs comparatum volunt in aliis omnibus ſacrificiis, quæ nulla Sacerdotes Hebræi ab alienigenis accipiebant. Non piacularia propriè dicta, חטאות & אשמות nominata, quia leges his de ſacris latæ Judæis tantùm, nòn aliis gentibus datæ erant. Nec ſacrificia ſalutaria feriis ſolennibus fieri ſolita, quia feriæ Iſraelitis indictæ ad extraneos minimè pertinebant. Nec denique ſacra ſalutaria voto, aut voluntate facta, ut quibus, utì Judæis viſum, panis ſemper adjungendus eſſet, ab extraneo neutiquàm accipiendus (*h*). Unde uſuvenit, ut ſiquæ victimæ piaculares ad Templum Ieroſolymæ ſitum ab alienigenis adducerentur, eæ à Sacerdotibus Hebræis ritu holocauſtorum proprio confici ſolerent, & conſumi. Ita tamen ut ſi extraneus quilibet pro ſalute populi Iſraelitici ſacrificia ſuppeditare vellet, ea proprio ſalutarium ritu recte facta crederentur (*i*).

(*h*) *Lev.* 22. 25.

(*i*) Maimon. *in Maaſe Korban.* c. 3.

IX. Neque

IX. Neque verò apud Hebræos tantùm, alióſque unius Dei cultores, ſed etiam apud Idololatras holocauſta paſſim in uſu erant. Quò ſpectant illa apud *Herodotum* in *Polymnia*, ὁ δὲ Ἐυμίλκας ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐθύετο καὶ ἐκαλλιερεῖτο ἐπὶ πυρῆς μεγάλης σώματα ὅλα καταγίζων. *Hoc tempore immolabat, litabátque Eumilcas magnâ pyrâ integra ſacrans corpora.* Eodem de genere eſt apud *Senecam* in *Oedipode.*

——*Solidáſque urit pecudes.*

Nam *ſolidæ pecudes* holocauſta ſunt. Adde etiam & *Virgilii* illud *Æneid.* 6.

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis.

Ubi docet *Servius*, *ſolida viſcera* non *exta*, ſed *carnes* ſignificare. *Nam viſcera*, inquit, *ſunt quicquid inter oſſa & cutem eſt. Unde etiam viſceratio dicitur convivium de carnibus factum, ut diximus ſuprà.* *Ergo* ſolida viſcera *holocauſtum ſignificat; quod detractis extis aræ ſuperimponebatur.* Idemque ad *Æneid.* 3. *Sunt autem hæ animales hoſtiæ quæ tantùm immolantur, & caro Sacerdotibus proficit. Alibi tantùm ſanguinem in aras fundi ſignificat. Ut*, Sanguinis & ſacri Pateris. *Alibi partem corporis. Ut*, Extaque ſalſos porriciam in fluctus. *Alibi integras victimas.*

Et ſolida imponit Taurorum viſcera flammis.

Verùm ſolidas victimas, quæ uni omnium conditori, vitæ neciſque, omniúmque Domino lege *Moſaicâ* mactandæ erant, Gentes profanæ diis inferis, tanquam omnia vorantibus, immolabant.

DE

Sacrificiis Salutaribus.

CAP. XI.

De Sacrificiis ſalutaribus, eiſque, quæ ad Salutaria aliquo modo referri poſſunt, qualia erant, quæ primogenitorum, & decimarum nomine facta erant.

I. HActenùs de holocauſtis dictum. Sequuntur ſacra ſalutaria Hebræis שלמים à שלם dicta. Eſt autem שלם vel *retribuere*, vel *pace frui*; Ac quidem *Pax* in ſacris literis vel *mutuam amicorum concordiam*, vel *proſperitatem* deſignare ſolet. Ita fit, ut aliis atque aliis alia ratio videatur, cur ſacrificia ſalutaria ſcriptoribus ſacris שלמים dicta ſint. Quibus enim שלם idem eſt quod *retribuere*, hi ſacra de ſalute facta שלמים appellata judicant, quia ex hoc ſacrorum genere Deus, offerentes, & Sacerdotes, ſuam quiſque partem habuerunt. Atque hæc ſententia Autori libri *Siphra* placuit. שלמים, inquit, שהכר שלום בהן hoc eſt, שלמים dicta ſunt, *quippe quòd ex eis ſua cuique rata portio ceſſit.* Quibus autem *Pax* idem valet, quod *concordia*; hi ſacrificia ſalutaria שלמים dicta arbitrantur, quaſi *ſymbola* quædam amicitiæ inter Deum, Sacerdotes, & offerentes; quippe quibus

quibus omnibus hoc ex genere portio aliqua data fuit. Sanguis utique & exta Deo, pectuſculum & armus Sacerdotibus, reliqua caro & pellis offerentibus.

זכבר נקרא שלמים מענין שלום ר״ל שהוא יבוא אחרי היות שלום בין האדם למקום ולזה היה ענינו שיאכלו בו על שלחן אחד הבעלים והכהנים וה׳ יתע׳ וזה כי הדם והאמורים היו למזבח וחזה ושוק לכהנים והעור והבשר לבעלים שלמים *Jam dicta ſunt* ſacra ſalutaria, *ut quæ fieri tum ſolerent, cùm quis in gratiâ apud Deum erat; eóque omninò pertinerent, ut offerentes, Sacerdotes, & Deus (cui laus) communi menſâ uterentur. Nam ſanguis & exta aræ cedebant, pectuſculum & armus Sacerdotibus, pellis ac caro offerentibus.* Hæc ſcilicet R. *Levi Ben Gerſon* (k). Quîcum etiam ſentiunt Rabbi *Solomon Jarchi* (l), *David Kimchius* (m), & Autor libri *Aruch* inſcripti (n). Utpote qui communem menſam amicitiæ indicium fuiſſe judicant, eoſque, qui ſacris veſcebantur, communi cum Deo menſâ uſos. Verùm hæc etiamſi ita ſint, ego tamen eorum ſententiam, ut magis ſimplicem; facilémque probo, qui, *proſperitatis* ſignificationem voci שלם ſubjicientes, ſacrificia ſalutaria in ſacris literis שלמים dicta arbitrantur, ut quæ ſemper de rebus proſperis fieri ſolerent, impetratis utique, aut impetrandis. Quod idem Græcis interpretibus, & *Philoni Judæo* placuiſſe video. Siquidem quæ ſacræ literæ שלמים, hi σωτήρια vocare ſoleant, nempe ſacrificia de *ſalute*, ſive de *rebus proſperis* facta (o). Quinetiam ut ſacra ſalutaria, quia proſperis de rebus facta erant, שלמים appellari ſolent: ita, quoniam ab ipſis offerentibus ad ſacras epulas adhibita erant, זבחים quo-

(k) *Ad Lev.* ג

(l) *Ibid.*

(m) *In voce* שלם.

(n) *In eadem voce* שלם.

(o) *v. verſ. 70 Interpr. Ex. 20. 24. Num. 10. 10. & 29. 39. Phil. Jud.* περὶ ζώων εἰς θυσ.

quoque paſſim dicta ſunt, nempe *victimæ ad convivia cæſæ.* Qualia, dum populus in deſertis in viciniâ Sanctuarii degeret, toties celebranda erant convivia, quoties quis quadrupedem ullam cæderet, quæ ſacrificio idonea erat; omnis enim pecudis ex bovillo, ovillo, caprinoque genere ibi cæſæ ſanguis in aram fundendus erat, extáque in ea adolenda (*p*). Ut niſi de pecude immolatâ nemini planè in deſertis caro pecorina guſtanda eſſet. Quæ tamen poſtea lex ceſſavit; cùm populus longiùs à Sanctuario varias in ſedes digreſſus eſſet (*q*). Tum enim ſuis cuique in ædibus mundam quamvis pecudem jugulare datum, carnibúſque ad epulas familiares uti.

II. Jam tria (quod & antè dictum) ſacrorum ſalutarium genera in ſacris literis recenſentur (*r*). נדבה נדר ותודה *Voluntarium*, *Votivum*, & *Eucharisticum.* Quorum illa duo facta erant pro rebus proſperis impetrandis, ultimum autem pro impetratis. Quo fit, ut *Abrabenel* (*s*) ſacra Euchariſtica הודאה על העבר *laudem pro bonis impetratis* vocet, voluntaria autem & votiva תפלה על העתיד *preces pro nondum impetratis.* Neque aliò ſpectant quæ idem Autor alibi affert (*t*), אחרי שזכר הכתוב שלמי התודה זכר אחריו שלמי נדר ונדבה והם הבאים על דבר תפלה ונדר שיקריב אדם שלמיו ליי' כדי שיצליחו מעשיו *Scriptura*, *poſt ſacra Euchariſtica*, *votiva memorat*, & *voluntaria*, *quæ quiſque ad res ſecundas impetrandas*, *tanquam preces & vota adhibebat.* Ea quippe Veterum ſententia fuit etiam ante legem è *Sinai* datam, nec accommodatiùs commemorari, nec quidem faciliùs impetrari Dei gratiam potuiſſe in rebus proſperis dandis elucentem quàm rerum à Deo acceptarum li-

(*p*) Lev. 17. 3, 4, 5, 6.

(*q*) Deut. 12. 15

(*r*) Lev. 7. 11, 12, 16.

(*s*) In præf. ad Lev.

(*t*) Ad Lev. 7.

libatione aliquâ Deo factâ. Quòd ipſum ſacris ſalutaribus (nequid de holocauſtis dicam) ante legem ſacram Hebræis traditam fieri ſolitis ortum dediſſe videatur. Eóque apud profanas gentes eadem ſententia tandem valuit, ut, niſi pane ac vino diis libato, menſis accumbere nefas ducerent. Qui mos, ut ex *Daniele* patet, apud Chaldæos olim obtinuit (*u*). (*u*) *Dan.* 1.8.

III. Cæterùm etiamſi tam votiva, quàm voluntaria ſacrificia pro rebus proſperis impetrandis fierent, alia tamen votivi fuit, alia voluntarii nuncupandi ratio. Enimverò votum qui nuncupabat, in hanc ſententiam locutum ferunt. Ego pecude, ferto, hujúſve pecudis, ſimilæve pretio Deo me facturum ſanctè recipio; ſecùs atque qui voluntarium ſacrabat, quippe quem ſic locutum volunt, ego hâc pecude; aut hâc dape Deo faciam. Quâ de re ita *Moſes Maimonides* (*x*), אי זהו נדר ואי זהו נדבה האומר הרי עלי עולה או הרי עלי שלמים או הרי עלי מנחה או הרי דמי בהמה זו עלי עולה או שלמים זהו הנדר אבל האומר בהמה זו או דמי בהמה זו עולה או שלמים או הרי העשרון הזה מנחה הרי זה נדבה *Quodnam eſt ſacrificium votivum? quodnam itidem voluntarium? Siquis dixerit, ego holocauſtum, ego ſacrum ſalutare, ego fertum; aut ego hujus pecudis pretium pro holocauſto, aut ſacro ſalutari Deo me daturum ſanctè recipio; hoc votum eſt. Sin dixerit, ego hanc pecudem, aut hujus pecudis pretium, holocauſti, aut victimæ ſalutaris nomine Deo reddam, ego hanc Ephæ decimam pro ferto dabo; hoc eſt ſacrum voluntarium.* Et alio in loco (*y*), qui dicit, עלי, hoc eſt, *ſanctè in me recipio*, hic votum concipit. Qui dicit זו, id eſt, *hoc Deo ſacrum erit.* Hic ſacrum voluntarium

(*x*) *In Maaſé Korban.* c. 14.

(*y*) *Nedarim*, cap. 1.

rium

rium nuncupat. Neque multò aliter *Iſaacus Abra-*
(z) *In præf. ad Lev.* *benel* (*z*), נדר הקרבן הפשוט הוא שיאמר הרי עלי
עולה או הרי עלי שלמים אבל הנדבה היא שיכוין
בהגרר לנדבת בעל חיים מיוחד ויניח ירו בו ויאמר
הרי זה עולה או הרי זו שלמים *Sacrificium votivum eſt ſacrum generatim nuncupatum; ut ſiquis dixerit, Ego holocauſtum, ego ſacrum ſalutare Deo me facturum ſanctè recipio. Voluntarium autem, cùm quis unum aliquod animal intuetur, manúque ei admotâ, dicit, hoc animal holocauſti nomine, aut nomine victimæ ſalutaris immolabo.*

Quæ varia nuncupandi ratio eò valuit, ut ſiquod fortè periret animal ad ſacrum voluntarium nuncupatum, continuò nuncupationis ejus, (ſine ullâ victimâ immolatâ) diſſoluta eſſet obligatio. Quod in voto contrà comparatum erat. Neque enim quiſquam voti reus, niſi tali victimâ, qualem voviſſet, immolatâ, voto unquàm exolvi potuit (*a*). Adde quòd ſacra voluntaria ab iis ſæpe facta eſſent, quibus nulla pericula imminebant. Votiva autem (ſive holocauſta, ſive ſacrificia ſalutaria) illi præcipuè nuncuparent, qui in periculis verſabantur, ut *Jephtes* inſtante bello *Ammonitico* (*b*), *Jonas* in ventre piſcis clauſus (*c*), ac denique (utì præ ſe ferebat) *Abſolomus* patriâ ſuâ exulans (*d*). Atque huc pertinet *Davidis* illud, de quo paulò ante memini; *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum eſt os meum in tribulatione mea* (*e*). Quibus etiam alia illa adde (*f*), *In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi; quoniam eripuiſti animam meam de morte, & pedes meos de lapſu.* Ex quibus facilè intelligitur eos præcipuè ſacra votiva nuncupâſſe, qui in periculis conſtituti erant.

(a) *Abrab. ibid.*
(b) *Judic.* 11. 30,31.
(c) *Jon.* 2.9.
(d) 2 *Sam.* 15. 7,8.
(e) *Pſ.* 10. 13, 14.
(f) *Pſal.* 56. 12,13.

IV. Sed

IV. Sed & eadem quoque Sacrorum genera, votiva utique & voluntaria, gentibus extraneis in uſu erant; quæ & tum præcipuè faciebant, cùm vel verſarentur in periculis, vel gravia & ardua aggrederentur. Ita nautas illos, quibus ſe credidit *Jonas* vates, cùm gravi tempeſtate perculſi eſſent, alia feciſſe, alia voviſſe ſacra legimus (*g*). Ita (g) *Jon.* 1.15. *Galli* etiam, ut docet *Cæſar* (*h*), *Quoties affecti* (h) *De bello Gallic. l.* 6. *erant gravioribus morbis, vel prœliis periculiſq; verſabantur, pro victimis etiam homines immolabant, aut ſe immolaturos vovebant.* Unde, quod ex Scholiaſte in *Euripidem* liquet, mos immolandi ante bellum extitit. εἰώθασιν οἱ βασιλεῦς εἰς πόλεμον μέλλοντες ἐξιέναι θύειν τοῖς Θεοῖς (*i*), *Reges ad bellum* (i) *In Oreſt.* *ituri diis ſacrificare ſolent.* Sed & ſacra quoque vovere ſoliti, qui ardua quævis ſuſcipiebant. Quo factum, ut prætores Romani, antequàm in provincias ſuas irent, vota plerumque nuncuparent (*k*). (k) *Cæſar de bello civili, l.* 1. Formulam autem, quâ vota iſta concepta erant, præire ſolebat Pontifex maximus. Eáque, ut aiunt, ejuſmodi fuit. *Quod ſi Jupiter faxis, tunc tibi bove aurato futurum vovemus.* Sacra autem votiva & voluntaria profanis gentibus uſitata an victimarum ſalutarium, an fortè holocauſtorum ritu, an utrovis, ut viſum eſſet, fierent, noſtri non eſt inſtituti quærere. Quare nunc ad Judæos redeundum.

V. Ac quidem ut votiva & voluntaria pro rebus proſperis impetrandis fieri ſolebant ſacrificia; ita Euchariſtica pro impetratis; præſertim ab his, qui vel periculis gravioribus liberati erant, & elapſi, vel magnis beneficiis affecti. Quod ſatìs docet *Davidis* illud (*l*), *Quia ego ſervus tuus, ego* (l) *Pſalm.* 116. 16, 17. *ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ, dirupiſti vin-*

cula mea (לך אזבח זבח תודה *tibi ſacrificabo hoſtiam Euchariſticam*, *& nomen Domini invocabo.*
(m) 2 Par. 29.30 Ita factum erat, ut *Hezekias* (*m*), exutis ritibus peregrinis, patriâque religione reſtitutâ Euchariſticas victimas immolari vellet. Quales etiam *Manaſſem* mactâſſe conſtat patriæ ſuæ, regnóque red-
(n) 2 Par. 33.16 ditum (*n*). Quippe par optimo cuique viſum, quoties de ſalute ſibi præſtitâ Deo gratias ſolennes ageret, in majorem grati animi ſpeciem Euchariſticas victimas immolare. Huc etiam ſpectant, quæ Judæi hoc de ſacrorum genere docent. Quip-
(o) Ad Lev. 7. pe quo de genere ſic *Abenezra* (*o*), טעמו שיתן תודה לשם שנמלט מצרה Sacrificium Euchariſticum *eò pertinet*, *ut quiſque anguſtiis liberatus propter*
(p) Ibid. *hoc laudem Deo tribuat.* Et R. *Solomon Jarchi* (*p*), על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדברי וחבושי בית האסורין וחולה ונתרפא שהן צריכי להודות Sacrum quiſque Euchariſticum Deo reddet, *cui aliquid miraculi ſimile factum eſt. Qui maria navigavit*, *qui peragravit deſerta*, *qui carcere liberatus eſt*, *qui convaluit ex morbo: par enim eſt*, *ut hi maximè Deum laudent.* Eadémque de hoc ſacrificii genere *Abrabenelis* etiam eſt ſenten-
(q) Ibid. tia (*q*).

VI. Cæterùm ad ſacra Euchariſtica aliquo modo referri poſſunt alia illa ſalutaria legis juſſu imperata. Nimirùm *aries Naziræi* dictus, & שלמי חגיגה ושמחה *ſalutaria feſtiva*, *& lætifica* feriis majoribus fieri ſolita. Naziræus enim voto perfunctus arietem immolare juſſus erat, ut ſacrum quoddam Eu-
(r) Num. 6.17. chariſticum, ob votum ritè perſolutum (*r*). Quo factum, ut arieti illi panes azymi addendi eſſent, quales ad ſacra Euchariſtica rite adjungendos fuiſſe con-

conſtat (*s*). Atque etiam ſacra ſalutaria feriis ſolennibus fieri ſolita ad commemorandas Dei laudes (*t*), ut & feriæ ipſæ, pertinebant. Quanquam quidem, ut Judæis (*u*) placet, ſalutaribus ſolennium feriarum ſacris panis nullus adjungendus eſſet; ſecùs atque in reliquis comparatum fuit. Sed & ſacrum fœtu primogenito factum, & quod decimando lectum erat, (quod utriuſque ratio docet) in genere Euchariſtico poni poſſunt. Deus enim, poſtquàm Iſraelitis hominum, & pecudum primogenitos à peſte Ægyptiacâ conſervârat, in tanti beneficii memoriam maſculos primo partu editos ſibi ſacros eſſe deinceps voluit (*x*). Ita factum, ut tales omnes maſculos pecorum ad ſacrificia purorum poſteà ſibi immolari vellet (*y*). Ita factum etiam, ut pueros omnes, qui matribus primogeniti erant, quinis redimi ſiclis vellet Sacerdotibus ſuis numeratis (*a*). Quæ tamen Lex, ut Judæis viſum, minimè pertinebat ad tribum Leviticam, quippe cujus erant mares omnes ſacris in perpetuum àddicti. Ita factum denique, ut maſculos aſinorum fœtus primo matrum partu editos vel ove ſurrogatâ redimi, vel ſaltem (nequis ex ſacrilegio commodum fortè ullum caperet) capitibus ſuis truncari vellet (*b*). Quæ tamen Lex minimè valuiſſe dicitur in aliis ejuſmodi animalibus, equis putà, aut camelis. Utpote qualia populo Hebræo apud Ægyptios ſervienti nulla fuiſſe judicantur. Ita ſcilicet *Abenezræ* viſum (*c*), לא היו לישראל בהמות טמאות כי אם החמורים לבדם על כן לא יפדה בכור מן אחר *Iſraeli* in Ægypto ſervienti *nullum, præter aſininum, pecorum immundorum genus fuit. Ideóque niſi ex hoc genere nihil primogenitum redimendum.* Ea ergo

(*s*) *Lev.* 7.12.

(*t*) *v. Deut.* 16. 2, 10, 11, 12, 16, 17.

(*u*) Maimon. *in præf. ad Zebachim & in Maaſe Korban. cap.* 3.

(*x*) *Num.* 3.13.

(*y*) *Ex.* 13.15. *& Num.* 18.17.

(*a*) *Num.* 3. 47.

(*b*) *Ex.* 13. 13.

(*c*) *Ibid.*

Abenezræ ſententia eſt; Nullos omninò legis juſſu redimi debuiſſe primogenitos, niſi quales ſibi ſacravit Deus à peſte Ægyptiacâ conſervando. Nullos ab eà peſte ſervatos, niſi qui populi Hebræi erant. Nullúmque pecorum immundorum genus populo Hebræo tum fuiſſe, niſi tantùm genus
(d) Num. 18. 15. aſininum. Quamobrem quod alio in loco dicitur (*d*), *primogenitum animalis immundi redimes*, de uno genere aſinino Judæi intelligendum judicant.

Jam omnis victimæ ex fœtu primogenito datæ caro integra Sacerdoti ceſſit. Ita Deus Sacerdo-
(e) Num. 18. 17, 18. tem alloquens (*e*), *Primogenitum bovis, & ovis, & capræ non facies redimi, quia ſanctificata ſunt Domino: ſanguinem tantùm eorum fundes ſuper altare, & adipes adolebis in ſuaviſſimum odorem Domino. Carnes verò in uſum tuum cedent, ſicut pectuſculum conſecratum, & armus dexter tua erunt.* Ex quibus id, quod aliàs dicitur de mari-
(f) Deut. 15. 20. bus primo partu editis (*f*), *In conſpectu Domini Dei tui comedes ea*, non gregis armentíve Domino, ſed Sacerdoti dici liquet. Quòd ſi quis fortè fœtus maſculus primo matris partu editus vitio ullo notaretur, is ſanè ſacrificii nomine neu-
(g) v. 21. tiquàm immolandus erat (*g*), veruntamen Sacerdotibus dandus; ejuſque carnibus ubivis veſci non tantùm ipſis Sacerdotibus, ſed & aliis quibuſcunque
(h) v. 22. licuit (*h*).

VII. Huc etiam pertinent victimæ illæ, quæ ex agnis, hædis, vituliſque decimandi ſorte lectæ e-
(i) Lev. 27. 32. rant (*i*). Nam decimæ ex grege & armento Deo quotannis reddendæ erant, ut ſacra quædam Euchariſtica pro omnibus eis vitæ commodis, quæ

quiſ-

quiſque ex pecore percipiebat. Qualis autem pecudes decimandi apud Hebræos mos fuit, *Maimonidis* illa ſatis explicant (*k*), מי שהיו לו עשרה טלאים והפריש אחד מי' היו לו מאה והפריש י' למעשר אין אלו מעשר אלא כיצד עושה כונס כל הטלאים או כל העגלים לדיר ועושה לו פתח קטן כדי שלא יצאו שנים כאחד ואמותיהן מעמיד מבחוץ והן גועות כדי שישמעו הטלאים קולן ויצאו מן הדיר לקראתן שנאמר כל אשר יעבור תחת השבט שיעבור מצותו ולא שיוציאו בידו וכשיוציאו מן הדיר זה אחר זה מתחיל ומונה אותם בשבט אחד שנים שלש ארבעה חמש' ששה שבעה שמונה תשעה והיוצא עשירי בין זכר בין נקבה בין תמים בין בעל מום סוקרו בסקרא ואומר הרי זה מעשר *Siquis ex decem agnis unum, vel è centum decem ſegregaverit, hic ſanè decimas nequaquàm reddit. Quid ergo facit? agnos, hædos, vitulóſve omnes in caulâ claudit, cui oſtium tam anguſtum facit, ut duo ſimul exire nequeant. Quo facto, matres forìs ſiſtit, earum ut audito balatu fœtus ad eas egrediantur. Huc utique ſpectat edictum illud* (*l*). Quicquid ſub virgam exierit; *quâ lege cautum eſt, ut fœtus ſuâ ſponte exeant, & ne manu extrahantur. Egredientes autem, alterum ex altero virga numerat ſic. Unus, duo, tres, quatuor, quinque, ſex, ſeptem, novem, eumque; decimus qui egreditur, ſive integer, ſive maculatus, ſive maſculus, ſive fæmina fuerit, minio notat; dicítque, Hic ad decimas conſecrator.* Decimus itaque qui exibat, ſi ſacrificio idoneus erat, Deo ritè immolandus erat; ſin fortè vitio maculatus eſſet, ubivis ritè comedi potuit, nequaquàm verò pecuniâ redimi, aliâve cum pecude commutari. Qualis verò cunque erat, caro tota gregis armentíve Domino, nulla

(*k*) *In Bechoroth, cap.* 7.

(*l*) *Lev.* 27.32.

Sacerdotibus ceſſit. Ita ſaltem *Maimonidi* viſum hâc de victimâ differenti (*m*), אין לכהנים בו כלום אלא כולו לבעלים כפסח ואם היה בעל מום בין שנפל בו בין שהפרישה בתחלה במומו הרי זה נאכל בכל מקום *Nulla eſt in ea Sacerdotis portio; ea quippe tota ad offerentes, ſicut Paſchalis victima, pertinet. Quod ſi maculâ ullâ notetur, ſeu macula illa, poſtquàm ad decimas ſacrata fuit, ſeu quidem anteà, nata eſſet, ubivis rite comedi poteſt.* Neque aliter *Obadias de Bartenora* (*n*), לא מצינו בכל התורה שהיה לכהנים חלק בו Pecudis ad decimas conſecratæ *partem ullam Sacerdotibus datam eſſe totâ ex lege non comperimus.* Verùm hæc ad alium locum pertinent. Nunc aggrediendum ad ſacra illa, quæ, quia ad piacula expianda, veniámque impetrandam facta erant, piacularia dici ſolent.

(*m*) *In Bechoroth, cap.6.*

(*n*) *Ad Zebachim, c.5.*

C A P.

CAP. XII.

De Sacrificiis piacularibus חטאות *appellatis.*

I. **D**UO Hebræis imperata erant ſacrorum piacularium genera; quorum alterum חטאת, alterum אשם in ſacris literis appellatur. Illud noſtris *Sacrificium pro peccato*, hoc *pro delicto*, *pro reatu*, itémque *pro noxâ* dici ſolet. Quæ vocabula, rerum ipſarum vim etiamſi parùm quidem attingant, nobis tamen retinenda ſunt, quia aptiora non occurrunt. Sed & ſacrificiorum pro peccato Judæi duo ponunt genera, quorum illud pauperibus ac divitibus prorſus æquale ſtatutum erat, hoc autem majus minúſve fuit pro variis hominum facultatibus. Quo fit ut illud חטאת קבועה *ſacrum piaculare definitum*, hoc עולה ויורד *aſcendens & deſcendens*, nempe majus minúſve nominetur.

II. Prius illud, quod *definitum* vocant, Judæi ſic definire ſolent, ut talia contra leges vetantes inſciorum aut imprudentium facta expiaret, qualia, ſi conſciorum fuiſſent, *exitio* divinitùs inferendo כרת dicto luenda eſſent; Ita ut peccati cujuſque ratio, quod quidem hoc ſacrificii genere expiandum fuiſſe judicatur, quatuor ex conditionibus exiſteret. Primò ſi contra legem vetantem, deinde ſi incogitatò fieret, tertiò ſi factis ſubjiceretur, non dictis tantùm, aut cogitatis, ultimò ſi tale

tale etiam eſſet, quale quidem cogitatò factum peccantis exitio luendum erat. Ac tria illa primò poſita, nimirùm ut contra legem vetantem, ut per ignorantiam aut imprudentiam, ut opere quoque, non dictis tantùm, aut cogitatis peccarentur, quæ hujuſmodi victimis purganda erant, legis ipſa verba docere judicant. *Anima quæ peccaverit per ignorantiam, & de univerſis mandatis Domini quæ præcepit, ut non fierent, quicquam fecerit* (*o*), juvencum, hædum, agnam, capellámve offeret pro peccato ſuo. Omiſſa ſcilicet officio poſteà ritè præſtito plerúmque ſaltèm redimi poterant, atque ita ſanè, quàm ſacrificiis rectiùs redempta cenſebantur. Quæ verò dictis, & cogitatis per imprudentiam peccabantur, ea profectò plura erant, quàm quibus ſingulis expiandis greges ulli ſuffeciſſent, ideóque pœnitenti cuique ſine ſacrificio condonata. Jam verò id, quod ultimum erat, nimirùm ut peccatum omne hujuſmodi victimâ expiandum tale eſſet, quale cogitatò factum peccantis exitio luendum erat, Judæi hinc conſtare judicant; quòd Deus cùm inconſultò peccantes hoc ipſo ſacrificii genere culpam expiare juſſerat, his, qui elatâ manu peccabant, exitium continuò comminetur (*p*). Hinc enim colligunt peccata omnia hujuſmodi victimis expianda eo in genere extitiſſe, cui cogitatò perpetrato exitium denunciatum fuit. Verumenimverò locutio illa, quâ quis in Deum *elatâ manu* peccare dicitur, certum nullum indicat peccati genus, ſed certam peccandi rationem; qualis eſt eorum, qui juſſa Dei aſpernantur, legibúſque ejus contemptum afferunt quovis in peccati genere. Quod cùm ita ſit, ego id probabile judicaverim, omnia contra leges vetantes inſciorum

(*o*) Lev. 4.2.

(*p*) Num. 15.27, 28, 29, 30.

rum aut imprudentium facta piaculo, quod definitum vocant, rite fuiſſe expianda, præter ea, quæ vel aliis piaculis, (de quibus mox videndum eſt) vel aliâ ratione expiabantur. Atque huc homicidium involuntarium, (id quod *exilio* (*q*), non *piaculo* purgandum erat) huc noxas in re familiari incogitatò proximo factas, miniméque abjuratas refero; quæ ſine victimâ piaculari damnum præſtantibus remiſſa erant. (*q*) *Num.* 35. & *Deut.* 19.

III. Cæterùm, ut ad Judæos redeam, hi duo notant peccatorum genera, quæ, licèt cogitatò facta exitio quidem luenda eſſent, facta tamen incogitatò majori, minoríve victimâ expiari rite potuerunt. Ea autem duo eorum erant, qui, cùm immunditiâ polluti eſſent, vel rebus ſacris veſcebantur (*r*), vel in ſanctuarium penetrabant (*s*). Ita fit, ut Judæorum Magiſtri tria tantùm & quadraginta peccata, eáque incogitatò facta, piaculis definitis expianda judicent. Quippe plura minimè fuiſſe ſtatuunt, (ſi dicta exceperis, & omiſſa, duóque jam nominata facta) quibus vel cogitatò admiſſis exitium denunciatum fuerit. Ac quidem eorum peccatorum viginti ſex, ut Judæis placet (*t*), ex illicito coitu extiterunt, quæ omnia prudens prætermitto. Reliqua verò (*u*) eorum erant, qui magos conſulebant hariolóſve (*x*); qui prolem Molocho immolabant (*y*); qui Sabbatum (*z*), diémve expiationis (*a*) profano opere temerabant; qui cibum, potúmve capiebant eodem expiationis die (*b*); qui intra ſeptem Paſchales ferias quicquam guſtabant fermentatum (*c*); qui rebus ſacris veſcebantur ultra tempus ſtatutum aſſervatis (*d*); qui ſebo (*e*), qui ſanguine (*f*) veſcebantur, fœtidíſve victimarum carnibus (*g*); Qui vi-

(*r*) *Lev.* 7. 20, 21.
(*s*) *Lev.* 15. 31. & *Num.* 19. 20.
(*t*) Maimon. *in* Schegagoth, *c.* 1.
(*u*) *Ibid.*
(*x*) *Lev.* 20. 6.
(*y*) *Lev.* 20. 5.
(*z*) *Ex.* 31. 14.
(*a*) *Lev.* 23. 30.
(*b*) *Lev.* 23. 29, 30.
(*c*) *Ex.* 12. 15.
(*d*) *Lev.* 19. 8.
(*e*) *Lev.* 7. 25.
(*f*) *Lev.* 7. 27.
(*g*) *Lev.* 7. 18.

(*h*) *Lev.* 17. 4. victimam mactabant in loco profano (*h*), hoc eſt, extra ſanctuarium; qui in loco profano profe-
(*i*) *Ibid.* cta porriciebant (*i*); qui ſacrum unguentum, (*k*)
(*k*) *Ex.* 30. 33. qui ſuffitum ſacrum (*l*) ad uſus profanos conficie-
(*l*) *Ex.* 30. 38. (*m*) *Ex.* 30. 33. bant; & (quod peccatum gravius erat) qui unguento illo ſe ungebant (*m*). Tot ergo, ac talia peccata erant, qualia, cum incogitatò fierent, piaculo, quod definitum vocant, ritè expurganda fuiſſe Judæi plerique omnes judicant. Unum excipio *Abenezram*, qui idem hoc ſacrificii genus his etiam imperatum judicat, qui talia inſcii admittebant, qualia cogitatò perpetrata verberibus puni-
(*n*) *ad Lev.* 4. enda erant (*n*). Peccata autem, quibus quidem cogitatò factis flagra propoſita fuiſſe dicunt, du-
(*o*) Maimon. *in* centa ſeptem numerare ſolent (*o*); ita ut ſenten-
Sanhedrin, c. 19. tia *Abenezræ* multò minùs à noſtrâ diſtet, quàm quæ Judæis reliquis placet. Noſtra quæ ſit, cum paulò antè explicaverim, nihil eſt cur hoc in loco repetam.

IV. Jam ad piaculum definitum Pontifex vitu-
(*p*) *Lev.* 4. 4. lum (*p*), princeps hœdum (*q*), homo quiſque
(*q*) *v.* 23. gregarius capellam, aut agnam (*r*) adhibere juſ-
(*r*) *v.* 28. 32. (*s*) *Num.* 6. 10, 11. ſus eſt; ita tamen, ut Naziræis funeſtatis (*s*), hiſque, quibus immolandum erat ad expurgandam
(*t*) *Lev.* 15. 15, 30. immunditiam ſanguinis, feminíſve fluxu ortam (*t*), cujuſcunque ordinis, aut ſexûs eſſent, turtur, aut columbæ pullus piaculi nomine imperatus eſſet. Cui etiam & altera ejuſmodi avis jungenda fuit
(*u*) *Ibid.* holocauſti ritu conficienda (*u*). Quod autem victimâ purganda eſſet gravior omnis corporis immunditia, id quidem eò ſpectâſſe putant, ut hinc quiſque intelligeret multò magis cavendum eſſe ab omni animi impuritate, quippe quòd plurimæ Hebræorum leges ejuſmodi *ſymbolicas* ſignificationes,

ſen-

ſenſúſque quoſdam arcanos haberent. Adde quòd eis immunditiis, quæ victimis expurgari debuerint, contagio talis adhæreret, qualis alios morbo inquinaret, ut qui eis polluebantur, iidem & alios polluiſſe, aliis nocuiſſe crederentur, ideóque etiam piaculi rei. *Sciendum*, inquit *Grotius* (*x*), *in Syriæ locis, & vicinis non minùs* τὴν γονόῤῥοιαν, *quàm* τὰ ἔμμηνα *habere aliquid contagione nocens, unde iſta legibus, quæ à lepræ legibus non longè abeunt, conſtringuntur.* Accedit etiam, quòd lepra, ac ſanguinis, ſeminíſque fluxio ex vitâ minùs ſanctè actâ ortum ſæpenumerò haberet. Quò minùs mirum, ſi ſacrâ lege cautum eſſet, ut morbis illis inquinati piaculari hoſtiâ purgarentur. Sed & ita fortè ſignificatum, mortalia & immunda hominum corpora non niſi ſacrificio aliquo (id autem eſt ſacrificium Chriſti, cujus hæc omnia figuræ erant) ad immortalitatem ſacratum iri. Utcunque ſit, ad ſanctuarii reverentiam pertinebat, ut nemo, qui graviori aliquâ corporis immunditiâ pollutus fuerat, niſi victimâ piaculari luſtratus eò redire permitteretur. Quod autem ad ſanctuarii reverentiam, idem illud ad reverentiam Dei, ejuſdem incolæ, pertinebat.

(*x*) *ad Lev.* 15. 2.

V. Hactenùs de piaculo definito, nunc ad alterum illud venio, quod עולה ויורד *majus minuſque* dici ſolet. Ac quidem his quoque ſacrificiis, quæ pro facultatibus offerentis majora minorave erant, certa quædam & peccatorum, & immunditiarum genera purganda erant. Atque ita fit, ut hoc in genere ſex ſacrificia reperiantur. Quorum quæ duo inſtituta erant ad luſtrandam corporis impuritatem, ita quidem lege conſtringebantur, ut cui

nec agnæ, nec capellæ facultas eſſet, hic unum turturem, columbæve pullum piaculi nomine ſacrificare, alterum autem holocauſti, deberet. Quod in quatuor reliquis paulò laxiùs proviſum fuit. Quippe quæ ſic comparata erant, ut qui piaculi reus eſſet, ſi paupertate premeretur, ſimilaceo (y) v. Lev. 5. ferto litare poſſet (*y*); quod מנחת חוטא *fertum ſontis* dici ſolet; de quo priùs ſatìs dictum eſt.

VI. Primum itaque hujus generis ſacrificium leproſis inſtitutum erat poſt lepram exutam faci- (z) Lev. 14. endum (*z*). Cujus quidem legis, ut antè monui, variæ rationes afferri poſſunt. Judæis una præ reliquis placet; utpote qui neminem unquàm niſi ob culpam piacularem leprâ affectum eſſe ju- (a) ad Lev. 14. dicant. Ex quo *Abrabenelis* illa (*a*) והיה זה לפי שיסוד הדת ופנת האמונה הוא שכל מה שיקרה לאנשי האומה יהיה בהשנחת לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ומפני זה יחסב המצורע שבחטאו ואשמו נצטרע *Hoc* leproſi ſacrificium *eâ de cauſâ factum erat, quia ſcilicet fundamentum legis, fideique omninò caput eſt, omnia, quæ hominibus eveniunt, pro ſuis cujuſque factis ac meritis Divinâ Providentiâ evenire. Ita ut ſe leproſus quiſque propter peccata noxáſque ſuas leprâ pollutum judicare debeat.* Ac lepra quidem *Maimonidi* maledicentiæ (b) More Nevoch. part. 3 c. 4. pœna (*b*), *Grotio* verò ſuperbiæ (*c*) viſa eſt. (c) ad Lev. 14. Quo factum judicat, ut lignum cedrinum, vermiculus, & hyſſopus ad leproſum luſtrandum adhiberentur. *Lepra*, inquit, *ſuperbiæ pœna, ut apparet in* Miriamne Moſis *ſorore*, Giezi, *&* Ozia. *Hanc ſuperbiam cedrus ſignificat: vermiculus, ſive coccinum, peccatum, & hyſſopus oppoſitam virtutem* ταπεινοφροσύνην. *Humi enim naſcitur, & vim habet purgatricem*

tricem hyſſopus, ut Ægyptiis creditum ex Chæremone *docet* Porphyrius, *de abſtinentiâ quarto.*

VII. Alterum ejuſdem generis ſacrificium puerperis imperatum fuit poſt puerperium faciendum (*d*). (*d*) *Lev.* 12.
Cujus eadem atque proximè dicti *Abrabeneli* ratio viſa eſt (*e*), מפני שאין אדם שעובר עליו צרה וצוקה בעולם הזה אם לא יחטא ויסלף דרכו באולתו וכארז״ל אין יסורין בלא עון והיולדת סבלה צרה וסכנה בהיותה על האבנים לכן היתה מקריבה גם כן חטאת (*e*) *ad Lev.* 12.
Cùm nemo dolores & moleſtias citra culpam hoc in mundo ferat, cúmque, ut docent optimæ memoriæ Rabbini noſtri, nulla ſine peccato ſit caſtigatio, cúmque denique mulier quæque cum dolore periculóque pariat, fit, ut ſacrificium piaculare puerperæ cuique imperetur.

VIII. Tertium ejuſdem notæ ſacrificium eis omnibus imperatum erat, qui, dum immunditiâ polluebantur rei immundæ contactu ortâ, ſacris inſcii veſcebantur (*f*). Cui etiam & quartum ſimile fuit; ut quod ab eis faciendum eſſet, qui in Sanctuarium penetrabant immunditiæ, quâ polluebantur, vel neſcii omnino, vel obliti (*g*). Jam verò hi, qui labe aliquâ polluebantur aliunde ſibi affricatâ, niſi vel ſacris veſcerentur, vel in ſanctuarium penetrarent, piaculi minimè rei erant; veruntamen ad luſtrationem ſuam carnem ac veſtes lavare juſſi (*h*), ac quoties funere polluebantur, curare, ut aquis piacularibus corpora ſua conſpergerentur (*i*). Quos utique ritus executi ſine ſacrificio piaculari ritè luſtrati cenſebantur (*k*). Neque enim ulla immunditia niſi vel lepra, vel pu-

(*f*) *Lev.* 5.
(*g*) *ibid.*
(*h*) *Lev.* 11.28. 40. *& paſſim.*
(*i*) *Num.* 19.19, 20.
(*k*) *Confer Lev.* 5.3,4. *cum Num.* 19. 19,20.

puerperio, vel ſanguinis feminíſve fluxu orta, ſine voto aut facto accedente, ipſa per ſe tanta fuit, ut victimâ expurgari deberet. Quare hi, qui labe polluebantur rei immundæ contactu ortâ, exceptis ſolummodò Naziræis, piaculi minimè rei erant, niſi vel ſacra, vel ſanctuarium per imprudentiam inquinarent. Naziræi autem funeſtati idcircò piaculi rei erant, quia cuique, qui Naziræi votum in ſe ſuſceperat, ab humano cadavere cavendum erat, quoad voto ſuo perfunctus eſ-
(l) Num. 6.6. ſet (*l*).

IX. Quintum huc referendum ſacrificium eis omnibus imperatum erat, qui, cùm de re, cujus conſcii erant, ad jusjurandum vocabantur, teſti-
(m) Lev. 5.5. monium ſuum ſupprimebant (*m*). Hebræis utique moris fuit, quò veri confeſſionem exprimerent, ſolennibus uti obteſtandi formulis. Cujuſ-
(n) 2Par. 18.15 modi fuit *Achabi* illud *Michaiæ* dictum (*n*), אני משביעך אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם יהוה *Obteſtor te per nomen Dei, ne mihi aliud quàm verum dicas.* Idque, quod Pontifex Chriſto dixit (*o*),
(o) Mat. 26.63 ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. *Adjuro te per Deum viventem, ut nobis dicas, an tu ſis Chriſtus Dei filius.* Ejuſmodi formula aliqua fuit,
(p) Prov. 29.24 quâ teſtes pro tribunali (*p*) ſtantes ad teſtimonium dicendum adacti erant. Eáque *Moſi* קול אלה, Græcis Interpretibus φωνὴ ὁρκισμοῦ *vox adjurationis*
(q) Lev. 5.1. dicta eſt (*q*). Quâ auditâ ſiquis veri conſcius teſtimonium ſuum ſubticeret, piaculi omninò reus erat.

X. Ul-

X. Ultimum ejuſdem generis ſacrificium *Maimonides* his imperatum dicit, qui vel de re præteritâ per imprudentiam pejerabant, vel de re futurâ, ac poſſibili, & quidem ſibi licitâ jurati ſecùs, atque ſe facturos juraverant, memoriæ lapſu faciebant (*r*). Hebræi ſcilicet quadruplex jusjurandum ponunt (*s*); Primum שבועת עדות *jusjurandum teſtimonii*; quale eſt teſtium pro tribunali; de quo antè ſatìs dictum. Alterum שבועת פקדון *jusjurandum de pignore.* Quale eſt eorum, qui de re alienâ ſibi concreditâ, aut inventâ, aut vi, dolóve ereptâ jurant (*t*), de quó mox dicturi ſumus. Tertium שבועת שוא *jusjurandum vanum.* Cui generi partes quatuor ſubjiciunt. Quarum prima eſt de re præſenti, eâdemque manifeſtò falſa: Ut ſiquis marmor aurum eſſe juret. Altera etiam de re præſenti, eâdemque manifeſtò verâ, quæ nemini dubia eſſe poteſt: Ut ſiquis juret marmor eſſe marmor. Tertia de re prorſus illicitâ; ut ſiquis ſe officium quodvis deinceps minimè præſtiturum juret. Ultima de re planè impoſſibili: Ut ſiquis decem dierum jejunium jurejurando in ſe recipiat. Atque hoc de genere, cui omnes iſtas partes ſubjiciunt, ita judicant, ut qui in eo prudens peccabat, hic peccatum in ſe admiſſum flagris omninò luere deberet. Inſcius autem qui delinquebat, huic ad culpam expiandam, ſine ullâ victimâ piaculari, ſola pœnitentia ſufficeret. Quartum jurisjurandi genus (quod unum hunc ad locum referunt) nomine ex ſacris literis ſumpto (*u*), שבועת בטוי *jusjurandum pronunciatum* vocant. Cujus generis quatuor faciunt partes; priores duas de re præteritâ, alteram affirmantem, negantem alteram. Ut ſiquis ju-

(*r*) Maimon. in Schebuoth, c. 1.
(*s*) Ibid.
(*t*) Lev. 6.
(*u*) Lev. 5. 4.

juret hoc, vel illud factum, vel non factum eſſe. Totidémque, ac tales de re futurâ: ut ſiquis ſe dormiturum hodie, vel non dormiturum eſſe juret. Atque hoc de genere omnibúſque adeò ejuſdem partibus Judæi ita ſtatutum judicant, ut qui in earum partium aliqua ſciens atque prudens peccaret, huic nulla victima piacularis, ſed verberum pœna ſtatueretur, qui verò per imprudentiam peccaret, huic culpa, quando comperta eſſet, ſacrificio majori minoríve, pro ſuâ cujuſque facultate, legis juſſu expianda eſſet. Hæc Judæi. Quid autem *Moſes* hâc de re legem ſcribens? *Anima*, inquit, *quæ juraverit*, & *protulerit labiis ſuis, ut malè quid faceret, vel benè*, & *id ipſum juramento* & *ſermone firmaverit, oblitáque poſteà intellexerit delictum ſuum, confiteatur peccatum*, &
(x) Lev. 5. 4, 6. *offerat de gregibus agnam, aut capram* (x), nempe ſi alterutram aſſequi poſſit, ſin minùs, binos turtures, binóſve pullos columbinos, alterum piaculi, alterum holocauſti ritu conficiendum ad Sacerdotem afferre juſſus eſt. Quales tamen volucres præ paupertate cui defuerunt, ſiliginis Ephæ decimâ parte litare potuit (y). Jam verba illa, *Anima quæ juraverit*, &
(y) v. 7. 11. *protulerit labiis ſuis ut malè quid faceret, vel bene*, nullum deſignant (quicquid Judæi contrà diſputant) juriſjurandi genus aliud, niſi quod de futuro conceptum erat. Quod autem de malè faciendo dicitur, illud de pœnis lege permiſſis intelligendum; ut de poſtulatione talionis, & de vindictâ in homicidam, aliiſque ejuſdem generis pœnis.

CAP.

CAP. XIII.

De Sacrificiis piacularibus אשמות *dictis. Itemque de Sacrificio Paſchali.*

I. HActenùs de ſacris pro peccato factis, quæ *Moſi* חטאות dici ſolent. Sequuntur victimæ pro noxâ cæſæ. Earumque, ut Judæis viſum, duo quoque genera extiterunt. Quorum alterum אשם חלוי *victima pro noxâ dubiâ*, alterum אשם ודאי *victima pro noxâ certâ* dicitur. Jam victimam pro noxâ dubiâ dictam Judæi his imperatam dicunt, quibus aliqua ſuſpicio injecta fuit tale ſe piaculum admiſiſſe, quale, cùm certò compertum eſſet, ejuſmodi victimâ expiandum erat, quæ חטאת קבועה *piaculum definitum* dicitur (z). Ita ut eorum peccatorum, quæ vel hoc, vel illo ſacrificii genere expianda erant, eadem planè natura eſſet, ſed non eadem conſcientia. Si cui ſcilicet, inquiunt Judæi, certò notum & compertum eſſet ſe ſebum, aut ſanguinem, aut ſacra aliqua ultra tempus ſtatutum aſſervata per imprudentiam comediſſe, huic culpa illa בחטאת קבועה *piaculo definito* expianda erat. Qui verò talis alicujus culpæ dubius tantùm, non certò ſibi conſcius eſſet, huic אשם חלוי *victimam pro noxâ dubiâ* dictam lege imperatam fuiſſe ſtatuunt; neque eò minùs eandem culpam, ſi poſteà certò comperta eſſet ſacrificio piaculari definito expiari denuò debuiſſe.

(z) Maimon. *In Schegagoth, c.* 8.

buiſſe. Neque enim aliò valuiſſe victimam pro noxâ dubiâ dictam, niſi tantùm ut ſuſpenderet pœnam, quoad culpa certò comperta eſſet.

II. Jam legem fortè ſi requiſiveris, quâ victima pro noxâ dubiâ dicta inſtituta ſit, & imperata, Judæi *Moſis* illam proferunt (*a*), ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות יהוה אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע ונסלת לו Quibus utique verbis hanc ſententiam ſubjectam judicant. *Homo autem cùm peccaverit, & contra quodvis præceptorum Domini, quod facere minimè licet, fecerit; etſi hoc ſe feciſſe non certò nôrit, reus tamen eſt; & arietem integrum de pecore ſecundum æſtimationem tuam ad Sacerdotem adducet, cujúſque errati non ſit certò ſibi conſcius, eo purgabit eum Sacerdos, ita ut ei remittatur.* Ac quidem illud parùm dubium, quin quæ peccata in lege de piaculis definitis lata (*b*), eadem etiam hâc in lege deſignentur, utpote quæ (quod cuique patet) eiſdem verbis deſcribuntur (*c*). Neque tamen magis dubitandum, quin aliud in illâ, aliud autem hâc in lege victimæ genus imperetur. Nam illa plebeio cuique homini agnam omninò, aut capellam, hæc arietem omnibus imperat. Quî ergo factum, ut modò hoc, modò illo victimarum genere eadem peccata expianda eſſent? quia eorundem peccatorum aliàs certa, aliàs incerta conſcientia fuit. Idque ipſum, inquiunt Judæi, *Moſes* quoque explicatè docet; qui victimam pro peccato חטאת dictam tum demùm, cùm de peccato admiſſo certò conſtat, immolari jubet (*d*). Victimam autem, de quâ nunc agimus, huic, qui culpæ

(*a*) Lev. 5. 17, 18.

(*b*) Lev. 4.

(*c*) Conſer. Lev. 4. 2, 22, 27. cum Lev. 5. 17.

(*d*) Lev. 4. 14, 23, 28. & Lev. 5. 4.

pæ dubius erat, ſed non certò conſcius imperat (*f*). Quo fit, ut hujuſmodi quæque victima אשם חלוי *victima pro noxâ dubiâ* dicatur.

(*f*) *Lev.* 5. 17.

III. Jam victima de noxâ certâ cæſa, Hebræis אשם ודאי dicta, (ut & reliqua ferè omnia piacula) tam ad corporis quaſdam immunditias, quàm quidem ad noxas propriè dictas ritè expurgandas ſtatuta fuit. Atque ita fit, ut huic generi quinque victimæ accenſeantur (*g*). *Prima* Naziræis injuncta fuit inopinato funere inquinatis (*h*). *Altera* leprâ contaminatis poſt morbum exutum ſacrificanda (*i*). *Tertia* his, qui ſervam Hebræam vitiabant ſervo Hebræo deſponſatam (*k*). Cujuſmodi culpæ affines erant, qui, cùm ipſi Hebræi eſſent, fœminas tamen alienigenas in matrimonium accipiebant. Quo factum, ut Sacerdotes quidam, qui in exilio Babylonico uxores extraneas ſibi junxerant, hanc culpam hoc Sacrificii genere in Judæam reduces expiarent (*l*). Quod tamen, ut rectè monent Judæi, legis injuſſu faciebant. *Hoc*, inquit R. *Solomon Jarchi* (*m*), הוראת ספה היתה *horæ illius conſilium erat.* Et *Abenezra* (*n*), לא מצאנו ענש אשם לבועל נכריה ואולי עצת הראשים היה לעשות כן *Non comperimus piaculum noxale uxorem extraneam ducenti imperatum. Sed hoc fortaſſe principum conſilio factum erat.* *Quarta* hujus generis victima his omnibus conſtituta fuit, qui ſacra inſcii defraudabant (*o*). Qui tamen victimâ imperatâ ita demùm expiabantur, ſi ſacra Sacerdotibus redderent quintâ parte auctiora. *Ultima* his imperata fuit, qui rem alienam ſibi concreditam, aut inventam, aut vi ereptam, aut interverſam jurejurando abnegabant (*p*). Quibus tamen ad veniam impetrandam illud etiam præ-

(*g*) Maimon. in *Schegagoth*, c. 9.
(*h*) *Num.* 6. 12.
(*i*) *Lev.* 14. 12.
(*k*) *Lev.* 19, 20, 21.
(*l*) *Ezr.* 10. 19.
(*m*) *ibid.*
(*n*) *ibid.*
(*o*) *Lev.* 5. 16.
(*p*) *Lev.* 6. 2, 3, 4, 5, 6.

præceptum fuit, ut rem falſò abjuratam, eámque quintâ parte auctam ejuſdem juſto ac proprio Domino, eóve mortuo, propinquis ejus, vel ſi propinquos non haberet, Sacerdotibus redderet (q). De damnis utique, quæ alteri alter inferebat, ita *Moſis* legibus conſtitutum erat. Qui noxam proximo ſuo factam ſuâ ipſe ſponte confitebatur, hic ut ſimplum damnum, ſed nihil ampliùs, proximo præſtaret, cautum erat (r). Qui verò noxam abnegabat, hic, ſi teſtibus incorruptis apud Judices reus perageretur, nullum victimæ piaculari, quâ ſe purgaret, locum habuit; ſed aliàs duplo (s), aliàs quadruplo (t), aliàs quintuplo (u), aliàs tamen ſimplo tantùm (x) damnum præſtare juſſus erat. Jam verò noxæ proximo factæ qui coram Judicibus poſtulatus erat, neque tamen teſtibus convinci poterat, ad jusjurandum, *Domini* dictum (y), quo ſe purgaret, adigendus erat. Atque hic quidem, ut Judæis viſum, licèt culpæ conſcius pejeraret, ſi tamen ſuâ ipſius ſponte culpam poſteà confiteretur, ſummámque quintâ parte auctam his, quibus debuit, reſtitueret, piaculo expurgari poterat. Quod enim aliis in peccatis peccantis ignorantiæ aut imprudentiæ, nempe ut piaculo locus eſſet, illud in hoc pœnitentiæ datum, & quidem reipublicæ commodo. Pœnitentiæ autem teſtimonium luculentius eſſe nullum potuit, quàm culpæ ſine teſtibus admiſſæ, culpæ priùs abnegatæ confeſſio planè voluntaria, damnique illati compenſatio.

(q) *Num.* 5. 7, 8.
(r) Maimon. *in Genibs.* c. 1.
(s) *Ex.* 22. 4, 7.
(t) *Ex.* 22. 1.
(u) *Ibid.*
(x) *Ex.* 22. 6, 7.
(y) *Ex.* 22. 11.

IV. Verùm huic ſententiæ maximè repugnat *Epiſcopius*, qui legem, cujus jam meminimus, nullas notare noxas judicat, niſi quas inſcius, aut imprudens proximo quilibet inferebat (z). *Nec obſtat*,

(z) *Inſt.* l. 3. c. 3.

ſtat, inquit, *quod in textu legitur de extorſione, quæ per vim fit. Nam extorſio ejuſmodi ex errore etiam fieri poteſt. Ut ſiquis rem proximi, ſuam eſſe credens, proximo per vim extortum eat, ſibique vendicet.* Quod quidem etſi fieri poteſt, quò minùs tamen nullas noxas, niſi quæ errore natæ erant, modò dictâ lege notatas putem multa faciunt. Enimverò legis ipſius verba, כי כיחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא את אבדה וכיחש בה ונשבע על שקר *Siquis proximo mentitus fuerit in re ſibi concreditâ, aut in re, cui manum ſuam attulit, aut in rapto; vel ſi oppreſſerit proximum ſuum, aut perditum invenerit, & in eo mentitus fuerit, & pejeraverit.* Hæc, inquam, verba talium noxarum, qualium nocentes ſibi conſcii erant, tantam ſignificationem habent, ut niſi maximâ vi adhibitâ ad noxas per imprudentiam factas torqueri nequeant. Vox כחש de verbis prolatis dicta (quantum aliis ex locis colligi poteſt) dolum ſemper adſignificat. תשומת יד ejuſmodi actionem notat, quâ quis rei alienæ *fraude adhibitâ manum affert* (*a*). גזל ſemper id deſignat, quod quis prædæ loco habet. עשק De eo dici ſolet, qui ita proximum ſuum opprimit, ut ſe quoque ipſe gravi culpâ (quæ rarò imprudentis eſt) obſtringat. Et שקר denique in tali mendacio poni ſolet, quale eſt eorum, qui falſum falſi conſcii loquuntur. Adde quòd quoties de piaculis errore natis expiandis agitur, peccantium error aut imprudentia (nequis fortè conſultò factis veniam proponi judicet) explicatis verbis memorari ſoleat (*b*). At hoc in loco nihil de peccantis ignorantiâ, nihil de imprudentiâ cautum, quod tamen, ſi de erratis tantùm hâc in le-

(*a*) Ex. 22. 8.

(*b*) *Lev.* 4. 13, 22, 27. & *Lev.* 5. 2, 3, 4, 18.

ge- ageretur, eo explicatiùs monendum erat, quo legis verba (quod cuique patet) noxarum cogitatò factarum majorem præ ſe ſpeciem ferunt. Neque verò illud prætereundum, quòd ſacræ literæ errore lapſos tum demùm immolare jubeant, cùm ſe peccâſſe intellexerint (*c*). Quale nihil in hâc, de quâ nunc agimus, lege dictum. Quamobrem verò; Sanè quia hîc de iis agitur, qui ſe peccare tum, cùm peccabant, intelligebant.

(*c*) *Lev.* 4. 14, 23, 28. & *Lev.* 5. 4.

V. Quid autem ad hoc *Epiſcopius*? *Nullo*, inquit, *modo veriſimile eſt. Quia hoc repugnat locis iſtis duobus*, *Exod.* 20. 7. *Num.* 15. 30. *ubi Deus ait non inſontem abiturum eum*, *qui falſò juraverit*, & *excindendum è populo*, *qui elatâ manu peccaverit* (*d*). Quarum legum neutra mihi *Epiſcopii* ſententiam probat. Nam, ut Judæorum hâc de re argutias mittam, prior illa, quâ edixit Deus non inſontem abiturum eum, qui falſò juraverit, lex valdè generalis eſt; ſpecialis autem hæc, de quâ in præſentia diſputatur. Jam lex generalis ſpeciali non derogat, ſed ſpecialis generali. Ex quo efficitur legem illam, quam hâc in cauſâ *Epiſcopius* urget, cum illâ ſemper intelligi debere exceptione, quam affert hæc, de quâ nunc agimus. Nec mirum ſanè, ſi erga tale hominium genus, quale hâc in lege deſignatur præcipua quædam Dei gratia eluceret. Hoc enim genus eorum erat, qui, cùm aliorum teſtimonio fraudis minimè comperti eſſent, nec quidem comperiri poſſent, ſuâ tamen ipſorum ſponte & culpam poſteà confitebantur, & damnum quoque reſarciebant. Quò & id (quod multùm refert) accedit, quòd reipublicæ intereſſet ſpes remiſſionis his propoſita. Quippe quæ eò pertinebat, ut damna aliis clàm.

(*d*) *Epiſc. Inſt.* l. 3. c. 3.

clam illata libentiùs quiſque compenſaret, quod deſperatâ remiſſione nemo unquàm præſtitiſſet. Quanquàm & id dubitari poteſt, an quibus ad veniam impetrandam victima immolanda erat, hi ut inſontes abiiſſe legis ſententiâ dici poſſint. Siquidem lex & hos etiam, eò quòd ad culpam expiandam victimam immolare deberent, *peccatum ſuum laturos* dicit (*e*). (*e*) Lev.5. 1,17

VI. Jam alterum illud, quod huc affert *Epiſcopius*, nempe his, qui elatâ manu peccabant, excidium denunciatum eſſe, ad locum hunc, quem nunc aperimus, nequaquàm pertinet. Hoc enim in loco (ut antè diximus) de iis agitur, qui licèt ſibi quidem conſcii, ſine teſtibus tamen delinquebant, idque nullâ legis aſpernatione, ſed rei alienæ cupiditate; quales non peccabant *elatâ manu.* Neque enim *elatâ manu* peccabant, niſi qui (quod proximè dicta docent) *Deum probro afficiebant* (*f*). (*f*) Num.15.30 Nec quiſquam Deum probro afficere cenſebatur, niſi qui in luce, oculíſque hominum juſſa ejus aſpernabatur. Ac quidem *Abrabenel* eos tantùm elatâ manu peccare judicat, qui legem divinitùs datam negant, idque בפרסום ובכל רצונו ודעתו *palàm, protervè, & conſultò* (*g*). *Abrabenelem* (*g*) ad Num.15 ſequitur *Grotius* (*h*), ut qui locutionem illam, (*h*) Ibid. quâ quis in Deum *elatâ manu* peccare dicitur, de eo intelligendum ſtatuat, *qui præfractè negat eſſe Deum, aut legem à Deo datam.* Verùm optimè hâc de re *Maimonides* (*i*), העושה ביד רמה (*i*) In More Nevoch. part.3. c.41.
הוא המזיד שיעיז פניו ויעבור בפרהסיא שזה אינו עובר
לתאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה
לעשותו לרוע מדותיו לבד אבל לחלוק על התורה
ולעמוד כנגדה מפני זה אמר את יי הוא מגדף והוא
יהרג בלא ספק ולא יעשה זה אלא מי שעלתה בלבו :
בערת

רעת אחרת לחלוק בו על התורה *Elatâ manu peccat ille, qui frontem perfricat, palámque peccat. Qualis quiſque contra legem facit non tantùm, quòd libidine ſuâ, praviſque cupiditatibus victus in rem vetitam abripiatur, ſed quia legi fidem derogat, eique planè repugnare vult. Unde Deum probro afficere dicitur. Quod qui fecerit, ſine dubio morte mulctari debet. Nemo enim ita unquam peccat, niſi cui in animo ejuſmodi aliqua opinio inſidet, quæ Legis autoritatem tollit.* Quod lex de eo judicari noluit, qui ſuâ ipſius voluntate damnum proximo clàm illatum confitebatur, & præſtabat; etiamſi rei alienæ pravâ cupiditate abreptus contra animi ſui conſcientiam culpam illam priùs abjuraverat.

VII. Neque illud quenquam movere debet, quòd Autor divinus ad Hebræos peccata illa ἀγνοήματα vocet, quæ victimis expiata erant Jejunio anniverſario cæſis (*k*). Illæ enim victimæ tales erant, quales חטאות dici ſolent, nempe victimæ de *peccato* cæſæ. At nunc de altero illo genere, quod pro *noxa* mactabatur, & in ſacris literis אשם dicitur, vel potiùs de unâ quâdam parte generi illi ſubjectâ quæritur. Ut nihil ex altero eorum generum de altero toto judicari debeat. Quid? quòd Apoſtolus peccata victimis expiata ἀγνοήματα commodè vocare potuit, quia quidem talia omninò erant multò maximus eorum numerus, quæ victimis expianda erant. Quibus adde id, quòd *Grotio* viſum eſt, Apoſtolum eâ voce uſum eſſe, ut Sacerdotis Maximi honori parceret. *Quanquam, inquit, in die ἱλασμῶν expiabantur omnia peccata, quibus in lege non erat adjecta mortis pœna, aut*

ἑξο-

(*k*) Heb. 9. 7.

ἐξολοθρεύσεως, *tamen maluit hic Scriptor uti voce* ἀγνοημάτων, *ut Summi Sacerdotis Hebraici honori parceret, qui & pro ſe offerebat, & precabatur; præſumi autem non debebat aliter peccâſſe quàm per ignorantiam* (*l*). Ego itaque (his ne diutiùs immorer) iis omnibus, qui damnum alteri clàm illatum vel culpæ conſcii abjurabant, locum victimæ piaculari, quâ ſe purgarent, relictum puto, ſi modò ſuâ ipſorum ſponte culpam poſteà confiterentur, damnúmque etiam reſarcirent. Quod minùs mirum videri debet, cùm certò conſtet alios quoſdam expiari victimâ potuiſſe, qui culpæ conſcii delinquebant. Tales enim erant (ut antè dixi) qui, cùm de re cujus conſcii erant, ſolenni quâdam obteſtatione teſtimonium dicere monerentur, teſtimonium ſuum ſupprimebant. Neque aliter de iis judicandum, qui ſervam Hebræam vitiabant ſervo Hebræo deſponſatam. Quamvis enim fieri quidem poſſet, ut quis ſponſalium eorum neſcius ejuſmodi culpam in ſe admitteret, eâ tamen in lege, quæ culpam illam victimâ expiari jubet, nulla talis cautio memoratur. Perperámque planè cautio omnis, cujus lex ipſa non meminerit, his in rebus interponitur, in quibus, quoties caveri vult, lex ipſa explicatè cavet.

(*l*) *Grot. ad Hebr.* 9.7.

VIII. Atque hæc de ſacris piacularibus tam de *peccato*, quàm *noxâ* factis. Quorum illa חטאות, hæc אשמות in ſacris literis (ut antè diximus) dici ſolent. Ita tamen, ut eidem victimæ nomen utrumque nonnunquàm detur (*m*). Illud fortè ſi requiſiveris, inter culpas ipſas חטאות & אשמות appellatas quid interfuit, mihi hâc de re ſæpe multùmque cogitanti nihil profectò unum occurrit, quo culpæ iſtæ internoſci queant. *Abrabenel* quidem

(*m*) *Lev.* 5.6.

(n) *In præf. ad Lev.* dem (*n*) חטאה dictum eſſe ſtatuit, quod quis ſe peccâſſe certò nôrit. אשם verò de quo dubitaverit. Quæ definitio vitioſa eſt, quia ודאי אשם *noxam certam* non complectitur. *Abenezra* quod legis ignorantiâ fit, illud חטאה, quod oblivione, (o) *ad Lev.* 5. illud אשם dictum judicat (*o*). Verùm ut neutrum eorum probat; ita etiam (quod & ipſe monet) *noxam dubiam* hinc excipit. Interpretes Græci חטאה ἁμαρτίαι, אשם verò πλημμέλειαι vocant. Ex quo nihil planè proficimus. Neque enim conſtat quid interſit inter ἁμαρτίαι, & πλημμέλειαι, multò minùs idem intereſſe, quod inter חטאה & אשם intereſt. *Grotius culpam in omittendo* חטאה dictam eſſe judicat, אשם *culpam* (p) *Ibid.* *in committendo* (*p*). Quo nihil longiùs à vero abeſt. Sæpiſſime enim חטאה dicitur, quod contra legem vetantem fit. Quod & ipſe *Grotius* a- (q) *ad Lev.* 4. liàs monet (*q*) *Sauberto* חטאה dici videtur *er-* (r) *v. Saubert. de Sacrif. c.* 3. *ror per imprudentiam admiſſus.* אשם verò *malitia ex electione*, & *violenter patrata* (*r*). Sed neque hoc conſtare poteſt, ſiquidem ſacrorum diminutio per errorem, aut imprudentiam facta אשם (s) *Lev.* 5. 15. in ſacra ſcriptura dicta ſit (*s*). Alii denique illud חטאה dictum judicant, quod ita in Deum peccabatur, ut homines tamen nihil inde detrimenti caperent, אשם verò damnum quodque hominibus illatum. Quorum verò hæc ſententia eſt, hi non advertunt idem illud peccati genus, quod quoties certò compertum erat, חטאה in ſacris literis dicitur, אשם dici oportere quoties de facto dubitatum erat, quod tamen ita omninò eſt, ſi modò illa vera ſint, quæ de victimâ pro noxâ dubiâ dixi- (t) §. 1. & 11. *hujus capitis.* mus (*t*). Ac quidem illa ſi vera ſint, ego, etiam-

ſi

ſi voces illas, חטאת, & אשם, idem ſæpe valere video, tamen culpam eam præcipuâ quâdam ratione אשם dictam exiſtimaverim, quæ vel reo dubia erat, unde extitit victima pro noxâ dubiâ; vel proximo damnum inferebat, unde ortum habuit victima pro noxâ certâ dicta; quæ (ſi Naziræos funeſtatos, hominéſque leprâ pollutos dempſeris, quorum, quia tum victimis pro peccato, tum etiam victimis pro noxâ dictis purgandi erant, nulla hìc habenda ratio eſt) nemini imperata fuit, niſi his, qui ita contra Deum, ut & contra proximum etiam peccaverant. Tales utique erant, qui ſacra inſcii defraudabant, quippe quod Sacerdotibus damno fuit (*u*). Tales etiam (quod cuique patet) qui rem alienam apud ſe depoſitam, aut inventam, aut vi ereptam, ant interverſam, jurejurando abnegabant (*x*). Tales denique (neque enim plures erant, quibus erat hoc ſacrificii genus legis juſſu imperatum) quorum in Hebræâ ſervâ ſervo Hebræo deſponſatâ libido fortè lapſa erat. Utpote qui & ſponſæ verberum autores erant (*y*), & ſponſo dedecoris, & doloris.

IX. Cæterùm quicquid inter culpas חטאות & אשמות dictas interfuit, ſanè inter ipſa ſacrificia eiſdem nominibus deſignata illud interfuiſſe conſtat, quòd ad ſacrificia pro noxâ dicta alii prorſùs pecudum ſexus, aliíque ritus adhibendi eſſent, ac qui ad ſacra pro peccato facta adhiberi ritè potuerunt. Enimverò ad ſacra pro noxâ dicta arietes ſemper, agníve maſculi adhibendi erant. Quorum in ſacrificiis pro peccato nullus omninò uſus erat. Sed & ſanguis victimarum pro peccato altarium cornibus, (*z*) victimarum pro noxâ aræ lateribus (*a*) aſpergendus erat. Adde quòd ſacra pro peccato dicta

(*u*) *Lev.* 5. 15.

(*x*) *Lev.* 6. 2, 3, 4.

(*y*) *Lev.* 19. 20, 21.

(*z*) *Lev.* 4.

(*a*) *Lev.* 7. 2.

univerſo Judæorum cœtui (ut mox patebit) imperata eſſent; at nulli, niſi ſinguli homines, alia illa facere juſſi erant, quæ ſacra pro-noxâ dici ſolent. Id tamen utrumq; illud genus cum altero planè commune habuit, quòd neutrum niſi legis juſſu, neutrum voto aut voluntate ritè factum cenſeretur. Id enim ſacrorum ſalutarium, & holocauſtorum proprium fuit.
אין אדם רשאי לדור ולא התנדב חטאת ולא אשם
אבל מביא בנדר או בנדבה עולה ושלמים בלבד:
Nemo, inquit *Maimonides* (b), *ſacrificium pro peccato, aut pro noxâ voto nuncupare ritè poteſt, ſuáve ipſius ſponte dare. Sola enim holocauſta, & ſacra ſalutaria voto, aut voluntate ritè facta ſunt.* Quod idem etiam docet *Abrabenel* (c), nihil eſſe ratus (ut ego arbitror) cur quiſquam ſacrum piaculare, niſi piaculi reus, faceret. Nam licèt multa peccarentur, quæ reis nunquàm innotuere, ejuſmodi tamen peccata omnia piaculis illis expiabantur, quæ pro univerſo Judæorum cœtu ſtatis temporibus facta erant.

(b) *In præf. ad Zebachim in Miſna.*

(c) *In præf. ad Lev.*

X. Atque hæc de victimis ſingulorum hominum; ſequitur Paſchale ſacrificium ſingulis Hebræorum familiis, parvíſve ſodalitiis imperatum (d). Nam quoties ad epulas ſacrificales ſtatuto tempore comedendas una familia ſufficiebat, ad unam eandémque victimam plures minimè vocandæ erant (e). Id autem aliter ſi accideret, tum quidem ad eandem hoſtiam ſodalitia quædam adſciſcebantur ex proximis familiis ſociata (f). Jam ſacrum Paſchale, פסח dictum, à voce פסח, quod eſt *tranſiit*, nomen habet, erâtque, ut indicant ſacræ literæ, *Victima tranſitûs Domini, quòd tranſivit ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos Iſraelitarum liberans* (g). Atque hæc victima ex agnis aut hœdis, iíſque maſculis, & immaculatis decimo die menſis *Niſan* quotannis eligenda

(d) *Ejuſmodi etiam victima fuit juvencus iſte piacularis, qui pro familia Aaronica die expiationis mactabatur. Lev. 16.6.*

(e) *Exod. 12.3.*

(f) *v. 4.*

(g) *Ex. 12.27.*

da fuit (*h*), decimóque quarto ſub crepuſculum immo- (*h*) *v.* 5.
landa (*i*). Quare cùm ad Paſchale ſacrificium etiam (*i*) *v.*6.
pecudes ex armento lectas in ſacris literis imperatas
legimus (*k*),non deſignatur illa victima,quæ פסח pro- (*k*) *Deut.*16.2.
priè appellatur, ſed alia quædam ſacrificia eidem victi-
mæ adjungenda. Ac quidem, ut Judæis placet, ho-
locauſta *apparitionis* dicta, & ſacrificia ſalutaria *feſti-
va*, & *lætifica* nominata; de quibus utriſque priùs
memini.

XI. Neque illud mirum videri debet, quòd ſacrifi-
ciis propriè dictis ſacrum Paſchale accenſeamus. Nam
agni ad ſacrum hoc adhibiti & קרבנות in ſacris literis
dicti ſunt (*l*), &, poſt populi Iſraelitici ex Ægypto (*l*) *Num.*9.7,13
migrationem,in ſanctuario mactandi erant,eorúmque
ſanguis à Sacerdotibus aræ victimariæ aſpergen-
dus (*m*). Quibus in rebus ſat elucet ſacrificii pro- (*m*) 2 *Par.* 35.
priè dicti ratio. Illud fortè ſi quæratur, quonam in 11.
victimarum genere ſacrum Paſchale cenſeri debeat,
ego id in genere Euchariſtico commodè poni poſſe ju-
dico.Enimverò quamvis primum illud ipſâ in Ægypto
celebratum ſacrificium ἀποτρόπαιον erat, quo peſtis
tum Ægyptiis imminens à familiis Hebræis avertere-
tur (*n*), reliqua tamen deinceps omnia facta erant ob (*n*) *Ex.* 12.13.
ſalutem Iſraelitis præſtitam, dum primogeniti Ægyp-
tiorum (non pecudum tantùm, ſed & hominum) ſub-
ito exitio interirent (*o*). Unde erat in Paſchalibus (*o*) *v.* 14.
ritibus brevis harum rerum *commemoratio*, à Judæis
הגדה dici ſolita (*p*). (*p*) *Ex.* 12. 25,
26,27.

CAP. XIV.

De Sacrificiis totius cœtûs Iſraelitici.

I. HActenùs de Paſchali ſacro cuique Hebræorum familiæ quotannìs ritè celebrando. Sequuntur victimæ totius cœtûs. Illæ autem ita dici ſolent, primò quia cuncto populo, ut ſacræ cuidam civitati legibus ſociatæ, imperatæ erant. Deinde quia ab his procurandæ, qui totius populi perſonam gerebant, tum etiam, quia mactandæ erant totius cœtûs Iſraelitici nomine, ac denique, quia earum vis legis ipſius inſtituto ad cunctum populum pertinebat. Earum aliæ pro rè natâ, aliæ verò ſtatis temporibus mactabantur. Pro re natâ aliàs juvencus piacularis (*q*), פר העלם דבר *juvencus de re ignorata* cæſus ſcriptoribus Hebræis paſſim dictus; aliàs piacularis hircus, שעיר עז *hircus de cultu extraneo* cæſus iiſdem Auctoribus dici ſolitus; cui etiam juvencus additus erat holocauſti nomine immolatus (*r*). Ac quidem, uti Judæis placet, hircus unà cum juvenco, imò verò (ſic enim numerum augent) duodecim utriuſque generis pecudes ritè mactari debuerunt, quotieſcunque populus Senatûs magni errore nixus extraneo cultu ſe pollueret; totidémque juvenci piaculares, quoties idem populus Senatûs ejuſdem errorem ſecutus aliud quodvis peccatum faceret, quod cogitatò perpetratum peccantium exitio luendum erat. Ad-

(*q*) *Lev.* 4. 13, 14.

(*r*) *Num.* 15. 24.

Addunt etiam hæc victimarum genera ſacrificari debuiſſe, quoties fortè vel major tribuum, etiamſi minor populi numerus, vel quidem major populi pars, etiamſi minor tribuum numerus, ita ut dictum eſt peccaret. Quod ſi fortè peccaret populus ſuo ipſius judicio fretus, non Senatûs magni doctrinâ, pro ſe quemque ſeorſùm immolare debuiſſe, pro tòto cœtu nihil immolandum fuiſſe ſtatuunt. Nihil enim ad totum cœtum pertinere, quod non ſit idem Senatûs magni conſulto factum, כל דבר (inquit (†) *Maimonides*) שחייבין על שגגתן חטאת קבועה אם שגג בית דין הגדול בהוראה והורו להתיר ושגגו העם בהוראתן ועשו העם והם סומכין על הוראתן ואחר כך נודע לב״ד שטעו הרי בית דין חייבין להביא קרבן חטאת על שגגתן בהוראתן ואף על פי שלא עשו הן בעצמן מעשה שאין משגיחין על עשיית ב״ד כלל בין עשו בין לא עשו אלא על הוראתן בלבד ושאר העם פטורין מן הקרבן ואף על פי שהם העושין מפני שתלו בב״ד ומהו הקרבן שמביאין על שגגה זו אם בעבודה זרה שגגו והורו מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת מכל שבט ושבט וקרבן זה הוא האמור בפרשה שלח לך שנ׳ והיה אם מעיני העדה נעשתה בשגגה מפי השמועה למדו בשגגת עבודה זרה הוא מדבר ואם בשאר כריתות שחייבין על שגגתן הטאת קבועה שגגו והורו מביא כל שבט ושבט פר חטאת וזה האמור בפרשת ויקרא שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו *Siquando in doctrinâ eorum, quæ, cùm per imprudentiam fiant, victimâ piaculari definitâ ritè expurgari debeant, Senatus magnus erraverit, fas eſſe docens quod nefas eſt, populúſque ejus doctrinam ſequens tale aliquod peccatum fecerit: Senatus, poſtquàm errorem ſuum certò reſciverit, victimam*

(†) Maimon. in *Schegagoth*, c. 12.

mam adducet piacularem, licèt ipſe per ſe nihil fecerit, (*neque enim quid Senatus faciat, aut non faciat, ſed quid doceat, conſideratur*) *reliquus autem populus, licèt ipſe quidem quod perperàm factum fuit, fecerit, quia Senatûs judicio nixus erat, piaculi minimè reus erit. Quænam autem eſt victima, quam Senatus pro hoc errore immolare debet? Si de extraneo cultu erraverit; tum quidem ex unaquâque tribu juvencum unum pro holocauſto, unúmque hircum pro victimâ piaculari adducet; quo de ſacrificio meminit lex, quæ*
(s) *Num.* 15.24. *extat in* שלח לך. (s) Siquid à cœtu per ignorantiam commiſſum fuerit. *Quam legem de cultu extraneo ferri ex Veterum traditione conſtat. Quod ſi erraverit, perperámque docuerit de aliis peccatis exitialibus, quæ qui per imprudentiam admiſerit, definito piaculo luſtrari debeat, tum quidem unaquæque tribus juvencum adducet piacula-*
(t) *Lev.* 4.13. *rem, cujus meminit lex in* ויקרא. *Ibi enim* (t) *dicitur, Si totus Iſraelis cœtus erret.* Hæc *Maimonides.* Quîcum etiam, præter *Abenezram*, reliqui ferè Judæi ſentiunt. *Abenezra* autem (qui ſacras literas ſimpliciùs interpretari ſolet) quæ à toto cœtu per errorem perperàm commiſſa erant, ea juvenco piaculari, hirco autem piaculari, juvencóque ad holocauſtum adhibito & commiſſa, & o-
(u) *Abenezr. ad Num.* 15. miſſa etiam ritè expurganda fuiſſe judicat (u). Quod quidem ſtatuere videatur eâ potiſſimùm ratione fretus, quòd in lege his de victimis latâ & commiſſorum, & omiſſorum mentio fiat.

II. Jam verò mea his de rebus quæ ſit ſententia, ſi quæſiveris, ego (etiamſi in re obſcurâ nihil aſſeverantiùs dixerim) juvencum quidem piacularem mactandum fuiſſe exiſtimaverim tum, cùm totus

totus populi cœtus, alioqui patrios ritus retinens, verique Dei cultum ſequens, communi tamen errore ductus contra legem vetantem inſcius faceret. Ita enim illa *Moſis* verba optimè intelligi poſſe judico (*x*). *Quod ſi omnis turba Iſrael ignoraverit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini eſt; & poſtea intellexerit peccatum ſuum, offeret pro peccato ſuo juvencum.* Jam verò hircum piacularem, eúmque unà cum juvenco holocauſti ritu conficiendo, ſacrificandum fuiſſe arbitror, cùm populus omiſſis patriis ritibus, legúmque ſacrarum parùm memor (quod ſæpè ſub malis Regibus accidit) in extraneas quaſlibet religiones communi errore lapſus eſſet. Ita alteram illam intelligi poſſe legem judico. *Quod ſi per ignorantiam non fueritis executi hæc omnia præcepta, quæ Moſi Jehova elocutus eſt, videlicet omnia, quæ vobis Jehova per Moſem præcepit, ex quo primùm præcepit apud patres veſtros, & deinceps; & ſiquid à cœtu per ignorantiam commiſſum fuerit, totus cœtus juvencum bovillum unum pro holocauſto in odorem ſuavem Domino ſacrificato, unà cum ferto & libamine ejus, & hircum caprinum pro piaculo* (*y*). Quæ quidem lex ut ejuſmodi videtur populi ſtatum indicare, quo patrii Hebræorum ritus per ignorantiam prætermiſſi, extraneíque recepti erant: ita fortè holocauſtum fieri jubet in patrii cultûs, ac religionis denuò jam ſuſceptæ ſignum; victimam autem piacularem ad ea omnia expianda, quæ anteà contra patrios ritus extraneo ritu facta erant. Ita factum arbitror, (unde huic ſententiæ magna accedit probabilitas) ut rex optimus *Hezekias* poſt templum aliquamdiu clauſum, (*z*) omiſſáque ſacra quotidiana, multóſque denique

(*x*) *Lev.* 4. 13, 14.

(*y*) *Num.* 15. 22, 23, 24.

(*z*) 2 *Par.* 28. 24. & 29. 3.

que extraneos ritus à populo per ignorantiam receptos, juvencos aliquos pro holocauſtis, hircóſque
(†) 2 *Par.* 29. itidem piaculares pro toto cœtu mactari juberet (†).
21, 22, 23, 24. Ita factum etiam, ut Judæi è Babyloniâ in patriam reduces poſt Templum denuò inſtauratum, cultúmque patrium reſtitutum, eadem illa victimarum
(*a*) *Ezr.* 8.35. genera pro toto cœtu immolarent (*a*). Nec quicquam refert, quòd cùm *Moſes* unum tantùm juvencum, hircúmque unum imperâſſet, *Hezekias* utriuſque generis ſeptem, Judæíque in patriam ſuam reduces duodecim quidem ſacrificarent. Quippe quos ita feciſſe arbitror, minorem numerum planè neceſſarium, majorem autem potiorem ratos. *Hezekias* enim numero ſeptenario, ut perfectioni ſacro, uſus eſt. Exuléſque reduces duodenario tribuum numerum intuentes.

III. Cæterùm totius cœtûs victimis pro re natâ immolatis quidam etiam vaccam rufam addunt extra populi caſtra (quoties opus erat) legis juſſu comburendam. Quippe cujus corpus, ut corpora
(*b*) *Num.* 19.2. omnium victimarum, vitii expers eſſe debuit (*b*), & ſanguis ſanctuarium verſùs ſepties à Sacerdote
(*c*) *v.* 4. ſpargi (*c*), ac cineres denique ad eos omnes ritè luſtrandos adhiberi, qui cadavere humano funeſtabantur (*d*). Erat, inquit *Abrabenel* (*e*) vacca rufa
(*d*) *v.* 13.
(*e*) *ad Num.* 19. קרבן חטאת בעד כל העדה *ſacrificium piaculare totius cœtûs.* Et paulò pòſt, לפי דעתי היתה הפרה אדומה קרבן בעד כל עדת בני ישראל לטהר אותם מטומאת מת כדי שלא יחללו הקדש וקדשיו *Erat, meâ ſententiâ, vacca rufa ſacrificium pro toto cœtu filiorum Iſraelis, quo mundarentur à funeris pollutione, nequando fortè ſanctuarium, ejúſve ſacra inquinarent.* Cujus ego ſententiam ita probo, ut vaccam illam piaculum, aut ſacrum pia-

piaculare rectè quidem dici poſſe, at קרבן ex ſacræ ſcripturæ uſu minimè dici poſſe judicem. Neque enim קרבן dici ſolet, niſi quod Deo pro arâ ejus ritu ſolenni offerebatur. Quin etiam de alterâ illâ vaccâ, cui caput amputandum erat, quoties, homicidii in agro facti quis autor eſſet neſciretur (*f*), (f) Deut. 21.
idem judicium eſſe debet. Illa enim ut קרבן dici nequit, quia aræ minimè obmovebatur, ſacrum tamen erat piaculare ad homicidii expiationem factum. Quod docet deprecatio illa juxta vaccam illam edi ſolita. *Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt. Propitius eſto populo tuo Iſrael, quem redemiſti, Domine, & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael* (*g*). (g) Deut. 21.7, 8.

Jam verò licèt optimus quiſque, præſertim Reges, ac viri magni eo animo nonnunquàm immolarent, ut Deo totum populi cœtum ſacrificiis ſuis commendarent, (id quod *Samuelem* (*h*), & *Davidem* (*i*), (h) 1 Sam. 7.9.
& *Solomonem* (*k*) feciſſe conſtat) ſacrificia tamen ita (i) 1 Par. 16.2. (k) 2 Par. 7.
facta nihilo magìs totius cœtûs ſacrificia, quàm ſingulorum hominum preces pro totius populi ſalute adhibitæ totius cœtûs preces, erant. Adde quòd talia ſacrificia, qualia pro ſalute totius populi ab hominibus ſingulis facta erant, ſacrificia eſſent voluntaria; cujuſmodi, ut Judæi docent, nulla totius cœtûs erant. Ex quo illud *Moſis Ægyptii* (*l*), (l) In Tephil. ubircath cohanim, cap. 1.
אין הציבור מתפללין תפלה נדבה שאין הציבור מביאין קרבן נדבה *Eccleſia nullis niſi ſtatis precibus utitur, quia Eccleſia nullas adducit victimas niſi legis juſſu imperatas.*

IV. Hactenùs de victimis totius cœtûs pro re natâ immolatis. Quæ ſtatis temporibus mactandæ erant, aliæ quotidianæ, aliæ hebdomariæ, aliæ men-

ſtruales, aliæ anniverſariæ erant. Earúmque, quæ anniverſariæ erant, aliæ ad Paſchales ferias, aliæ ad feſtum Pentecoſtes, aliæ ad Tubarum feſtum, aliæ ad diem propitiationis, aliæque denique ad feſtum umbraculorum pertinebant. Nos paucis omnes complectemur.

Ac quidem unoquoque die bini agni, alter manè, veſperi alter, pro holocauſtis immolandi erant (*m*). Quæ ſacra erant quotidiana. His etiam, Sabbatis hebdomariis, bini alii addendi erant agni, iidémque pro holocauſtis cædendi (*n*). In noviluniis bini juvenci, unus aries, agníq; ſeptem pro holocauſtis immolandi erant, hircúſq; pro victimâ piaculari (*o*). Singulis itidem Paſchalibus feriis (eæ autem feriæ ſeptem erant) talia ſacra facienda erant qualia facta erant in noviluniis (*p*) eíſque etiam ſecundo die, quo frugum primitiæ ſacratæ erant, alter addendus erat agnus, idémque pro holocauſto cædendus (*q*). Quinetiam feſto Pentecoſtes talia ſacra facienda erant, qualia ſpectabant ad novilunia (*r*). Eíſque addendi pro holocauſtis juvencus unus, bini arietes, ſeptem agni, pro ſacris ſalutaribus bini alii agni, & pro piaculo alter hircus (*ſ*). Feſto tubarum, nempè primo die menſis *Tiſri* unà cum victimis menſtrualibus unus juvencus, aries unus, ſeptem agni pro holocauſtis immolandi erant, hircúſque pro victimâ piaculari (*t*). Quales etiam, menſtrualibus exceptis, ſolenni expiationis die iterùm mactandæ erant victimæ (*u*) eíſque addendus pro holocauſto aries alter (*x*), altérque pro victimâ piaculari longè omnium celeberrimus hircus (*y*), quippe cujus ſanguis à Pontifice in adytum intimum inferendus erat, quod in nullâ aliâ victimâ factum, niſi eo juvenco piaculari, qui pro familiâ *Aaronicâ* eodem die macta-

(*m*) *Num.* 28.3.
(*n*) *v.* 9.
(*o*) *v.* 11, 14, 15
(*p*) *v.* 19. 22.
(*q*) *Lev.* 23. 12.
(*r*) *Num.* 28. 27, 30.
(*ſ*) *Lev.* 23. 18, 19.
(*t*) *Num.* 29. 2. 5
(*u*) *Num.* 29. 8, 11.
(*x*) *Lev.* 23. 5.
(*y*) *v.* 15.

mactabatur. Primo die feſti umbraculorum tredecim juvenci, bini arietes, quatuordecim agni pro holocauſtis immolandi erant, hircúſque unus pro piaculo (*z*). Qui idem ſimilium victimarum numerus ſex proximè conſequentibus diebus ritè quoque immolandus erat, niſi quod de juvencorum numero unus quotidiè minuendus eſſet, ut ſeptimo umbraculorum die juvenci ſeptem mactarentur (*a*). Octavo ejuſdem feſti die unus juvencus, unus aries, agníque ſeptem pro holocauſtis, pro victimâ autem piaculari hircus unus immolandus erat (*b*). Atque his omnibus in ſacrificiis ea lex omninò tenenda fuit, ut quoties in eundem diem plures fortè feriæ inciderent, toties & ſacra quotidiana, & ſacra earum feriarum propria ſuo quæque ordine obeunda eſſent (*c*). Fac ergo Sabbatum, & novilunium, & feſtum tubarum eundem in diem incidiſſe; primum omnium ritè faciendum erat Sacrum quotidianum matutinum, deinde Sabbati ſacrificia, tum ſacrificia novilunii, mox ſacra feſti tubarum propria, ultimúmque omnium ſacrum quotidianum veſpertinum (*d*).

V. Ac quidem ut holocauſta illa, quæ ſingulis diebus facta erant, ad quotidianum Dei cultum, (quò gratia ejus & impetrari, & commemorari quotidiè poſſet) pertinebant: ita reliqua omnia holocauſta, atque etiam ſacra ſalutaria ſtatis temporibus immolata ad majorem valebant eorum temporum celebritatem, quæ ſibi Deus ſacrari voluit aliis atque aliis de cauſis. De quibus hoc in loco dicere ad noſtrum inſtitutum nihil attinet. Jam verò ſacra piacularia ſtatis temporibus fieri ſolita eò pertinuiſſe judico, ut ea peccata (ſiqua eſſent) expiarent, quorum ſontes ipſi ignari erant. Quò ſpectat illud R. *Judæ* (*e*), עד שאין ידיעה לא בתחלה ולא

(*z*) *Num.* 29.13, 14, *&c.*

(*a*) *v.* 32.

(*b*) *v.* 36. 38.

(*c*) *Num.* 28.15, 23, 24, 31. & 29.6, 11, 16, *&c.*

(*d*) Maimon. *in præf. ad Zebachim in Miſna, & Abrab. in præf. ad Lev.*

(*e*) *v. Schebuoth in Miſna, c.* 1.

בסוף סעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין

Peccata illa, quæ neque antè quàm facta ſunt, nec poſteà ſontibus innoteſcunt, hircis majorum feriarum & noviluniorum expiantur.

VI. Talia itaque, qualia jam poſuimus, Hebræorum erant ſacrificia *Moſis* legibus inſtituta. Quorum alia קדשי קדשים *ſacra ſacerrima*, alia קדשים קלים *ſacra levia* Judæis dicta ſunt. Sacra ſacerrima dici ſolent, quibus vel nemini prorſùs veſci, vel nemini niſi Sacerdoti, aut Sacerdotis filio licuit, neque his niſi intra ſanctuarium; ita ut omnia holocauſta, omnia ſacra piacularia, & quidem univerſi cœtûs ſacrificia etiam ſalutaria hoc in genere contineantur. Sacra autem levia appellantur, quibus veſci & aliis etiam licuit ubivìs intra Ieroſolymam. Cujus generis erant ſalutaria hominum ſingulorum ſacra, aliáque illa his ſimilia, Paſchale ſcilicet, & quod pro decimis ſacratum erat. Quibus adde etiam fœtum maſculum primogenitum, quo quidem non Sacerdotibus tantùm eorúmque filiis, ſed & aliis quibuſdam, (quod alibi docendum) eâdem in urbe veſci licuit.

CAP.

CAP. XV.

De Ritibus quibuſdam ſacrificalibus, præſertim de Oblatione, & agitatione victimarum, manibúſque earum capitibus imponendis, precibúſque ei ritui adjunctis.

I. CUM ſatìs expoſitum videatur, quæ, ac qualia victimarum genera *Moſis* legibus inſtituta fuerint, deinceps ſequitur, ut ritus ſacrificales explicem; qui quidem aliis in ſacrificiis alii atque alii erant. Quoties enim immolanda erant ſingulorum hominum holocauſta, iſta ferè poſtulata erant. Primò ut ſuam quiſque victimam ante majorem aram ſiſteret. Deinde ut manum capiti ejus, ac utramque quidem, utì *Maimonidi* placet, imponeret; eodémque tempore ſolennes quaſdam preces ederet, quibus finitis, victima continuò cædenda fuit, ejúſque ſanguis aræ lateribus circumcircà affundendus. Poſt ſanguinem aræ lateribus affuſum victima mox deglubenda fuit, & proſecanda. Tum crura, & inteſtina lavanda, eadémque poſteà cum proſectis ad aræ clivum offerenda, omniáque ibi ſale reſperſa ejuſdem in focum porricienda. Quæ, præter manuum impoſitionem, precéſque ei ritui adjunctas, in holocauſtis totius cœtûs eadem omnia obeunda erant. Jam verò reliquis in ſacrificiis & alii quidam ritus additi, & quidem ex his detracti erant, & quidam etiam aliter peracti.

Nam.

(*f*) *Lev.* 14.12. (*g*) *Lev.* 23.20. Nam piacularis leproſi agnus (*f*), agníque toti Iſraelis cœtui pro ſacris ſalutaribus imperati (*g*), poſtquàm ad aram adducti erant, omnes mundi plagas verſus adhuc vivi porrigendi erant. Idémque ritus armo dextro, pectori, & ablegminibus victimarum ſalutarium ſingulorum hominum (*h*) alteríq; armo arietis Naziræi, ſed priùs cocto (*i*), adhibendus erat. Adde, quòd caro aliarum victimarum extra populi caſtra, aut Ieroſolymam cremanda eſſet, aliarum autem comedenda. Quinetiàm ut variæ fuere victimæ, quarum carnes comedendæ erant: ita de carnibus comedendis variæ leges extiterunt. Sed hæc, aliáque his ſimilia alibi latiùs exponenda.

(*h*) *Lev.* 7. 30, 34. (*i*) *Num.* 6.19, 20.

II. Jam rituum ad hoſtias ſingulorum hominum pertinentium alii ab ipſis offerentibus, alii à Sacerdotibus exequendi erant, quidam verò à puro quolibet peragi ritè potuerunt. Offerentis erat victimam ſuam ad aram ducere, manúſque capiti ejus imponere. At cædere, deglubere, proſecare, crura, & inteſtina lavare (quod in holocauſtis factum erat) is, qui victimam offerebat, ſi fortè parùm commodè poſſet, alteri cuivis mundo licuit. Enimverò quamvis hæc omnia offerentibus imperata videantur (*k*) ea tamen lex non eſt ita intelligenda; quaſi nullis niſi offerentibus ritus hos peragere licuiſſet, ſed ut ritè peracti cenſerentur, licèt non à Sacerdotibus peracti. Id quod in aliis quibuſdam ritibus contrà planè ſtatutum erat. Nam victimam, ejúſve partes ullas Deo quaquaverſùm porrigere, ſanguinem ſpargere, ſtruem componere, aras accendere, proſecta reddere non niſi Sacerdotis erat. Cujus etiam erat volucres aræ deſtinatas cædere; quippe in quibus cum ipſâ cæde ſanguinis

(*k*) *Lev.* 1.

guinis aſperſio conjuncta fuit (*l*). Jam hoſtias piaculares totius cœtûs pro re natâ immolatas Senatores populi perſonâ induti ad aram ducere juſſi erant, eíſque manus ſuas imponere (*m*). Cæteros autem obire ritus in omnibus totius cœtûs victimis Sacerdotes, & Levitæ ſolebant. Sacerdotes utique eoſdem omnes, quos in victimis ſingulorum hominum eiſdem imperatos diximus; reliquos vel ipſi (*n*), vel Levitæ (*o*). Ita tamen, ut hujuſmodi ritus, quos in totius cœtûs victimis Levitæ ritè obire poterant, Minimè pollui cenſerentur, etiamſi fortè ab alio quovis, qui mundus erat, peragerentur (*p*). Sed neque illud prætereundum, quaſdam ſcilicet fuiſſe victimas, quarum non niſi à Pontifice ſanguis aſpergi ritè potuit. Quales erant omnes, quarum ſanguis in adytum utrumvis inferendus erat. Nempè juvencus piacularis, itémque piacularis hircus, ille pro familiâ *Aaronicâ*, hic pro toto populi cœtu die expiationis cædi ſolitus (*q*). Quibus etiam adde totius cœtûs victimas omnes piaculares pro re natâ immolatas (*r*), atque etiam Sacerdotis ſummi juvencum illum piacularem (*s*), quem (quod priùs notandum fuit) *Maimonides* cædendum fuiſſe ſtatuit, quoties idem ille Sacerdos ſummus tale aliquid per ignorantiam & ipſe fecerat, & alios docuerat, & quidem ſuo judicio nixus, quale cogitatò perpetratum exitio puniendum erat (*t*). Quibus de rebus quid ipſe ſentiam, ex alibi dictis intelligi poteſt. Verùm hæc omnia hoc in loco leviter attigiſſe ſufficit. Deinceps ritus Sacrificales paulò latiùs explicandi.

(*l*) *Lev.* I. 15. & 5.8.

(*m*) *Lev.* 4. 14, 15.

(*n*) *v.* 2 *Par.* 29.24.

(*o*) 2 *Par.* 29. 34. & 30.16, 17.

(*p*) *v.* Maimon. *in Biath hamikdaſch, c.* 9.

(*q*) *v. Lev.* 16.

(*r*) *Lev.* 4 16.

(*s*) *Lev.* 4.5.

(*t*) Maimon. *in Schegagoth. cap.* 15.

III.Ac

III. Ac primò victima ritè lecta ante aram majorem ſiſtenda fuit. Quod ibi præcipi intelligendum, ubi quiſque jubetur victimam ſuam (quod paſſim fit (*u*) in ſacris literis) ad oſtium Tabernaculi ducere, quippe quo in loco ara illa major poſita fuit (*x*). Maluit autem Deus, ut ego arbitror, tabernaculi oſtium quàm aram dicere, ne quod ad aras alibi poſitas immolabatur, ritè immolatum cenſeretur. Id quod fieri potuiſſet, ſi aram ſolummodò nominâſſet, non Tentorii ſacri oſtium. Adde, quòd Tabernaculum nominans, propriam utique ipſius ædem, ac quidem Majeſtatis Divinæ umbratile quoddam domicilium, ſibi uni ſacrificandum eſſe, non diis extraneis, admoneret. Quæ ſanè ipſa ratio fuit, cur hunc ad locum victimas omnes adduci vellet. *Homo*, inquit (*y*), *quilibet de domo Iſrael ſi occiderit bovem, aut ovem, ſive capram in caſtris, vel extra caſtra, & non obtulerit ad oſtium tabernaculi oblationem Domino, ſanguinis reus erit: quaſi ſi fuderit ſanguinem, ſic peribit de medio populi ſui. Ideo Sacerdoti offerre debent filii Iſrael hoſtias ſuas, quas occident in agro, ut ſanctificentur Domino ante oſtium tabernaculi teſtimonii, & immolent eas hoſtias pacificas Domino; fundétque Sacerdos ſanguinem ſuper altare Domini ad oſtium Tabernaculi teſtimonii, & adolebit adipem in odorem ſuavitatis Domino: & nequaquàm ultrà immolabunt hoſtias ſuas Dæmonibus, cum quibus fornicati ſunt.* Munus autem omne, quod quidem ſtante Tentorio ſacro ad aram, ejus ad oſtium poſitam, præſtari debuit, poſt Templum Ieroſolymæ conditum ad aram ante fores ejus ſitam obeundum erat.

(*u*) *Lev.* 1.3. & 4.4,14. & 12. 6. & 14.23. & 15.14, 29. & 17.4,5,9.
(*x*) *Ex.* 40.6, 29. *Lev.* 1. 5. & 4. 7. & 17. 6.
(*y*) *Lev.* 17.3, 4,5,6,7.

IV. Jam victimæ ante aram collocatio ejuſdem ipſa *oblatio* fuit; ea ipſa, inquam, victimæ oblatio, quam Deus in ſacris literis deſignat tum, cùm ad oſtium Tabernaculi ſuam quemque victimam *offerre* jubet. Id quod maximè advertendum, ne quis ab iis decipiatur, qui cum duobus illis ritibus, mactatione ſcilicet, & oblatione, victimam quamque confectam judicent, mactationem poſt oblationem ponunt. Quaſi nulla fuiſſet oblatio victimæ, quæ mactationem anteceſſit. Cùm tamen pecudis mox mactandæ ante tentorii ſacri oſtium, arámve eo in loco poſitam collocatio, pecudis illius oblatio eſſet, & ita paſſim dici ſoleat. Illud tamen non inficior, ſanguinem, ablegmina, & proſecta, quando ad aram admovebantur, nonnunquàm quidem in ſacris literis *offerri* dici. Verùm hæc oblatio, eorum, quæ aræ admovebantur, nempe ſanguinis, ablegminum, & proſectorum, non victimæ ipſius (quæ adhuc vivens offerri dicta eſt) oblatio fuit. Ac quidem ſanguis aræ aſpergi, aut affundi, ablegmina, & proſecta *adoleri* ſæpiùs multò, quàm *offerri* dicta ſunt. Quanquàm nequis fortè in re perſpicuâ cavilletur, ego facilè in ſacrificiis duplicem agnoſco oblationem, imò verò in ipſis ſacris literis duplicem paſſim poni video; alteram victimæ adhuc viventis, alteram ſanguinis & ablegminum; ſeu mavis, alteram mox mactandæ, alteram jam mactatæ victimæ. Illa ad victimarum Dominos, hæc ad Sacerdotes pertinuit. Quæ qui tenuerit, huic de victimæ oblatione nullus errandi locus erit.

V. Cæterùm hoſtiæ oblationem in ſacris ſalutaribus totius cœtûs (*z*), & piaculari leproſi agno (*a*) mox ſequebatur agitatio omnes mundi plagas verſûs facta (*b*); quæ תרומה, & תנופה dici ſolet. Erat enim תרומה *agitatio ſurſum*, תנופה *prorſum*, & *retrorſùm*, *dextrorſùm*, & *ſiniſtrorſum* facta, quibus ritibus Deo omnia implenti, omnia tuenti, ac poſſidenti victima ritè porrecta fuit. Ita ſcilicet hâc de re *Abrabenel* (*c*), והתנופה היתה מעלה ומוריד מוליך ומביא לששת צדדי העולם להראות כי ליי׳ הארץ ומלואה *Agitatio ſic peracta eſt à Sacerdote. Surſùm, ac deorſùm, huc, & illuc, ſex mundi plagas verſùs porrigit, ut indicet Domini eſſe terram, & plenitudinem ejus.* Et R. *Bechai* (*d*), מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו *Prorſùm ac retrorſùm illi admovet, cujus ſunt quatuor mundi plagæ. Surſùm ac deorſùm illi porrigit, qui cæli ac terræ dominus eſt.* Neque aliò ſpectat quod ſtatuit R. *Levi Ben Gerſhom* (*e*), qui ſacra ideò agitata judicat, להורות על השם יתעלה משגיח בעליונים בתחתונים בכל פנות שהם בו *Ut intelligamus Dei providentiam ſupremis, ac infimis, ubicunque exiſtant, intereſſe.*

(z) Lev. 23.20.
(a) Num. 14.12, 24.
(b) Maimon. in Mechuſſere chippurim, c. 4.
(c) ad Lev. 23.
(d) ad Lev. 8.
(e) Ibid.

VI. Jam verò in aliis quibuſdam victimis, prætermiſſâ pecudis agitatione, oblationem excepit manuum impoſitio. Quippe ita ſacrâ lege ſancitum, ut pecudis ad oſtium Tentorii ſacri ſtatæ capiti offerentis manus imponeretur, ac quidem, ſi *Maimonidi* credas, manus utraque ac totis cujuſque viribus (*f*). Hic utique ritus, ut ſacræ literæ explicatè docent, talibus omnibus adhibendus erat ſingulorum hominum holocauſtis (*g*), itémque ſacris ſalutaribus (*h*), ſacríſque pro peccato factis (*i*), qualia

(f) In Maaſe Korban. cap. 3.
(g) Lev. 1, 4.
(h) Lev. 3. 2, 8, 13.
(i) Lev. 4. 4, 24, 29.

qualia erant ex quadrupedibus lecta. Quinetiam de ſacris pro noxâ factis, (quorum quæ ſacrorum pro peccato eadem erat vis, ac ratio) idem Judæis eſt judicium. Qui tamen de ſacris volatilibus, ſacróque Paſchali, ac primogenito, eoque, quod decimando obvenit, aliter omnes judicare ſolent. כל קרבנות בהמה (inquit *Maimonides*) שיקריב היחיד בין חובה בין נדבה סומך עליהן כשהן חיין חוץ מן הבכור והמעשר ופסח *Omnibus ſingulorum hominum hoſtiis ex genere bovillo, ovillo, aut caprino lectis, ſive illæ lege imperatæ fuerint, ſive voluntariò nuncupatæ, præter ſacrum Paſchale, ac primogenitum, & quod decimando ſacratum erat, offerentis manus imponendæ erant* (*k*). Quibus mox adjicit, והעוף אינו טעונה סמיכה *Volucribus autem manus imponere non neceſſe eſt.* Neque aliter aliis Judæis viſum. Atque hæc ut vera eſſe poſſunt (neque enim ſacris literis repugnant) ita illud explicatè præceptum, ut ſuæ ipſius victimæ capiti ſuæ cujuſque manus propriæ, non vicariæ imponerentur (*l*). Quâ de re eſt in libro *Siphra* (*m*), וסמך ידו לא יד עבדו ולא יד שלוחו ידו ולא יד אשתו *Et imponet quiſque manum ſuam, non manum ſervi ſui, manum ſuam, non manum vicarii ſui, manum ſuam, non manum uxoris ſuæ.* Quod tamen *Maimonides* ſic intelligit (*n*), ut mortui cujuſque holocauſtis, & victimis etiam ſalutaribus ante mortem ejus nuncupatis (quæ, quia jam nuncupatæ erant, immolari debere cenſebantur), hæredis manus imponi oportuiſſe judicet. מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים היורשו ומביאו וסומך עליו ומביא נסכים *Siquis fortè vitâ functus ſacrificium ſuum poſt ſe reliquerit, holocauſtum utique, aut ſalutare,* *id*

(*k*) *Maimon. in Maaſe Korban. cap.3.*

(*l*) Lev. 1.4. & 3.2,13. & 4.4, 24, 29.

(*m*) v. *Korban. Aaron. cap.*17.

(*n*) *In Maaſe Korban. cap.*3.

id hæres ejus ad aram ducit, eique manus ſuas imponit, & libamenta quoque præſtat, nempe tantum vini, olei, ſimilæque addit, quantum victimæ nuncupatæ convenit. Huc addit etiam (*o*) holocauſtis & victimis piacularibus ad boreale aræ latus (quippe quo in loco (*p*) ejuſmodi victimæ mactandæ erant) manus imponi debuiſſe; ſalutaribus ubivis in Sanctuario. Ita tamen ut cuique manus ſuas pecudis immolandæ capiti quovis in loco imponenti Occidentem, ſive Templum verſùs facies, oculíque dirigendi eſſent. Quod eò magis decere viſum eſt, quòd quiſque victimæ manus imponens ſolennes quaſdam preces ederet, quæ niſi facie ad Templum verſâ perperàm editæ cenſebantur. Atque hinc ejuſdem *Maimonidis* illud (*q*), היה עומד בחוצה לארץ מחזיר פניו נכח ארץ ישראל ומתפלל היה עומד בארץ מכוין פניו כנגד ירושלם היה עומד בירושלם מכוין פניו כנגד ביה קדש היה עומד במקדש מכוין פניו כנגד ביה קדש הקדשים *Stans quiſque extra Terram* Iſraeliticam *preces ſuas edet facie ad Terram Iſraelis verſâ. Stans intra Terram* Iſraeliticam *Jeroſolymam verſus faciem convertet. Stans in Jeroſolyma faciem ſuam diriget Sanctuarium verſus. Stans in Sanctuario adytum intimum verſus faciem vertet.* Sed & illud etiam Judæis viſum, legem de manuum impoſitione victimarum capitibus adhibendâ nullos, niſi adultos mares Iſraelis ſatu oriundos, eóſque ſenſibus, & intellectu ſatìs valentes obligaſſe. Eóque fit, ut hunc ritum ad mulieres, pueros, extraneos, ſervos, ſurdos, cœcos, aut fatuos minimè pertinuiſſe judicent (*r*), quâ de re diſputare nihil attinet.

(*o*) *Ibid.*

(*p*) *Lev.* 1. 11. & 6. 25. & 7. 2.

(*q*) *In Tephilla abir'ath cohanim. cap.* 5.

(*r*) *Maimon. in Maaſe Korban. cap.* 3.

VII. Jam

VII. Jam verò quod ad victimas attinet pro toto cœtu immolatas, illud inter Judæos convenit, nullis omninò totius cœtûs niſi tantùm victimis piacularibus manus imponi debuiſſe. Quod quidem ut contra nullam legem, ita veteri ac recepto mori ſatis convenienter ſtatuunt. Enimverò quando *Hezekiæ* juſſu holocauſta, ac victimæ piaculares pro toto cœtu immolabantur, victimis quidem piacularibus, minimè verò holocauſtis, Senatorum manus impoſitas legimus (*s*). Verùm etſi nullis totius cœtûs niſi tantùm victimis piacularibus manus imponere moris fuit, hoc tamen obiri debuiſſe in omnibus ejuſdem generis victimis Judæi omnes non conſentiunt. Quidam enim (*t*) ſacro nulli, quod ad totum cœtum pertinebat, ritum hunc adhiberi ſolitum judicant, niſi hirco in deſerta ducto (*u*), juvencíſque de re ignoratâ cæſis (*x*). Quam qui ſententiam amplectuntur, ex eo facilè redarguuntur, quòd hircis iis piacularibus, quibus *Hezekias*, ut modò dixi, totum luſtrari cœtum juſſit, Senatorum manus imponerentur. Ita fit, ut alii (*y*) eis omnibus hoſtiis piacularibus pro toto cœtu immolatis, quarum ſanguis in Templum inferendus erat, manus imponi ſolitas putent. Senatores autem alii tres (*z*), alii quinque (*a*), alii duodecim (*b*) totidem, ſcilicet Tribuum principes, hunc ad ritum obeundum adhiberi oportuiſſe ſtatuunt. Quâ de re contendere eâ de cauſâ parùm refert, quia vel plures, vel pauciores totius populi perſonam ſumere, ejúſque adeò loco, ac nomine ejuſmodi ritus obire poterant.

(*s*) 2 *Par.* 29. 23 23, 24.

(*t*) Maimon. *in Maaſe Korban. cap.* 3.

(*u*) *v. Lev.* 16.

(*x*) *Lev.* 4. 15.

(*y*) *R. Simeon ut docet Autor libra Siphra, cap.* 6.

(*z*) Maimon. *in Maaſe Korban. c.* 3. *& Sectatores R. Simeonis in Siphra, c.* 6.

(*a*) *R. Juda in Siphra, c.* 6.

(*b*) *Jonathan Targumiſtes ad Lev.* 4. 15.

VIII. Jam

VIII. Jam manuum impoſitio ritus erat ea notandi, ac deſignandi, quæ vel morti devota erant, vel Dei gratiæ commendata, vel denique gravi alicui muneri, uſuíve ſacro deſtinata. Eíque ritui ſemper adhiberi ſolebant verba aliqua explicata, quæ rei ſuſceptæ rationi maximè congruere viderentur. Ita qui Deo maledixerat, teſtium manibus capiti ſuo jam admotis (*c*), his verbis, utì docet *Maimonides*, ad necem deſignari ſolebat (*d*). דמך בראשך שאתה גרמת לך *Sanguis tuus in caput tuum recidat, tuo enim merito periiſti.* Contra autem *Jacobus* Patriarcha Ephraimo & Manaſſi manus admovens utrumque Deo precibus ſuis eodem tempore commendabat (*e*). Atque etiam *Moſes* eodem ritu *Joſuæ* Magiſtratum mandans ſine dubio eidem precabatur afflatûs divini incrementa, quibus tanto muneri par evaderet (*f*). Ac quidem Pontifex (quod hâc in cauſâ valdè refert) vel pecudi rationis experti, nempe hirco in deſerta ducendo, ritu ſacro manus admovens unà quoque ejuſdem capiti peccata populi imprecabatur (*g*). Ita ut manuum impoſitio nunquam non vel precandi, vel imprecandi, vel utriuſque ritus eſſet. Atque ita fit, ut uno χειροθεσίας nomine preces ſacræ paſſim deſignentur, ubi tamen nulla diſertis verbis precum ullarum mentio fiat (*h*). Ita ut eadem illa lex, quæ victimæ mox mactandæ capiti offerentis manus imponi juſſit, hoc ipſo quoque preces aliquas, quibus victima illa ſacranda eſſet, tacitè juſſiſſe cenſeatur. Hinc illud *Aaronis Ben Chajim* (*i*), במקום שאין ודוי אין סמיכה שהסמיכה היא להתוודות *Ubi non eſt* peccatorum *confeſſio, ibi non eſt impoſitio manuum, quia manuum impoſitio ad confeſſionem pertinet.* Adde etiam

(*c*) *Lev.* 24.14.
(*d*) *In Aboda Zara, cap.* 2.
(*e*) *Gen.*48.14, 16,20.
(*f*) *Num.* 27. 18,23. *Deut.*34.9.
(*g*) *Lev.*16.21.
(*h*) *Deut.* 34.9. 1 *Tim.* 5.22. *Hebr.*6.2. *Mat.* 19.15. *Marc.* 5.23.& 6.5.& 16.18. *Luc.*4.40.& 13.13. *Act.*8.18,19.& 19.6.
(*i*) *Ad Siphra in dibarath, bachataoth.fol.*95. *Edit. Venet.*

&

& *Maimonidis* illud (*k*), מניח סתי ידיו בין שני קרניו ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה מתודה עון עשה ועון לא תעשה שניתק לעשה *Ambas quiſque manus ſuas inter bina* victimæ *cornua ponit*, & *peccatum confitetur juxta victimam pro peccato, noxámque juxta victimam pro noxa cæſam; ac juxta holocauſtum confitetur ea, quæ contra leges jubentes facta ſunt, vel quidem contra leges vetantes, quibus jubentes implicantur.* Ac victimæ cujuſque ſalutaris dominum nullas hujuſmodi confeſſiones, ſed laudes Dei juxta victimam ſuam edidiſſe judicat (*l*), ויראה לי שאינו מתודה על השלמים אבל אומר דברי ובח *Juxta victimas ſalutares, ut mihi videtur, non confitetur peccata ſua, ſed Dei laudes commemorat.*

(k) *In Maaſe Korban. cap.* 3.

(l) *Ibid.*

IX. Atque illud ſanè veriſimile eſt, eodem pertinuiſſe preces juxta victimam quamque edi ſolitas, quò victimæ ipſæ pertinebant. Ita ut ſacris piacularibus culparum potiſſimùm confeſſiones cum pœnæ deprecatione junctas, voluntariis bonorum precationes, Euchariſticis autem, & votivis poſt res proſperas impetratas, periculáve depulſa factis laudes, & gratiarum actiones, omníque denique victimarum generi ejuſmodi preces adjunctas putem, quæ cuique maximè conveniebant. Quod tamen nihil impediebat, quò minùs omni ſacrificio (cujuſcunque tandem generis eſſet) rite, aptéque addi poſſet peccatorum aliqua deprecatio. Ut quæ vel optimum quemque deceret, quâcunque de cauſâ immolaret. Sanè Gentes aliæ ſacrificiis ſuis pro variâ eorum ratione preces varias adjungebant. *Quippe victimas cædi, ſine precatione non videtur re-*

(m) *Hiſt. Nat. lib.* 28. *cap.* 2.

referre, nec Deos rite conſuli, inquit *Plinius* (m). *Prætereà alia ſunt verba impetrantis, alia depulſoris, alia commentationis* (n). Nec dubium arbitror, quin idem Hebræis mos eſſet. Illud Judæi omnes ſtatuunt, nemini ad culpæ ſuæ veniam ſacrificium ullum valuiſſe, niſi qui culpam expiandam prece ſupplici confiteretur. Ita *Abrabenel* (o) ex Talmudiſtis, ביארו חול במסכת זבחים שבכל חטאת היה וידוי בהכרכם *Docuerunt laudatæ memoriæ Sapientes in codice Zebachim, omni ſacrificio pro peccato culpæ admiſſæ confeſſionem neceſſariò addi debuiſſe.* Et R. *Abuavus* iſta de confeſſione loquens, cujus meminit *Moſes*, *Lev.* 5. 5. וזה וידוי כולל לכל חטאות *Hæc confeſſio ad omnia ſacrificia pro peccato pertinet.* Sed & idem ſtatuit *Abenezra* (p), idem R. *Moſes Ben Nachman* (q), idem quoque docet *Maimonides*, ac quidem tam de victimis pro noxâ, quàm pro peccato quovis cæſis (r), בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זרונן אין מתכפר להן בקרבנן עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים שנאמר ויתודה אשר חטא עליה *Victimarum pro peccato, noxáve Domini, quo tempore de culpis incogitatò aut cogitatò factis ſacrificant, niſi pœnitentiam agant, & peccatorum confeſſionem diſertis verbis conceptam edant, ſacrificiis ſuis non purgantur, dictum enim eſt* (s), *& confitebitur in quo peccavit.*

(n) *Alii legunt commendationis*

(o) *ad Lev.* 16.

(p) *ad Lev.* 5.

(q) *Ibid.*

(r) *in Teſhuba, cap.* 1.

(s) *Lev.* 5. 5.

X. Cæterùm in ſcriptis Judæorum tres extant ſupplicandi formulæ juxta victimas mactandas edi ſolitæ. Earum una â Pontifice edi ſolebat juxta juvencum piacularem die expiationis cædendum (t), & ſua, & familiæ ſuæ peccata quotannis confitente (u), אנה השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי אנה השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי

(t) *v. Miſnam in joma. & Siphrain Acharemoth, & Maim. in jom hakippurim, cap.* 4.

(u) *Lev.* 16.

ושעויתי ושפשעתי אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו *Obſecrò Domine, peccavimus, deliquimus, rebellavimus in conſpectu tuo ego, & familia mea. Obſecrò Domine, remitte nunc peccata, delicta, & rebelliones, quibus peccavimus, deliquimus, & rebellavimus ego, & familia mea. Sicut ſcriptum eſt in lege* Moſis *ſervi tui, ubi dictum eſt, in hâc die expiatio erit veſtri, atque mundatio ab omnibus peccatis veſtris, coram Domino mundabimini (x).* Cui formulæ & altera ſimilis erat juxta victimam eandem edi ſolita, quâ idem Pontifex peccata ſua, ſuorúmque, totiúſq; familiæ *Aaronicæ* eodem die confitebatur (y). אנה השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדשך אנה השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדשך ככתוב בתורת משה עבדך לאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו *Obſecrò Domine, peccavimus, deliquimus, rebellavimus in conſpectu tuo ego, & familia mea, & filii* Aaronis *populus ſanctus tuus. Obſecrò Domine, remitte nunc peccata, delicta, & rebelliones, quibus peccavimus, deliquimus, & rebellavimus in conſpectu tuo ego, & familia mea, & filii* Aaronis *populus ſanctus tuus. Sicut ſcriptum eſt in lege* Moſis *ſervi tui, ubi dictum eſt, in hac die expiatio erit veſtri, atque mundatio ab omnibus peccatis veſtris: coram Domino mundabimini.* Cui Pontificis orationi Sacerdotes ita reſpondebant, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד *laudetur nomen venerabile regni ejus in ſecula ſeculorum.*

(x) *Lev.* 16.30

(y) *Miſn. & Siphr. & Maim. in locis paulò antè indicatis.*

His adde tertiam deprecandi formulam, quam manibus victimæ capiti impoſitis reus ipſe ſuo ore edidit (*z*), אנה השם חטאתי עויתי פשעתי עשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה וזו כפרתי *Obſecrò Domine, peccavi, deliqui, rebellavi, hoc, & illud feci, nunc autem pœnitentiam ago, ſitque* hoſtia *hæc expiatio mea.* Ea autem verba, *hoc & illud feci*, quæ mediæ formulæ inſeruntur, nulla illius pars erant, ſed tantùm locum illum indicant, quo quiſque culpam nominabat victima ſua expiandam. Quæ verò verba formulam claudunt, *ſitque hæc expiatio mea*, hoſtiam ipſam deſignabant offerentis manibus jam ſubjectam; ac quidem, ut Judæi docent (*a*), hujuſmodi ſignificationem habent, ſit hoſtia hæc meum in locum ſubſtituta, ut quod ipſe malum merui, id in hoſtiæ meæ caput recidat.

(*z*) Maimon. in *Maaſe Korban. cap.* 3.

(*a*) *vid. quæ dicta ſunt cap.*

XI. Sed & peccata confitendi duæ etiam aliæ extant formulæ, quarum altera à Sacerdote maximo juxta hircum in deſerta abducendum die expiationis edi ſolebat totius populi Iſraelitici nomine, altera à pœnitente quovis ſine victima culpam confitente. Prior illa ſic concepta fuit (*b*), אנה השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנה השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך לאמור ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תִטהרו *Obſecrò Domine, peccavit, deliquit, rebellavit in conſpectu tuo populus tuus, Gens Iſraelitica. Obſecrò Domine, remitte nunc peccata, delicta, & rebelliones, quibus peccavit, deliquit, & rebellavit in conſpectu tuo populus tuus, Gens Iſraelitica. Sicut ſcriptum eſt in lege* Moſis *ſervi tui, ubi dictum eſt. In*

(*b*) *v. Miſn. in joma, c.* 6. & *Siphra in acbare moth.* & Maimon. *in jom. hakippurim cap.* 3.

In hâc die expiatio erit veſtri, *atque mundatio ab omnibus peccatis veſtris: coram Domino mundabimini.* Quibus precibus ita reſpondebant populus juxta ac Sacerdotes; ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד *laudetur nomen venerabile regni ejus in ſæcula ſæculorum.* Formula autem altera ſic ſe habet (*c*), אנה השם חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך והרי נחמתו כבושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה *Obſecrò Domine*, *peccavi*, *deliqui*, *rebellavi*, *hoc*, *&* *illud feci. Nunc mei me facti pœnitet*, *pudétque*; *neque unquam iterùm ad id revertar.* Quam precem qui cum tertiâ illâ paulò ante poſitâ confundunt, & juxta victimas piaculares edi ſolitam arbitrantur (quod *Grotium* (*d*) judicâſſe video) nullo modo audiendi ſunt. Enimverò, alia ut prætercam, huic formulæ deſunt vêrba illa, וזה כפרתי *ſitque hæc expiatio mea.* Quæ verba tertiam illam finiunt; id quod eò magìs refert, quia quæ de victimis piacularibus, earúmque vi, ac ratione Judæorum communis ſit ſententia, (ut ſuo loco apparebit) iſta præcipuè verba docent. Jam verò alia illa verba, עשיתי כך וכך *hoc & iſtud feci*, perinde in hâc, atque alterâ illâ antê poſitâ, locum indicant, quo quiſque culpam in ſe admiſſam diſertis verbis confitebatur. Quod quò prolixiùs, eò meliùs factum cenſebatur. Quippe quâ de re ſic *Maimonides* (*e*), כל המרבה להתודות ומאריך בעניין זה הרי זה משובח *Qui frequens eſt in confeſſione*, *atque etiam eâdem in re prolixus*, *hic laude dignus.*

(*c*) v. Maimon. *in Teſchuba*, c. 1.

(*d*) ad *Lev.* 5.

(*e*) *In Teſchuba*, cap. 1.

XII. Cæterùm (ut ad preces redeam juxta victimas mox cædendas habitas) idem quoque profanis Gentibus victimas ſuas nondùm cæſas prece ſacrandi mos fuit, ſed ſine manuum impoſitione Judæis imperatâ adhibitus. Atque huc pertinent, quæ *Herodotus* de victimis Ægyptiorum prodidit (*f*). Θυσίη δέ σφι ἥδε κατέστηκε. ἀγαγόντες τὸ σεσημασμένον κτῆνος πρὸς τὸν βωμὸν, ὅκου ἂν θύωσι, πυρὴν καίουσι. ἔπειτα δὲ ἐπ' αὐτοῦ οἶνον κατὰ τοῦ ἱρηίου ἐπισπείσαντες καὶ ἐπικαλέσαντες τὸν Θεὸν, σφάζουσι. *Sacrificandi autem is eis eſt ritus, pecude, quæ obſignata eſt, ad aram adductâ, pyram accendunt. deinde vino pecudi, è regione Templi, affuſo, Deóque invocato, eam mactant.* Eodem valet, quod docet *Plinius* (*g*), *Victimas cædi ſine precatione non videtur referre.* Et mox, *Vidimus certis precationibus obſecrâſſe ſummos Magiſtratus. Et nequid verborum prætereatur, aut præpoſterum dicatur, de ſcripto præire aliquem, rurſúſque alium cuſtodem dari, qui attendat, alium verò præponi, qui faveri linguis jubeat.* Idem ex Poetis obſervavit *Voſſius* (*h*), *Primum*, inquit, *Sacerdos adducebat victimam ad aram, quam manu tenebat. Inde conceptis verbis hoſtiam ſacrabat Numini.*

(*f*) In Euterpe.

(*g*) Hiſt. Natur. lib. 28. cap. 2.

(*h*) De Theolog. Gentil. l. 9. c. 8.

Seneca in *Thyeſte*;

Ipſe eſt Sacerdos, ipſe funeſtâ prece
Letale carmen ore violento canit.
Stat ipſe ad aras, ipſe devotos neci
Contrectat, & componit, & ferro admovet.

Ju-

Juvenalis Satyr. 6.

——dictatáque verba
Protulit, ut mos eſt, & apertâ palluit agnâ.

Verba ait dictata, quia ſemper erat, qui præiret, nequid vel omitteretur, vel præpoſterè diceretur. Imò & alter addebatur, qui ſedulò attenderet, alius item, qui favere linguis juberet. Sed & aliæ etiam poſt cædem victimæ à Judæis æquè, ac aliis Gentibus preces adhiberi ſolitæ erant. Verùm hæ non ſunt hujus loci; quippe nunc de eis tantùm agimus, quibus victima ante aram ſtata ſacranda, ac devovenda fuit.

DE

DE

Mactatione Victimarum.

CAP. XVI.

De mactatione victimarum. De aſperſione ſanguinis. De pellium detractione, ritúque, quo victimæ proſecandæ erant.

I. Quamprimùm pecudis immolandæ capiti manus quiſque impoſuerat, preceſque etiam ritè peregerat cerimoniæ iſti adjungendas, victima continuò cædenda fuit; cædéſque ita conficienda, ut in vas pecudis jugulo ſubjectum totus ſanguis emanaret. Id quod fore cenſebatur, ſi uno, duplicíve ſaltem ictu (nempe cultro prorſùm ac retrò acto) & gulæ, & arteriæ aſperæ, ac denique venarum jugularium pars ſaltem maxima perſecaretur (*i*). Atqui in hoſtiis lentiùs cæſis metus intrò ſanguinem revocare, ibíque ſiſtere cenſebatur (*k*). Quod ne fieret, cavendum erat; ne quibus caro comedenda fuit, ſanguinis eſu polluerentur. Ex quo illud *Moſis Maimonidis* de cæde victimarum diſſerentis (*l*), כיצד הוא עושה אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הורידין לתוך המזרק ושוחט שנים או רוב שנים כדי שיתקבל הדם כולו בכלי *Cultrarius quomodò agit? gulam, aſperam arteriam, venáſque juguli manu prehenſas mediæ pateræ admovet. Eáſque, earúmve*

(*i*) *Maimon. in Schechita, c.* 2.

(*k*) *Ibid. c.* 3.

(*l*) *In Maaſe Korban. c.* 4.

earúmve partem ſaltem maximam perſecat, ut omnis in vas ſanguis effluat. Quare quò faciliùs patrari poſſet hoſtiarum cædes, propter boreale aræ latus in atrii pavimento fixi erant annuli quidam (*m*), quibus injici pecudum mactandarum colla (*n*), vel ut aliis (*o*) placet, pedes alligari ſolebant. Quod quidem apud profanas gentes grave piaculum putabatur. Jam ad boreale aræ latus cædendæ erant tales hoſtiæ ex bubus, ovibus, capríſve lectæ, quales ſacris ſacerrimis accenſebantur; nempe quæ vel pro holocauſtis (*p*), vel de peccato (*q*), noxáve quâlibet (*r*) mactabantur. Atque hæc quidem ſacræ literæ explicatè docent. Ac quoniam (quod jam ante diximus) ſalutares totius cœtûs hoſtiæ ad ſacra ſacerrima pertinebant, hæ quoque ad idem aræ latus ritè cædendæ cenſebantur. Jam verò ejuſmodi omnes hoſtiæ, quæ Sacra Levia vocari ſolent, (quales fuere ſingulorum hominum victimæ omnes ſalutares, item ſacrum Paſchale, & primogenitum, & quod decimando obveniebat) ubivis in atrio Sacerdotum mactari ritè potuerunt (*s*). Neque enim hujuſmodi hoſtiis cædendis certus ullus eſt in ſacris literis atrii illius locus ſtatutus. Verùm hæc omnia de victimis ex quadrupedibus lectis, non de avibus intelligenda. Aves enim ad aræ majoris cornua Sacerdotis ungue cædendæ erant. Nempe quæ holocauſtis deſtinatæ erant (ita enim Judæis placet) ad cornu ejus euroauſtrale, piaculares ad notozephyrinum. Illæ ſic cædendæ erant, ut capita à corporibus dividerentur (*t*), quod in his neutiquàm faciendum erat (*u*).

(*m*) *Miſna in middoth, cap.3.*
(*n*) *Obadias de Bartenora ad Middoth, c.3.*
(*o*) *Maimon. ib.*
(*p*) *Lev. 1.11.*
(*q*) *Lev.6.25.*
(*r*) *Lev.7.2.*
(*s*) *Maimon. in Maaſe Korban. c.5.*
(*t*) *Idem eodem tractatu, c.5.*
(*u*) *Lev.5.8.*

De

De aſperſione Sanguinis.

II. Mactatâ victimâ, ſanguis continuò ſpargendus erat; verùm alio fere ritu, ac loco, aliis atque aliis in ſacrificiis. Enimverò quædam erant victimæ, quarum ſanguis in Tentorium ſacrum, Templúmve inferendus erat. Quales fuere totius cœtûs hoſtiæ omnes piaculares pro re natâ immolatæ (*x*). Item hircus pro eodem cœtu, juvencúſque pro familiâ *Aaronicâ*, uterque die expiationis cæſus (*y*). Ac denique juvencus piacularis Sacerdoti maximo imperatus (*z*). De reliquis ita ſtatutum erat, ut ſanguis aliarum cornibus aræ exterioris, aliarum autem lateribus ejus aſpergeretur. Nam quoties victimæ pro peccato ex bubus, ovibus, capríſve lectæ mactabantur; aliquantum ſanguinis ſingulis aræ majoris cornibus Sacerdotis digito (*a*) illinendum erat (*b*), reliquúmque aræ ejuſdem radicibus (*c*), (ac quidem ut Judæis (*d*) placet, notozephyrinis) affundendum; quippe quo in loco duo foramina patuerunt, per quæ in ductum ſubterraneum, inde in fluvium Cidronem fluxit (*e*). Jam verò ſanguis victimarum aræ lateribus affundendus aliàs ſupra mediam aram, aliàs infra, ut Judæis viſum, aſpergi debuit. Quo factum erat, ut mediæ aræ (nequis errori locus eſſet) filum coccineum accingeretur (*f*). Supra mediam aram aſpergendus erat earum omnium avium ſanguis, quæ pro holocauſtis cædebantur, infra autem ſanguis avium piacularium (*g*). Quinetiam, ut Judæis viſum, infra mediam aram affundi debuit reliquarum omnium victimarum ſanguis,

(*x*) *Lev.* 4. 16.

(*y*) *Lev.* 16. 14, 15.

(*z*) *Lev.* 4. 5.

(*a*) *Judæi ſanguinem indice aſpergi debuiſſe docent.*

(*b*) *Lev.* 4. 25, 34.

(*c*) *Ibid.*

(*d*) *v. Miſnam in middoth, c.* 3.

(*e*) *Ibid.*

(*f*) *Ibid.*

(*g*) *Maimon. in Maaſe Korban. cap.* 6.

guis, quo aræ latera imbuenda erant, ſed alio, atque alio ritu. Nam agni Paſchalis, & fœtûs maſculi primogeniti, pecudíſque decimando lectæ ſanguis ritè aſpergi cenſebatur, ſi modò cuivis aræ angulo crepidine inſtructo affunderetur (*h*). Habuit autem crepidinem angulus quiſque præter unum angulum euroauſtralem (*i*). At quoties holocauſta ex quadrupedibus lecta (*k*), aut ſacrificia ſalutaria (*l*), aut ſacrificia pro noxâ fierent (*m*), *ſanguis aræ circumfundendus erat*, ſive, ut Judæi hoc intelligunt, ſingulis ejus lateribus aſpergendus. Quo factum, ut in his ſacrificiis, duobus angulis decuſſatim oppoſitis, nempe euroboreali, & notozephyrino, ita aſpergi ſolitus eſſet, ut duabus tantùm aſperſionibus omnia aræ latera imbuerentur. Unde dictæ ſunt aſperſiones iſtæ שתי מתנות שהן ארבעה *aſperſiones duæ, quæ ſunt inſtar quatuor* (*n*). Quia ſcilicet victimæ cæſæ ſanguine quatuor aræ latera imbuebant. Qui idem ſanguinem aræ circumfundendi mos apud alias etiam gentes valuit ita quippe factum, ut Sacerdos τὸ αἷμα τῷ βωμῷ περιχέων à *Luciano* inducatur (*o*).

III. Hactenùs de ſanguine victimarum extra ædem ſacram aſpergendo. Jam aliæ quædam, ut antè dictum, fuere victimæ, quarum ſanguis ritè illa in æde ſpargi debuit. Inter quas tamen id intereſuit, quod ſanguis aliarum non niſi in adyto exteriori, aliarum in utroque ſpargendus eſſet. Prius ad genus pertinuere juvenci illi piaculares, qui vel pro Sacerdote maximo, vel pro toto cœtu Iſraelitico è re natâ mactabantur (*p*). Quibus adde hircos piaculares, quos in שעירי *hircos de cultu extraneo* cæſos vocare ſolent (*q*). Utpote

A a qui

(*h*) *Idem in Maaſe Korban. cap. 5.*
(*i*) *Ibid.*
(*k*) *Lev. 1. 5.*
(*l*) *Lev. 3. 2, 8, 13.*
(*m*) *Lev. 7. 2.*
(*n*) v. Maimon. *in Maaſe Korban. c. 5.*
(*o*) *Lucian. de ſacrificiis.*
(*p*) *v. Lev. 4:*
(*q*) *Horum mentio fit Num. 15. 24.*

qui juvencis illis, utì *Maimonides* rectè docuit, pares, ſimiléſque eſſent victimæ; nimirùm & pro toto cœtu, & pro re natâ immolatæ. שעירי עבודה זרה והן שעירין נשרפין לא נתפרש בהן בתורה כיצד נותנין דמם ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהם חטאות הקהל דינן כדין פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל האמור בו למתן דמים שריפה ולטמא

(r) Maimon. *in Maaſe Korban.* cap. 5.

את השורף (*r*), *Lex nuſquàm docuit, quomodò, aut ubi ſanguis hircorum de cultu extraneo mactatorum (qui hircis cremandis accenſentur) ſpargendus erat. Hi verò cùm totiùs cœtûs tales eſſent victimæ piaculares, qualis erat juvencus de re ignoratâ immolatus, eandem, quam iſte, rationem habent in eis omnibus, quæ vel de ſanguinis aſperſione, vel de combuſtione, vel de comburentium pollutione dicta ſunt.* Quare quoties tales ullæ victimæ, quales jam diximus, cæſæ erant, ſanguis in adytum exterius illatus, primò ſepties intimi aulæum verſùs, poſteà ſemel ſingulis aræ auratæ cornibus Pontificis digito ſpargi debuit. Quo facto, quod ejus reliquum erat, ad aræ exterioris radices è patera mox effundendum erat (*s*).

(s) Lev. 4.

IV. Jam ſanguinem juvenci piacularis pro totâ familiâ *Aaronicâ* die expiationis cæſi, hircique iſtius celeberrimi pro univerſo populi cœtu eodem die immolati Sacerdos maximus in adytum intimum inferre juſſus eſt (*t*): ac primò quidem ſanguinem juvenci, ſanguiniſque eò illati partem propitiatorium verſùs, ut Judæis placet, ſemel ſuperiùs, inferiùs ſepties digito ſpargere; tum verò in adytum exterius regredi, intimíque adyti aulæum verſùs ſanguinis ejuſdem partem aliam eodem planè modo ſpargere, quo propitiatorium verſùs ſparſerat, nempe ſemel ſuperiùs, inferiùs ſepties; ac poſteà

(t) Lev. 16.

in

in hirci quoque ſanguine eoſdem omnes ritus repetere. His peractis, mox utriuſque victimæ ſanguinem eâdem in paterâ confundi oportuiſſe tradunt (*u*), ejúſque partem Pontificis digito ſemel ſingulis aræ auratæ cornibus, ejuſque faſtigio ſepties aſpergi debuiſſe (*x*), reliquúmque denique ad aræ majoris radices effundi. Harum autem duarum pecudum ſanguinem octies propitiatorium verſus, nempe ſemel ſuperius, inferius ſepties aſpergi rite debuiſſe *Maimonides* ex Veterum traditione (*y*), *Solomon* autem *Jarchi* ex ipſis ſacris literis colligit. Quippe hæc verba (*z*), *& aſperget digito ſuo contra faciem propitiatorii ad orientem, & coram propitiatorio aſperget ſeptem vicibus digito ſuo*; ita explicat *Solomon Jarchi* (*a*), והזה באצבעו הזאה אחת במשמע ולפני הכפרת יזה שבע פעמים הרי א׳ למעלה וז׳ למטה Et aſperget digito ſuo. *Ecce una aſperſio etiam ſenſu plano.* Et coram propitiatorio aſperget ſeptem vicibus. *Ecce ſemel ſuperiùs, inferiùs ſepties.* Quod autem iſta *Moſis verba*, על פני הכפרת (*b*) & על הכפרת (*c*) non *ſuper*, ſed *contra propitiatorium* vertam, in eo non tam meam ipſius, quàm Judæorum ſententiam ſequor; qui neutiquàm propitiatorio ipſi, ſed iſtud verſus ſanguinis guttas aſperſas judicant. Ita *Obadias de Bartenorâ* (*d*), לא על הכפרת נוגעים אלא לארץ נפלים ſanguinis guttæ *non perveniunt ad propitiatorium, ſed in terram decidunt.* Quinetiam quod de propitiatorio, idem de aulæo ſtatuunt. אינו מזה על הפרוכת אלא כנגד הפרוכת *non ſpargit ſuper aulæum, ſed coram aulæo* (*e*). Cæterùm quoties propitiatorium, toties adyti intimi aulæum verſus victimarum, de quibus nunc agimus, ſanguinem aſpergi debuiſſe aliis quibuſdam

(*u*) Id colligunt ex Lev. 16. 18.
(*x*) Lev. 16. 18, 19.
(*y*) In jom hakippurim, c. 3.
(*z*) Lev. 16. 14.
(*a*) Ad locum.
(*b*) Lev. 16. 14.
(*c*) v. 15.
(*d*) Ad Joma cap. 5.
(*e*) Gemara, ib.

ex verbis colligunt. *Et ſic faciet Tabernaculo congregationis* (*f*). Ubi *Solomon Jarchi*, כשם שהזה משניהם בפעם אחת למעלה ושבע למטה כן מזה על הפרכת משניהם אחת למעלה ושבע למטה *Sicut partem ſanguinis utriuſque victimæ ſemel ſuperiùs, inferiùs ſepties in adyto interiori ſpargit: ita ſpargit etiam aulæum verſùs ſemel ſuperiùs, inferiùs ſepties.* Cujus ſanè numeri ſeptenarii frequens erat in ritibus ſacris uſus.

(*f*) *Lev.* 16. 16.

V. Ac quidem (ut pauca hoc de inſtituto dicam) quandoquidem Deus ſex diebus rerum univerſitatem condidit, non tantùm ſeptimum, quo ceſſavit, in memoriam mundi à ſe conditi (*g*), poſteà ſacrum eſſe juſſit, ſed etiam numeri ſeptenarii frequentem admodùm in ſacris uſum. Nam, ut victimas modò dictas præteream, quarum in ſanguine aſpergendo numerus iſte juſſus erat, Septies vaccæ rufæ ſanguis ſanctuarium verſùs aſperſus erat (*h*). Septies ſanguine reſpergendum, quicquid à leprâ purgandum erat (*i*). Septies oleum aræ dedicandæ aſperſum (*k*). Septem dies ei dedicandæ (*l*), ſeptem conſecrandis Sacerdotibus (*m*), totidémque ſæpe immundis luſtrandis conſtituti (*n*); totiéſque *Naaman* ſeſe in *Jordanem* immergere juſſus (*o*). Septem dies Jericho Dei juſſu obſidenda fuit, ſeptimóque ſepties ab obſeſſoribus circumeunda, ſeptem Sacerdotibus tubas ſeptem præferentibus (*p*). Quid multa? dies quiſque ſeptimus dies Sabbatarius ſacérque fuit, ſeptimus quiſque annus Sabbatarius annus (*q*), annique denique ſepties ſeptem annum Jubilæum attulerunt (*r*). Infinitus ſim, ſi alia hujuſmodi omnia perſequar. Quare numerus ſeptenarius apud Hebræos perfectioni ſacer erat. Atque ita fit, ut quod

(*g*) *Gen.* 2. 2, 3. *Exod.* 20. 11.
(*h*) *Num.* 19. 4.
(*i*) *Lev.* 14. 7, 51.
(*k*) *Lev.* 8. 11.
(*l*) *Ex.* 29. 37.
(*m*) *Ex.* 29. 35. *Lev.* 8. 33.
(*n*) *Lev.* 14. 8. & 15. 13, 24. & *Num.* 19. 12, 19.
(*o*) 2 *Reg.* 5. 10. 14.
(*p*) *Joſh.* 6.
(*q*) *Lev.* 25. 4.
(*r*) *Lev.* 25. 8, 9, 10.

quod ſæpe factum ſit, ſepties fieri dici ſoleat (*s*).

VI. Jam, ut eò redeam, unde parumpèr digreſſus ſum, Aſperſio ſanguinis ritus omnium longè ſacerrimus erat, quippe quo vita, animáve hoſtiæ Deo reddi cenſebatur tanquam ſummo vitæ, necíſque Domino. Sicut enim in his religionibus Deo redditum putabatur, quod aris ejus impoſitum fuit: ita quidem ſanguis vehiculum vitæ animæque eſt, imò vita ipſa nonnunquàm dicitur (*t*), ut cui ſanguis, ei vita, ac anima redderetur. Hinc intelligitur, quod apud S. *Johannem* extat (*u*), *vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant.* Quas enim animas hic commemorat, illæ, ut verba ipſa docent, eorum erant, qui tanquam ſacræ quædam victimæ ſanguinem ſuum profuderunt. Eorúmque animæ ſub arâ videndæ objiciuntur, quia animæ, (ſeu ſanguis) victimarum ad aræ exterioris radices, ut antè diximus, effundi ſolebant. Qui verò aram inauratam, quæ in æde ſacrâ poſita fuit, hoc in loco indicatam putant, ex eo falſi intelliguntur, quòd victimarum nullarum ſanguis hujus aræ radicibus affunderetur. Eos id fallit, quòd viſi Apoſtolo objecti ſcenam, quæ non modò ultra ædem ſacram, ſed & ultra Sanctuarium patuit, intra ædem illam contentam judicent. Verùm hæc hactenùs, nunc ad reliqua progrediendum.

(*s*) *Pſal.* 12. 6. *Prov.* 24. 16. & 26. 25. *Iſa.* 4. 1. *Jer.* 15 9.

(*t*) *Gen.* 9. 4. *Lev.* 17. 14.

(*u*) *Apoc.* 6. 9.

De

De Pellium Detractione.

VII. Aſperſio ſanguine, quoties holocauſta ex avibus fierent, primò caput, ut Judæis placet, ſimul atque ſale reſperſum eſſet, in aram porriciendum erat; tum plumæ & ingluvies adimendæ, & in cinerarium abjiciendæ (*x*). Mox alæ aliquantum divellendæ, ſed non à corpore dividendæ (*y*); ac denique corpus ſale inſperſum in aræ focum porriciendum (*z*). Quod ſecùs comparatum fuit in avibus omnibus piacularibus, utpote quarum, præter ſanguinem, nihil ad aram pertinebat; prout *Maimonides* (*a*) rectè docuit de ave piaculari diſſerens,
אין למזבח בה אלא דמה והשאר נאכל לזכרי כהונה
Nihil ex eâ niſi ſanguis ejus aræ cedit. Reliquo veſcuntur Sacerdotes, & Sacerdotum filii. Ita factum erat, (ne ita unquam immolaretur, ut nihil dapis aræ cederet) ut nulla avis piacularis ſine holocauſto unquàm fieret (*b*).

(*x*) *Lev.* 1. 16.
(*y*) *v.* 17.
(*z*) *v. Maimon. in Maaſe Korbanoth, c.* 5.
(*a*) *Ibid.*
(*b*) *v. Lev.* 5. 7. & 12. 6, 8. & 14. 22. & 15. 15, 30. & *Num.* 6. 11.

Jam victimis ex quadrupedibus delectis, poſt ſanguinem ita, ut antè dictum eſt, aſperſum, pelles mox detrahendæ erant. Quod quo faciliùs fieri poſſet, ad boreale aræ latus octo poſitæ erant columnæ lapideæ, iiſque tranſtra interjecta in quibus ſingulis tres uncorum ferreorum verſus fixi erant (*c*), ut victimæ maximæ de uncis ſupremis, minores de mediis, minimæque denique de infimis ſuſpenſæ pellibus commodè exui poſſent (*d*). Quoties autem plures fortè victimæ, quam quas reciperent unci illi, immolarentur, (quod die Paſchali fieri ſolitum) tum quidem moris fuiſſe perhibent (*e*), ut baculis quibuſdam, qui inter hominum duorum humeros tranſverſi erant,

(*c*) *Miſna in middoth, c.* 3.
(*d*) *Obadias de Bartenora. ibid.*
(*e*) *Miſna in Peſachin, c.* 5.

erant, ſuſpenderentur Paſchales agni, itáque ſuſpenſi degluberentur. Quanquam quidem R. *Eliezer* hos, qui agnos deglubebant, cùm Paſcha in diem Sabbati incideret, brachiis ſuis, ut baculis, uſos judicet (*f*), ne baculis iſtis ſuſtinendis Sabbati otium violarent. Verùm hoc *Sapientes* nihil movet; ut quibus illud ratum ſit, אין שבות במקדש *nullum eſſe in ſanctuario Sabbati otium* (*g*). Quale etiam eſt & Chriſti illud (*h*), τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσι. *Sabbatis in Sanctuario Sacerdotes Sabbatum profanant, & tamen inſontes ſunt.*

(*f*) *Ibid.*

(*g*) *v. Obadiam de Bartenora, & Maimon. ib.*

(*h*) *Matth.* 12. 5.

De ritu quo victimæ proſecandæ erant.

VIII. Detractâ pelle, vel quidem dum ea detrahebatur, victima proſecanda fuit. Quod licet aliter fere fieret aliis, atque aliis in ſacrificiis; omni tamen victimarum ex quadrupedibus lectarum generi execanda erant ablegmina iſta, quæ à Judæis אימורים dicta ſunt. Ablegmina autem אימורים dicta, alia in ovibus, alia in bubus capríſque erant. Id quod *Maimonides* (*i*) ex ſacris literis (*k*) rectè docuit. אלו הן האימורים של שור או של
עז החלב אשר על הקרב ובכללו חלב שעל גבי
הקיבה ושתי כליות בחלב שעליהן עם החלב אשר
על הכסלים ויותרת הכבד ונוטל מן הכבד מעט עם
היותרת ואם היה קרבן ממין הכבשים מוסיף על
אלו האליה תמימה עם החוליות מן השדרה
עד מקום הכליות שנאמר לעומת העצה יסירנה
Hæc ſunt in bubus, capríſque ablegmina; adeps, quæ operit inteſtina, quâ comprehenditur adeps ventriculi; ambo renes, eorúmque adeps, cum adipe

(*i*) *In Maaſe Korbanoth, c.* 5.

(*k*) *Levit.* 3.

dipe ilibus adhærente. Item reticulum jecoris, quocum aufert is, qui victimam proſecat, *jecoris particulam. Sin fortè quicquam ex genere ovillo immoletur, his* ablegminibus *caudam integram addit, una cum articulis uſque ad renum regionem pertinentibus. Dictum enim eſt, contra Spinam*
(l) *Lev.* 3.9. *dorſi auferet eam* (*l*). Caudæ ſcilicet ovium a-
(m) *Hiſt. Nat. l.* 8. *c.* 48. pud *Syros*, uti refert *Plinius* (*m*), admodùm grandes eſſe ſolent, ſebóque quodam onerari; quo factum arbitror, ut ablegminibus adderentur in arâ ritè adolendis. Ac quidem ut hæc, quæ jam diximus, omni ſemper victimarum ex quadrupedibus lectarum generi ablegmina execanda erant, ita quidem victimis piacularibus ex eodem animantium genere datis, ac ſalutaribus totius cœtus nihil aliud, niſi hæc ablegmina, execari detrahíve juſſum. Neque aliter de fœtu primogenito, pecudéque decimando ſacrata, agnóque Paſchali ſtatutum erat. Quippe quarum omnium victimarum vel offerentibus, vel Sacerdotibus integra corpora ceſſiſſe conſtat; ut nihil eſſet, quare ea rite proſecarentur.

IX. Jam verò ſingulorum hominum victimis omnibus ſalutaribus armus dexter unà cum pectuſculo, arieti Naziræi etiam armus alter execandus erat. Quippe hæc primò cum ablegminibus ritu ſa-
(n) *Lev.* 7.30. cro agitanda erant (*n*); deinde ab eis auferenda,
Num. 6. 19, 20. & Sacerdotibus in victum danda (*o*). Quæ au-
(o) *Ibid.* tem ſacra ſingulorum hominum iſtoc ritu agitata erant, ea in offerentium manus à Sacerdote tradita erant, deinde manibus Sacerdotis manibus of-
(p) *Num.* 6.19, 20. *confer Lev.* 7.30. *cum Exod.* 29.24. ferentium ſuppoſitis Deo quaquaverſum porrecta. (*p*) *Sacerdos, inquit Moſes Ægyptius*, כיצד הוא מניף *quomodo agitat?* מוליך ומביא מעלה ומוריד ואם הירה

היה קרבן תודה לוקח מן הלחם הבא עמה אחד מי׳
ומניחו עם החזה ושוק והאימורים ומניף הכל על ידי
הבעלים כמו שביארנו וכיצד מניחין על ידי הבעלים
נ ותן את החלבים על ידי הבעלים וחזה ושוק למעלה
ושתי הכליות ויותרת הכבד למעלה מהם ואם יש
שם לחם מניחו למעלה ומניף הכל ואם היה קרבן איל
נזיר מוציא האימורין ומפריש חזה ושוק ומבשל שאר
האיל בעזרת הנשים ולקח הכהן הזרוע בשלה מן האיל
עם אחד מעשרה מן הלחם הבא עמו עם החזה
והשוק והאימורין ומניף הכל על ידי הנזיר והכהן מניח
ידיו תחת ידי הבעלים ומניף הכל כמו שביארנו

Prorſùm, & retrorſùm, ſurſùm, & deorſùm movet. Ac, ſi ſacrificium Euchariſticum fiat, unam ex decem eis cruſtulis, quæ ei rite addi debent, pectuſculo, armo, & ablegminibus apponit, eáque omnia, ut antè diximus, per manus offerentium agitat. Iſta autem in manibus offerentium quomodo collocat? In manibus offerentium adipes ponit, eiſque ſuperponit pectuſculum, & armum; hiſque renes ambos, & reticulum jecoris. Ac ſiquæ fortè adſint cruſtulæ, earum unam his ſuperaddit; atque iſta omnia ſimul agitat. Quod ſi immoletur Naziræi aries huic primò ablegmina detrahit, tum pectus & armum execat, reliquúmque omne mox in atrio mulierum coquit. Quo facto, Sacerdos arietis illius armum coctum, cúmque eo unam è decem cruſtulis eidem ritè adjungendis, item pectus, armúmque alterum crudum, *ac denique ablegmina quoque ſumit, eaque omnia per Naziræi manus agitat. Sacerdos enim, ut antè diximus, omnia agitat manus ſuas offerentium manibus ſubjiciens.*

X. Cæterùm ſic proſecanda erant holocauſta ex quadrupedibus lecta, ut pecudis caput, crura, armi, reliquáque omnia majora membra (de quibus mox explicatiùs dicam) alia ab aliis dividerentur. Ex his pedes, & interanea aquâ ritè lavanda erant (q). Quo de ritu ſic *Maimonides* (r), ומדיחין במים שנאמר והקרב והכרעים ירחץ במים לא ביין ולא במוג ולא בשאר משקין וכל המימות כשרין בכמה מדיחין הכרס מדיחין אותה בבית כל צרכה הקרבים אין פוחתין משלשה פעמים ומדיחין אותן על שלחנות של שיש שבין העמודים *Et aquâ lavant, quia dictum eſt*; interanea & pedes aquâ lavabit; *aquâ ſcilicet; non mero, nec mixto, nec aliis liquoribus: aquæ autem omne genus approbatur. Quantum autem lavant? ventriculum lavant in conclavi, quantum ſufficit; inteſtina verò ter ad minimum. Atque hæc quidem ſuper menſas marmoreas inter columnas poſitas lavant.* Quod tamen minimè faciebant (ne atrium ſtercore contaminarent) priuſquàm in conclavi lavaſſent. הקרבים מדיחים פעם ראשונה בלשכת מדיחים בצנעה שמלאו כוליהם הרבה בפרש *Inteſtina, quia ſtercore valdè ſordent, primâ vice ſecretò lavant in conclavi lavantium* (s). Quod idem poſteà ad menſas marmoreas iterabant, inteſtinorum corruptioni marmoris frigus obſtare rati (t). Jam verò *Philo* (ut aliàs ſolet) pedum & ventris lotioni in ſacris juſſæ ſublimiores ſenſus ſubjectos judicat. ἀποπλύνεσθαι δὲ κοιλίαν καὶ πόδας διείρηται πάνυ συμβολικῶς. διὰ μὲν γὰρ τῆς αἰνίττεται ὡς τὴν ἐπιθυμίαν ἀπονίπτεσθαι σύμφερον κηλίδων καὶ μέθης καὶ παροινίας μεστὴν, κακὸν βλαβερώτατον ἐπὶ λύμῃ τοῦ βίου τῶν ἀν-

(q) *Lev.* 1. 9.
(r) *In Maaſe Korban. c.* 6.
(s) *v. Toſaphoth ad middoth, c.* 3.
(t) *v. Obadiam de Bartenora ad middoth, c.* 3.

ἄνθρωποι συγκροτούμενοι καὶ συνασκούμενοι. διὰ δὲ τοῦ τοὺς πόδας ἀπολούεσθαι, τὸ μηκέτι βαίνειν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' αἰθεροβατεῖν (u). Quæ ita vertit *Sigiſmundus Gelenius. Nec myſterio caret, quod jubemur inteſtina, & pedes abluere. Per inteſtina enim lota ſubinnuitur oportere cupiditates ablui, abſtergique maculas contractas ex ebrietate, ac crapulâ,* vitiis *humanæ vitæ valde noxiis. Pedum verò lotio ſignificat non humi poſthàc incedendum, ſed per æthera.*

(u) Philo de animalibus ſacrificio puris.

XI. Proſectâ victimâ, quicquid in ara adolendum erat, ad clivum ejus mox afferri, ibique ſale inſpergi ſolebat. Partes autem in arâ adolendæ in avibus piacularibus nullæ erant, at in holocauſtis ex avibus lectis omnes (ut diximus) præter ingluviem, & inteſtina; in aliis holocauſtis planè omnes. Nam quod Judæi muſculum quendam (qualis *Jacobo* cum Angelo luctanti (x) contractus erat) in aræ cineres rejicere ſolebant (y), id legis injuſſu factum erat. Jam verò in reliquis ſacrificiis, nempe in Paſchali, & primogenito, eóque, quod decimando obvenit, itémque in ſacris piacularibus, ſacriſque de ſalute factis nihil in ara cremandum erat præter ablegmina אימורים dicta. In his fuit, utì antè diximus, ſebum omne חלב dictum. Item renes ambo, & reticulum jecoris, atque etiam jecoris ipſius particula. Ex quo *Grotius* Rabbinos (z) ſequens *myſticum ſenſum eſſe* dicit, *interimendas in Dei honorem cupidines; quarum inſtrumenta adeps, renes, iecur* (a). Notandum etiam talem adipem, qualis in arâ adolenda fuit, (nempe ſebum Hebræis חלב dictum) Judæis ad epulandum impuram, reliquam verò omnem pu-

(x) Gen. 32.25

(y) Maimon. in Maaſe Korban. cap. 16.

(z) v. Abrab. ad Lev. 3. 5. & Baal Turim. ib.

(a) Grotius. ib.

(b) *Ad Lev.* 3. ram fuiſſe. Ea adipum genera ſic diſtinguit R. *Bechai* (*b*), חשומן הנפרד והנקלף מן הבשר נקרא חלב ושאינו נפרד ומתערב בבשר נקרא שומן *Adeps, quæ ſeparatur à carne, neque illa, tanquam cortice tegitur,* חלב (hoc eſt, *ſebum*) *dicitur. Quæ autem non ſeparatur à carne, ſed unà cum eâ commiſcetur,* שומן *adeps* ſimpliciter *appellatur.* Et paulò pòſt, השומן הנפרד קר ולח ויש לו גסות ועובי קשה להתבשל באצטמכא והשומן המחובר בבשר הוא חם ולח *Adeps ſeparata frigida eſt & humida, habétque craſſum quid & ſpiſſum, quod ægrè in ventriculo conficitur. Adeps autem cum carne concreſcens calida eſt & humida.* Hac cuique veſci licuit, at illam comedenti exitium de-

(c) *Lev.* 7. 23. 25 nunciatum erat (*c*).

XII. Jam holocauſta totius cœtûs, ritè, ut modò dixi, profecta, vinúmque ac ferta his addenda certus quidam Sacerdotum numerus ad aræ clivum ferre ſolebat. Juvencorum utique profecta, ferta, ac libamina viginti quatuor; arietum unde-

(d) *Miſna in Joma, c.* 2. *Maimon. in Maaſe Korban. c.* 6. cim, agnorum autem, hædorúmque octo (*d*). Ita tamen ut agnos ad ſacra quotidiana adhibitos aliàs novem, aliàs decem, aliàs undecim, aliàs duodecim Sacerdotes, pro varia temporum ratione,

(e) *Ib. in Joma.* ad aram ferre ſoliti eſſent (*e*). Quod ſi (quod mane quoque factum eſt, niſi fortè dies feſtus eſſet) novem tantùm Sacerdotes ad hoc officium vocarentur, primus agni caput, pedémque dextrum, adipéſque ad aræ clivum afferebat. Secundus ambas, quas vocant, manus, pedes ſcilicet anteriores. Tertius ſpinam dorſi, reticulum jecoris, ambóſque renes. Quartus pectus, & guttur.

tur. Quintus duas coſtas. Sextus inteſtina pateræ impoſita, quibus etiam crura ſuperpoſita erant. Septimus fertum ſimilaceum agno ſolido accommodandum. Octavus fertum Sacerdotis magni. Nonúſque denique vini libamen agni ferto adjiciendum (*f*). Quibus Sacerdotibus hæc officia (quemadmodum etiam reliqua reliquis) ſortitò ſemper obtingebant (*g*). Verùm hæc de holocauſtis totius cœtus, ut modò dictum, intelligenda. Nam quæ ſingulorum hominum erant, ea nec ſortito offerebantur, nec à certo Sacerdotum numero (*h*). Neque enim neceſſarium viſum eſt, ut quæ in ſacrificiis publicis; eadem quoque in privatis ordinis ratio haberetur.

XIII. Cæterùm profecta holocauſtorum in aræ clivo, vel (quod in noviluniis (*i*) fieri ſolebat) ſuper aram ipſam ſale inſperſa in ſtruem illam, quæ à Judæis מערכה גדולה *ſtrues magna* appellatur, deinceps ita porrici ſolebant, ut nulla adhuc ſitus ratio haberetur; poſtea verò ſic diſponi, ut quem quodque in viva pecude ſitum habuit, eundem, quantum fieri potuit, in ara quoque obtineret (*k*). Id quod fieri debuiſſe Judæi his ex verbis colligunt (*l*), וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים *Fruſta autem, caput, & ſebum, ſuper ligna ordinabunt Sacerdotes filii Aaronis.* Quam verò ſtruem magnam vocant, ea alios etiam lignorum ordines in ara ſolitos fuiſſe indicat; quorum tamen de numero inter Judæos parum olim conveniſſe docent, quæ in *Miſna* (*m*) de die expiationis extant; בכל יום היו שם ארבע מערכות והיום חמש דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר בכל יום שלש והיום ארבע. רבי יהודה אומה׃

(f) *Miſna in Tamid, c.* 4.

(g) *Miſna in Joma, c.* 2.

(h) Maimon. *in Maaſe Korban. cap.6.*

(i) Maimon. *in Temidin umoſaphin, c.6.*

(k) *Idem in Maaſe Korban. cap.6.*

(l) *Lev.* 1. 8.

(m) *In Joma, cap.4.*

שלש והיום שתים יום בכל אומר *Alio omni die quatuor ibi erant lignorum ordines, & hodie quinque. Verba R.* Meir, *R.* Joſe *dicit*, alio *omni die tres, & hodie quatuor R.* Jehuda *dicit*, alio *omni die duo, & hodie tres. Maimonides* (*n*) R. *Joſem* ſequitur, שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות שנייה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום שלישית אין עליה כלום אלא לקיום מצות האש שנאמר אש תמיד תוקד *Triplicem ignis ſtruem ſuper aram ſingulis diebus faciunt; primam ſcilicet ſtruem magnam, in quam ſacrum quotidianum, reliquaque etiam ſacra porriciunt. Alteram parvam, juxta illam poſitam, unde batillo ignem ſumunt ad ſuffitum quotidie adolendum. Tertiam, quæ non aliò pertinet, niſi ut illud exequantur, quod de igne conſervando juſſum eſt* (*o*). *Dictum enim eſt; Ignis perpetuò ardebit.* Quibus omnibus die expiationis, כדי להדר המזבח ולעטרו *in aræ decus & honorem*, quartam etiam ſtruem adjunctam docet (*p*). At verò rejicit quintam illam, qua R. *Meir* reliquias victimæ veſpertinæ ſequenti mane cremari ſolitas fuiſſe judicat, quippe quas reliquias ad primam ſtruem manè appoſitas arbitratur (*q*). Docet etiam *Maimonides* (*r*) moris fuiſſe, ut ignis aliunde petitus igni antè de cœlo lapſo, & in ara deinceps conſervato, ſingulis diebus apponeretur. אף על פי שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא אש מן ההדיוט שנאמר ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח *Quamvis ignis de cœlo deſcendit, tamen ignem noſtrum admovere juſſum eſt, dictum enim eſt. Et dabunt Sacerdotes filii* Aaronis

(*n*) *In Temidin umoſaphin, c.* 2.

(*o*) *Lev.* 16.13.

(*p*) *In Jom hacippurim, c.*2.

(*q*) *In Temidin umoſaphin, c.* 2.

(*r*) *Ibid.*

ronis *ignem ſuper aram* (*s*). Verumenimvero hoc præceptum ideo potius datum arbitror, ut hinc quiſque intelligeret nemini niſi Sacerdoti ignem denuo ad aram admovere fas fore, quoties is vel inde detractus eſſet, (quod, quando caſtra movebantur, factum innuunt (*t*) ſacræ literæ) vel penitus extinctus ac deletus; quod Templo ab *Achazo* clauſo (*u*), & à Babyloniis diruto accidit. Neque enim poſtquam iſta fierent, ignis de cœlo in aram lapſus, ſed à Sacerdote admotus erat; eúmque illuc ſic admotum tum ad ſacra omnia comburenda, tum ad ſuffitum adolendum ara ipſa conſecrabat. Neque alia de cauſa extincti erant *Nadab* & *Abihu*, quàm quod ignem ab ara non petitum ad ſuffitum adolendum adhiberent (*x*).

(*s*) *Lev.* 1. 7.

(*t*) *Num.* 4. 14.

(*u*) 2 *Par.* 28. 24. & 29. 3, 4.

(*x*) *Confer Lev.* 10. 1, 2. *cum Lev.* 16. 12.

C A P.

CAP. XVII.

De victimis comedendis, & extra caſtra comburendis.

HActenus ea perſecuti ſumus, quæ holocauſtis fieri ſolebant. Videamus ſequitur de reliquis victimis, quarum, præter ablegmina, ut antè dictum eſt, nihil in ara adolebatur. Earum aliæ extra caſtra comburendæ, aliæ verò comedendæ erant. Ac quidem extra caſtra cremandæ, quarum erat ſanguis in ædem ſacram inferendus (†). Quales erant (quod jam antè docui) piaculares cœtus totius hoſtiæ pro re nata immolatæ (*a*), item hircus pro eodem cœtu, juvencúſque pro familia *Aaronica*, uterque die expiationis piaculi nomine ſacrificatus (*b*). Ac denique juvencus piacularis Sacerdoti maximo imperatus (*c*). Quas qui victimas extra caſtra comburebant, eadem opera polluebantur. *Vitulum autem & hircum*, inquit Deus (*d*), *qui pro peccato fuerant immolati, & quorum ſanguis illatus eſt in ſanctuarium, ut expiatio compleretur, aſportabunt foras extra caſtra, & comburent igni tam pelles, quàm carnes eorum, ac fimum. Et quicunque combuſſerit ea, lavabit veſtimenta ſua & carnem aqua, & ſic ingredietur in caſtra.* Nemo autem, niſi ob impuritatem, populi caſtris excluſus erat, carnémque, ac veſtes lavare juſſus (*e*). Ac quamvis iſta, quæ jam poſuimus, legis verba non niſi de

(†) Lev. 6.30. Hebr. 13.11.

(*a*) Lev. 4.21.

(*b*) Lev. 16.27.

(*c*) Lev. 4.11, 12

(*d*) Ibid.

(*e*) v. Lev. 15.5. Num. 19.8.

de victimis die expiationis cæſis dicta ſunt, reliquarum tamen, quibus iidem planè ritus legis juſſu adhibendi erant, nempe quarum ſanguis in ædem ſacram inferendus erat, ac corpora extra cremanda, eadem omnino ratio fuit; ut illas etiam qui cremarent, iſtac opera polluerentur. Ex quo illud Judæorum (*f*), זה בניין אב כל שדמו נכנס לפנים השורפו מטמא בגדים *Concluſio planè generalis eſt, cujus ſanguis in ædem ſacram infertur, id comburentium veſtes polluere.* Adde & comburentes ipſos, utpote qui non veſtes tantùm, ſed & carnem lavare juſſi erant. Quod idem quoque præceptum eis, qui vaccam rufam comburebant (*g*). Nam & hæc piaculum quoddam fuit pro univerſo cœtu factum, ac quidem eis totius cœtus victimis piacularibus ſimile, quæ pro re nata mactabantur. Sicut enim earum victimarum corpora extra caſtra cremanda erant, ita etiam corpus vaccæ rufæ (*h*). Quinetiam ſicut earum ſanguis ſepties intra tentorium ſacrum, ita hujus etiam illud verſus ſepties aſpergendus erat (*i*).

II. Jam verò ratio ſi quæratur, cur victimæ illæ, quæ extra caſtra cremabantur, cremantes ſemper polluebant, nulla alia cogitari poteſt, niſi quòd ipſæ pollutæ eſſent. Neque ipſæ (quantum ego intelligo) alio modo polluebantur, quàm quo hircus in deſerta die expiationis ductus; quem quidem peccatis alienis ritu ſymbolico in ſe congeſtis ita pollutum fuiſſe patet (*k*), ut hunc, à quo abductus erat, labe reciproca inquinaret. Quo factum erat, ut huic etiam, priuſquam in caſtra regrederetur, caro ac veſtes lavandæ eſſent (*l*). Verùm his de rebus alibi latiùs differendum. Illud in præſentia notandum, quæ victimæ extra populi ca-

(*f*) *v. Siphra in Acharè moth.*

(*g*) *Num.* 19. 8.

(*h*) *Num.* 19. 5.

(*i*) *v.* 4.

(*k*) *Lev.* 16. 21

(*l*) *v.* 26.

ſtra, dum gens univerſa in deſertis errabat, cremandæ erant; eaſdem extra Ieroſolymam (cujus utique, ac caſtrorum populi eadem, ut diximus, ratio fuit) poſtea cremari debuiſſe. Quo pertinet illud *Moſis Maimonidis* (*m*) de ſacris cremandis differentis, מקומות השריפה שלשה א׳ מהן בעזרה ושם שורפין פסולין המוקדשין ואימורים קדשים קלים כשנפסלו גם כן ופרים ושעירים שאירע בהם פסול בין קודם זריקה בין אחר זריקה ומקום השני הר הבית ושם שורפים פרים ושעירים הנשרפים כשאירע בהם פסול אחר יציאתו מן העזרה ושם אותו מקום בירה והמקום השלישי הוא מקורין בית הדשן והוא מחוץ לכל העיר ודוגמתו אל הקדש כדוגמת המקום חוץ למחנה ישראל אל׳ אהל מועד ששם שורפים פרים ושעירים הנשרפים שנאמר בהן אל׳ מחוץ למחנה *Tria ſunt loca ſacris comburendis conſtituta. Eorum primus in ſanctuario eſt; quo in loco ſacra rejicula cremant, & rejectanea ſacrorum levium ablegmina, & juvencos hircóſque, quibus ante, vel poſt aſperſum ſanguinem macula aliqua oborta fuerit. Secundus eſt Mons Domus, in eo hircos, & juvencos cremandos, ſiqua eis labes acciderit, poſtquam è ſanctuario efferantur, cremant; is locus Bira appellatur. Tertius, quem locum cinerum vocant, extra totam urbem poſitus eſt. Eandémque ad Templum rationem habet, quam ad tabernaculum conventûs locus extra caſtra Iſraelis ſitus. Hoc in loco cremant juvencos & hircos comburendos, quos ſacræ literæ extra caſtra cremari jubent* (*n*). Atque hæ victimæ ut maxima omnium piacula erant: ita hos, à quibus cremabantur, labe ſymbolica maculabant.

(*m*) *Ad Zebachim in Miſna*, c. 12.

(*n*) *Lev.* 4. 12, 21. & *Lev.* 16. 27.

III. Sed

III. Sed & idem erat profanis populis de victimis piacularibus judicium. Has enim victimas qui attigiſſet, hunc & pollui judicabant, & corpus ac veſtes lavare debere, priuſquam vel in urbem rediret, vel quidem ſuam ipſius domum. Unde iſta *Porphyrii* de abſtinentia (*o*), Πάντες γὰρ ἐν τούτῳ ὡμολόγησαν οἱ θεόλογοι, ὡς οὔτε ἀπτέον ἐν ταῖς ἀποτροπαίοις θυσίαις τῶν θυομένων, καθαρσίοις τε χρηστέον. μὴ γὰρ ἴοι τις εἰς ἄστυ, μηδ' εἰς οἶκον ἴδιον, μὴ πρότερον ἐσθῆτα, καὶ σῶμα ποταμοῖς, ἢ πηγῇ ἀποκαθήρας, φασί. *Omnes in hoc conſentiunt Theologi, in ſacrificiis, quæ ad malum aliquod avertendum fiunt, immolata minimè comedenda; ſed luſtralia adhibenda eſſe. Nemo enim (aiunt) eat in urbem, vel in propriam domum, niſi veſte ac corpore fluviis, aut fonte priùs luſtratis.*

(o) *Lib.*2.§.44.

IV. Jam victimæ illæ, quarum carnes comedendæ erant, ſalutarium omne genus erant, omnéſque etiam piaculares, niſi quarum ſanguis in ædem ſacram inferendus erat; item agnus Paſchalis, fœtuſque maſculus primogenitus, pecúſque omne decimando lectum. Quarum tamen omnium victimarum carnibus nec cuivis hominum generi veſci, nec quovis tempore, locóve licuit. Enimvero victimis piacularibus (ſeu de peccato, ſeu noxa cæſis) aut ſalutaribus totius cœtus nemini niſi Sacerdoti, ejúſque filio veſci licuit, neque his niſi intra Sanctuarium (*p*), & pura quoque corpora habentibus (*q*). Quod idem in omnibus poſtulatum, qui ad convivia ſacra accederent (*r*). Quinetiam Sacerdotibus ceſſit caro omnis fœtus primogeniti (*s*), armúſque dexter, & pectuſculum de ſalutaribus

(p) *Confer Num.* 18. 9, 10. *cum Lev.*6.16. *v. etiam Lev.* 23.20.
(q) *Lev.* 22. 4.
(r) *Lev.*7.21.
(s) *Num.*18. 17, 18.

taribus hominum ſingulorum victimis (*t*), quibus de ariete Naziræi armus alter, íſque coctus, acceſſit (*u*). Verùm his omnibus ubivis intra Ieroſolymam (*x*) non tantùm Sacerdotibus ipſis, eorúmque filiis veſci licuit, ſed etiam uxoribus, ac filiabus aut nondum nuptis, aut repudiatis, viduíſve paternam in familiam revocatis, modò vel nullos omnino liberos, vel à Sacerdote genitos haberent (*y*). Id quod ſecundum *Abenezram* (*z*), contra *Moſem Maimonidem* (*a*) judico. Sed & idem licuit Sacerdotum vernis, itémque ſervis pretio emptis (*b*), ſed non mercenariis, aut inquilinis (*c*). Notandum etiam (quanquam hoc quidem non ſit hujus loci) Iſraelitam quemque, quoties bovem, ovem, caprum, caprámve, aut quicquam ex his generibus lectum ad victum familiarem cæderet; maxillas, armum, & ventriculum Sacerdotibus dare juſſum eſſe (*d*). Sicut enim portio ex omni maſſa ad menſas quotidianas ſubacta (*e*), ita his ex animantium generibus ad epulas familiares cæſis Sacerdotibus, ut famulitio Dei, viſceratio quædam præbenda fuit. Quæ cùm ex ore, armo, & ventriculo ſumpta eſſet, ſermones, opera, & appetitus Deo Sacrari oportere myſticè ſignificaſſe creditur (*f*). Unde *Grotius* (*g*), *Abrabenelem* ſequens, *Apud Hebræos*, inquit, *cedebat Sacerdoti de capite maxilla, de pedibus armus dexter, de corpore ſtomachus, ea redimere non licebat, ſignificatur ſacrandos Deo ſermones, actus, appetitus.*

V. Jam ut armus dexter & pectuſculum de victimis ſalutaribus ſingulorum hominum, & de ariete Naziræi armus etiam alter, íſque coctus, Sacerdotibus ceſſit, ita reliqua caro offerentibus. Eáque

(*t*) *Lev.* 7. 33, 34.
(*u*) *Num.* 6. 19.
(*x*) *Deut.* 12. 6, 7, 17, 26, 27.
(*y*) *Confer Num.* 18. 11. *cum Lev.* 22. 12, 13.
(*z*) *ad Lev.* 22. 13.
(*a*) *In Terumoth cap.* 6.
(*b*) *Lev.* 22. 11.
(*c*) *v.* 10.
(*d*) *Deut.* 18. 3.
(*e*) *Num.* 15. 20, 21.
(*f*) *Abrab. ad Deut.* 18. 3.
(*g*) *ad Lev.* 3. 9.

que

que veſci viris fæminíſque Iſraeliticis ubivis in Ieroſolyma licuit (*b*). Quod idem etiam intelligendum de victima quaque decimando lecta (quæ integra (*i*) offerentibus ceſſit) itémque de Paſchalibus victimis, ſeu ex agnis, ſeu ex hœdis lectis; quæ igne ita torrendæ erant, ut nullum eis frangeretur os, ac mox variis in ſodalitiis unà cum pane non fermentato, herbíſque amaris à convivis ſolidæ comedendæ erant (*k*).

(*b*) *Deut.* 12.6,7
(*i*) Maimon. *in Bechoroth*, *c.* 6.
(*k*) *Exod.* 12.

Jam caro victimarum ſalutarium offerentibus ad epulandum data ſpeciem quandam mutuæ amicitiæ inter offerentes & Deum præbuit. Enimvero ſicut communis menſa mutuam fere indicare ſolet hominum inter ſe concordiam, (unde uſuvenit, ut unà epulari ſolerent, qui mutua fœdera ſociabant; quo utique ritu inter *Iſaacum* & *Abimelechum* (*l*), inter *Jacobum* & *Labanem* (*m*), inter *Hebræos* & *Gibeonitas* (*n*) fœdera olim pacta legimus) ita qui victimis veſcebantur, aræ participes cenſebantur, communíque cum Deo menſa uti. Quippe ara *menſa Dei* dicitur, *ejúſque fructus Dei cibus* (*o*); ita ut quos Deus aræ ſuæ participes faceret, hos ſibi amicitia quadam conjunctos eſſe ſignificaret. Quæ eadem quoque ratio fuit, quare qui illa comedebant, quæ Dæmonibus immolata erant, (qui mos profanarum gentium fuit) Dæmonum conſortes cenſerentur (*p*).

(*l*) *Gen.* 26.28, 30.
(*m*) *Gen.* 31.46.
(*n*) *Joſh.* 9.14, 15.
(*o*) *Mal.* 1.12.
(*p*) 1*Cor.* 10.20

VI. Ac quoniam ſacra offerentibus data ſpeciem quandam fœderatæ amicitiæ inter eos ac Deum præbuere, hinc cautum nequis ea victima veſceretur, quam pro piaculo faciebat. Quippe qui ut reus apud Deum, ſacróque hoſpitio parum aptus in hoc ſacrificio ſpectabatur. Atque hinc evenit, ut quiſque victimam piacularem prius, quàm ſalu-

tarem

tarem faceret, quoties utrumque illud genus eodem die immolaret (*q*). Ita quippe factum, ut hoſtia piaculari purgatus, gratiámque denuo apud Deum nactus ſalutari rite veſci poſſet, ſacráque ad convivia uti. Adde, quod piaculorum reos, quum veniæ impetrandæ cauſa victimas ſuas ſacrificarent, maximè deceret pœnitentia, pœnitentes de peccatis dolor, & ab epulis omnibus abſtinentia, præſertim ab eis, quæ ſuis ex piaculis factæ erant. Id quod à *Grotio* obſervatum eſt de ſacris ſalutaribus diſſerente (*r*). *De his* inquit, *licebat poſt effuſum ſanguinem privatis, qui obtulerant, eorumque uxoribus ac liberis epulari in ſignum amicitiæ cum Deo. Id in oblatione ſimilæ non licebat. Quia id inter privilegia erat Sacerdotalia; nec in victimis pro peccato ac delicto, ne de culpa lætarentur.*

VII. Hactenus expoſitum, quibus victimis veſci fas erat, & quibus perſonis, & quibus in locis iſtud licuit. Videamus ſequitur quo temporis ſpatio victimæ quæque comedendæ erant. Quod quidem paulò aliud erat aliis atque aliis in ſacrificiis. Votivis enim, ac voluntariis & eo die, quo facta erant, & poſtero quoque veſci licuit (*s*). Quod idem etiam ſtatuunt Judæi de pecude decimando lecta, fœtúque maſculo primogenito (*t*). At agno Paſchali (*u*), ariete Naziræi, victimis Euchariſticis (*x*), aut piacularibus, aut ſalutaribus totius cœtus non niſi die, quo mactabantur, vel ſaltem ante ſequens mane ad epulas uti licuiſſe judicant (*y*). Eandémque legem in ſertorum reliquiis valuiſſe monent (*z*). Euchariſticas autem hoc in loco ejuſmodi tantùm victimas voco, quas quiſque & ſua ſponte obtulerit ob res proſperas impetratas, léxque ipſa

(*q*) *v. Exod.* 29. 14, 22 *& Num.* 6. 14, 16, 17.

(*r*) *Lev.* 3.

(*s*) *Lev.* 7. 16.

(*t*) Maimon. *in Maaſe Korban. cap.* 10.

(*u*) *Ex.* 12. 8, 10

(*x*) *Lev.* 7. 15.

(*y*) Maimon. *ubi ſuprà.*

(*z*) *ibid.*

ipſa ita vocare ſolet (*a*). Quod ideo moneo, quia agnus Paſchalis, fœtúſque maſculus primogenitus, pecúſque omne decimando lectum, ac denique ſalutares victimæ feriis ſolennibus cædi ſolitæ ad genus Euchariſticum, ut ante diximus, aliquo modo revocari poſſunt. (a) Lev.7.12.

VIII. Jam eò brevius temporis ſpatium, quo victimæ rite comederentur, lege ſtatutum videatur, nequis ſacrorum corruptioni, nequis offerentium, aut Sacerdotum avaritiæ locus eſſet. Atque huc pertinent *Philonis* iſta (*b*), Δυσὶ δὲ μόναις ἡμέραις ἐπιτρέπει τὴν χρῆσιν τῆς σωτηρίου θυσίας ποιεῖσθαι, μηδὲν εἰς τὴν τρίτην ἀπολείποντας, πολλῶν χάριν. ἑνὸς μὲν, ὅτι τὰ τῆς ἱερᾶς τραπέζης πάντα καιρίως δεῖ προσφέρεσθαι, σπουδὴν ποιουμένους, ὡς μὴ μεταβάλῃ μήκει χρόνου. χρεῶν δὲ ἑώλων εὔσηπτος ἡ φύσις, κἂν ἡδύσμασι παραρτυθῇ. ἑτέρου δὲ, ὅτι τὰς θυσίας ἀταμιεύτους εἶναι προσήκει, καὶ πᾶσιν εἰς μέσον προκεῖσθαι τοῖς δεομένοις. ἐστὶ γὰρ οὐκέτι τοῦ τεθυκότος, ἀλλ᾽ ᾧ τέθυται τὸ ἱερεῖον, ὃς εὐεργέτης καὶ φιλόδωρος ὢν κοίνωνον ἀπέφηνε τοῦ βωμοῦ καὶ ὁμοτράπεζον τὸ συμπόσιον τῶν τὴν θυσίαν ἐπιτελούντων, οἷς παραγγέλλει μὴ νομίζειν ἑστιᾶν. ἐπίτροποι γὰρ εὐωχίας εἰσὶν, οὐχ ἑστιάτορες. ὁ δ᾽ ἑστιάτωρ ἐστὶν, οὗ συμβέβηκεν εἶναι καὶ τὴν παρασκευὴν, ἣν οὐ θέμις ἀποκρύπτειν, φειδωλίαν καὶ ἀνελεύθερον κακίαν φιλανθρωπίας ἀρετῆς εὐγενοῦς προκρίνοντας. Hoc eſt, (vertente *Sigiſmundo Gelenio*). *In ſacrificiis ſalutaribus duobus tantùm diebus epulari fas eſt, ita ut nihil reliquiarum ſuperſit in tertium, idque de cauſis pluribus. Una, quia ſacræ menſæ uſus tempeſtivus debet eſſe, curando nequid corrumpatur morâ temporis; cum carnium vel* (b) *In Libro de victimis.*

con-

conditarum natura ſit obnoxia putredini. Altera, quia victimarum partes non ſunt in penum retrudendæ, ſed in medium proponendæ omnibus indigentibus. Jam enim ſunt non offerentis, ſed ejus, cui litatum eſt: qui, cùm ſit beneficus ac munificus, vult convivis vocatis communicari ſuum epulum, non ejus, qui exhibet; quem ſic cogitare jubet miniſtrum eſſe ipſum convivii, non dominum. Nam apparatus fit de liberalitate domini, quam diſſimulari non decet præferendo humanitati ſordidam parſimoniam. Quod ne fieret, cautum eſt, ut ſacra ultra tempus ſtatutum aſſervata igne penitus abſumerentur (*c*). (c) *Lev.* 7.17.

IX. Citiùs autem ſacra Euchariſtica, quàm vel votiva, vel voluntaria comedenda erant. Quia hæc duo pro rebus proſperis nondum impetratis, ſed impetrandis, illa pro jam impetratis fierent, eáque de cauſa minùs parcè habenda eſſent, optimóque quoque invitato, ad epulas ſtatim adhibenda. Quæ ratio fuit, cur ſacris Euchariſticis panis omne genus adjungeretur (*d*). (d) *Lev.* 7.12, 13
Ita quippe factum, ut ad epulum omnia paratiora eſſent, ταύτην τὴν θυσίαν, inquit *Philo* (*e*), οὐχ ὥσπερ τὴν προτέραν τοῦ σωτηρίου δυσὶν ἡμέραις ἀναλίσκεσθαι προστάττει, μιᾷ δ᾽ αὐτῇ μόνῃ, ἵν᾽ οἱ ἐπιτυγχάνοντες ἑτοίμων καὶ προχείρων εὐεργεσιῶν ἑτοίμην καὶ ἀνυπέρθετον ποιῶνται τὴν μετάδοσιν. *Hanc victimam non biduo, ſicut priorem illam ſalutarem, ſed ipſa prima die lex jubet abſumi. Ut qui propenſam paratámque Dei beneficentiam experti ſunt, ſine mora aliis impertiantur.* Quæ eadem quoque hac de re *Abrabenelis* eſt ſententia (*f*). (e) *Lib. de victimis.* (f) *ad Lev.* 7.

CAP.

D E

Ratione ac vi Typi Sacri.

C A P. XVIII.

Quæ typi ſacri ratio ac vis ſit, explicatur; & quæ ſacrificia Judæorum ſacrificii Chriſti typi præcipui extiterunt.

I. CUM ſacrificia Judæorum, prout in ſe ſpectari ſolent citra intuitum ſacrificii Chriſti, ita, ut potui, explicuerim; Quod reliquum eſt, duobus in locis continetur. Quorum in altero videndum eſt, quæ præ reliquis ſacrificia ita ſacrificium Chriſti, ut typi antitypum, adumbrabant. In altero autem, Quid omnibus inerat Judæorum victimis, eis præſertim, quæ præ cæteris ſacrificium Chriſti adumbrabant, ex quo propria vis ac ratio Sacrificii ejus intelligatur.

Ac prior locus quò faciliùs patefiat, in anteceſſum docere viſum eſt, & quid ſit *typus*, & quomodo à ſimili, ſymbolóque differat, typúmque denique & antitypum inter ſe conferre. Jam *typus* (quatenus vox iſta ſenſum habet theologicum) ita definiri poſſe videtur, ut ſit futuri alicujus ſymbolum quoddam, aut exemplum ita à Deo comparatum, ut ipſius planè inſtituto futurum illud præfiguret. Quod autem ita præfiguratur, illud *antitypus* dici ſolet.

Illud utique primò ad typum pertinet, ut id, cujus typus eſt, adumbret. Unum autem alterum adumbrare poteſt vel re aliqua, quam cum altero illo communem habet, (quemadmodum Judæorum victimæ Chriſtum, qui pro humano genere opportuno tempore moriturus erat, morte ſua adumbrabant) vel rei, quæ alteri inſit, ſymbolo, (quemadmodum Cheruborum imagines in intimo Templi adyto poſitæ Angelorum cœleſtium celeritatem, nulla quidem ſua celeritate, ſed idoneo celeritatis *ſymbolo*, nempe alis ſibi affabrè appoſitis ſatìs commodè adumbrabant) vel denique alio quovis modo, quo utique fiat, ut res adumbrans cum adumbrata aliquatenus comparari queat. Uti *Melchizedecus* Dei Sacerdos æternum noſtrum Sacerdotem, Ieſum Chriſtum, adumbravit. Enimvero etiamſi *Melchizedecus* reipſa quidem Sacerdos æternus non extiterit, ei tamen æternitatis ſpeciem, tenuem illam quidem, & umbratilem attribuerunt ſacræ literæ; utpote quæ tam illuſtris viri neque parentes, neque genealogiam, neque ortum, obitúmve memoraverunt, ſed, contra atque in tantis viris facere ſolent, divino conſilio reticuerunt.

Sed & illud quoque ad typum pertinet, ut ita à Deo comparetur, ut antitypum ſuum ipſius inſtituto adumbret. Id quod inter typum & ſimile intereſt. Similia enim multa ſunt, quæ tamen eo ipſo conſilio minimè facta ſunt ſimilia, ut altero alterum adumbretur. Quo factum eſt, ut licet *omnis caro ut gramen*, & *omnis gloria hominis ut*
1 Pet.1.24. *flos graminis* eſſe dicatur (*g*), nemo tamen teneritatem graminis humanæ continuò fragilitatis, aut graminis florem humanæ gloriæ typum putet. Quod idem

idem eſſe debet judicium de eo quoque ſimilium genere, quorum alteri datur alterius nomen. Quamvis enim *Herodes* ex ſubdola ſua calliditate *vulpes* quidem nominatus ſit (*h*), *Judáſque* ex fortitudine ſua *Leonis catulus* (*i*), nemo tamen *vulpes Herodis* typos, *Judæve Leonum catulos* judicat. Cujus ea omnino ratio eſt, quòd hæc, & hujus generis ſimilia non ſint eo conſilio facta; ut alterum altero adumbraretur. (*h*) Luc.13.32. (*i*) Gen. 49.9.

Quod autem ad typi rationem id etiam pertinere faciam, nempe ut futurum aliquid adumbret; in eo ſanè & ſenſum illum, qui in ea voce inveteravit, & ſacras quoque literas ſequor, quæ propriam typi ſacri rationem nulla fortè in re agnoſcunt, niſi quæ Dei inſtituto futurum aliquid adumbraverit. Sanè illa *Moſis* inſtituta, in quibus inerat typorum ratio, σκιὰ τ̃ μελλόντων *futurorum umbra* appellantur (*k*), & quæ veteribus τυπικῶς evenerunt, in eorum admonitionem facta dicuntur, *in quos fines ſæculorum devenerunt* (*l*). Qua eadem ratione Lex *Moſaica*, quæ typis plurimis referta fuit, *bonorum*, *quæ futura erant*, *umbram quandam habuiſſe* dicitur (*m*). Eáque denique, quæ olim in Tentorio ſacro Dei juſſu facta erant, eorum, quæ in cœleſti Tabernaculo deinceps facienda erant, *figura quædam* appellantur (*n*). Quibus ex rebus intelligitur, idem inter typum & ſymbolum intereſſe, quod inter genus & partem intereſt. Æquè enim ſymbolum dici poteſt, quod præſens aliquid, aut præteritum ac quod (quæ typi ratio eſt) futurum aliquid adumbraverit. Ita ut ejuſmodi ritus omnes, quibus virtus aliqua Judæis colenda adumbrabatur, ſacra potius ſymbola,

(*k*) Col. 2.17. (*l*) 1Cor. 10.11 (*m*) Hebr.10.1 (*n*) Hebr.9.11, 12,23,24.

quàm typi ſacri vocari debeant. Iſti autem ritus (ſiqui forte erant) quibus & præſentium & futurorum ſymbolica ſignificatio inerat, & ſymbola, & typi dici poſſunt. Symbola, quatenus res præſentes, typi autem, quatenus futuras inſtituto Dei deſignabant.

II. Quandoquidem quid ſit typus ſacer, ac quomodo à ſimili, ſymbolóque differt, ſatìs explicatum videatur; deinceps typus & antitypus inter ſe mutuò conferendi. Ac primò ita his in rebus comparatur, ut antitypus in typi locum ſuccedat, eúmque adeo loco moveat; ut ſimul atque antitypus adſit, nullus deinceps typo locus, nullus uſus reperiatur. Deinde (quod maximè advertendum) id inter antitypum & typum intereſt, quod quæ revera in antitypo vis ineſt, ea nonniſi ſpecie tenus, aut gradu longè exiliori in typo extiterit. Enimverò quamvis (quod ante dictum eſt) typus nonnunquam rem aliquam cum antitypo ſuo communem habuerit, ea tamen res multò minus in typo, quàm in antitypo, ſemper valet; quemadmodum mors earum victimarum, quibus mors Chriſti adumbrabatur, longè minorem apud Deum hominéſque vim habuit, quam quæ ad mortem Chriſti pertinet. Ita ut vis rei adumbrantis virtutis in adumbrata repertæ nil niſi ſymbolica quædam ſpecies, aut tam exilis gradus fuerit, ut pro umbra quadam haberi poſſet. Hinc illa Apoſtoli ad Hebræos (o), *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, eiſdem ipſis hoſtiis, quas per ſingulos annos offerunt indeſinenter, nunquam poteſt accedentes perfectos facere.* Quo in loco ſicut rerum imaginem pro rebus ipſis dixit, (quemadmodum & Latini autores *effigiem*

(o) Hebr. 10. 1.

pro

pro re ipſa ponunt) ita Judæorum ſacrificia, quæ typi erant ſacrificii Chriſti, umbram tantum virtutis illius habuiſſe dicit, quæ verè ineſt ſacrificio Chriſti. Eoque factum, ut iſta ſacrificia eos, à quibus facta erant, perfectè nunquam expurgarent. Eodem ſpectant ejuſdem Apoſtoli alia illa (*p*), *Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus ſanctificat ad emundationem carnis; quantò magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum æternum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam veſtram ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi?* Cujus ea eſt conſecutionis ratio, quòd vis, quæ non niſi ſpecie tenus, aut tenui exilíque gradu in re adumbrante reperta fuit, ea verè ac gradu præſtantiori in re adumbrata locum habeat. Quod idem mox explicatiùs dicit, cùm iis quidem ſacrificiis quæ apud Judæos facta erant, *cœleſtium exempla luſtrata* docet, *potioribus autem cœleſtia ipſa* (*q*). Hinc uſuvenit, ut ſicut umbra ſolido corpori, reíve ſpecies rei ipſi; ita *Moſis* lex, quæ plurimos juſſit ritus typicos, Evangelio Chriſti opponatur; utpote quod res ipſas habet typis iſtis adumbratas. Ita ſcilicet illa intelligenda, *Lex per* Moſem *data eſt, at gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt* (*r*). Ubi ſolida rerum ipſarum effigies in Evangelio repræſentata typicis legis umbris opponitur. His etiam adde alia illa, *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt umbræ futurorum, Corpus autem Chriſti* (*s*). Ubi S. *Hieronymus*, *Nullum ergo in hoc judicium eſt, quod eſt umbra, & ceſſavit corpore veniente, quia imagine opus non eſt veritate præſente.* Et *Photius*,

(*p*) Heb.9.13,14

(*q*) Heb.9.23.

(*r*) Joh.1.17.

(*s*) Col.2.16,17

tius, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τουτέστιν ἡ ἀλήθεια, *Corpus Chriſti eſt, hoc eſt, veritas.* Quo refer, quod (t) verſ.9. Apoſtolus antè dixerat (*t*), *In ipſo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Bene enim hoc de loco *Auguſtinus*, *In ipſo inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter, quia in Templo habitaverat umbratiliter.*

III. Quare cùm typi propria ratio in re futura quovis modo adumbranda ſita ſit, ut nihil referat an re aliqua, quam cum antitypo communem habuerit, an ejuſmodi rei, quæ antitypo inſit, ſymbolo aliquo, tenuíve ac exili ſpecie vim antitypi adumbraverit, minimè audiendus eſt *Socinus*, qui *rem adumbrantem ea qualitate penitus carere non* (u) Prælect. cap.22. *poſſe* dicit, *quam in re adumbrata præfigurat* (*u*). *In eo*, inquit, *vehementer peccatur, quod pro conceſſo ſumitur rem adumbrantem ea qualitate penitus carere poſſe, quam in re adumbrata præfigurat, id enim plane falſum eſt. Semper enim in re adumbrante aliquid ejuſdem generis eſt cum eo, quod in re adumbrata præfigurat, quamvis id ejuſmodi ſit, ut, ſi cum eo quod præfigurat, comparetur, imago quædam veritati oppoſita videatur. Exempli cauſa, ſerpens ille æneus Chriſtum adumbravit; inque eo exaltationem ſive in crucem, ſive in cœlum, ſalutémque, quam adepturi eſſent quicunque ei fidem habuiſſent, præfiguravit. Atqui interim ipſe quoque ſerpens exaltatus fuit, omnéſque in eum intuentes ſervabantur. Itaque utrobique exaltatio, utrobique intuitus aliquis, utrobique ſalus: ſed hic multò præſtantiora omnia, quam ibi.*

Quæ

Quæ *Socinus* eo animo ſcripſit, ut nulla ſacrificii Chriſti vis ullis Judæorum ſacrificiis vel adumbrata cenſeatur, niſi quæ eiſdem in ſacrificiis verè ac reipſa inerat. Quod qui cenſuerit, maximè profecto à vero aberit. Quid enim evidentius eſſe poteſt, quàm ita nonnunquam comparatum fuiſſe, ut res adumbrans ſpeciem tantum, aut ſymbolum aliquod qualitatis ejus, non eam ipſam qualitatem haberet, quam in re adumbrata deſignabat? Quid enim Cheruborum imagines ſupra propitiatorium poſitæ? Sanè Angelorum celeritatem nulla ſua celeritate (quod ante diximus) adumbrabant, ſed tantùm alis ſibi additis, apto quidem celeritatis ſymbolo, ſed nulla celeritate prædito. Neque verò ſuffimenta ſacra in Templo adoleri ſolita, quæ (uti ſacræ literæ (*x*) docent) ſanctorum preces (*x*) *Apoc.* 5. 8. & 8. 3, 4. adumbrabant, veram ullam qualitatem cum precibus communem habuerunt. Neque enim ſuavis eorum odor (etſi quam gratæ Deo eſſent piæ omnes ſanctorum preces, ſatìs commode ſignificabat) ejuſdem generis qualitas fuit, cujus utique fuit altera illa, quam in precibus eis adumbrabat. Nec video ſanè, quid ille ipſe in ſerpentem æneum oculorum intuitus, quem *Socinus* cum fide Chriſto habita, ut typum cum antitypo confert, cum fide illa reipſa ac verè commune habuit. Licet enim oculorum intuitus cum mentis ipſius aſcenſione aliquo modo conferri poſſit, haud ſcio tamen, quidnam ejuſdem propriè generis (quod poſtulat hac in re *Socinus*) utrique adjudicari queat. His omnibus adde, quod ſalutaris ea vis, qua illi omnes ſanabantur, qui oculos ſuos in æneum ſerpentem defigebant, ſerpenti iſti non niſi ſpecie tenus ineſſet; contra atque divina illa vis, qua, qui Chriſto fidem

dem habent, æternam ſalutem aſſequuntur, in Chriſto ineſt; quippe in quo *ipſa divinitatis plenitudo σωματικῶς habitare* dicitur. Utcunque ſit, illud certum eſt, typum antitypum adumbrare poſſe non tantùm tali aliqua re, qualis in antitypo reperta fuerit, ſed vel ejuſmodi rei ſymbolo, vel tenui umbratiliſque ſpecie, vel denique tali aliqua re, qualis cum ea, quam adumbrat, aliquo modo conferri poſſit.

IV. Cæterùm etiamſi typus omnis ita quidem comparatus ſit, ut aliquid in antitypo ſuo Dei ipſius inſtituto adumbret, nihil obſtat tamen, quo minùs eadem illa res, in qua typi ratio cernitur, alios etiam aliquos fines habeat; ſiquidem ejuſdem planè rei varii eſſe poſſint fines, qui unà facile conſtare queant, licet alii huc, alii autem aliò ſpectent. Fac itaque (quod Chriſtiani veteres, quidámque Judæorum ſtatuunt) Hebræis ex Ægypto egreſſis partim quidem ea de cauſa imperata fuiſſe ſacrificia, ut populus adhuc ſibi indultis, quibus antè aſſueverat, religionibus, facilius ad Dei veri cultum adjungeretur, eique firmius adhæreret, nihilo tamen minus alia etiam cauſa ſubeſſe potuit, cur Deus eadem ſacrificia eidem populo imperaret, nimirum ut illa ſacrificium Chriſti, ut typi antitypum, adumbrarent, præſertim cum ſacrificia illa, quibus populus in Ægypto aſſueverat, novis quibuſdam ritibus & legibus corrigi poſſent, & emendari, ut multò aptius hoc præſtarent. Id quod revera factum judico eis ſaltem in victimis piacularibus, quarum utique ſanguis in ædem ſacram illatus erat, corporáque extra caſtra combuſta. Quod quare judicem, nihil eſt cur hoc in loco dicam. Illud interim ex jam dictis ſequitur, omnia illa ſacrificia

crificia ſacrificii Chriſti typos fuiſſe, quibus aliquid legis ipſius juſſu, eoque conſilio præſcriptum fuit, ut alterum aliquid in ſacrificio Chriſti aliquo modo adumbraret, licet eadem illa ſacrificia eo etiam conſilio imperata eſſent, ut populus religiones illas, quibus jampridem aſſuetus fuerat, deinceps ad Deum verum transferens hoc pacto in ejuſdem cultu faciliùs contineri poſſet.

V. Hæc itaque cum ita ſint, ego ſanè nihil obſtare arbitror, quo minus omnes Judæorum victimæ pro ſacrificii Chriſti typis aliquo modo haberi poſſint. Sicut enim victimæ cujuſque mors ſatìs commodè mortem Chriſti adumbrare potuit, ita ſummam puritatem Chriſti, *qui ſe planè immaculatum Deo obtulit* (*y*), immaculata corporis integritas in victima quaque poſtulata; idque, licet eadem illa lex, quæ integritatem illam poſtulabat, eo etiam pertineret, ut quiſque inde intelligeret, quanta illius eſſet puritas, cui nulla prorſus niſi pura hoſtia immolanda erat, quámque ſanctè is ab immolantibus adeundus eſſet. (*y*) Heb. 9. 14.

Adde quod Apoſtolus ad Hebræos omnia victimarum genera (nominat enim θυσίαν, καὶ προσφορὰν, καὶ ὁλοκαυτώματα, καὶ περὶ ἁμαρτίας) cum uno ſacrificio Chriſti, ut typos cum antitypo ſuo tacitè conferre videatur (*z*). *Ideo*, inquit, *ingrediens in mundum dicit; hoſtiam & oblationem noluiſti, corpus autem aptâſti mihi: holocautomata & victimæ pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, ecce venio, in capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Superiùs dicens, quia hoſtias, & oblationes, & holocautomata, & victimas pro peccato noluiſti, nec placita ſunt tibi,* (*z*) Heb. 10. 5, 6, 7, 8, 9, 10.

quæ ſecundum legem offeruntur; tunc dixi, ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Aufert primum, ut ſequens ſtatuat, in qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Chriſti ſemel. Vult utique Apoſtolus (quod verba illa, *aufert primum, ut ſequens ſtatuat*, apertè indicant) in locum omnium victimarum, *quæ ſecundum legem offerebantur*, ſucceſſiſſe ſacrificium Chriſti; atque ita factum, ut hoc peracto iſtæ omnes evaneſcerent; quæ quidem ita perſpicua ſunt, ut à *Crellio* ipſo concedantur (*a*). *Poterat*, inquit, *cogitari, quid hoc ad nos, peccatorúmve noſtrorum expiationem pertinet, quod Chriſtus oblationum legalium loco Dei ſeſe voluntatem facturum dicat; eámve perfecerit? oſtendit nempe Autor, Dei hanc voluntatem, ejuſque executionem in ſacrificio & oblatione Chriſti pro nobis facta conſiſtere; unde etiam tacitè cum ſacrificiis & oblationibus confertur, iiſque ſimul tanquam longe præſtantior, ac Deo acceptior opponitur.* Chriſtum ergo Dei voluntatem oblationum legalium loco facturum fuiſſe idem his in verbis *Crellio* ipſi eſt, ac Chriſtum earum oblationum loco Deo ſeſe oblaturum fuiſſe. Ex quibus patet ſacrificium Chriſti in victimarum omnium legalium locum (de omnibus enim his in verbis agitur) *Crellio* ipſo judice, ſucceſſiſſe. Quare cùm in locum victimarum omnium ad legis præſcriptum immolatarum ſucceſſerit Chriſti ſacrificium, eáſque omnes loco moverit; cúmque idem hoc ſacrificium ejus eis omnibus præſtantius eſſet; ſanè par videtur, ut eas omnes hujus typos fuiſſe judicemus, hócque unum earum omnium antitypum. Satìs enim elucere videtur mutua antitypi & typi ratio in duabus aliquibus

(*a*) ad Hebr. 10. 10.

ejuſmodi rebus, quarum illa in iſtius locum Dei inſtituto ſucceſſerit, eámque inſuper vim attulerit, cujus iſta non niſi ſpeciem aliquam, aut gradum admodum exilem habuit; præſertim quando earum rerum tanta fuerit ſimilitudo, quanta inter omnes Judæorum victimas & Chriſti ſacrificium interceſſit.

VI. Hæc autem utcunque ſint, illud minimè dubitandum, quin illæ Judæorum victimæ, quarum corpora extra caſtra cremabantur, & typi fuerint ſacrificii Chriſti, & quidem reliquis præſtantiores. Præterquam enim quod ad has omnes eadem illa pertinerent, quibus reliquæ Chriſtum adumbrabant, (nempe mors, & illibata integritas, &, ſiqua ſunt, ejuſmodi alia) harum quæque piacularis fuit, quale fuit & ſacrificium Chriſti. Imò verò (quod multo magis refert) hæ omnes ſacrificium Chriſti hoc ipſo magis adumbrabant, quòd harum corpora extra caſtra legis juſſu cremanda eſſent. Atque huc pertinet Apoſtoli illud ad Hebræos (*b*), *Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſerviunt. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt.* Cujus ſanè de loco illo, ubi Chriſtus mortem pati debebat, nulla eſſet argumenti vis, niſi omnes Hebræorum victimæ, quarum ſanguis rite in ædem ſacram inferendus erat, ſacrificium Chriſti adumbraſſent. Neque enim ſi ejuſmodi victimæ extra caſtra cremarentur, idcirco Chriſto extra Ieroſolymam (cujus utique ac caſtrorum populi eadem plane ratio fuit) moriendum erat, niſi ut major inter eas victimas Chriſtúmque con-

(*b*) Hebr. 13. 10, 11, 12.

convenientia intercederet. Quæ tamen niſi inter typos & antitypum nulla omnino requirenda fuit. Ex quibus ſequitur omnes victimas, quarum corpora extra caſtra cremabantur, & typos fuiſſe ſacrificii Chriſti, & quidem reliquis præſtantiores; ſiquidem quæcunque tales fuerint non ſolummodo mortem ejus, ſed & mortis locum præfigurarent.

Quod autem quidam in modò poſitis Apoſtoli verbis de nullis victimis agi judicant, niſi quarum ſanguis in intimum ædis ſacræ adytum inferendus erat, in eo ſanè vehementer errant. Agitur enim de omnibus victimis piacularibus, quibus vel ipſis Sacerdotibus nulla veſcendi poteſtas fuit, id quod verba illa docent, *habemus altare de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſerviunt.* Tales autem erant omnes victimæ, quarum ſanguis in utrumvis adytum inferendus erat. Ut vox ἅγια hoc in loco non ſolummodo intimum illud (quod ἅγια τῶν ἁγίων dici ſolet) ſed utrumque planè adytum deſignet.

Quod autem ad victimas illas attinet, quarum ſanguis in intimum Templi adytum inferendus erat, corporáque extra caſtra cremanda, in illis ſanè non ſolummodo Chriſti mors mortíſque locus adumbrabantur, verùm etiam ingreſſus ejus in cœlum adyto iſto adumbratum. Ex quo illa ejuſdem Apoſtoli

(c) Hebr. 9.11, 12. (c), *Chriſtus autem aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum, non manu factum, id eſt, non hujus creationis, neque per ſanguinem hircorum & vitulorum, ſed per proprium ſanguinem* (ſecus atque Judæorum Pontifex) *introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa.* Quo in loco Pontifex Judæorum, & Pontifex noſter Ieſus Chriſtus; ſanguis hircorum & vitulorum (eorum

rum utique, qui diebus expiationis mactabantur) & ſanguis Chriſti; intimum adytum, & cœlum ſupremum; ac denique (id quod jam poſui) Pontificis in adytum illud ingreſſus per victimarum earum ſanguinem, & ingreſſus Chriſti in cœlum ipſum ſui ipſius ſanguinis vi; ut res adumbrantes & adumbratæ inter ſe mutuò conferuntur.

VII. Hæc itaque cùm ita ſint, nihil longiùs à vero abeſt, quàm quod *Socinus* pro certo poſuit (*d*), nullas (*d*) *Prælect. c.22.* ſcilicet victimas piaculares ſacrificium Chriſti adumbraſſe, niſi quæ & temporibus ſtatis, & pro toto cœtu mactabantur. Erant enim inter has ipſas victimas, quarum ſanguis in Templum inferendus erat, corporáque extra caſtra cremanda, duo illi juvenci piaculares, quorum alter quidem pro toto cœtu (*e*), alter (*e*) *Lev.4.13, 14,21.* autem pro uno Pontifice (*f*) pro re nata mactabatur, (*f*) *Lev.4.3, 11,12.* neuter verò ſtatis temporibus. Quod idem etiam, ut antè docui, de hirco illo ſtatuendum, qui univerſi cœtus nomine toties immolandus erat, quoties cœtus iſte per imprudentiam, patriarum religionum loco, ritus extraneos ſuſcepiſſet (*g*). Huc accedit, (*g*) *Num.15.24.* quòd cùm Apoſtolus ad Hebræos de eis ipſis victimis ageret, de quibus, ut de ſacrificii Chriſti typis præſtantiſſimis, meminit, (quales erant illæ, quarum ſanguis in intimum adytum inferebatur) vitulos ſemper, ſive tauros cum hircis junxerit (*h*). Jam verò vituli, (*h*) *Hebr.9.12, 13. & 10.4.* ſeu tauri illi, quorum ſanguis in intimum Templi adytum inferebatur, non pro toto populi cœtu, ſed pro una familia *Aaronica*, ut ante diximus, immolabantur.

At, inquit *Socinus* (*i*), cùm Chriſtus ſe piaculum (*i*) *Prælect. cap. 22.* fecerit pro univerſo humano genere, *nulla piacula ſacrificium ejus ita adumbrare potuerunt, ut res adumbrans rei adumbratæ reſponderet, niſi quæ pro populi Iſraelitici univerſo cœtu facta erant.* Quaſi

verò

verò leves quædam argutiæ ſacris literis opponi debeant, idque ab eo, qui tamen ipſe nihil profecto inde attulit, quo ulla Judæorum piacula ſacrificium Chriſti adumbraſſe doceat. Quanquam (nequis forte *Socini* illa refutari minimè poſſe putet) fac hoc quidem ipſum, nempe Chriſtum pro toto humano genere mortem oppetiturum fuiſſe per ſacrificia ſingulorum hominum adumbrari minime potuiſſe, potuit tamen ipſa ejus mors, potuit locus, quo mortem oppetiturus fuit, potuit & vis expiatoria, quæ ad ejuſdem mortem pertinet, potuit denique Chriſti puritas per ea ſacrificia adumbrari. Réque ipſâ ſanè hæc omnia per illa piacula adumbrabantur, quæ pro Pontifice facta erant. Quibus adde, quod in juvenco illo, qui pro familia *Aaronica* die expiationis immolabatur, tales aliqui ritus obirentur, quales planè Chriſti in cœlum ingreſſum, ut antè monuimus, præfigurabant. His adjici alia multa poſſent à *Socino* ejuſque ſectatoribus de ſacrificii Chriſti typis parum enucleatè, ac falſò dicta. Verùm hac in re nihil eſt cur valde elaboremus; quia quæ ad Chriſti ſacrificium rite intelligendum pertinent (quò hoc in capite dicta ſpectant) nihilo planè minus conſtabunt, licet nulla piacula Judæorum ſacrificium Chriſti adumbraſſent, niſi quæ pro toto Iſraelis cœtu, ídque ipſo expiationis die, (ne dicam aliis temporibus ſtatis) legis juſſu facienda erant.

Sacrificiorum vis circa Deum verſatur.

CAP. XIX.

Probatur omnium Sacrificiorum vim non circa homines, ſed circa Deum primò ac proprie verſatam fuiſſe.

I. QUandoquidem ſatis expoſitum ſit, quæ præ reliquis ſacrificia ita ſacrificium Chriſti, ut typi antitypum, adumbraverint (id quod eorum primum fuit, quod paulo antè propoſuimus) videamus ſequitur (quod alterum reſtat) quid omnibus inerat Judæorum victimis, eis præſertim, quæ præ reliquis ſacrificium Chriſti adumbrārunt, ex quo propria vis, ac ratio ſacrificii ejus intelligatur. Atque hoc quidem duabus maximè in rebus cernitur. Quarum prima eſt, quòd omnium victimarum vis circa Deum propriè verſaretur. Altera, quòd victimis piacularibus irrogata eſſet pœna vicaria, quarum rerum prior eò pertinet, ut ſacrificii Chriſti vim non circa homines, ſed circa Deum primò ac propriè verſatam eſſe intelligamus. Altera autem ejuſmodi eſt, ut Chriſtum pro peccatis noſtris pœnam vicariam ſubiiſſe doceat. Quorum utrumque à *Socino*, ejuſque Diſcipulis negari nôrunt, qui mediocriter his in rebus verſantur. Illud quidem concedit *Socinus*,

cinus, noluiſſe Deum niſi poſt piaculum rite factum reo ignoſcere. Atque huc pertinent *Crellii* iſta (*k*), *Si eo modo Deum ſacrificiis motum dicas ne peccata puniret, quod non aliter niſi hac conditione præſtita voluerit pœnam remittere, id libenter fatetur* Socinus, *docet enim victimarum oblationem obedientiam quandam Deo præſtandam, quanquam levem, continuiſſe, quam ex promiſſo Dei levium quorundam erratorum ac peccatorum venia conſequebatur*. Verum hæc omnia ejuſmodi ſunt, ut vel cum ſcriptura ſacra parum congruere videantur, vel id omittere, quod maximè explicandum erat. Quod enim *Socinus*, referente *Crellio*, *Victimarum oblationem obedientiam quandam Deo præſtandam, quanquam levem, continuiſſe* dicit, *quam ex promiſſo Dei levium quorundam erratorum ac peccatorum venia conſequebatur*, in eo ſanè ita loquitur, quaſi immolantis obedientia in victima juſſa immolanda poſita ſola planè conditio fuerit, quam quidem ex promiſſo Dei peccati venia conſequebatur. Qua in re aliter profectò loquitur, quàm de ſacrificiis piacularibus loqui ſolent ſacræ literæ; quæ non tam ſontis obedientiæ (quanquam ea quidem accedere debebat) quam victimæ immolatæ ſanguini peccati expiationem tribuunt. *Eſt enim ſanguis*, inquit Deus de ſanguine victimarum loquens (*l*), *qui pro anima expiationem facit.*

(*k*) Contra Grot. cap. 10. partic. 10.

(*l*) Lev. 17. 11.

Porro cum duo ſint obedientiæ Deo rite præſtandæ genera, quorum alterum propriè circa Deum (quale eſt, quod in precibus ſacris cernitur) alterum circa homines verſatur, qualia ſunt nimirum, quæ homines ex præcepto Dei inter ſe mutuò rectè faciunt; non docuit *Socinus*, utrum ad genus

genus referri debeat victimarum oblatio; quod tamen maximè docendum erat. Si enim ad prius genus pertinuit, (id quod omnino ſtatui debet, niſi homines rite immolantes alios aliis victimas ſuas immolaſſe dixeris) ſanè ſacrificiorum omnium vim, perinde ac vim ſacrarum precum, ac gratiarum, circa Deum verſatam fuiſſe patet. Neque aliter de ſacrificio Chriſti, quàm de reliquis omnibus judicandum; niſi forte quis id ſacrificio ejus detrahendum putet, quod & ad omnia ſacrificia, quibus id adumbratum fuit, pertinuit, & in ipſa ſacrificii cujuſque ratione propria continetur. Verùm hæc loco non ſuo dicta ſunt.

II. Jam verò, ut in viam redeam, licet omnia illa ſacrificia, quæ quidem Deo facta erant, ita comparata fuiſſe dicam, ut vis eorum primò ac proprie circa Deum, non circa homines verſaretur, hoc tamen ita intelligi nolim, perinde quaſi vim illam talem tantàmve fuiſſe putem, quanta per ſe erga immolantes Dei gratiam impetraret. Neque enim in præſentia quæritur, quanta erat ſacrificiorum vis, ſed circa quem, uti jam dixi, primò ac propriè verſabatur. Neque aliud aliquid nunc contendo quàm ſacrificia Deo facta eodem planè pertinuiſſe, quo pertinent gratiarum actiones, precéſque ſacræ Deo adhibitæ; quæ perinde circa Deum verſantur, ſive magnum aliquid, ſive nihil omnino ab eo impetrent. Id quod ita verum eſt, ut vel ipſæ impiorum preces, quas Deus *abominari* dicitur (*m*), nihilo minus circa Deum verſentur, quàm quæ ab optimo quoque fiunt, maximéque apud Deum valent.

(*m*) *Prov.* 28.9

III. Cùm ſatis explicaſſe videar, & quid ſit illud, & quorſum ſpectet, quod primo demonſtrare ſtatui, nempe ita comparata fuiſſe Judæorum omnia ſacrificia, ut vis eorum circa Deum primò ac proprie verſaretur; deinceps aggredienda eſt rei ipſius demonſtratio. Atque huc ſpectat (quod primò conſiderari velim) natura, ac ratio loci ejus, ubi Judæorum ſacrificia legis juſſu facienda erant. Is primò Tentorium ſacrum fuit, poſtea vero Templum illud, quod Ieroſolymæ poſitum fuit; cujus utique ac Tentorii ſacri idem uſus, eadem ratio, ſanctitáſque fuit. Nam utrumque Majeſtate illa, nube ſcilicet, ac luce ſacra, quæ ſingularis præſentiæ Dei *ſymbolicam* quandam ſpeciem præbuit, ejuſque כבוד & Δόξα dicitur, ut alias (*n*) monuimus, ſacratum fuit. Utrumque eo conſilio conditum, ut Dei habitaculum foret, idque legis ipſius juſſu. Id quod de alio ullo loco in univerſo terrarum orbe in ſacris literis nuſquam dicitur. Quinetiam ſanctuarium ingredientes coram Deo apparuiſſe dicti, & quod in eo factum erat, coram Deo factum cenſebatur. Hîc Deus adiri, conſulíque voluit, hoc verſus etiam ab exulantibus, peregréve profectis invocari. Id quod *Danielem* in Babylonia feciſſe legimus (*o*). Quæ omnia ſingularem quandam Dei præſentiam in Sanctuario fuiſſe indicant. Quorſum hæc? ut hinc intelligas ſacrificia eo in loco facta, quem Deus inter populum ſuum ſibi ipſe incolendum ceperat, ſuaque præſentia conſecraverat; ejuſmodi plane ſacra fuiſſe, quæ facta erant pro populo apud Deum. Neque enim alia ratio fuit, cur fieri debuerint in ſanctuario, niſi quod ſanctuarii incolæ fierent, neque ei fieri poterant, ut non circa eum verſarentur, vimque

(*n*) *De his & ſeq. vide quæ antè dicta ſunt, cap.2.*

(*o*) *Dan.6. 10.*

vimque ſuam, quantillacunque eſſet, (perinde ac gratiarum actiones, preceſque ſacræ ei adhibitæ) circa eum quoque exercerent. Quid, quod quædam eſſent victimæ, quarum ſanguis die expiationis in adytum intimum inferendus eſſet? Jam quorſum in hoc ipſum adytum, quod Sacrum Dei penetrale fuit, ſanguinem illatum judicemus, idque ipſo expiationis die, niſi ad impetrandam gratiam ejus, cujus in conſpectu ſpargebatur? Quod ſi ita erat, ſanè vis earum victimarum, quarum ſanguis eo illatus erat, circa Deum proprie verſabatur. Neque aliter de reliquis judicandum. Siquidem totum ſanctuarium ejuſmodi officiis ac religionibus deſtinatum eſſet, in quibus rite peragendis quiſque ad Deum accedebat, eique præſtabat cultum ſacrum, qui quin circa Deum verſaretur, nemo ſanus dubitaverit. Sed hac de re latius mox diſſerendum eſt. Id unum addo, officia omnia in ſanctuario peragi juſſa preces fuiſſe, & ſacrificia. Quibus utriſque æque inerat cultus ſacri vis, & ratio. Atque ita factum, ut Sanctuarium בית תפלה *locus orationis* (p), & בית זבח *locus ſacrificii* (q) diceretur. Solennis autem ſacrarum legum coràm apud populum recitatio ſeptimo quoque anno facta (r) non in ipſo Sanctuario, ſed in atrio mulierum habita fuit (s).

(p) *Iſ.* 56.7.
(q) 2 *Par.* 7.12.
(r) *Deut.* 31. 10, 11.
(s) Maimon. in *Chagiga*, c. 3.

IV. Jam quod ex ſacrificandi loco populo Hebræo conſtituto ſatis apertè colligi poteſt, id multò clariùs ex munere Sacerdotali liquet. Hoc enim quale munus fuit, Deus ipſe *Moſem* allocutus docuit (t), *Aaronem, filiòſque ejus veſtibus ſacris indues, unges, initiabis, conſecrabis,* וכהנו לי & *mihi miniſtrabunt in Sacerdotio.* Ex quibus ſequitur Sacerdotio fungi idem fuiſſe quod *Deo miniſtrare,*

(t) *Exod.* 28. 41. v. etiam 29. 44. & 30. 30. & 40. 13, 15. & *Hoſ.* 4. 6.

ſtrare, jam verò *Deo miniſtrare* idem eſt, quod tali officio fungi, quod proprie circa Deum verſatur; id quod & ipſa locutio docet, & alia illa Dei verba (*u*), *Iſti ſunt filii* Sadoc, *qui accedunt de filiis* Levi *ad dominum*, *ut miniſtrent ei.* Hinc enim patet Sacerdotes tum, cum Deo miniſtrabant, hoc eſt, cum rite ſacrificabant, omnino ad Deum acceſſiſſe. Adeoque religiones illas, quæ in ſacrificiis verſabantur, ita comparatas fuiſſe, ut circa Deum verſarentur.

(*u*) *Ezek.* 40. 46. *v. etiam* 44. 15, 16.

Quid, quod *ad Deum appropinquare* (qua locutione ſacræ literæ Sacerdotis operam (*x*) deſignare ſolent) idem ſit nonnunquam quod Deo preces adhibere (*y*)? cujus alia nulla ratio eſt, niſi quòd ſacrificia Deo facta, ita ut gratiarum actiones, preceſque ſacræ Deo adhibitæ, circa Deum propriè verſarentur.

(*x*) Ex. 19 22. *Lev.* 10. 3. & 21. 21. *Ezek.* 40. 46. & 44. 13, 15.

(*y*) *Iſ.* 29. 13. *Hebr.* 7. 25. & 10. 22.

Adde quod munus Sacerdotale eo maxime à prophetico, atque etiam Apoſtolico differret, quod Prophetarum & Apoſtolorum eſſet res Dei apud homines agere, Sacerdotum autem res hominum apud Deum. Illi ſcilicet Dei apud homines legati erant, hi hominum apud Deum patroni. Prius illud docet S. *Paulus* de ſe, reliquiſque Apoſtolis loquens (*z*), *Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos*, *obſecramus pro Chriſto reconciliamini Deo.* Poſterius docet Apoſtolus ad Hebræos (*a*), *Omnis namque Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in iis*, *quæ ſunt ad Deum*, *ut offerat dona*, & *ſacrificia pro peccatis*; ubi *pro hominibus conſtitui* τὰ πρὸς τὸν θεὸν *in rebus ad Deum pertinentibus* idem eſt, quod res hominum apud Deum agere; & res hominum apud Deum agere idem quod

(*z*) 2 *Cor.* 5. 20.

(*a*) *Hebr.* 5. 1.

Deo

Deo dona offerre, & ſacrificia pro peccatis.

V. At enim ipſe quoque Apoſtolus (quod *Crellius* (*b*) contra *Grotium* urget) *habere ſe* dicit (b) c.10.part.3. τὰ πρὸς τὸν θεόν, *in quibus gloriari poſſit* (*c*). (c) Rom.15.17. Dicit quidem, ſed ideo dicit, quia verſu proximè præcedente, quæ ad Sacerdotem propriè pertinent, ea *metaphoricè* ad ſe tranſtulerat. Dixerat enim ſe ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ, *operari Dei Evangelio, ut accepta ſit gentium oblatio, per Spiritum Sanctum conſecrata.* Ubi primò ſe Sacerdotem quendam, ſive ſacrorum antiſtitem facit, quia populum, quem Chriſtiana fide & ſanctitate imbuebat, quaſi Deo ſacrum faciebat. Deinde cùm ſe Sacerdotem quendam tralatitio loquendi genere fecerat, mox, quod ad Sacerdotem pertinet, id ſibi ſumit vendicátque, ſe quoque τὰ πρὸς τὸν θεὸν habere dicens *in quibus gloriari poſſit.* Quod tamen ipſum ita dicit, ut cùm Sacerdotis perſonam ſumit, ita de ſua opera loquatur, ut cujus vis circa Deum verſetur. Dicit enim *Gentium converſionem ad Deum* fore προσφορὰν εὐπρόσδεκτον *oblationem* ſcilicet *Deo acceptam.* Ita ut quod προσφορὰν dixit, idem quoque Deo gratum dixerit, vimque ejus Deum verſus ſpectare.

At verò qui homines ſanctos facit, is, inquies, in hominibus ipſis operam collocat, rectè quidem. Sed Apoſtolus τὰ πρὸς τὸν θεὸν, Sacerdotíſque ſibi perſonam ſumens non illud tantum in animo habebat, nempè quod homines Sanctos faceret, ſed etiam quod Sanctos faciendo eoſdem Deo conſecraret,

craret, eique acceptos ac gratos redderet, Opúſque Deo gratum præſtaret, ut quatenus Sacerdotem induit, eatenus operæ ſuæ vim circa Deum verſatam fuiſſe doceat.

Jam verò quamvis S. *Paulus* tralatitio loquendi genere utens Sacerdotis perſonam ſibi ſumat, quamvis & Chriſtiani omnes, ex ſacris illis ſpiritualibus, quæ ipſi quotidie Deo offerunt, *Sacerdotes* nonnunquam appellentur (*d*), id tamen maximè advertendum, nullos Evangelii miniſtros, quocunque in ordine conſtituti fuerint, hujus ipſius muneris ratione uſquam in ſcripturis ſacris ἱερεῖς aut ἀρχιερεῖς vocari. Quod ideo moneo, ut miniſterium Evangelicum à Sacerdotio *Aaronico* multum differre intelligatur; ídque in eo præcipuè cerni, quod illud pro Deo apud homines præcipuè conſtitutum ſit, hoc pro hominibus apud Deum. Ex quo & illud intelligitur, illud præcipuè circa homines, hoc circa Deum verſatum eſſe. Quibus adde, quòd Sacerdotio Judaico ſucceſſit Sacerdotium Chriſti, non miniſterium Evangelicum. Ut nemo nunc niſi ipſe Chriſtus autoritate à Deo data ἱερεὺς, aut ἀρχιερεὺς ſuperſit; nempe hominum apud Deum patronus.

(d) Apoc. 1.6.

Cæterùm quia ſacerrimum munus, ſummóq; honore dignum fuit *ad Deum populi cauſa accedere*, populúmq; ei commendare, propterea lege ſacra cautum, ut magna generis, magna conjugii, magna puritatis, magna corporis integritatis in Sacerdotibus ratio haberetur. Ea, inquam, de cauſa cautum erat, nequis extraneus, impurus, aut mutilus, nequis ullo corporis vitio notatus, nequis illotis manibus, pedibúſve, nequis ſtatim à poto vino, nequis niſi veſtibus indutus,

quæ

quæ gradui ſuo propriæ erant, nequis niſi operto capite (quod eis in locis ac temporibus ad modeſtiam maximè pertinebat) opus ullum Sacerdotale faceret. Ita factum etiam, ut *Aaron* ejuſque filii omnes magno admodum ſacrorum rituum apparatu juxtà ac delectu, Sacerdotio primitus initiarentur. Erant enim primò aqua luſtrati, deinde veſtibus ſacris induti, mox unguento ſacro uncti, atque etiam variis ſacrificiis Domino ſuo commendati. Quæ omnia quorſum pertinebant, verba ea, quæ prius attuli, docent. *Aaronem, filióſque ejus veſtibus ſacris indues, unges, initiabis, conſecrabis, & mihi miniſtrabunt in Sacerdotio (e).* Quod perinde eſt, ac ſi dictum eſſet; ita in Sanctuarium meum mihi miniſtratum venient, ita mihi pro populo ſacra facient, populúmque ipſum commendabunt, ſi modo rite ſacrati fuerint, nullóque vitio dedecorati.

(e) Ex. 28.41.

VI. Hactenus ea perſecuti ſumus, quæ propria Sacerdotii munera (quale maximè fuit Deo rite ſacrificare) circa Deum verſata fuiſſe doceant: deinceps meminerimus oportet, quantus victimarum delectus apud Judæos habendus fuit. Neque enim omni animantium genere, quo veſci fas hominibus fuit, ad ſacrificia uti licuit; nec ullo ex genere, quo uti licuit, vitioſum quodvis immolare. Cujus ea delectus cauſa fuit, quòd ſacrificia eis in rebus eſſent, quæ ad Dei gratiam vel commemorandam ac retinendam, vel conciliandam pertinebant. *Si habuerit maculam*, inquit Deus, *non offeretis, neque erit acceptabile. Homo qui obtulerit victimam pacificam Domino, vel vota ſolvens, vel ſponte offerens, tam de bobus, quàm de ovibus immaculatum offeret, ut acceptabile ſit (f).* Cui acceptabile?

(f) Lev. 22.20, 21. vide etiam Deut. 17.1.

tabile? Domino ſcilicet, cui offerendum erat. Quod ergo integrum eſſe debuit, ut Deo gratum eſſe poſſet, ejuſdem vis (quod inde facile intelligitur) circa Deum proprie verſabatur. Huc etiam re-
(g) *Mal.* 1.8. fer *Malachiæ* illa (g), *Nam cùm offertis animal cæcum ad ſacrificandum, nihilne eſt mali? & cum offertis claudum aut ægrotum, nihilne eſt mali? Offer iſtud jam duci tuo; an acceptum habiturus ſit? aut an ſuſcepturus votum tuum? inquit Jehova exercituum.* Unde intelligitur, ſacrificium omne Deo factum inſtar rei fuiſſe Regi oblatæ. Quid ergo res Regi oblata? ſanè vel ad impetrandam gratiam ejus, vel ad gratiam ei referendam pertinet. Eadem itaque ſacrificiorum ratio, ut & illa quoque ad gratiam Dei vel impetrandam, vel commemorandam pertinerent. Qua utraque in cauſa vis eorum circa Deum propriè verſabatur. His adde, quòd Deus facta ſibi ſacrificia modò ac-
(h) *Lev.* 1.4. & 22. 21. cepiſſe (h), modò non accepiſſe (i) dictus ſit.
(i) *Lev.* 22.23, 25. *Mal.* 1.8, 10,13. Quod dici commodè non potuiſſet, niſi ſacrificia ei facta, vel ut dona quædam, vel ut λύτρα ad gratiam ejus vel impetrandam, vel retinendam pertinuiſſent. Accipi enim (ut cuique patet) ea dicta erant ſacrificia, quæ quidem Deo & oblata, & grata erant; non accipi autem, quæ, licet Deo offerebantur, ei tamen minimè grata erant, neque eo apud eum valebant quo immolator valere voluit.

VII. Huc pertinent etiam plerique ritus, quibus ſacrificia facta erant. Quales erant victimam ad aram ſiſtere, ibique ſtatam manibus capiti ejus impoſitis Deo ſacrare, ac devovere. Nihil enim dubium, quin ſolennis iſta victimæ devotio circa eum propriè verſabatur, cui victima ipſa devota fuit.

His

His adde ritus ſacrificales à Sacerdotibus obeundos, quales erant profecta aræ reddere, ſanguinémque etiam ei affundere, vel (quod nonnunquam juſſum fuit) intimum ædis ſacræ adytum, vel propitiatorium verſus ſpargere. Qui ſane ritus ejuſmodi erant, quibus ſacra Deo porrigebantur. Ara enim menſa Dei fuit, propitiatorium ~~inſtar~~ aræ, intimúmque adytum ſacerrimum Dei penetrale. Ut quod ad aram, aut propitiatorium, vel denique intimum adytum verſus ritu ſacro admovebatur, illud ſanè eadem opera Deo porrectum cenſeretur. Quod idem etiam de illis ſacris judicandum, quæ omnes mundi plagas verſus Sacerdotis manibus admovebantur. Quippe quo ritu ſacra illa Deo, ut omnia poſſidenti, omnia tuenti porrigebantur. Quare cùm ſacrificia ita fierent, ut pars ſaltem aliqua rei ſacratæ ritu ſacro Deo porrigeretur, cúmque ritus iſte, quo ſacra Deo porrigebantur, & circa Deum verſaretur, & ipſam quoque conſtitueret ſacrificii cujuſque rationem; hinc efficitur ſacrificium quodque circa Deum proprie verſatum eſſe.

VIII. Neque verò quenquam adeo hebetem eſſe puto, ut Sacerdotes ad aram aſſiſtentes, eique ſanguinem & profecta ritu ſacro admoventes operam ſuam circa aram tantùm, non circa Deum collocaſſe putet. Nam in omni cultu Deo præſtito eodem ſpectant ritus illi, quibus & cultus externi ratio, & interni ſignificatio ineſt, quo cultus ipſe internus ſpectat. Aliter enim ſi rem inſtituas, ſanè preces ſacras ore editas, quibus aerem commoveri neceſſe eſt, non circa Deum, ſed circa aerem verſari dixeris; ac, quoties ſacra ad Dei aram admovebantur, non Deo, ſed aræ ſacrificatum.

Quo nihil ineptius fingi poteſt. Alia itaque rituum omnium ratio eſt, quatenus phyſicè conſiderantur, nihílque aliud, niſi certos quoſdam corporis geſtus, manuúmve opera in ſe continent, alia, quatenus ad cultum ſacrum pertinent. Atque ita factum, ut licet porriciendi ritus, quatenus nihil aliud erat niſi ~~externorum~~ manuum opus, circa aram quidem verſabatur, tamen quatenus externus Dei cultus, ac quidem interni ſignum erat, circa Deum proprie verſaretur. Idemque judicium eſſe debet de genuum in cultu ſacro flexione, itémque de capitis, totiúſve corporis demiſſione. Quæ, quatenus ad cultum ſacrum pertinent, quin propriè circa Deum verſentur, nemo quiſquam dubitare poteſt.

IX. Ac quidem ut locum, in quo verſamur, aliquantò magis illuſtremus, meminerimus oportet, quod antè diximus, Judæorum omnia ſacrificia Deo facta fuiſſe vel ut omnium conditori ac Domino, vel ut omnium bonorum largitori, vel denique ut ſummum pœnæ, ac veniæ jus habenti; ut facilè eorum in ſacrificiis ſacerrimas agnoſcas religiones, propriámque cultus divini rationem. Idque idem docent & ſacræ literæ, (quæ diis extraneis immolantes ut Deo rebelles Idololatras (*k*) morti (*l*) addicunt) & Judæorum Senatuſconſulta. In quibus, uti *Maimonides* monuit (*m*), cultus extranei condemnatur שמשתחוה· לעו׳ ונסך וקטר ·וזבח *qui corpus demiſerit, qui libamen effuderit, qui aliquid adoleverit, qui animal mactaverit Deo extraneo.* Quamobrem cum ſacrificiis ineſſet propria cultus divini ratio, quis demum illa circa Deum proprie verſata fuiſſe negaverit, niſi qui nec circa Deum verſari Dei ipſius cultum dixerit? hoc eſt,

(*k*) *Ex.* 34.14, 15. *Deut.* 32.16, 17. *Iſ.* 57.5, 6.
(*l*) *Ex.* 22.20.
(*m*) *In Schegagoth. cap.* 7.

eſt, qui Deum etiam tum, cum colitur, coli negaverit.

X. Cæterùm cùm omnis Dei cultus, ſive naturalis, ſive inſtitutus, vel ad gratiam ejus impetrandam, vel quidem commemorandam ſpectet, fieri non potuit, quin ſacrificia (quibus, ut jam demonſtratum eſt, propria inerat cultus divini ratio) eodem etiam pertinerent. Ac quidem (quod alibi dicta docent) ad commemorandam Dei gratiam facta erant ſacra Euchariſtica, תודות appellari ſolita, nonnunquam etiam & holocauſta, עלות dicta, ita tamen ut hoc idem genus & ad impetrandam Dei gratiam ſæpe factum fuiſſe conſtet. Quo eodem etiam & reliqua omnia pertinebant. Alia ſcilicet ad res proſperas impetrandas, ut quæ voluntariò facta eſſent, & נדבות nominari ſolent. Alia ad pericula avertenda, qualia fere voto nuncupabantur, & נדרים in ſacris literis dicta ſunt. Alia ad piacula expianda, hoc eſt ad culparum veniam impetrandam. Qualia fuere חטאות & אשמות, *ſacrificia pro peccatis & noxis facta.* Ut nulla eſſent ſacrificia, quæ non ita circa Deum, ut preces, & gratiarum actiones, laudéſque ſacræ, verſarentur. Neque hoc mirum videri debet, ſiquidem factis æquè ac verbis, ritibus æquè ac orationibus & ſubeſſe poſſint, & ſignificari animi affectus & deſideria; iiſque ipſis cerimoniis, quæ ad ſacrificia pertinebant, ſummum vitæ ac necis jus, ſummum in alia omnia dominium penes Deum eſſe agnoſceretur.

Huc etiam accedit, quòd preces ſacræ *vituli labiorum* appellentur (*n*). Cujus dicti ea ratio eſt, quòd preces ſacrificia quædam eſſent, & ſacrificia preces quædam. Preces utique ſacrificia ſpiritua- (*n*) Hoſ. 14. 2.

lia, & ſacrificia *ſymbolicæ* preces. Quod idem liquet ex verbis *Sauli* (*o*), qui, quia nondum *ſacrificaverat*, nondum ſe *ſupplicaſſe* dixit. His adde & *Solomonis* illa (*p*), *Sacrificium impiorum abominationi eſt Jehovæ, oratio autem juſtorum accepta eſt ei.* Quibus hæc ſubjecta eſt ſententia, vel ſacrificia impiorum nihil valere apud Deum, imò verò ei diſplicere, optimi autem cujuſque preces plurimùm apud eum valere. Cujus comparationis inſtituendæ nulla prorſus fuiſſet ratio, niſi ſacrificia & preces ſacræ eodem planè pertinuiſſent. Ita tamen ut ſacrificia plus, cæteris paribus, valuiſſe, quàm ſimplices preces judicat[a] eſſent. Ut qui propriè circa Deum vim alterarum verſari judicat, ei de alterorum vi idem judicium eſſe debeat.

(*o*) 1 Sam. 13. 12.

(*p*) Prov. 15. 8.

XI. Huc etiam ſpectant preces ſacræ inter ſacrificandum adhiberi ſolitæ. Quippe quæ eo pertinebant, ut Deo grata & accepta eſſent, quibus additæ erant, ſacrificia; & ut ſacrificia Deo facta ea ab illo impetrarent, de quibus immolatum erat. Huc ergo refer, quæ in libro ſecundo *Macchabæorum* extant (*q*), *Orationem autem faciebant omnes Sacerdotes, dum conſumeretur ſacrificium,* Jonatha *inchoante, cæteris autem reſpondentibus. Et* Nehemiæ *erat oratio hunc habens modum: Domine Deus, omnium creator, terribilis & fortis, juſtus & miſericors, qui ſolus es bonus rex, ſolus præſtans, ſolus juſtus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Iſrael de omni malo, qui feciſti patres electos, & ſanctificaſti eos; accipe ſacrificium pro univerſo populo tuo Iſrael, & cuſtodi partem tuam, & ſanctifica; congrega diſperſionem tuam, libera eos, qui ſerviunt gentibus, & contemptos*

(*q*) v. 23. & ſeq.

temptos & abominatos reſpice: ut ſciant Gentes quia tu es Deus noſter. Affige opprimentes nos, & contumeliam facientes in ſuperbia, conſtitue populum tuum in loco ſancto tuo, ſicut dixit Moſes. His etiam adde preces iſtas, quas juxta victimam piacularem reus quiſque adhibere ſolebat, quarum hæc extrema clauſula fuit. תהי כפרתי *Hæc ſit expiatio mea.* Eodem etiam *Davidis* preces illæ pertinent, ut quæ ad ſacrificia ſpectarent, licet non inter ſacrificandum habitæ (*r*). יזכור כל מנחתיך עולתך ידשנה quæ ita vertit *Sebaſtianus Caſtellio*, *Memor ſit tuorum tot fertorum, hoſtiámque tuam vertat in cinerem, hoc eſt,* inquit, *ea placetur* (*s*). Jam preces eo pertinentes ut Deo gratum & acceptum eſſet, quod factum erat, ſacrificium, eaque ab eo impetraret, de quibus ſacrificatum erat, propriam ſacrificii cujuſque vim circa Deum verſatam eſſe docent. Fruſtra enim habitæ fuiſſent preces, ut illud Deo gratum eſſet, quod idem nec ad impetrandam, nec ad retinendam ejuſdem gratiam pertinuiſſet.

(*r*) *Pſal.* 20. 3.

(*s*) *Hoſtiam pro holocauſto dixit.*

XII. His expoſitis; videamus ſequitur eis de rebus, quæ tralatitio loquendi genere ſacrificia appellari ſolent. Quales ſunt inprimis *preces ſacræ*, & *gratiarum actiones* (*t*). Quæ quidem nulla alia de cauſa ſacrificia metaphoricè dicuntur, niſi quòd cum ſacrificiis proprie dictis hoc ipſum commune habent, quòd propriè circa Deum verſantur. Quinetiam eodem loquendi genere ſacrificia appellari ſolent *ſumptus*, *labores*, & *dolores* ita ſuſcepti & tolerati, ut Deo grati & accepti ſint. Ita fit, ut ſacrificia dicantur *beneficia in egentes collata* (*u*), *ſpiritus fractus & contritus* (*x*), hoc eſt, peccatorum pœnitentia; corpus modeſtè & caſtè habi-

(*t*) 1 *Pet.* 2. 5. & *Hebr.* 13. 15.

(*u*) *Phil.* 4. 18. & *Hebr.* 13. 16.

(*x*) *Pſal.* 51. 17.

bitum (*y*), ſanguis ad Dei honorem fuſus (*z*), & gentium profanarum ad Deum converſio (*a*). Quorum pleraque eis ipſis in locis, ubi ſacrificia appellantur, etiam Deo grata eſſe dicuntur (*b*). Ut hinc facilè intelligatur hujuſmodi res ſacrificia dici, quia ſcilicet Deo accepta ſunt, ejuſque ad gratiam impetrandam ſpectant. Quod ejuſmodi eſt, ut ſacrificia proprie dicta eodem quoque ſpectaſſe doceat. Perperam enim ſcriptores ſacri quæ Deo grata & accepta ſunt, ejuſque ad gratiam impetrandam ſpectant, ſacrificia *metaphoricè* dixiſſent, niſi ſacrificia *proprie* dicta eodem etiam pertinuiſſent. Nulla enim locutio à ſacrificiis propriè dictis ad impropriè dicta transferri potuit, niſi quæ eadem in proprie dictis aliquo modo locum habuit. Quamobrem, ut aliunde patet ſacrificia omnia proprie dicta rationem habuiſſe cultus ſacri; ita quoque ex jam dictis cultum eum eatenus Deo placuiſſe, gratiámque ejus impetraſſe conſtat, quatenus ei ſuberat bonus animus, veráque erga Deum pietas. Idque ipſum eſt, quod toties monent ſacræ literæ quoties ſacrificia rite facta *Deo grati odoris* fuiſſe dicunt; eóque factum, ut S. *Paulus* hac locutione uteretur, cum voluntariam Chriſti mortem Deo perplacuiſſe docere voluit (*c*). Neque verò illud prætereundum, hanc locutionem poſitam eſſe non ſolummodo in holocauſtis (*d*), & ſacrificiis ſalutaribus (*e*), ſed in ipſis quoque piacularibus pro erratis populi gregarii factis (*f*). Nunquam vero in piaculis illis, quæ pro erratis Sacerdotis magni, aut totius cœtus Iſraelitici, (adeoque & Senatus magni) Rectoríſve denique facta erant. Cujus ea diſcriminis *Abrabeneli* ratio viſa eſt (*g*), quòd peccatum legis ignorantia ortum levior eſſet

(*y*) *Rom.* 12.1.
(*z*) *Phil.* 2.17.
(*a*) *Rom.* 15.16.
(*b*) *v. locos modo indicatos.*
(*c*) *Epheſ.* 5.2.
(*d*) *Ex.* 29.18. *Lev.* 1.9,13. *& alibi paſſim.*
(*e*) *Lev.* 3.5,16.
(*f*) *Lev.* 4.31.
(*g*) *ad Lev.* 4.

in

in homine plebeio culpa; culpámque iſtam victima è grege ſuo lecta expiatum ire ejuſmodi probitatis indicium, quæ Deo perquam grata fuit; contra autem Senatui, & Pontifici, reique ipſius publicæ Rectori & turpe eſſet leges ignorare, erratúmque quodvis in ſe admittere, & nulla prorſus laude dignum erratum victima expiare.

Cæterum etiamſi apud Deum gratiam nullam conciliabant hominum impiorum ſacrificia, imò verò etſi ei ſemper ingrata erant, ea tamen ipſa ſacrificia, ſiquidem Deo facta erant, circa Deum quoque verſabantur. Enimverò & impiorum preces Deo ſemper ingratæ ſunt, neque eò minus, ſiquidem Deo adhibeantur, propriè circa Deum verſantur. Quare idem quoque de ſacrificiis Deo factis, quorumcunque erant, judicandum.

XIII. Quamvis, quæ hactenus dicta ſunt, Hebræorum omnia ſacrificia, ſi modo Deo facta eſſent, circa Deum verſata fuiſſe doceant; tamen alia quædam addi poſſunt; quæ de ſacrificiis piacularibus (quæ quidem ſacrificium Chriſti præ reliquis omnibus adumbrabant) hoc idem luculentius demonſtrent. Huc enim valet ipſa ratio, quæ inter Deum & Offerentes in ejuſmodi ſacris interceſſit; ut quæ talis ſemper eſſet, qualis eſt inter perſonam ream, & offenſam, eandemque etiam pœnæ ac veniæ jus habentem. Neque enim ſacrificia piacularia niſi pœnæ avertendæ cauſa (quod antè docuimus) facta erant; nec quid erat, cur quis pœnam averſum iret, niſi quatenus culpæ reus erat. Quibus ex rebus intelligitur, ſacrificia omnia piacularia ejuſmodi ſacra extitiſſe, quibus & reus quatenus reus, & Sacerdos etiam ejuſdem nomine

mine ad Deum tanquam ad partem offenſam, pœnæque ac veniæ jus habentem ſupplicum more adierunt ad veniam reo impetrandam. Reus utique ita victimam ſuam ad aram ſiſtens, reliquáque ad ſe ſpectantia peragens, ut & de culpa admiſſa doleret, & Deum ſibi propitium vellet; Sacerdos, (ut de extis taceam) victimæ ſanguinem aræ, ejúſve cornibus, aſpergens, hoc eſt pecudis cæſæ animam, ut λύτρον quoddam piaculare, ritu ſymbolico Deo reddens. Quod niſi eo animo faceret, ut Deum erga hominem reum propitium & benignum vellet, talis profecto vir non fuit, qualem eſſe Sacerdotem decuit, qualémque Deus ipſe voluit. *Omnis enim Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona, & ſacrificia pro peccatis: qui condolere poſſit iis, qui ignorant, & errant, quoniam ipſe circundatus eſt infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro ſemetipſo offerre pro peccatis* (*h*). Ipſe ergo Pontifex Judæorum (perinde ac reliqui Sacerdotes) & homo factus eſt, & errori obnoxius, ut fragilitatis ſuæ conſcius ita pro ſuis, ut pro ſe, piacula faceret, neque Deum minùs erga alios, quam erga ſe propitium vellet.

(*h*) *Heb.* 5.1,2.

XIV. At enim victimas piaculares pro toto cœtu immolatas non totus populus, ſed vel Pontifex (*i*), vel Senatores (*k*) ante aram ſiſtere, Deóque devovere ſolebant, idque ipſius legis juſſu. Quaſi verò Pontifex, & Senatores hujuſmodi omnibus in officiis, quæ in ſingulorum hominum victimis ab offerentibus præſtanda erant, populi perſonam non ſuſtinuerint. Quod contrà fuiſſe quiſque videt. Ita ut,

(*i*) *Lev.* 16.7,8,9.
(*k*) *Lev.* 4. 15.

ut,quod Pontifex, aut Senatores talibus in officiis fecerint, id populus feciſſe cenſeretur, ideóq; omnem victimam obtuliſſe,hoc eſt,pro ara devoviſſe,quam vel Pontifex, vel Senatores ejus loco ac nomine offerebant.

Hoc itaque cum ejuſmodi ſit, ut nullam difficultatem habeat, ea, quæ hunc ad locum pertinent, ſatìs explicaſſe videbimur, ſimul atque iſta addiderimus, quæ priùs dictorum ſummam continent. *Primò* inſtituiſſe Deum, ut ſacrificia Judæorum certis quibuſdam ſacris ritibus ſibi fierent. *Deinde* ſacros iſtos ritus ita comparatos fuiſſe, ut vel ſummum vitæ ac necis, vel ſummum pœnæ ac veniæ jus, vel quidem ſummum in omnia dominium penes Deum fuiſſe ſignificarent. Eò enim pertinuit, quòd Deus victimam ad aram ſuam adduci voluit, ibique ſtatam ſibi offerri, ac devoveri; quod ſanguinem, exta, totámve victimam (quod in holocauſtis factum erat) in aram ſuam porrici juſſit: hoc eſt, ſibi ipſi porrigi ut omnium Domino & Rectori. Idemque (ut paulò antè diximus) iis de ſacris judicandum, quæ omnes mundi plagas verſus legis juſſu movenda erant, quippe quo ritu Deo, ut omnia poſſidenti, omnia regenti, porrigebantur. *Tertiò* & illud obſervandum, ejuſmodi ritus, quibus quid Deo ſic, ut dictum eſt, oblatum aut porrectum fuit, cultus ſacri, licet externi tantùm, propriam habuiſſe rationem, nec minus circa Deum verſatos fuiſſe, quàm genuum in cultu ſacro flexionem, capitíſve aut corporis demiſſionem, alióſve quoſlibet ejuſmodi ritus, quibus cultus ſacri ratio ineſt, quoties in ſacris adhibentur. *Ultimò* illud adverti velim, ritus ſcilicet ſacrificales ſive ab ipſo offerente, ſive à Sacerdote peractos, ita peragi debuiſſe, ut cultui externo & ſymbolico internus ſubeſſet

animi cultus, ea utique de Dei providentia, juſtitia, & beneficentia fides, ea reverentia ſacrarum legum, ea peccatorum pœnitentia, ea vitæ rectè agendæ ſtudia, quæ pium quemque probúmque decent. Quo qui animo immolabat, is demum Deo gratus erat.

Atque hæc earum religionum, quæ in ſacrificiis verſabantur, generalem quandam rationem continent, eáſque (quod ſæpe antè diximus) tanquam preces, ac gratiarum actiones Deo adhibitas fuiſſe docent. Illud intereſt, quod alia in precibus, ac gratiarum actionibus, alia autem in ſacrificiis interioris animi cultus ſigna externa adhiberentur. Quod enim in illis verba, humiléſque corporis geſtus, id in his & alii ritus præſtabant, de quibus paulò antè meminimus. Verùm hæc ita intelligi velim, ut de ſacrificiis generatim dicta. Nam quæ ad victimas piaculares propria quadam ratione pertinent, alium ſibi locum poſtulant.

Judæi

Judæi Sacrificia ſua circa Deum verſari judicarunt.

CAP. XX.

Oſtenditur Judæos ſacrificia ſua circa Deum verſari judicaſſe, Gentéſque profanas ſua quoque circa Deos ſuos. Quibus etiam additur Chriſtianorum eiſdem de Religionibus judicium.

I. HActenùs de toto ſacrificiorum genere nos ipſi quid judicemus, dictum. Nunc non abs re fore videtur, ſi diſpiciamus, quid & Judæi, & alii populi de ſuis utrique ſacrificiis, ac quid Chriſtiani de utriſque magno conſenſu judicarunt.

Ac quidem, ut à Judæis ordiar, quænam his de rebus Gentis illius ſententia fuit, ſatis explicatè docuit *Philo* (*l*); qui hos, qui ad aras accedebant, ἢ εὐξομένους, ἢ εὐχαριστήσοντας *vel precaturos*, *vel gratias acturos* eò ſemper acceſſiſſe monuit. Unde intelligitur populum Hebræum perinde ſacrificia ſua, ac preces & gratiarum actiones, circa Deum verſari ſtatuiſſe. Eodem pertinent alia illa ejuſdem Autoris (*m*), Εἰ γὰρ βούλοιτό τις ἐξετάζειν ἀκριβῶς τὰς αἰτίας ὧν ἕνεκα τοῖς πρώτοις ἔδοξεν ἀνθρώποις ἐπὶ τὰς θυσιῶν εὐχαριστίας ὁμοῦ καὶ λιτὰς ἐλθεῖν, εὑρήσει δύο τὰς ἀνωτάτω. μίαν μὲν τὴν πρὸς θεὸν τιμήν,

(*l*) *De animalibus idoneis ſacrificio.*

(*m*) *Ibid.*

τὴν ἄνευ πρὸς ἑτέρου ἀλλὰ τὸ μόνον γιγνομένην, καὶ ἀναγκαῖον καλόν. ἑτέραν δὲ τὴν τῶν θυόντων περιγινομένην ὠφέλειαν. διττὴ δέ ἐστιν ἡ μὲν ἐπὶ μετουσίᾳ ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἐπὶ κακῶν ἀπαλλαγῇ. τὴν μὲν οὖν κατὰ Θεὸν δι' αὐτὸν μόνον γινομένην προσήκουσαι ὁ νόμος ἀπένειμε θυσίαν ὁλόκαυτον ὁλοκλήρῳ καὶ παντελεῖ, μηδὲν ἐπιφερομένης τῆς θνητῆς φιλαυτίας ὁλόκληρον καὶ παντελῆ. τὴν δὲ χάριν ἀνθρώπων, ἐπειδὰν διαίρεσιν ἐπεδέχετο ἡ δόξα, καὶ αὐτὸς διεῖλε, κατὰ τὴν μετουσίαν τῶν ἀγαθῶν ὁρίσας θυσίαν, ἣν ὠνόμασε σωτήριον· τῇ δὲ φυγῇ τῶν κακῶν ἀπονείμας τὴν περὶ ἁμαρτίας. *Siquis cauſas inveſtigare velit, propter quas primi illi homines per ſacrificia gratias egerint, itémque preces Deo fecerint, duas omnino præcipuas inveniet. Unam ſcilicet Dei Honorem; quæ res per ſe, ſine ulla alia accedente, cultu digna eſt, ac quidem bonum neceſſarium. Alteram, ſacrificantium utilitatem; quæ duplex eſt, adeptio bonorum, & malorum averſio. Jam illi generi, quod Deo propter ſe fieri debet, Lex commodè tribuit holocauſtum; quod Deo integro ac perfecto integrum atque ſolidum datur, mortalium cupiditate nihil inde ſibi uſurpante. Alterum autem genus, hominum cauſa factum, quia diviſit vulgaris opinio, diviſit etiam & ipſa Lex, ita ut altero quærantur bona, quod ſalutare nominavit; altero mala avertantur, cui piaculare tribuit.* Quibus verbis hæc ſententia ſubeſt, nempe Veteres ſacrificia ſua ut laudes, & gratiarum actiones, precéſque Deo adhibuiſſe.

II.Ne-

II. Neque verò aliam ſententiam habent, quæ his de rebus ſcripſit *Abrabenel* (*n*). Quid enim (n) In præf. ad Lev. ille de ſacrificiis ſalutaribus? ואמנם חכלית זבח השלמים יתבאר אחר שתדע שהשלמים היו באים אם לזבח תודה ואם בנדר ובנדבה כמו שיתבאר בפרשת צו ועניין שני המינים האלה הוא שפעמים היו מקריבים שלמים לתת הודאה לשם יתברך על מה שגמלם ברחמיו וברוב חסדיו ועל הטובה שהיטיב. עמהם אם בירושת הארץ ונחלתם ואם בשאר הנסים ועל זה נאמר אם על תודה יקריבנו והוא המין האחד והמין השני שהוא בנדר ובנדבה עניינו תפלה לשם שיחנם ויברכם בתבואותיהם ועניניהם בעתיד ויריק עליהם ברכה עד בלי די. הנה אם כן היה המין הראשון הודאה על העבר והמין השני תפלה על העתיד *Jam ſacrificiorum ſalutarium qui finis erat, intelligetur, ſimul atque illa vel Euchariſtica, vel votiva, & voluntaria fuiſſe nôris, quemadmodum in particula* צו *docebimus. Cujus duplicis generis ea ratio fuit, quòd Noſtrates ſacra ſalutaria eo nonnunquam animo fecerint, ut Deo pro ſumma clementia ejus, maximáque in ſe benevolentia, omnibúſque denique beneficiis (ſive ea in Terræ hæreditate, & poſſeſſione cernerentur, ſive aliis geſtis mirabilibus) gratias agerent, quo de genere illud dicitur (o),* ſi ſacrificium fecerit Euchariſticum. (o) Lev. 7.12. *Atque hoc quidem primum genus fuit. Alterum autem, quod votivum fuit, aut voluntarium, rationem habuit ſacrarum precum, quibus Deum orabant, ut ſibi in poſterum clemens eſſe vellet, ut proventus ſuos, aliaque omnia proſperaret, ut ſuppeditaret ea, quæ ad vitam ſufficerent. Quæ cum ita ſint, hinc intelligitur primum genus gratiarum rationem habuiſſe pro beneficiis antè acceptis actarum, alterum precum pro*

ex-

(p) *Abrab. ad Lev.* 3.

expetitis. Quibuſcum conſentiunt & alia illa (*p*), אחרי שזכר הכתוב שלמי התודה זכר אחריו שלמי נדר ונדבה והם הבאים על דבר תפלה ונדר שיקריב אדם שלמיו ליי' כדי שיצליחו מעשיו *Poſt Euchariſticum ſacrificium meminit ſacra ſcriptura de ſacrificiis votivis & voluntariis, quæ quiſque, tanquam vota, & preces, ad res proſperas impetrandas Deo fecit.* Hæc *Abrabenel* de ſacrificiis ſalutaribus. Quid autem idem de piacularibus? לא הצריכה התורה להזות מדם החטאת בקדש פנימה אלא לבקש כפרה וסליחה על החטא החמור שיחטא הכהן גדול או הקהל (*q*) *Lex non præcepit, ut in æde ſacra ſpargeretur victimæ ullius piacularis ſanguis, niſi ut à Deo impetraretur expiatio, ac venia culpæ alicujus gravioris, qualis utique Pontificis, & Senatus magni culpa omnis cenſebatur.* Quibus verbis ea ſententia ineſt, omnes quidem hoſtias piaculares ad impetrandam culparum veniam, gratiámque apud Deum cæſas eſſe; eas autem, quarum in ædem ſacram ſanguis rite inferendus erat, tales fuiſſe, quales de culpis gravioribus, quàm aliæ ullæ, cædebantur. Idem enim ipſum culpæ genus in Pontifice & Senatu magno, quàm in alio quovis, gravius erat. His adde, quæ de piaculari Pontificis hoſtia apud eundem Autorem extant (*r*), יזה מדמו על פני פרכת הקדש ועל מזבח הקטורת לבקש סליחה וכפרה לפני אלהים *Aulæum adyti interioris verſus, aræque ſuffitus ſacri ſanguinis aliquantum aſperget, quo remiſſionem & expiationem à Deo coràm in æde impetret.* Hactenus *Abrabenel* de ſalutaribus, & piacularibus ſacrificiis. Videamus quid de holocauſtis quotidianis (*s*), ענין תמידין תפלה ליי' שיזכור רחמיו לישראל.

(q) *In præf. ad Lev.*

(r) *Ibid.*

(s) *ad Lev.* 16.

לישראל בבקר ובערב ויברך דגנם תירושם ויצהרם שעל
זה היה מורה המנחה והנסך שהיו מקריבים עמהם
Holocauſta quotidiana rationem habuere ſacrarum precum idcirco Deo adhibitarum, ut clementiæ ſuæ erga Iſraelem manè, & veſperi meminiſſe vellet, ut augeret ei frumentum, muſtum, oleúmque. Quod docet fertum, & libamen, quod eis rite adjungendum erat. Sic etiam *R. Moſes Ben Nachman* ſingulorum hominum holocauſta pro immolantibus להתפלל *ſupplicare* dixit (*t*). Ac quidem ſacrificiorum omnium tanta *Iſaaco Ben Aramah* cum precibus ſacris cognatio viſa eſt, ut alteras nunc eò valere judicaverit, quo altera olim valuere, (t) Lev. 1.
התפלות הם מעצם הקרבנות ומשובחים מהם ואין
צריך לומר שמועילין במקומן בכל זמן שהם בטלים
(*u*) *Preces ſacrificiorum rationem habent, ſúntque illis quidem potiores. Neque opus eſt dicere, has illorum vices præſtare, ex quo illa fieri deſierunt.* (u) ad Lev. 6.
Atque ita fit, ut idem Autor ſacrificia לפיוס facta eſſe dixerit (*x*), qua voce *precatio*, & *deprecatio*, itémque *placatio* ſignificatur. Quid multa? ex quo populo Hebræo nulla ſacrificandi facultas fuit, decrevit ipſe Senatus magnus, ut ſtatorum ſacrificiorum loco ſtatæ quædam preces adhiberentur; ſacrificia utique, ac preces ſacras eandem rationem habere ratus. Quâ de re eſt apud *Maimonidem* (*y*), (x) ad Lev. 1. (y) In Tephilla ubircath Cohanim, cap. 1.
תקנו שיהא מניין התפלות כמניין הקרבנות שתים תפלות
בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש בו קרבן מוסף
תקנו בו תפלת שלישית כנגד קרבן מוסף ותפלת שהיא
כנגד של בקר היא הנקראת תפלת השחר ותפלת שכנגד
תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה
ותפלת שכנגד התוספין נקראת תפלת המוספין וכן התקינו
שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי
איברי תמיד של בין הערבים מתאכלין והולכין כל הלילה

Sta-

Statuerunt, ut numero ſacrificiorum par ſit orationum numerus; nempe binæ orationes quotidianæ binis ſacrificiis quotidianis reſpondentes. Porrò omni die, quo fit ſacrificium adventitium, tertia ut ſit oratio ſtatuerunt, ſacrificio adventitio reſpondens. Oratio autem, quæ ſacrificio matutino reſpondet, matutina dicitur, quæ veſpertino, veſpertina, quæ adventitio, adventitia. Eundem ad modum conſtituerunt, ut noctu una peragatur oratio, quia holocauſti veſpertini profecta per totam noctem flagrare ſolebant.

(z) Ibid. Eodem pertinent alia illa (z), אין הציבור מתפללין תפלה נרבה לפי שאין הציבור מביאין קרבן נרבה *Eccleſia non utitur oratione injuſſa, quia Eccleſia non facit ſacrificium injuſſum*; hoc eſt, ſacrificium voluntarium. Quibus (ut intelligas, quanta inter preces & ſacrificia Judæis ſimilitudo viſa eſt) iſta (a) Ibid. quoque adjicienda (a), יש מן הגאונים מי שהור׳ שאסור להתפלל תפלה נרבה בשבתות וימים טובים לפי שאין מקריבין בהן נרבה. אלא חובות בלבר *Sunt ex Geonim, qui Sabbatis ac diebus feſtis injuſſâ oratione nemini uti licere judicant, quia his diebus imperata tantùm ſacrificia, non voluntaria fieri ſolebant.* Quæ ſanè omnia ejuſmodi ſunt, ut hinc facilè intelligatur idem eſſe Judæis de ſacrificiis, quod de ſacris precibus judicium; atque ita factum, ut, poſtquam ſacrificari deſitum eſt, in ſacrificiorum ſtatorum locum ſtatas quaſdam ſupplicandi formulas, quæ ſacrificiis reſpondeant, ſubſtituerint.

III. Quinetiam ut cruentis ſacrificiis, ita iis etiam (quod in tranſcurſu attingendum) quæ ex rebus inanimis facta erant, cultus ſacri ratio inerat. Ea enim Deo facta erant ut ejuſmodi bonorum lar-

largitori, nempe vini, olei, frumentíque, quæ ad vitam hominum ſuſtentandam terra, arboréſque proferunt. Ita ut fertorum omnium oblatio rationem habuerit ejuſmodi cultus, quo quiſque vel uberiores fructus impetratum ivit, vel de impetratis gratias egit. Eóque ſpectant eorum aliqua, quæ ex *Abrabenele* modo attuli. Quibuſcum etiam conſentanea ſunt, quæ ſcripſit *R. Levi Ben Gerſon* (*b*), כמו שיקרבו העומר בפסח לבקש ברכת (b) ad 2 Sam. 23. 15.
הקציר והבכורים לבקש ברכת פירות האילן כן קרבו המים בחג הסוכות לבקש מש׳ ברכת הגשמים כי אז יבא עת הזורע *Sicut ad impetrandam proſperam meſſem Deo (cui laus) Omerum (c) in Paſchate ſacrificabant, itémque primitias (d) in Pentecoſte ad impetrandos uberes fructus; ita in feſto umbraculorum (quando inſtabat ſeminandi tempus) ad largos imbres impetrandos aquas etiam Deo libabant.* Verùm hoc legis injuſſu factum eſt. Illud interea ſatis conſtat, Judæos ita de ſacrificiis, ut de precibus & gratiarum actionibus, alteráque æquè atque alteras circa Deum verſari judicaſſe.

(c) Lev. 23. v. 9, 10.
(d) v. 17.

Idem Gentium profanarum de ſuis ſacrificiis Judicium.

IV. Ac quidem quale Judæorum de ſacrificiis ſuis judicium, tale fere de ſuis quoque ipſarum Gentium profanarum extitit. Id quod *Porphyrii* iſta docent (*e*). (e) De abſtinentia, l. 2. § 24.
τριῶν ἕνεκα θυτέον τοῖς θεοῖς. ἢ γὰρ διὰ τιμὴν, ἢ διὰ χάριν, ἢ διὰ χρείαν τῶν ἀγαθῶν. *Tribus de cauſis diis ſacrificandum eſt, vel ut eos honore afficiamus, vel ut gratum erga eos teſtemur animum, vel ut bona ab iis impetremus.* Quarum duas priores immolandi cauſas ad unam rectè revocant

Judæi; utpote qui in honoribus eis, quos inter immolandum Deo dabant, ita ſummam ejus ſapientiam, potentiámque celebrabant, ut ejuſdem quoque bonitatem, vel in ipſa rerum univerſitate, vel in ſingulari aliqua beneficentia erga ſe, ſuóſve elucentem unà ſemper commemorarent; cujuſmodi laudes & honores eodem, quo gratiarum actiones, & ad idem cultus genus, pertinent. Quanquam quidem parum refert, quas ob cauſas Gentes profanæ diis ſuis immolandum duxerint, modo omni ſacrificiorum generi (id quod ſemper ab eis factum eſt) cultus ſacri rationem, ac vim tribuerint. Nullo enim modo fieri potuit, quin Deorum cultum circa Deos verſari judicaverint.

(f) *ibid.* His conſtitutis, alia illa *Porphyrii* videamus (f), Τιμῶμεν δὲ τοὺς Θεοὺς, ἢ κακῶν μὲν ἀποτροπὴν, ἀγαθῶν δὲ παρασκευὴν ἡμῖν γενέσθαι ζητοῦντες, ἢ προπεπονθότες εὖ, ἢ ἵνα τύχωμεν ὠφελείας τινὸς, ἢ κατὰ τὴν ψιλὴν τῆς ἀγαθῆς αὐτῶν ἕξεως ἐκτίμησιν. ὥστε καὶ τῶν ζώων εἰ ἀπαρκτέον αὐτὰ θεοῖς τούτων τινὸς ἕνεκα θυτέον. καὶ γὰρ ἃ θύομεν, τούτων τινὸς ἕνεκα θύομεν. *Deos autem colimus, vel petentes ut mala avertant, & ſuppeditent bona, vel quod jam antea commodi aliquid ab iis percepimus, vel ut poſthac conſequamur, vel eos denique propter ſolam naturæ præſtantiam honorantes. Ita ut, ſi animalium primitias Diis ſolvere oporteat, eas de harum cauſarum aliqua ſacrificare debeamus. Quæcunque enim immolamus, hujuſmodi de cauſis immolamus.* Unde intelligitur profanas Gentes diis ſuis ideo immolaſſe, ut eorum gratiam vel impetrarent, vel commemorarent, vel denique ut

eos

eos honorarent propter ſolam naturæ excellentiam; neque aliter de ſacrificiis ſuis, ac de eximio cultus genere, diiſque pergrato exiſtimaſſe.

V. Huc etiam pertinent *preces* iſtæ *ſacrificales* inter Gentes profanas adhiberi ſolitæ. Quales *Sophocli* (*g*) dictæ ſunt θυςάδες λιταὶ, Scholiaſti, αἱ διὰ τῶν θυσιῶν γινόμεναι λιταὶ, *preces inter ſacrificandum habitæ.* Hæ quo ſpectabant ex eis formulis, quæ apud *Catonem* extant, patet (*h*). *Jane pater, te hac ſtrue commovenda bonas preces precor, ut ſies volens propitius mihi, liberiſque meis, domo, familiæque meæ, mactus hoc ferto.* Et mox, *Jane pater, uti te ſtrue commovenda bonas preces bene precatus ſum, ejuſdem rei ergo macte vino inferiori eſto.* Quas inter formulas & hæc poſita eſt; *Jupiter te hoc ferto obmovendo bonas preces precor, uti ſies volens propitius mihi, liberiſque meis, domo, familiæque meæ, mactus hoc ferto.* Quibus adde (ut alias aliquas prætercam) preces in Solitaurilibus factas; *Mars pater, te precor, quæſóque, uti ſies volens propitius mihi, domo, familiæque noſtræ, quojus rei ergo agrum, terram, fundúmque meum Solitaurilia, circumagi juſſi, uti tu morbos viſos, inviſóſque, viduertatem, vaſtitudinémque, calamitates, intemperiáſque prohibeſſis, defendas, averruncéſque; utique tu fruges, frumenta, vineta, virgultáque grandire, benéque evenire ſinas, paſtores, pecuaque ſalva ſervaſſis, duíſque bonam ſalutem, valetudinémque mihi, domui, familiæque noſtræ. Haruncе rerum ergo fundi, terræ, agrique mei luſtrandi, luſtrique faciendi ergo, ſicuti dixi, macte hiſce Solitaurilibus lactentibus*

(*g*) *In Antigone.*

(*h*) *De re ruſtica, cap.* 134.

immolandis eſto. Quorſum hæc? ut hinc intelligas profanas Gentes tam ſacrificiis, quàm precibus ſuis id egiſſe, ut Deorum gratiam, ac benevolentiam, réſque proſperas impetrarent; támque ſacrificia, quam preces iſtas huc valuiſſe judicaſſe.

VI. Idem docent locutiones iſtæ, quibus paſſim apud Scriptores profanos ſacrificiorum vis exponi ſolet. Quales ſunt Græcis Θεὺς ἱλάεσθαι, & ἱλάσκεσθαι, Latinis *ſupplicare*, *placare*, *propitiare*, *impetrare*, *litare*, ac *perlitare*. Quare huc refer *Homeri* illud (*i*).

(*i*) Iliad. β.

Ἔνθαδέ μιν ταύροισι καὶ ἀρνείοις ἱλάονται.
Illic ipſam tauris, & agnis placant.

Adde etiam &illud ex *Heſiodo* (*k*).

(*k*) *In operib. & dieb.*

Ἄλλοτε δὲ σπονδῇσι θύεσσί τε ἱλάσκεσθαι.
Interdum libaminibus & aromatibus placa.

Hinc etiam καλλιερεῖν dictus eſt, cui exta victimæ Deos propitios pollicebantur.

Sed & modò dictæ voces Latinæ in ſacrificiis ſæpe poſitæ. Unde *Lar* apud *Plautum* de virgine quadam (*l*).

(*l*) *In prolog. ad Aulular.*

——*Ea mihi cotidie*
Aut ture, aut vino, aut aliqui ſemper ſupplicat.

Plinius etiam (*m*) Veteres *mola ſalſa ſupplicaſſe* dicit. Idémque cùm *temporibus Iliacis thure ſupplicatum fuiſſe* negat, id ſuis fieri ſolitum docet (*n*).

(*m*) *Hiſt. Nat. l.12.c.18.*
(*n*) *v. Hiſt. Nat. l.13.c.11.*

Quinetiam vis *placandi* Deos ſacrificiis ineſſe cenſebatur. Unde idem *Plinius* (*o*), *Magna eſt pecori gratia in placamentis Deorum.* Et *Horatius* (*p*).

(*o*) *Hiſt. Nat. l.8.c.47.*
(*p*) *Lib.1.Od.36*

Et Thure & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debito
Cuſtodes Numidæ deos.

Idemque alibi (*q*), (q) Serm. lib.2. Satyr.3.

Prudens placavi ſanguine Divos.

Quo eodem pertinet *Virgilii* illud (*r*), (r) Æneid. 2.

Sanguine placaſti ventos.

Quibus adde, quod *Cæſar de Gallis* ſcribit (*s*), *Pro vita hominis niſi vita hominis reddatur, non poſſe deorum immortalium numen placari arbitrantur.* Cujus etiam rei meminit *Cicero* eadem iſta voce uſus (*t*). (s) Lib.6. de bell. Gallico. (t) pro Fonteio.

Sic etiam *propitiare* Deos ſacra rite facta cenſebantur. *Unde dicitur* Otho (*u*) *per omnia piaculorum genera manes* Galbæ *propitiare tentaſſe.* Quo etiam refer *Plinii* illud (*x*), *Nec minus propitii erant mola ſalſa ſupplicantibus, imo verò, ut palam eſt, placatiores.* (u) v.Sutton.in Othone, c.7. (x) Hiſt.Nat. l.12.c.18.

Sed & vocem *impetrare* in ſacris fuiſſe ex *Livio* conſtat (*y*); *Per dies aliquot*, inquit ille, *hoſtiæ majores ſine litatione cæſæ, diuque non impetrata pax deûm.* (y) Lib.27.c.25.

Jam *litare* & *perlitare* voces ſunt propriè ſacrificales. *Senatus*, inquit idem *Livius* (*z*), *majoribus hoſtiis uſque ad Litationem ſacrificari juſſit. Cæteris Diis perlitatum ferunt, Saluti Petilium perlitaſſe negant.* Et *Cicero* de divinatione (*a*), *Quid? quum pluribus Diis immolatur, quî tandem evenit, ut litetur aliis, aliis non litetur?* & *Suetonius* (z) Lib.41.c.15. (a) Lib.2.

tonius in *Julio* (*b*), *Dein pluribus hoſtiis cæſis cùm litare non poſſet, introiit in curiam ſpreta religione.* Ac denique *Plautus* (*c*),

Si hercle iſtuc unquam factum eſt, tum me Jupiter
Faciat, ut ſemper ſacrificem, nec unquam litem.

Quamobrem hæc? quia vox litare (ſi *Servium* ſequamur, *Macrobiúmve*) eſt *facto Sacrificio placare numen* (*d*). Adde etiam *Nonii Marcelli* illud (*e*), *Sacrificare eſt veniam petere. Litare eſt propitiare, & votum impetrare.* Quanquam quidem rectiùs aliquanto *Voſſius* (*f*), *Sacrificare generale eſſe* dixit, *Litare autem locum habere, cum ſacrificium eſſet Diis gratum.*

Neque verò refert, ſiqui inter profanos populos vel nullis omnino ſacrificiis, vel nullis ex animalibus factis Deos ſuos colendos exiſtimaverint (*g*). Neque enim hi, qui Deos ſuos ita coli noluiſſe dicunt, eoſdem ita cultos negant, cultúmve illum circa eos verſatum; quod æquè ad noſtrum inſtitutum valet, ac ſi & hi Deos ſuos non modò ſacrificiis cultos, verùm etiam (quod aliis viſum fuit quorum longè major erat numerus) placatos quoque judicaſſent.

(*b*) *Cap.* 81.
(*c*) *In Pœnulo.*
(*d*) *Serv. ad Æneid.* 4. *Macrob. l.* 3. *c.* 5.
(*e*) *Cap.* 5. *num.* 12.
(*f*) *Etymolog. in Lito.*
(*g*) *v. Arnob. adv. Gentil. l.* 7. *in initio. & Lucian. de ſacrific. in initio, & Porphyr. de abſtin. l.* 2. *§.* 7, 8.

Chriſtianorum etiam in hac re conſenſus.

VII. Jam vero ſi, de ſacrificiis quid ſit Chriſtianis viſum, quæras; Ea ſemper eorum his de rebus ſententia fuit, ut nunquam niſi uni Deo ſacrificari licuiſſe duxerint. Unde intelligitur eos omnes propriam cultus ſacri rationem ſacrificiis ineſſe judicaſſe. Eóque factum, ut Diis extraneis immolantes Idolola-

lolatriæ condemnarent. Ita *Tertullianus* de Idololatria.(*h*), *Si propter ſacrificium vocatus adſiſtam, ero particeps Idololatriæ.* Et mox, *Si merum quis ſacrificanti tradiderit, imò ſi verbo aliquo ſacrificio neceſſario adjuverit, Miniſter habebitur Idololatriæ.* Ita *Cyprianus* (*i*) Chriſtianos monens ne Diis profanarum Gentium immolent. *Deus loquitur, dicens: Sacrificans Diis eradicabitur, niſi Domino ſoli.* Sed nihil eſt, cur in re perſpicua teſtibus utar. Id unum hic meminiſſe ſufficit, Qui nunquam niſi uni Deo ſine ſummo cultus extranei ſcelere ſacrificatum exiſtimabant, (quæ ſententia apud Chriſtianos omnes ſemper valuit) hos ſacrificiis attribuiſſe propriam cultus ſacri rationem, ac quidem (inde quod efficitur) ſacrificia omnia Deo facta, ut proprium planè ipſius cultum, circa Deum verſari ſtatuiſſe.

(*b*) *Cap.* 16.

(*i*) *De Lapſis.*

VIII. Jam (ne de re non neceſſaria adeo laboraſſe videamur) cùm omnia rite facta ſacrificia ita comparata fuiſſe conſtat, ut circa Deum verſarentur, hinc quoque de ſacrificio Chriſti idem eſſe debere judicium, patet. Quæ enim omnis ſacrificii rite facti ratio fuerit, ea ſit neceſſe eſt & ſacrificii Chriſti ratio. Ac quidem cum ſacrificium ejus ad genus piaculare pertinet, genúſque totum piaculare ad impetrandam malorum veniam, hinc efficitur ſacrificium ejus eo omnino pertinere, ut nobis, pro quibus factum eſt, peccatorum veniam à Deo impetret. Id quod in tranſitu monendum erat, ne quod in duobus his capitibus tantopere perſecuti ſumus, fruſtra perſecuti videamur.

DE

DE
Pœna vicaria piacularibus hoſtiis irrogata.

CAP. XXI.

Oſtenditur quid ſit pœna vicaria, eamque piacularibus hoſtiis irrogatam eſſe.

I. QUUM omnia ſacrificiorum genera legibus *Moſaicis* conſtituta id commune habuiſſe pateat, ut circa Deum verſarentur, (id quod eorum primum fuit quæ demonſtranda in nos ſuſcepimus) deinceps de hoſtiis piacularibus paulò accuratius diſpiciendum; quippe cui generi pœnam vicariam irrogatam eſſe prius diximus, nunc autem palam facturi ſumus. Eſt autem pœna vicaria malum quodvis alteri inflictum ad culpam alterius expiandam, modò malum iſtud eò ſpectet, ut ſontem ipſum à pœna liberet, eique peccati veniam impetret. Unde intelligitur ejuſmodi mala pœnæ vicariæ vi carere, quæ quis propter peccata ſua in perſona ſecum conjuncta luerit. Ut cùm parentes hac de cauſa liberis ſuis orbati fuerint. Nam pœna vicaria eo ſpectat, ut reo afferat peccati veniam, qua perinde excidit, qui in ſuis, ac qui in ſe pœnam excipit. Ac quidem pœna omnis vicaria ad ſontis commodum comparatur, quod contrà eſt in ejuſmodi pœna, unde damnum, dolor, aut infamia ex aliena

na calamitate ad ipſum fontem ſemper redit.

Pœnæ autem vicariæ duo ſunt genera. Alterum, cùm idem pœnæ genus quod nocens meruit, ejuſdem vicario irrogatur; ut ſiquis ſeſe morti dedat, ut alterum aliquem à morte liberet. Alterum, cùm aliud pœnæ genus nocentis vicario irrogatur, ac id, quod meruit ipſe nocens. Ut ſiquis in exilium eat, ut alterum redimat è ſervitute. Inter quæ duo pœnarum genera nihil intereſt, niſi quòd in altero nulla niſi perſonarum, in altero autem & perſonarum & pœnarum etiam ſit commutatio. Quæ differentia ejuſmodi eſt, ut propriam pœnæ vicariæ rationem utrique perinde generi relinquat.

II. Jam pœna vicaria hoſtiis piacularibus inflicta ad expianda hominum peccata pertinuit tanquam conditio lege præſcripta, ſine qua Deus peccata illa remittere noluit, de quibus hoſtias cædi juſſit. Quanquam enim illa maxima ex parte leviora erant, ea tamen Deus præterire noluit ſine omni animadverſionis ſpecie, ne tantam forte indulgentiam peccandi licentia conſequeretur. Atque ita factum, ut ſicut peccata graviora ſuo ipſius nocentis ſanguine, ita ea, quæ leviora erant, victimæ ſanguine expiari vellet, eoque pacto eorum à ſe impetrari veniam. Quæ cùm ita comparata eſſent; hinc liquet ſacra piacularia non inertem planè & otioſam, ſed ejuſmodi veniæ impetrandæ conditionem continuiſſe, quæ Dei juſtitiæ, ac ſanctitatis, animíque perperam factis infenſi & ſatis aptam præbebat ſpeciem, & ad excitandam tuendámque legum ſacrarum reverentiam non incommodè pertinebat.

III. Verum hæc ne temere dixiſſe videar, nunc ad rem propoſitam veniam: quæ, quò facilius pateſiat, paulo altiùs repetenda eſt. Enimvero *primò*

notandum eſt, ita loqui ſolere ſcriptores ſacros de peccatis nondum expiatis, tanquam de fœda quadam macula reos turpiter inquinante (*k*). Atque ita fit, ut peccatorum expiatio eis ſæpe vocibus enuncietur, quæ idem quod purgare valent. Quales ſunt Græcis καθαρισμὸς (*l*), & καθαρίζειν (*m*). Hebræis autem כפר, & טהר, pro quibus vocibus Græci interpretes vocem καθαρίζειν nonnunquam ponunt (*n*). *Deinde* & illud advertendum, moris fuiſſe apud Hebræos (Deo ita præcipiente) ut peccata populi Iſraëlitici ſolenni expiationis die ad hircum in deſerta ducendum ſpecie *ſymbolica* transferrentur (*o*). Atque ita factum, ut hircus iſte eorundem peccatorum macula deinceps ita pollueretur, ut eum, à quo abductus erat, labe quadam reciproca inquinaret. Id quod ex eo intelligitur, quod nemini eo munere functo in caſtra prius redeundum erat, quàm aquis rite luſtratus eſſet (*p*). *Quinetiam* animadverti velim, quonam ritu populi peccata in hircum illum conjecta erant. Atque hoc quidem Pontificis manibus pecudis ejus capiti impoſitis, peccatorum addita confeſſione factum docent ſacræ literæ (*q*). Qua in re Pontifex perſonam populi, cujus peccata deprecabatur, ut quiſque videt, ſuſtinebat. *Poſtremò* meminerimus oportet ejuſmodi victimis piacularibus, quarum utique ſanguis in ædem ſacram illatus erat, corporáque extra caſtra combuſta, & eundem ritum adhiberi ſolitum, qui hirco illi adhibitus erat, manuum ſcilicet impoſitionem cum peccatorum confeſſione junctam (*r*), eoque ex ritu talem in eis extitiſſe maculam, qualis in hirco iſto extitit. Id quod ex eo intelligitur, quod harum etiam victimarum corpora & è caſtris ſtatim efferenda eſſent, & eos, à qui-

(*k*) *Lev.* 18.20. *Pſ.* 106.39. *Jer.* 2.23. *Ezek.* 20. 7, 18, 31. & 22. 3. *Mat.* 15.18, 20.

(*l*) *Hebr.* 1.3.

(*m*) *Hebr.* 9.22, 23. 1 *Joh.* 1.7.

(*n*) *v.* 70 *Interpretes Deut.* 32. 43. *Iſa.* 6.7. & 47.11. *Pſ.* 16. 30. & 19.12. & 51.2.

(*o*) *Lev.* 16.21.

(*p*) *v. Lev.* 16. *v.* 26.

(*q*) *Lev.* 16.21.

(*r*) *v. Lev.* 4.4, 15. & *quæ antè diximus c.* 15.

quibus cremabantur, continuo ita inquinarent, ut niſi aqua prius luſtratis in caſtra redire nefas eſſet (*s*). Quamobrem cùm idem ille ritus, quo populi peccata in hircum in deſerta ductum conjecta erant, his etiam victimis adhiberetur, quarum utique ſanguis in ædem ſacram illatus erat, corporáque extra caſtra combuſta; cúmque idem maculæ tralatitiæ in his, perinde ac in hirco illo indicium eſſet, eadem ſcilicet corporum impuritas; par eſt, ut quiſque has ad victimas, perinde atque ad hircum iſtum ſontium peccata tranſlata judicet. Illud (quod caput eſt) interfuit, quod hircus ille populi peccata in ſe congeſta, in expiationis rite factæ, veniæque impetratæ ſpeciem, quaſi nunquam poſthac in Dei conſpectum reditura, in deſerta vivus aſportaret, victimæ autem hæ, de quibus agimus, ſontium peccata in ſe tranſlata ſanguine ſuo expiarent. Quibus ſane ex rebus elucebat tantum pœnæ vicariæ indicium, quo nullum majus eſſe potuit. Neque enim ulla ejuſmodi pœnæ ſpecies clarior eſſe poterat, quàm ut peccata immolantium primò ad victimas mox cædendas ſpecie quadam *ſymbolica* transferrentur, tum verò continuò expiarentur earundem victimarum ſanguine, ad quas priùs tranſlata fuerant. Quorum illud ex modò dictis conſtat, hoc ex iis legis verbis, quibus *ſanguis pro anima expiare* dictus (*t*).

(*s*) *v. Lev.* 16. 28. *& quæ antè diximus c.* 17.

(*t*) *Lev.* 17.11

IV. Jam verò manuum impoſitio cur huic potius victimarum generi, quarum corpora extra caſtra cremabantur, quam aliis ullis labem inferret, ea fortaſſe ratio fuit, quòd maxima omnium piacula eſſent, quæ hoc ad genus pertinebant. Hæc enim nunquam facta erant niſi vel pro maximo Sacerdote, vel quidem pro Sacerdote illo cum reliqua fa-

milia *Aaronica*, vel denique pro univerſo cœtu; quorum peccata (quod antè diximus) graviora erant, & graviori nota digna, quàm quæ aliorum hominum erant.

Quanquam quidem parum admodum refert, quo tandem modo, nimirum an manuum impoſitione (prout hircus in deſerta ductus) an tacito Dei inſtituto, nulla ritus ejus ratione habita, polluerentur illæ victimæ; de quibus in præſentia agimus, ſiquidem de re ipſa conſtet. Nihil enim excogitari poteſt, quamobrem inſtitueret Deus, ut maxima planè omnium piacula, potius quàm alia ulla genera, ſemper inter ſacrificandum impura fierent, niſi quòd in hac impuritate in corpora victimarum invectâ peccatorum quoque ab offerentibus ad eaſdem victimas tranſlatorum ſpeciem quandam *ſymbolicam* oſtendere vellet. Id quod & eo magis apparuit, quòd qua opera polluebantur ſontium victimæ piaculares, ea ſontes ipſi expurgarentur. Sed neque dubitari poteſt, quin victimæ illæ pœna vicaria afficerentur, quæ hominum peccata in ſe conjecta ſuo ſanguine expiabant.

V. Verùm hæc, inquies, non aliò valent, niſi ut hoc unum victimarum genus, quarum corpora extra caſtra cremabantur, pœnam vicariam ſuiſſe indicent. Eſto, ſed ex hoc genere de victimis omnibus piacularibus (ut quarum eadem ratio eſſet) judicari debet, præſertim de ſacrificio Chriſti; quod hoc in genere præ quàm in reliquis adumbrabatur. Sunt enim ejus Sacrificio ejuſmodi omnia tribuenda, quæ ullis omnino ipſius typis adumbrata erant, præſertim vero inſignioribus, minimè vero detrahenda, ſiqua obſcurioribus deerant. Antitypus enim typorum omnium (quatenus typorum ra-

rationem habent) omnia in ſe complecti debet. Imò verò eò majus in Chriſto pœnæ vicariæ indicium extitit, quod ita divinitus comparatum eſſet, ut major ejuſmodi pœnæ ſpecies in inſignioribus ejus typis, quàm in aliis ullis eluceret. Quippe cujus rei, præter hanc unam, nulla cogitari cauſa poteſt.

VI. Verùm enimverò etiamſi his in ſacrificiis, in quibus victimarum ſanguis in ædem ſacram illatus erat, ac corpora extra caſtra combuſta, aliquanto clarius quam in reliquis, pœnæ vicariæ indicium eſſet, res tamen ipſa in aliis omnibus pro noxa aut peccato cæſis, æquè atque his ipſis inerat. Id quod ex eo intelligitur, quòd cum delicta graviora ſuo ipſius ſontis interitu, leviora interim pecudis ſanguine expianda eſſent. Exempli cauſa, ponatur quemvis eo proterviæ perveniſſe, ut ſibi ſacrum ſuffitum conficeret, ſebóve, aut ſanguine ſciens ac prudens veſceretur, huic ſanè ſuo ipſius exitio peccata illa luenda erant (*u*), contra autem peccata eadem per imprudentiam forte admiſſa victimæ ſanguine expiabantur. Quamobrem cùm divina lege ita planè comparatum eſſet, ut quæ peccata graviora erant, ea ſuo ipſius nocentis ſanguine, leviora autem ſanguine victimæ expiarentur, quicquámne evidentius eſſe poteſt quàm pœnam illam, quæ quidem in gravioribus peccatis nocenti ipſi irrogata fuit, in levioribus ad ejuſdem victimam tranſlatam eſſe, pœnámque pecudis hominis pœnæ ſubſtitutam fuiſſe?

(*u*) *Ex.* 30.38. *Lev.*7. 25,27. *&* 17. 10.

Quid ad hæc *Crellius*? Tantóne in ſurrogationis indicio nullam vel commutationem agnoſcit? imò *ſacrificium Deo benigniſſimo pro pœna* hominis *fuiſſe* dicit (*x*); Verum, inquit, *Expiatio in ſacrificiis*

(*x*) *ad Hebr.* 9. *v.* 14.

ficiis non de ipſa mactatione pecudis, quæ revera fuiſſet luitio illa ſeu pœnæ perſolutio, ſed de iis dicitur, quæ mactationem conſequebantur, atque imprimis de aſperſione ſanguinis, quæ à Sacerdote vel in Sancto Sanctorum, vel in ara aut circa eam fiebat (*y*). At maximè ſe fefellit *Crellius* ſacra ad civilium morem exigens. Ita enim his in religionibus comparatum fuit, ut aliud eſſet pœnam pecudi irrogare, aliud Deo ritu ſacrificali ſolvere. Nam prius illud tum fiebat, cùm pecudi vita adimebatur. Poſterius autem tum, cum vita animáve pecudis Deo more ſacro reddebatur. Id quod in hoc rituali cultu non factum erat, priuſquam ſanguis, vitæ vehiculum, aræ illius redditus eſſet, vel ſaltem ſanctuarium ejus, vel propitiatorium verſus ſparſus.

(y) Contra Grot. c.10. partic.37.

Ac quidem ejuſmodi pœnæ ſpecies, quæ ad Deum propitiandum ſpectabat, eo magis in ſacrificiis eluxit, quod pecudis ſanguis non ſolummodo effundendus eſſet, ſed & Deo etiam rituali ſpecie porrigendus. Ita quippe ſignificatum erat vitam ſive animam victimæ in ſacrificiis piacularibus Deo redditam eſſe ut λύτρον quoddam piaculare, ac λύτρον illud eò ſpectaſſe, ut ejus erga reum gratiam impetraret, cui ritu ſacro porrigebatur, cujúſque in ara depoſitum erat. Quamobrem, quicquid his placuerit, qui nihil non argutiis ſuis eludi poſſe arbitrantur, nos interim omni ejuſmodi cædi, ex qua λύτρον quoddam extiterit ad peccatorum remiſſionem, Deíque gratiam impetrandam, pœnæ vicariæ nomen damus. Nec quid magnum intereſſe remur (neque enim adeo arguti ſumus) ſive cædes iſta per ſe ipſa hoc præſtiterit, ſive ejus in ara repræſentatio ſanguinis aſperſione facta, ſive alio

lio quovis ritu, modo, locóve præſtita. Atque ita fit, ut pœnam vicariam in Chriſto agnoſcere non dubitemus, ut qui vitam, animámve ſuam ad expianda peccata noſtra; eorumque veniam impetrandam, ut λύτρον piaculare dederit (z). (z) *Mat.* 20.28. *Marc.* 10. 46.

VII. Quod autem *Socinus* beſtiam pro homine puniri non potuiſſe dicit, *quia* ſcilicet *inter beſtiam & hominem nulla eſt ſpeciei communio*, me ſanè nihil omnino movet. Potuerunt enim peccata hominum ad pecudes rationis expertes ſpecie quadam *ſymbolica* transferri. Hoc enim in hirco die expiationis in deſerta ducto factum docent ſacræ literæ, ac quidem verbis explicatis (*a*). Potuerunt etiam hominum peccata victimarum ſanguine expiari. Nam & hoc quoque, ut prius monuimus, explicate dicunt ſacræ literæ. Quorum utrumque cum factum eſſet in præcipuis victimis piacularibus, quæ tandem potuit pœnæ vicariæ clarior uſquam ſpecies edi, quam quæ in eis edita fuit? nec dubium ſanè quin quæ earum, eadem & reliquarum ratio eſſet. Idque ipſum (quanquam ejuſmodi ſit, ſine quo ſatìs intelligi poteſt ſacrificii Chriſti vis, & ratio) aliunde quoque demonſtravimus. (*a*) *Lev.* 16.

Verùm, inquies, peccatorum iſta à ſontibus ad victimas quaſdam tranſlatio non niſi ſpecie facta fuit, reipſa fieri nullo modo potuit. Rectè quidem. Sed illa ipſa tranſlationis iſtius ſpecies aliquam ſignificationem habuit, quæ quidem, uti mihi videtur, alia nulla eſſe potuit, niſi victimas illas, in quibus ſpecies iſta edita eſt, ſontium in locum ſuppoſitas eſſe, eáſque noxas & peccata, de quibus rite immolabantur, pœna vicaria expiaſſe. Quanquam quidem licet ſpeciem potius pœnæ vicariæ vel in maximis Hebræorum piaculis, quàm rem ipſam extitiſſe

titiſſe demus, res ipſa tamen locum habuerit neceſſe eſt in Domini noſtri ſacrificio piaculis iſtis adumbrato. Ita enim eſt in typo omni, ejuſque antitypo (ut antè docuimus) comparatum, ut quod in altero vel ſpecie aliqua adumbratum fuerit, id verè in altero locum habeat.

VIII. Neque quenquam moveat, quòd in maxima ſontium paupertate ferto quodam piaculari (in quod ne ſpecies pœnæ vicariæ, nedum res ipſa cadere potuit) litari poſſet, malorúmque venia impetrari (*b*). Neque enim ſi fertum piaculare pœnam vicariam non ſubiret, ideo continuò ſtatui debet nec ipſas victimas piaculares ejuſmodi pœnam paſſas eſſe. Hoc enim perinde eſt, ac ſiquis neque ipſam mortem victimarum ullarum piacularium mortem Chriſti adumbraſſe dicat, quia nulla ferta piacularia ejuſdem mortem adumbrabant. Quod quiſque, quam ſit ineptum videt.

(*b*) *Lev.* 5.12.

IX. At enim victimæ piaculares pœnam vicariam ſubiiſſe minime judicari debent, niſi mortem vicariam ſubiiſſent; mortem autem vicariam nullo pacto ſubire potuere, quia mors vel ipſis immolantibus ob ea peccatorum genera, quæ victimis expianda erant, in legibus populo Hebræo latis explicatè nuſquam denunciabatur. Quaſi verò vel nulla eſſe poſſet vicaria pœna, niſi quæ ejuſdem generis erat, cujus ea, quæ reo imminebat; vel nullo modo fieri poſſet, ut immolantium ipſorum vice morerentur victimæ piaculares, niſi lex aliqua diſertis verbis ob ea peccatorum genera, quæ victimis expianda erant, immolantibus mortem denunciaſſet. At neutrum horum verum eſt, alterum ejuſmodi, ut ſecum pugnet. Enimvero primò nihil ad pœnam vicariam intereſt, an idem illud

pœnæ genus, quod ſonti ipſi imminebat, an aliud quodvis ejuſdem loco ſontis vicario irrogetur. Utrumvis enim pro arbitrio ejus, penes quem eſt puniendi jus, ad ſontis impunitatem valere poteſt. Unde intelligitur aliud eſſe *pœnam vicariam*, aliud *mortem vicariam* luere, alterique locum eſſe poſſe, ubi alterum nullum locum habet. Deinde neque illud verum eſt, non potuiſſe victimas ullas immolantium vice mortem luere, niſi lex aliqua diſertis verbis mortem immolantibus denunciaſſet ob ea peccatorum genera, quæ victimis illis expianda erant. Imò verò hoc, ſi ſic fuiſſet, ſacrificiis profecto piacularibus locum nullum reliquiſſet. Pœna enim omnis explicata lege ſontibus ipſis denunciata legis ejuſdem vi ac juſſu eiſdem infligenda fuiſſet; ideoque nullis ſacrificiis, nullis piaculis avertenda. Unde intelligitur pœnam illam, quæcunque fuit, quæ ſacrificiis avertebatur, nulla explicata lege, (quæ cum altera victimam imperante non pugnaret) immolantibus, hoc eſt, ſontibus ipſis denunciari potuiſſe; ac quidem ea ipſa de cauſa ita minimè denunciatam eſſe, quia lege ſic proviſum erat, ut ſacrificiis averti poſſet.

X. Hæc itaque cum ita ſint, fruſtra in explicatis minis ſontibus ipſis intentatis pœnam illam requiſiveris, quæ ſacrificiis piacularibus ab iis averruncata fuit. Verùm hæc, quæ fuerit, ut intelligas, videas oportet, quænam pœna reis infligi potuiſſet, ſi modò Deus jure ſuo erga eos uti voluiſſet. Atque ea quidem, ſi ſacras literas audire velis, mors ipſa, ſive exitium erat. Idque indicant, quæ apud *Moſem* extant (*c*), *Homo quilibet de domo Iſrael, & de advenis, qui peregrinantur inter eos, ſi comederit ſanguinem, obfirma-*

(*c*) *Lev.* 17. 10, 11.

bo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eam de populo ſuo: quia anima carnis in ſanguine eſt, & ego dedi illam vobis ſuper altare, לכפר על נפשתיכם *ut expiet pro animabus veſtris, ſanguis enim eſt, qui pro anima expiat.* Ubi ſanguis iſte, qui pro anima expiare dicitur, ſanguinem victimarum deſignat, itemque pro anima expiare idem valet, quod animæ כפר aut λύτρον eſſe, ſiquidem utraque locutione eadem ſententia efferri ſoleat (*d*). Jam animæ כפר aut λύτρον eſſe idem eſt quod mortem averruncare. Idque his ex verbis intelligitur, *Dabit quiſque* כפר נפשו ליהוה *pretium animæ ſuæ domino, & non erit plaga in eis.* Plaga enim illa peſtem ſignificat repentinam mortem allaturam. Eóque factum, ut Græci Interpretes pro כפר נפשו λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ dixerint.

(*d*) *v. Exod. 30. & confer v. 12. cum v. 15, 16.*

Adde quod pro *anima expiare* idem ſit, quod expiare pro vita, anima enim hac in locutione ſine omni dubio vitam ſignificat; pro vita autem expiare quid aliud eſt niſi interitu averruncato vitam incolumem conſervare? Quíſve eſt qui locutionem eam ejuſmodi eſſe non perſpiciat, ut & hanc ſententiam per ſe ipſa ſibi vendicet, & aliam planè omnem reſpuat?

Nihil ergo dubium eſt, quin hæc locutio *pro hominis anima expiare* idem ſignificet, quod mortem ab homine averruncare. Nec quis Judæorum eſt, qui ei aliam ſententiam adjudicat, plurimi autem qui hanc attribuunt, quorum ego alibi verba referam. Sed neque magis dubitandum, cur dicta ſit victima piacularis mortem ab homine averruncaſſe. Certum enim eſt eam hac de cauſa hoc præſtitiſſe

ſtitiſſe dictam eſſe, quia id præſtabat, quod ad ſe proprie pertinebat, hoc eſt, quia pœnam peccati ejus, de quo rite immolabatur, ab immolante avertebat. Ex quo efficitur pœnam illam mortem exitiúmve fuiſſe. Quod cùm ita ſit, relinquitur victimas piaculares tam dici poſſe vicariam mortem, quàm pœnam vicariam paſſas eſſe.

XI. Jam verò quorſum pertinebant victimæ illæ piaculares, quæ quidem ad luſtrandas puerperas, aliiſve de rebus (ſiquæ erant) cædebantur, in quibus nihil culpæ inerat, nihil à quo caveri poterat, nos, ut potuimus, ante diximus. Id unum hunc ad locum pertinet, ut nihil ex eis concludi poſſe moneamus, quo jam dicta convelli queant. Neque enim in præſentia quæritur, quid cauſæ fuit, cur Deus corporis impuritatem, omni forte culpa vacantem, ſacrificio expurgari juſſerit, ſed quænam iſta pœna fuit quæ eis victimis avertebatur, quæ de peccatis proprie dictis legis juſſu mactandæ erant? Quibus utique peccatis ipſe *Crellius* (*e*) & pœnam aliquam debitam fuiſſe, & poſt ſacrificium rite factum à Deo remiſſam confitetur. Hac, inquam, nunc de pœna quæritur, quæ qualis erat, jam ſatìs explicatum arbitror.

(*e*) *ad Hebr.* 9. 14.

XII. His explicatis, deinceps quid vicaria pœna, ſuáque ſontis cujuſque propria inter ſe tum conſentaneum habent, tum diſſentaneum, docere viſum eſt. Quippe quæ rectè qui intellexerit, in promptu habebit, quod reſpondeat ad alia omnia, quæ à *Socini* Sectatoribus contra jam dicta afferri poſſunt. Ac prius illud ut paucis expediam, pœna omnis, ſive vicaria ſit, ſive ſua ſontis ipſius propria, ex violata lege aliqua (etiamſi, uti mox patebit, alio atque alio modo) oritur; ut neutri lo-

cus eſſe poſſit, ubi nulla ſit legis violatio. Sed & ambo iſta pœnarum genera ad legum reverentiam tuendam pertinent, ambobus ejuſmodi vis ineſt, quæ doceat, quantam legum ſuarum Legiſlator ipſe rationem habet, quámque ſanctè eas ab aliis omnibus coli velit. Quibus de rebus in pœna ſonti ipſi inflicta nemo dubitat, nemo in vicaria dubitare debet, ſi quidem & ea ejuſmodi ſit, ſine qua is, cujus eſt punire, ſontem dimittere impunitum nolit, neque peccati ab eo admiſſi veniam à ſe impetrari pati, ne veniæ adipiſcendæ facilitas peccandi continuo licentiam faciat.

XIII. Verumenimverò licet duo iſta pœnarum genera hæc inter ſe communia habent; ac quidem alia forte aliqua; multa tamen & magna ſunt, quibus alterum ab altero differre conſtat. Nam primò propria ſontis ipſius, non alterius alicujus pœna (qualis ea eſt, quæ vicaria dicitur) naturaliter ad legis ſanctionem pertinet, ejúſque in obligatione ponitur. Lex enim eos ad pœnam vocat, qui quidem pœnam meruerunt, eoſque pœna dignos eſſe dicit (*f*). Nemo autem ob alienam culpam pœnam meretur, niſi ſit culpæ illius particeps. Neque enim peccati meritum peccantem naturaliter egreditur. Meritum enim voluntatis eſt, nihil autem magis cuique proprium, quàm ſua cujuſque voluntas eſt. Ac quidem pœna reo, ut reo, irrogata jure ex peccato orto infligitur, reus enim quiſque, ut modo diximus, dignus eſt, qui pœnam luat. Jus autem illud, quo irrogatur pœna vicaria, vel ipſo punientis dominio, vel conſenſu illius, qui punitur, cum dominio illo juncto nititur. Quorum hoc in Chriſto mortem ſibi à Deo oblatam ſponte ſua paſſo cernitur; illud in victimis pia-

(*f*) *Deut.* 25.2. *1 Sam.* 26.26. *Luc.* 12. 48. *Rom.* 1.32. *Apoc.* 16.6. *& paſſim alibi.*

piacularibus apud Judæos cædi ſolitis, quippe quas Deus cædi juſſit dominii ſui jure uſus, ita tamen ut immolantium peccata in cauſa eſſent, cur eo jure, hoc in negotio, uteretur.

XIV. Quæ autem omnia afferri ſolent, ut mala omnia utrovis iſto jure inflicta in eo ſemper, cui infliguntur, pœnæ ratione carere doceant, non eo valent, ut mala ea iſtac pœnæ ratione careant, quæ ad vicariam pœnam pertinet, ſed illâ tantùm, quæ pœnæ illius propria eſt, quam ſua quiſque ob peccata luit. Quod quidem minime negari debet. Enimvero, ut ad reliqua pergam, ſua cujuſque ſontis pœna, ſi modo culpæ par ſit, ſine gratia cujuſquam interpoſita per ſe ipſa reatum delet, legíſque obligationem ad pœnam ſua continuo vi diſſolvit, quippe qua idem id perſolvitur, quod in obligatione iſta ponitur. At pœna vicaria, qua aliud ſolvitur atque id, quod in obligatione ponitur, primò ac proprie non verſatur circa legis obligationem ad pœnam, ſed circa voluntatem ejus, penes quem eſt pœnæ veniæque jus. Atque ita fit, ut pœna ſonti ipſi inflicta (quæ, quoties culpæ æqualis eſt, ſine cujuſquam adjuncta gratia per ſe ipſa reatum delet) unà cum peccati remiſſione nullo modo conſtare poſſit. Quod contra eſt in pœna vicaria, quæ nihil valet ſine gratia ejus interpoſita, penes quem eſt puniendi & ignoſcendi poteſtas, neque ſic ab eo conſideratur, ut ſua ſontis ipſius pœna, ſed tantùm ut ejuſmodi conditio, quæ ad legum reverentiam tuendam pertinet, ac quidem præcipua quadam ratione ad legis iſtius autoritatem recuperandam, quæ culpa admiſſa violata fuit, aliquoque modo debilitata. Cujuſmodi conditio cùm nihil obſtet, quo minus ſontis à pœna libera-

liberatio ab illius planè gratia pendeat, penes quem eſt puniendi jus, unà cum peccati remiſſione ita, ut nihil magis, convenit; niſi forte quis nullam eſſe putet peccati propriam remiſſionem, niſi cujus impetrandæ cauſa conditio nulla poſtulatur. Quod adeo à veritate abeſt, ut nulla cuiquam in ſacris literis, niſi ſub fidei, & pœnitentiæ, vitæque correctæ conditione peccati remiſſio proponatur. Quod tamen nihil ejuſmodi continet, quod cum clementia illa pugnet, quæ ad peccati remiſſionem pertinet. Quamobrem cum vicaria pœna nihil obſtet, quo minus perſonæ ſontis impunitas ab ejus beneficentia pendeat, penes quem ſit puniendi jus; fit ut idem hic certas conditiones (quales ſunt pœnitentia peccatorum, vitæque in poſterum emendatio) ſonti ita ſtatuere poſſit, ut niſi iis rite præſtitis nihil ei pœna aliena proſit. Nam ſuâ cuique beneficentiâ, ut ſibi libet, uti licet. Nec quis alieno ex beneficio jure ullo commodum vendicare poteſt, niſi præſtitis eis conditionibus, quas qui beneficium id obtulerit, beneficio ſuo conſtituerit.

Atque hæc omnia cum ita ſint, hinc patet, quomodo ſons quiſque peccati ſui, tum etiam quomodo ſontis vicarius peccati alieni pœnam luens ſatis legi facere dici poſſit. Sons enim ipſe, ut prius dicta apertè docent, hoc præſtat id ſolvendo, quod in legis obligatione ponitur; Sontis vicarius id luendo, quod minimè quidem in legis obligatione continetur, eodem tamen, quo pœna ſontis ipſius, pertinet; hoc eſt, ut paulo antè diximus, ad reſtituendam & conſervandam violatæ legis autoritatem.

XV. Ac denique, ut finem his imponam, nihil refert, quo quiſque animo, libente ſcilicet an reluctante, peccatorum ſuorum pœnas luat, modo iſtæ pares ſint

ſint peccatis; utpote quæ, ſi tantæ ſint, per ſe ipſæ reum liberant, nec alia ulla aliunde petita re indigent, qua hoc apud judices æquos præſtent. At pœna vicaria ejuſmodi eſt, quæ magnam vim, qua veniam ſaltem à Deo impetret (quicquid aliis de judicibus ſtatuas) aliunde mutuari poteſt. Ut ſi, cui partes vicarii dantur, propoſitam ſibi pœnam vicariam ſua ipſe ſponte in ſe ſuſcipiat; ſi pœna illa & gravis ſit, & magnum Deo honorem afferat. Si ea non piaculi tantùm, ſed & μαρτυρίου rationem habeat, Deique juſſis, & promiſſis, ac denique minis fidem faciat. Si ea erga Deum obedientia in ea ſuſcipienda eluceat, quæ ad pietatem & ſanctitatem aliis magno ſit exemplo. Si idem ille, qui pœnam vicariam in ſe excipit, ſumma planè ſit innocentia, ſumma perſonæ dignitate, eoſque percupiat ſalvos fore, pro quibus ſeſe pœnæ offert. Quæ quidem omnia cùm in Chriſto, ejuſque morte elucerent, magnam profectò morti ejus efficacitatem attulerunt, qua nobis peccatorum veniam, gratiámque apud Deum impetraret. Quicquid enim fecit, ut ipſe Chriſtus majore apud Deum gratia valeret (qualia ſunt, de quibus jam meminimus) idem illud fecit, ut mors ejus eo majorem vim haberet, qua eò apud Deum valeret, quò Chriſtus eam valere voluit. Hoc eſt, ut peccatorum noſtrorum ab eo veniam impetraret, ac quidem reliqua etiam omnia, quæ ad æternam vitam pertinent. Quæ omnia penitus qui perceperit, facilè argutias iſtas diluet, quibus *Socini* Sectatores hunc locum maximè oppleverunt.

Chriſtianorum de Victimis piacularibus judicium.

CAP. XXII.

Piaculares victimas peccata, de quibus immolabantur, pœna vicaria expiaſſe, veterum Chriſtianorum, & Judæorum, perinde ac Gentium profanarum ſententiam fuiſſe demonſtratur.

I. HActenùs dicta eo pertinent, ut quiſque victimas piaculares peccata, de quibus immolabantur, pœna vicaria expiaſſe videat, nec quid contrà afferri poſſe, quamobrem quiſquam aliter judicet. Quæ quia tanto majorem fidem habitura ſunt, quanto amplioribus teſtimoniis confirmata fuerint, deinceps veteres Chriſtianos, & doctiſſimos quoſque Judæorum, perinde atque profanos populos de hoc eodem victimarum genere idem judicaſſe docere viſum eſt.

Ac quidem veteres Chriſtianos (à quibus exordiri libet) non modò offerentium peccata victimis quodammodo impoſita eſſe judicaſſe conſtat, ſed & earum etiam animas offerentium animarum vice datas. Prius illud *Origeni* placuiſſe patet, quippe qui

qui ex manuum impoſitione victimis adhiberi ſolitâ peccata hominum Chriſto impoſita fuiſſe colligit (*g*) *poſuit*, inquit, *& manum ſuam ſuper caput vituli, hoc eſt, peccata generis humani impoſuit ſuper caput ſuum. Ipſe enim eſt caput corporis Eccleſiæ.* Idem judicavit *Cyrillus Alexandrinus:* Nam & hic quoque Chriſtum peccata noſtra, hoc eſt, eorum pœnas tuliſſe eodem ex ritu intelligi docuit (*h*). Verùm his multo explicatius hac de re diſſeruit *Theodoretus* (*i*), Ἐπετίθει δὲ ὁ προσφέρων τῷ ἱερείῳ τὰς χεῖρας οἱονεὶ τὰς ἑαυτοῦ πράξεις, τῶν γὰρ πράξεων αἱ χεῖρες δηλωτικαί. ὑπὲρ δὲ τούτων τὸ θῦμα προσέφερεν. *Quiſque victimam offerens capiti ejus manus ſuas, tanquam ſuas ipſius actiones, impoſuit. Manus enim actiones ſignificant, pro his autem victimam offerebat.*

(*g*) Homil. ad Lev. I.

(*h*) De Adoratione lib. XI.

(*i*) Quæſt. I. ad Levit.

II. Sed & animas quoque victimarum animarum offerentium vice fuſas eſſe apud Chriſtianos veteres creditum. Ita enim idem *Theodoretus* (*k*), ἱερεῦς οὐ πᾶσι τοῖς ἱερείοις, ἀλλὰ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν προσφερομένοις καὶ μάλιστα τοῖς ὑπὲρ ἁμαρτίας, τοῖς δὲ ἄλλοις αὐτοὶ τὰς χεῖρας ἐπετίθησαν οἱ προσφέροντες· ἦν δὲ τοῦτο σύμβολον τοῦ τὸ ἱερεῖον τὸν τόπον πληροῦν τοῦ προσφέροντος τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δεχόμενον σφαγήν. *Non omnibus victimis manus imponebant Sacerdotes, ſed illis, quæ pro ſe oblatæ ſunt, & præcipuè pro peccato factis. Cæteris autem offerentes ipſi manus imponebant. Hoc autem ſymbolicè indicabat hoſtiam in locum offerentis, pro quo mactabatur, ſuffectam eſſe.* Idemque alibi (*l*), ὥσπερ (φησὶ) σὺ ψυχὴν ἀθάνατον ἔχεις, οὕτω τὸ ἄλογον

(*k*) Quæſt. 61. ad Exod.

(*l*) ad Lev. 17. 11.

ζῶον ἀντὶ ψυχῆς ἔχει τὸ αἷμα. οὗ δὴ χάριν κελεύει τὴν τοῦ ἀλόγου ψυχὴν, τουτέστι τὸ αἷμα, ἀντὶ τῆς σῆς προσενεχθῆναι ψυχῆς ἀθανάτου καὶ λογικῆς. *Sicut enim, inquit, tu immortali anima præditus es; ſic animal rationis expers ſanguinem habet loco animæ. Quam ob cauſam præcipit, ut anima ejus ratione carens, hoc eſt, ſanguis, vice animæ tuæ ratione præditæ, & immortalis offeratur.*

(m) Demonſtr. Evang. l. 1. c. 10.

His paria ſunt *Euſebii Cæſarienſis* illa (*m*), τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν νόμος συμβάλλει νοεῖν τῷ τεθεωρημένως σκοποῦντι. πάντα γοῦν τὸν θύοντα τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν προστάττει τῇ κεφαλῇ τοῦ θυομένου, προσκομίζειν δὲ τὸ ζῶον τῷ ἱερεῖ τῆς κεφαλῆς ἐχόμενον, ὡσανεὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ ἱερεῖον προσφέροντα. λέγει δ' οὖν ἐφ' ἑκάστῳ, προσάξει αὐτὸ ἔναντι κυρίου, καὶ ἐπιθήσει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δώρου. καὶ οὕτως ἐφ' ἑκάστου τετήρηται θύματος, οὐδεμιᾶς θυσίας ἄλλως ἀναφερομένης. δι' ὧν ὁ λόγος ὅτι δὴ ἀντίψυχα τῆς αὐτῶν ψυχῆς προσήγετο τὰ ζωοθυτούμενα. *Hoc ipſum lex de victimis lata cuique animum huc advertenti indicat; quippe quæ quemque, qui ſacrificat, victimæ ſuæ capiti manus imponere, ejuſque caput manibus tenentem animal ad Sacerdotem adducere jubet, quaſi victimam pro capite ſuo offerentem. Quare ſic de unaquaque victima dicit, eam quiſque ſiſtito coram domino, manuſque ſuas victimæ ſuæ capiti imponito. Id quod in omnibus hoſtiis factum eſt, nulla enim aliter oblata fuit. Unde intelligitur victimarum animas animarum offerentium vice datas eſſe.*

Ne-

Neque verò de eis tantum victimis, quæ *Moſis* legibus ſtatutæ erant, ſed de eis etiam quas *Abel*, *Noas*, & *Abrahamus*, optimíque quique ante *Moſis* tempora immolabant, idem *Euſebio* judicium fuit. Ita enim ille de Sapientibus ante *Moſem* natum immolantibus (*n*). Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρων (n) *Ibid.* ἅτε τὸν τρόπον εὐσεβεῖς καὶ Θεῷ προσῳκειωμένοι θείῳ τε πνεύματι τὰς ψυχὰς πεφωτισμένοι μεγάλης αὐτοῖς θεραπείας δεῖν εἰς ἀποκάθαρσιν τῶν θνητῶν πλημμελημάτων, λύτρον τῆς αὐτῶν σωτηρίας τῷ καὶ ζωῆς καὶ ψυχῆς χορηγῷ προσοφείλεσθαι ἡγοῦντο. ἔπειτα μηδὲν κρεῖττον καὶ τιμιώτερον τῆς οἰκείας ψυχῆς καθιεροῦν ἔχοντες ἀντὶ ταύτης τινὰς τὴν διὰ τῶν ἀλόγων ζώων προσῆγον θυσίαν, τῆς σφῶν ψυχῆς ἀντίψυχα προσκομίζοντες. *Quandoquidem enim viri pii, Deóque familiares, & afflatu divino illuminati magno ſibi opus eſſe remedio viderent, quo mortifera peccata expiarent; Deo vitæ animæque datori* λύτρον *aliquod dandum judicabant ſalutis impetrandæ cauſa. Ac quidem cùm animabus ſuis nihil melius, nihil præſtantius, quod Deo conſecrarent, haberent, pro eis beſtias immolabant, ita ſcilicet animarum ſuarum vice alienas animas offerentes.* Et paulò poſt, Ἕως μὲν οὖν οὐδὲν τὸ κρεῖττον, οὐδὲ τὸ μέγα, καὶ τίμιον, καὶ θεοπρεπὲς σφίσιν παρῆν ἀνθρώποις, ταῖς διὰ ζώων θυσίαις λύτρα τῆς ἑαυτῶν ζωῆς, καὶ ἀντίψυχα τῆς οἰκείας φύσεως προσηκόντως ἀποδιδόναι χρῆν τῷ Θεῷ. *Quamdiu nulla melior, nulla magna, nulla pretioſa, nulla Deo digna hominibus victima ſuppetebat, animalia ut vitæ ſuæ* λύτρα, *ac quidem naturæ*

propriæ ἀντίψυχα *Deo dare conveniebat.* Has ille victimas rite immolandas exiſtimavit, quoad ſe ipſe Chriſtus offerret pro omnibus Gentibus immolandum. Chriſtum autem vocat τὸ μέγα καὶ τίμιον λύτρον Ἰουδαίων ὁμοῦ καὶ Ἑλλήνων, τὸ τοῦ παντὸς κόσμου καθάρσιον, πάντων ἀνθρώπων ἀντίψυχον. *i. e. magnum & pretioſum* λύτρον *Judæorum ſimul & Græcorum, mundi univerſi piaculum, omniúmque planè hominum* ἀντίψυχον. *Athanaſius* quoque Chriſtum πρόβατον ἀντίψυχον vocavit (*o*), Quod idem valet, ac ſi ipſa Judæorum piacula ἀντίψυχα quoque nominaſſet. Sicut enim Chriſtum πρόβατον dixit victimas Judæorum intuitus; ita etiam πρόβατον ἀντίψυχον dixit animas victimarum piacularium vice animarum offerentium apud Judæos fuſas ratus. Quod idem ſtatuiſſe videtur Autor reſponſionum ad Orthodoxos (*p*), ut qui *ſanguinem victimarum* ἀντὶ τῆς ψυχῆς τῶν προσφερόντων *vice animarum offerentium in Sancta Sanctorum illatum* dixerit.

(*o*) *De Incarnatione verbi.*

(*p*) *ad Quæſt. 99.*

III. Id unum addo, eorum, de quibus jam meminimus, de victimis piacularibus ſententiam reliquis etiam veterum Chriſtianorum, quorum non meminimus, placuiſſe eó minùs dubitandum eſſe, cùm quòd quæ alteri docuerunt, alteri nuſquam refutarunt, tum quòd omnibus commune ſit, quoties quidem de Chriſto loquuntur tanquam de victima piaculari, ejuſmodi aliquid de morte ejus commemorare, quod pœnæ vicariæ rationem continet. Verum hos ego prætermitto, neque enim id nunc ago, ut Sacrificia Judæorum ex Sacrificio Chriſti, ſed ut Sacrificium Chriſti Judæorum ex Sacrificiis explicem.

IV. Cæ-

IV. Cæterum quoniam multum intereſt de Gentis cujuſque religionibus Gentis ejuſdem ſententiam noſſe, videamus deinceps quæ de piaculis Judæorum homines Judæi docuerunt; quorum ea omnia, quæ huc pertinent, tres ad locos referri poſſunt. Primus ea teſtimonia continet, quibus ſons quiſque victimam ſuam ad aram ſiſtens in ejuſdem caput peccata ſua conjeciſſe dicitur. Alter ea, quæ victimas illas, quarum utique ſanguis in ædem ſacram illatus erat, corporáque extra caſtra combuſta, ſontium peccatis in ſe conjectis planè pollutas fuiſſe docent. Ultimus ejuſmodi dicta continet, quibus victimæ anima ſontis animæ vice data dicitur, alteráque alterius כפר תמורה ופריון λύτρον, ἀντίλυτρον & *redemptio.*

V. Primum itaque ad locum pertinent, quæ ad verba illa (*q*), *Imponéntque* Aaron & *filii ejus manus ſuper caput juvenci*, annotavit *R. Levi Ben Gerſon* (*r*), הנה הסמיכה היתה בשתי ידים וענינה היתה להעיר על שחטאים נפרדו מהם ובאלו הושמו על זה הבעל חיים *Impoſitio hæc manuum ambarum erat, eóque ſpectabat, ut hinc intelligeretur removeri ab iis peccata ipſorum, & ad hoc animal quodammodo transferri.* Quibus etiam adde alia illa ejuſdem Autoris (*s*), לזות הסבה היתה הסמיכה להורות שהוא כאלו סלק מעליו אותן העונות והעתיק אותן על הבעל חי ההוא *Eo pertinebat manuum impoſitio, ut ſe quiſque peccata ſua à ſe removere, & ad hoc animal transferre indicaret.* Eodem valet, quod apud *Iſaacum Ben Aarama* extat (*t*), איך שיהיה שחטא בנפשו בשוגג או במזיד הוא מעביר את חטאו ממנו ונותנו על ראש קרבנו וכפה עליו ולטעם זה כללו בוידויים חטאתי.

(q) Ex. 29

(r) Ibid.

(s) ad Lev. 1.

(t) ad Lev. 4.

חטאתי עויתי פשעתי כמו שנראה מודויים כהן גדול ביום הכפורים אף על פר החטא אשר שלו *Quoties quis anima ſentiente imprudens, vel quidem prudens peccat, transfert à ſe peccata ſua, conjicitque in victimæ ſuæ caput. Eoque pertinent confeſſiones iſtæ, peccavi, rebellis fui, perverſe egi, ſicut ex Pontificis confeſſionibus juxta piacularem juvencum ſuum die expiationis editis patet.* Sed & eadem quoque ſententia fuit *Abrabenelis*, qui de juvenco piaculari pro toto cœtu immolato (u) inter alia quædam iſta dixit, אחר הוידוי היו עליו עונות בני ישראל *Poſt confeſſionem ei incumbebant peccata filiorum Iſraelis* (x). Unde intelligitur *Abrabenelem* peccata illa, quorum juxta victimam piacularem ſolennis confeſſio edita fuit, ex iſta illico confeſſione victimæ inſediſſe judicaſſe.

(u) Cujus mentio fit Lev. 4.

(x) ad Num. 19.

VI. Quod ſiquis dubitet, an qui peccata immolantium ad victimas transferri judicabant, peccata eadem victimarum cæde, ut pœna vicaria expiari duxerint, hunc ei facile ſcrupulum eximent ultima deprecationis verba juxta victimam piacularem editæ, חדה כפרתי *hæc ſit expiatio mea.* Quibus utique verbis Judæi omnes hanc ſententiam, ut mox docebimus, ineſſe dicunt, *Quod ego ipſe malum merui, id in victimæ meæ caput recidat.*

VII. Hactenùs iis de teſtimoniis, quibus Judæi ſontium peccata ad victimas continuò jugulandas tranſlata fuiſſe docuerunt. Quorum majorem afferre numerum parum neceſſarium judicavimus, quia hoc idem in ſe continent, quæ ad ſecundum locum pertinent. Qualia ſunt, quæ ejuſmodi omnes victimas, quarum quidem ſanguis in ædem ſacram illatus erat, corporáque extra caſtra combuſta, ſontium peccatis in ſe conjectis coinquinatas fuiſſe re-

referunt. Qua de re eſt apud *Maimonidem*, מפני זה היה העוסק בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא בגדים כשעיר המשתלח אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא מן העונות הוא מטמא מי שנגע בו *Veſtes eorum, qui vaccæ rufæ, hirciſque combuſtis operabantur, eadem de cauſa polluebantur, qua veſtes ejus, qui hircum in deſerta ducebat. Qui quidem hircus ob multa, quæ ferebat, peccata, id, quod tangebat, contaminare cenſebatur.* Hæc *Maimonides* in *Moreh Nevochim* (*y*). Quæ cum Buxtorfius Latinè redderet, neque tamen de hircis combuſtis meminerit, parum ſe diligentem præbuit. His etiam adde, quæ *R. Schem Tob* ſuper iis, quæ jam poſita ſunt, *Moſis Maimonidis* verbis ſcribit (*z*), עוד אמר הרב כי צוה להרחיק הצרעה בעבור שהיא מתדבקת וכל בני אדם מאסים אותה ונבדלים ממנה וכמעט שיהיה בטבען כשעיר המשתלח אשר יאמין בו כי מרוב שנשא בעונות הוא מטמא מה שנגע בו והבן אמרו אשר יאמין בו מרוב מה שנשא בעונות הוא מטמא וכן העניין בשעירים הנשרפים כי בעבור נושאם עונות יהיה הנוגע בהם מטמא *Dicit inſuper Magiſter præceptum eſſe, ut ſibi quiſque à lepra caveat; quippe quæ contagioſa eſt, ita ut omnes eam aſpernentur, & fugiant, ab eáque fere natura ſuâ ſic abhorreant, ut ab hirco in deſerta ducto, qui propter multa, quæ portabat, peccata, id, quod tangebat, contaminare cenſebatur. Fac autem intelligas id, quod dicit, qui ob multa, quæ portabat, peccata, id, quod tangebat, contaminare cenſebatur; quippe eadem ratio hircorum combuſtorum fuit* (*a*). *Ut qui, quoniam peccata portabant, ea, quæ tangebant, inquinarent.*

(*y*) *Part.3.c.47*

(*z*) *ibid.*

(*a*) *Quales erant quorum mentio fit Lev. 16. 15. & Num. 15.*

VIII. Idem

(b) *ad Lev.* 16. VIII. Idem judicavit *R. Levi Ben Gerſon* (*b*), ראוי שיתבאר מזה שהמוציא הפר והשעיר הנשרפים מחוץ למחנה הוא טמא ומטמא בגדים כי הוא ראוי בזה כמו שמשלח שעיר המשתלח כי הם נשרפים חוץ למחנה מפני שאתם העונות כמו שישתלח השעיר מפני שאתו עונות *Intelligas oportet, eum, qui juvencum & hircum extra caſtra comburendos efferebat, impurum factum eſſe, ejuſdémque veſtes pollutas fuiſſe; quippe cujus eadem ratio fuit, atque ejus, qui hircum in deſerta duxit. Enimvero combuſtæ illæ victimæ, idcirco quia peccata portabant, extra caſtra cremabantur; quemadmodum etiam & hircus iſte, propterea quod peccata portabat, procul è caſtris educebatur. Iſaacus Abrabenel*, eandem forte ſententiam ſecutus, juvencum Pontificis piacularem כדבר נתעב *ut rem de-*
(c) *ad Lev.* 4. *teſtabilem* extra caſtra crematum eſſe monuit (*c*). *Iſaacus Ben Arama* hircum in deſerta dimiſſum, quaſi peccatorum, quæ aſportabat, turpiſſima labe
(d) *ad Lev.* 16. inquinatum (*d*), דבר סנוי ומשוקץ *rem execrabilem ac fædam* dixit. Neque aliter judicaſſe videtur de victimis extra caſtra combuſtis, quippe quas æquè, eodémque modo, atque hircum iſtum, pol-
(e) *ibid.* lutas fuiſſe judicavit (*e*), המשלח את השעיר לעזאזל והשורף החטאת בחוץ יכבסו בגדים ורחצו במים ואחר יבואו אל המחנה כי עניין אחד להם שיטמא במגע שליחותם *Qui hircum in deſerta duxit, tum etiam qui victimam piacularem extra caſtra cremavit, veſtes uterque ſuas perluet, ſeque itidem aqua lavabit; atque ita in caſtra regredietur, eadem enim eſt utriuſque ratio, ut polluatur eo, quod è caſtris a-*
(f) *ibid.* *movet* (*f*).

IX. Quæ

IX. Quæ autem maximè omnium valent, ea ſunt Judæorum teſtimonia, quæ tertium ad locum pertinere diximus. Qualia ſunt, quæ victimæ cæſæ animam ſontis animæ vice datam teſtantur, alterámque alterius כפר תמורה ופריון hoc eſt, λύτρον, ἀντίλυτρον, & *redemptionem* vocant.

Huc itaque imprimis ſpectat ſolennis iſta deprecatio juxta victimas piaculares edita, אנה ה׳ חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי *Obſecrò Domine, peccavi, rebellis fui, perverſe egi, hoc & iſtud feci, nunc autem me peccaſſe pœnitet; hæc ſit itaque expiatio mea.* Quibus ultimis verbis, *Hæc ſit itaque expiatio mea*, quæ quiſque victimam intuens edidit, hæc ſubjecta eſt ſententia. *Quæ in caput meum mala recidere juſtè poſſent, ea recidant in victimæ meæ caput.* Ita enim hujuſmodi formulas paſſim interpretantur Judæi. כל מקום inquit *Baal Aruch* (g), שהוא אומר הריני כפרתו והוא פירושו הריני במקומו לסבול עונותיו כלומר שאני מקבל עלי עונותיו להתכפר *Omni in loco ubi dixerit quiſquam, Sim ipſe expiatio ejus, perinde eſt, ac ſi dixiſſet, ſim ipſe ejus in locum ſuppoſitus, ut iniquitates ejus portem. Quod idem valet, ac ſi dixiſſet; ego ipſe, quo ille veniam conſequatur, illius in me peccata ſuſcipio.*

(g) In voce כר.

Ita etiam eandem formulam explicat *R. Solomon Jarchi* (h), אנו כפרתך. בנו תכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך *Nos expiatio tua ſimus*: hoc eſt, inquit, *Simus nos in locum tuum ſuppoſiti, ut quod in te recidere meritò poſſet, illud omne in nos recidat.* Quibus iiſdem planè verbis eandem formulam interpretatur *R. Obadias de Bar-*

(h) Sanhedr. cap.2.

Nn *tenora,*

(i) Ibid. *tenora*, & Autor Libri *Caph Nachath* inſcripti (*i*). Eodémque ſenſu *Moſes Ægyptius*, eandem & ille formulam explicans, פדיון pro כפרה, *redemptionem* pro *expiatione* poſuit (*k*). Quibus ex teſtimoniis intelligitur, qui juxta victimam piacularem ſolennia iſta verba edidit, *Hæc ſit itaque expiatio mea*, eum peccatorum ſuorum pœnas victimæ ſuæ imprecatum eſſe, eámque ſibi ſurrogaſſe, & ſurrogatam judicaſſe.

(k) ad Negaim cap. 2.

X. His addi poſſunt Rabbinorum paulò ampliora teſtimonia, eáque perinde de holocauſtis (nam & his quoque expiandi vis à Judæis data eſt) ac de ejuſmodi victimis dicta, quæ nunquam niſi de peccato, noxâque aliquâ cædendæ erant. Quid enim *R. Moſes Ben Nachman* de reo victimam offerente (*l*)? ראוי לו שישפך דמו ושישרף גופו לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש *Æquum erat, ut ſanguis ſuus funderetur, & ut cremaretur corpus ſuum. Creator autem pro clementiâ ſuâ hanc ab eo accepit victimam, ut rem vicariam, &* λύτρον *ejus; ut hujus ſanguis ſanguinis ejus vice profunderetur, anima ſcilicet vice animæ.* Quid *R. Bechai* (*m*)? כיון · שהחוטא ראוי שיהיה דמו נשפך כדם הקרבן ושיהיה גופו נשרף כגוף הקרבן והקב״ה לוקח קרבנו ממנו תמורתו וכופרו הנה חסד גמור אשר גמלהו השי׳ ברחמיו וכרוב חסדיו לקח נפש הבהמה תחת נפשו ויתכפר בזה וטעם זה נכון ומתישב על׳ הלב *Cùm ſons ipſe dignus eſſet, cujus ſanguis profunderetur, ut ſanguis victimæ, corpúſque, ut victimæ corpus, cremaretur; Cúmque Deus (cui laus) hanc victimam, ut rem vicariam &* λύτρον *ejus ab eo acciperet, vide quanta in eum benevolentia Dei fuit!*

(l) ad Lev. 1.

(m) Ibid.

fuit! Is enim pro miſericordiæ ſuæ & bonitatis amplitudine, ut ille expiaretur, animæ ejus loco beſtiæ animam accepit. Atque hæc ſententia vera eſt, & rationi conſentanea. Quid *Iſaacus Ben Arama* (*n*)? כאשר יראה שהקרבן הנקרב על חטאו ישחט ויפשט וינותח וישרף על האש אשר על המזבח כי ישים אז על לבו שכן משפטו על חטאו וכן ראוי שיעשה בו לולי יי׳ שרחם עליו לשום אשם נפשו *Reus cum victimam de peccato ſuo immolatam mactari, pelle exui, proſecari, ignéque aræ comburi videt, ſecum ipſe cogitare debet ita ſecum agi, & ita ſe tractari oportuiſſe, niſi Deus pro miſericordiâ ſuâ pro animâ ejus piaculum accepiſſet.* Quid *David de Pomis* (*o*)? המקריב היה צריך לכוין שיהיה הקרבן ההוא תמורתו *Intelligat oportet immolator hanc victimam ſibi ſuccidaneam eſſe.* Quid *Iſaacus Abrabenel* (*p*)? ראוי שישפך דם המקריב ושישרף גופו על חטאתו לולי חסד השם שלקח ממנו בתמורה וכופר הקרבן ההוא שהיה דמו תחת דמו ונפשו תחת נפשו *Dignus erat offerens, cujus ſanguis funderetur, corpúſque cremaretur pro peccato ſuo. Deus autem pro clementiâ ſuâ ut ipſi vicariam, & ut* λύτρον *ejus, hanc ab eo accepit hoſtiam; cujus ſanguis effuſus eſt ſanguinis ejus vice, animáque vice animæ ejus.* Ita etiam de Sacerdote maximo juvencum ſuum piacularem immolante (*q*). כפי שורת הדין ראוי שיהיה ענשו במיתה והשרף גופו ואיבריו אשר חטאו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כיון שלא היה חטאה במתקוין אלא בשגגה לכן חייבתה התורה שיביא פר בן בקר תחת עצמו וסמך ידיו עליו לרמוז הוא תמורתו *Id juris ratio poſtulabat, ut ipſe (Pontifex.) mortem lueret, & ut, quæ peccaverant, ipſius corpus & membra cre-*

(*n*) ad Lev. non procul ab initio.

(*o*) In voce עולה

(*p*) In Præf. ad Lev.

(*q*) Ibid.

cremarentur; Spiritus autem, (quia non conſultò, ſed imprudens peccabat) ut ad Deum, qui eum dedit, rediret. Quare lege ſtatutum eſt, juvencum ut daret ſuiipſius loco, eique ut manus ſuas imponeret, ut iſtoc ritu ſignificaret eum ſibi ut vicarium ſuccedere.

XI. Huc etiam pertinent, quæ Judæi magno admodum conſenſu ſcribunt ſuper his Scripturæ ſacræ verbis, de quibus antè nonnulla diximus. *Anima omnis carnis eſt in ſanguine, eúmque vobis in aram dedi ad expiandas animas veſtras. Sanguis enim eſt, qui pro anima expiationem facit* (r). Quid ergo hic *R. Solomon Jarchi*? נפש כל בריה בדם היא תלויה לפיכך נתתיו לכפר על נפש אדם תבא נפש ותכפר על הנפש *Anima omnis animantis eſt in ſanguine. Quare eum dedi ad expiandas animas veſtras. Veniet anima & animam expiabit.* Ita etiam *Abenezra*, הדם בנפש שיש בו יכפר והטעם נפש תחת נפש *Sanguis expiat animâ, quæ ſibi ineſt, ſenſúſque eſt; anima vice animæ.* Et *R. Moſes Ben Nachman*, אני חמלתי על נפש האדם ונתתיו לדם על המזבח שתהיה נפש הבהמה מכפרת על נפשו *Ego hominis animæ peperci, eúmque* (Sanguinem) *in aram dedi, ut anima pecudis pro illius animâ expiationem faciat.* Et *Iſaacus Ben Arama*, *Quoniam anima omnis carnis eſt in ſanguine*, לזה הטעם נתתיו על המזבח בקרבנותיכם לכפר על נפשותיכם נפש תחת נפש *idcirco eum in ſacrificiis veſtris in aram dedi ad expiandas animas veſtras, animam ſcilicet vice animæ.* Et *R. Lipmannus*, לפי שמחמת החטא נתחייבו נפשותיכם שיארע לכם כמעשה הקרבן בשחיטה ובזריקה נתתי נפש הקרבן תחת נפשותיכם

(r) Lev. 17. 11.

Cum.

Cum animæ veſtræ peccato ita conſtrictæ teneantur, ut quod ſit victimæ (quæ cæditur, & cujus ſanguis aſpergitur) id vos ipſi merueritis; ego victimæ animam veſtrarum animarum vice dedi. Et *Iſaacus Abrabenel*, והנה צוה שעל המזבח יקריב אדם את קרבנו ויהיה גוף הבהמה ובשרה תחת גופו ובשרו של הבעל המקריב ויהיה הדם הבהמה שפאת הנפש החיונית הנשואה בו תחת נפש האדם נפש תחת נפש *Præceptum eſt, ut quiſque pro arâ hoſtiam ſuam offerat; erítque corpus, & caro pecudis pro corpore, & carne offerentis; erítque etiam pecudis ſanguis (quia anima ſentiens in eo ineſt) pro anima hominis. Anima nimirum vice animæ.* Quo eodem ſenſu Pontificis juvencum piacularem, itémque piacularem juvencum pro toto cœtu immolatum כפר נפשם ופריון גופם *animarum offerentium λύτρον, & corporum redemptionem* vocavit (*s*). Quemadmodum etiam & *Abenezra* (s) ad Lev. 4. victimam cujuſque expiatoriam כופר עונש שיש עליו *pœnæ cuique debitæ λύτρον* dixit (*t*). (t) ad Lev. 1.

XII. Siquis itaque ſcire velit, quid de piaculis Judæorum Judæi ipſi judicarunt; Hi ſanè, quod jam dicta docent, ad victimam illico jugulandam tranſlata fuiſſe ſontis peccata, eúmque pœnas ipſi debitas victimæ imprecatum eſſe docuerunt. Hi victimas illas, quarum ſanguis in ædem ſacram illatus erat, corporáque extra caſtra cremata, ſontium peccatis ad ſe tranſlatis pollutas fuiſſe monuerunt. Hi omne piaculum rite factum ſontis כפר & תמורה, λύτρον dixerunt, & ἀντίλυτρον, alterúmque alteri *vicarium* & *ſuccedaneum* fuiſſe; id enim valet vox תמורה. Hi animam omnis ejuſmodi victimæ, quam כפר & תמורה appellarunt;

תחת נפש החוטא *ſontis animæ vice* datam ſtatuerunt. Quæ qui dixerunt, ſine dubio expiationem illam, quæ victimis piacularibus fiebat, vicariâ factam pœnâ putabant. Quod tamen ita judicabant, ut peccata ita expiata nihilo minus remiſſa dixerint, idque ſummâ Dei miſericordiâ. Neque enim (quod vel hinc apparet) aliam ullam pœnæ vicariæ vim tribui debere exiſtimabant, niſi quæ cum culpæ remiſſione, Deique maximâ benevolentiâ in eadem remittendâ conſtabat.

Profanarum Gentium de victimis piacularibus judicium.

XIII. Jam quæ Judæi de victimis ſuis piacularibus, eadem fere profani populi de ſuis quoque judicarunt. Nam & hi etiam quæcunque mala ſibi imminere videbantur, ea victimis imprecari ſolebant. Hi ſacris piacularibus operatos eâ operâ pollui judicabant; Animáſque denique victimarum vice animarum offerentium dari. Quæ eadem omnia, ut jam vidimus, ſcriptores Judæi docuerunt.

(u) *In Euterpe.*

Ac primum illud prodidit *Herodotus* (u) de Ægyptiis, quos utique victimarum capitibus πολλὰ καταρᾶσθαι *multa imprecari* ſolitos dixit. Et mox, καταρέονται δὲ τάδε λέγοντες τῇσι κεφαλῇσι, εἴ τι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι ἐς κεφαλὴν ταύτην τραπέσθαι. κατὰ μέν νυν τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων, καὶ τὴν ἐπίσπεισιν τοῦ οἴνου πάντες Αἰγύπτιοι νόμοισι τοῖσι αὐτοῖσι χρέωνται

ὁμοίως

ὁμοίως ἐς πάντα τὰ ἱρά. καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ νόμου οὐδὲ ἄλλου οὐδενὸς ἐμψύχου κεφαλῆς γεύσεται Αἰγυπτίων οὐδείς. *Capitibus autem iis imprecantur, ut ſiquid mali aut immolantibus ipſis, aut univerſæ Ægypto impendeat, id in caput hoc convertatur. Eodem porro ritu circa capita pecudum, quæ immolantur, & vini libationem omnes pariter Ægyptii omnibus in ſacrificiis utuntur. Quo ritu fit, ut nemo Ægyptiorum animantis ullius caput guſtet.* Eadem de re meminit *Plutarchus* (*x*), τὴν μὲν κεφαλὴν τοῦ ἱερείου καταρασάμενοι καὶ ἀποκόψαντες εἰς τὸν ποταμὸν ἐῤῥίπτουν πάλαι, νῦν δὲ τοῖς ξένοις ἀποδίδονται. *In caput victimæ execrati, amputatum in flumen projiciebant antiquitus, nunc autem peregrinis dant.*

(*x*) *De Iſide & Oſirid.*

XIV. Ac quidem ut Ægyptii beſtiarum capitibus, ita Maſſilienſes hominibus ipſis ad ſacra piacularia adhibitis mala ſibi imminentia imprecari ſoliti; tantò plus valere victimam rati, quanto ea præſtantior eſſet. Quæ eadem cauſa eò valuit, ut homines immolandi ritus, ſævus admodum & inhumanus, ubique olim graſſaretur. *Maſſilienſes*, inquit *Servius* (*y*), *quoties peſtilentiâ laborabant, unus ſe ex pauperibus offerebat, alendus anno integro publicis & purioribus cibis. Hic poſtea, ornatus verbenis & veſtibus ſacris, circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipſum reciderent mala totius civitatis; & ſic proiiciebatur.* Eundem fere apud Græcos etiam valuiſſe morem docuit *Suidas* (*z*), Οὕτως ἐπίλεγον τῷ κατ᾽ ἐνιαυτὸν συνέχοντι τῶν κακῶν.

(*y*) *Æneid. 3.*

(*z*) In voce περίψημα.

Πε

Περίψημα ἡμῶν γένου, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις. καὶ ἐνέβαλον τῇ θαλάσσῃ ὡσανεὶ τῷ Ποσειδῶνι θυσίαν ἀποτίνοντες. *Ei, qui malis averruncandis quotannis deſtinatus erat, ſic imprecabantur, ſis* Περίψημα *noſtrum, hoc eſt, ſalus, & redemptio. Atque ita illum in mare projiciebant, quaſi Neptuno ſacrum perſolventes.* Ubi verbis iis, *ſis* Περίψημα *noſtrum*, & precatio ineſt, & imprecatio. Neque enim nos dubitare ſinit aliarum Gentium profanarum in eadem planè cauſa mos, quin verba illa enunciantes ita ſibi ſalutem peterent, ut mala ſibi impendentia piaculo ſuo imprecarentur.

XV. Quinetiam ut illæ Judæorum victimæ, quæ extra caſtra cremabantur; ita etiam, uti mihi videtur, & Gentium profanarum piacula tralatitiâ quadam peccatorum labe & ipſa pollui cenſebantur, & contrectantes polluiſſe. Atque ita factum (vix enim aliter fieri potuit) ut ſicut iis, qui quidem victimas Judæorum extra eorum caſtra cremaverant, niſi aquis prius ſe luſtrâſſent, in caſtra redire non liceret: ita neque victimis piacularibus apud Gentes profanas operatis vel in urbem, vel in domos ſuas, niſi fonte aut fluvio expurgatis, regredi licere crederetur. Quâ de re *Porphyrius* (cujus alio in loco verba poſui) inter omnes Theologos conveniſſe refert (*a*).

(*a*) *De Abſtin. lib.* 2. § .44.

XVI. Ex-

XVI. Extremûm id eſt, ut, quod Judæis viſum diximus, nempe victimæ cujuſque piacularis animam ſontis animæ vice datam fuiſſe, idem illud quoque profanis Gentibus placuiſſe doceam. Quo pertinet, quòd piacula illa, quæ Græci περιψήματα vocant, ab *Heſychio* dicta ſint ἀντίψυχα (*b*). Quæ ſanè, quod vox ipſa indicat, ejuſmodi erant, quorum *animæ* fuſæ datæque erant *animarum offerentium vice.* Huc etiam refer Scholiaſtis illa in *Ariſtophanem* (*c*), Ἔτρεφον γάρ τινας Ἀθηναῖοι λίαν ἀγεννεῖς καὶ ἀχρήστους, καὶ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τινὸς ἐπελθούσης τῇ πόλει (λοιμοῦ λέγω ἢ τοιούτου τινὸς) ἔθυον τούτους ἕνεκα καθαρθῆναι τοῦ μιάσματος, οὓς καὶ ἐπωνόμαζον καθάρματα. *Alebant enim Athenienſes quoſdam valde ignobiles & inutiles, quos, cum malum ullum civitati impenderet (peſtis ſcilicet, aut tale quicquam) ad piaculum expiandum immolabant; quos etiam* καθάρματα *appellabant.* Quibus adde, quæ idem alibi habet (*d*), καθάρματα ἐλέγοντο οἱ ἐπὶ καθάρσει λοιμοῦ τινος, ἢ τινος ἑτέρας νόσου θυόμενοι τοῖς θεοῖς. *Illi* καθάρματα *appellabantur, qui ad peſtem, aliúmve morbum ullum avertendum diis immolabantur.* Quorſum hæc? ut hinc intelligas piacula Græcis καθάρματα dicta eandem rationem habuiſſe, quam, quæ περιψήματα, ſive ἀντίψυχα dicta erant. Neque enim dubium, quin de piaculis ab eadem Gente, eadémque etiam de cauſâ factis idem judicium eſſe debeat.

(*b*) In voce περίψημα.

(*c*) ad Equites.

(*d*) ad Plutum.

XVII. Jam cuique notum *Plauti* illud,

Men' piaculum oportet fieri propter ſtultitiam tuam,
Ut meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccedaneum?

ubi id piaculi proprium facit, ut pœnâ vicariâ peccatum expiet alienum. Adde etiam illud veteris Poetæ;

Cum ſis ipſe nocens, moritur cur victima pro te?

(e) De bello Gallic. lib. 6.

ubi *pro* idem eſt quod *vice*. Eademque etiam apud *Cæſarem* (e) ejuſdem particulæ vis eſt; *Natio eſt omnis Gallorum admodum dedita religionibus. Atque ob eam cauſam qui ſunt affecti gravioribus morbis, quique in prœliis periculiſque verſantur, aut pro victimis homines immolant, aut ſe immolaturos vovent, adminiſtríſque ad ea ſacra Druidibus utuntur; quòd pro vitâ hominis niſi vita hominis reddatur, non poſſe Deorum immortalium numen placari arbitrantur.* Verùm minimè omnium prætereundum, quod *Porphyrius* ex *Aſclepiade* refert (f), τὸ πρῶτον οὐκ ἐθύετο τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἔμψυχον. ἀλλ' οὐδὲ νόμος ἦν περὶ τούτου διὰ τοῦ νόμου φυσικοῦ κεκωλῦσθαι, ὑπὸ δέ τινας καιροὺς πρῶτον ἱερεῖον θῦσαι μυθεύονται ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς αἰτουμένους. *Primùm nullum animal Diis immolabatur. Neque lex ulla ſuper hac re fuit, quippe quam prohibebat lex naturæ. Occaſione verò aliquâ animam pro animâ exigente, primum ſacrificium ex animalibus datum referunt.* Quibus ex verbis intelligitur paſſim olim creditum fuiſſe, non niſi tali aliquo tempore animalibus ſacrificari cœptum eſſe, quale

(f) De abſtin. lib. 4. §. 15.

quale videretur ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς *animam pro anima* poſtulare. Tempora autem illa Gentes profanæ talia eſſe exiſtimabant, quibus graviora aliqua mala ſibi imminere videbantur; id quod ex eodem *Porphyrio* liquet. Quibus enim in ſacris ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς *animam pro animâ* dari dixit, eadem illa paulo ante dixerat εἰς ἀποτροπήν τινων κακῶν. *ad mala aliqua avertenda* fieri.

XVIII. Hæc itaque cùm ita ſint, ſiquid & Chriſtianorum, & Judæorum, & profanarum denique Gentium (hominum moribus & religionibus alioqui maximè differentium) magnus admodum conſenſus valeat; ita quiſque de victimis piacularibus ſentire debet, ut eis alienæ ſalutis cauſâ pœnam vicariam irrogatam judicet. Illud interim, quod antè docui, tenendum eſt, laxiorem quandam ad pœnam vicariam pœnæ rationem pertinere, quàm quæ ad pœnam illam pertinet, quæ legis in obligatione ponitur, reóque ipſi irrogatur. Eóque fieri, ut non ſit ea illius vis, quæ pœnæ ſonti ipſi inflictæ (hæc enim, ut ante dictum, per ſe ipſa reatum delet) ſed quæ ſit ejuſmodi conditionis, quæ ad reſtituendam & conſervandam violatæ legis autoritatem, veniámque ſonti impetrandam pertinet.

Finis Libri Primi.

LIBER SECUNDUS,

QUO EXPLICATUR

SACRIFICIUM

CHRISTI.

DE
Sacerdotio Chriſti.

LIB. II.

CAP. I.

Oſtenditur Sacerdotii Chriſti generale munus, & ordo, ac denique quibus præcipuè rebus Chriſtus ad Sacerdotium ſacratus erat.

I. SAcrificium Chriſti expoſiturus non alienum eſſe arbitror de Sacerdotio ejus in anteceſſum pauca dicere. Ac primò, quid ſit Sacerdotii ejus generale munus. Deinde, qui ejuſdem ordo, *Melchiſedeci*, an *Aaronis.* Ultimò, quibus præcipuè rebus Chriſtus ad id conſecratus fuit.

Jam primum illud, Sacerdotii Chriſti generale munus ita definiendum eſt, ut ſit *Patrocinium hominum apud Deum.* Ut cùm reliqua ejus munera, Regium & Propheticum, circa homines, Sacerdotale circa Deum verſetur. Eſt enim Rex Vicarius Dei, Propheta quiſque legatus ejus apud homines, Sacerdos autem *patronus hominum apud Deum.* Atque ita factum, ut Ieſum Chriſtum παράκλητον πρὸς τὸν πατέρα *patronum* ſive *advocatum apud patrem habere* dicti ſimus (*a*), ita factum, ut Chriſtus ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν, *cauſam noſtram apud* (a) 1 *Joh.* 1.2.

Deum

(b) Rom. 8.34. *Deum agere* (*b*), & ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, *in conſpectu Dei pro nobis apparere* dicatur (*c*). Quæ omnia, quoniam alibi latius exponenda ſunt, hoc in loco propoſuiſſe ſufficit.

(c) Hebr. 9.24.

II. Jam qui ſit ordo Sacerdotii Chriſti explicatè docent ſacræ literæ; quæ Chriſtum Sacerdotem faciunt ad rationem *Melchiſedeci* (*d*); ejúſque inter Sacerdotium & Sacerdotium *Aaronicum* duo præcipuè intereſſe monent. Primò quod illud *Melchiſedeci* (cujus tanti viri neque genealogia, neque ortus aut obitus memoratur) nulli familiæ aſtrictum eſſet, *Aaronicum* autem uni familiæ *Aaronicæ* lege ſacrâ mandaretur. Deinde, quòd ejuſmodi eſſet *Melchiſedeci* Sacerdotium, ut cui illud datum fuerit, hic in æternum Sacerdos eſſet, nempe vel umbratili quadam ſpecie, quâ *Melchiſedecus*, ut ante diximus, Sacerdos in perpetuum dicitur, vel verâ ac ſolidâ ratione, qualis eſt æternitas Sacerdotii Chriſti. Ut qui per omnia mundi ſæcula eo munere functurus ſit, neque ſuorum patrocinium, quamdiu eo opus fuerit, deſeret unquam, aut deponet. Quod contrà comparatum fuit in Sacerdotio *Aaronico*, quo alii alios morte abreptos continuâ ſerie excipiebant, quódque ipſum quidem etiam ipſi genti *Aaronicæ* jamdiu abrogatum fuit.

(d) Pſ. 110.4. Hebr. 5. & 7.

Qui verò *Aaronem* aliis rebus, aliis *Melchiſedecum* ad ſacrificia uſum judicant, *Aaronem* iis, quæ ante diximus, animalibus perinde ac inanimis, *Melchiſedecum* nihil niſi pane & vino, hi ſanè, quantum mihi videtur, quare ſic judicent, nihil habent. Panem hic & vinum *Abrahamo* & vernis

ejus

ejus jam ex itinere, prælióque feſſis ad vires reficiendas dedit. Similémque ſimili in cauſa morem finitimis fuiſſe regionibus non obſcurè docet hiſtoria ſacra (†): neque *Melchiſedecus* Sacerdos dicitur, quia panem illum & vinum protulit, ſed ut hinc quiſque intelligeret, quî factum erat, ut *Abrahamo* ſolenni ritu benediceret (id quod Sacerdotis fuit) (*e*) tum etiam, quare *Abrahamus* ſpoliorum decimas ei dederit. *Erat*, inquit *Moſes* (*f*), *Sacerdos Dei altiſſimi*, & *benedixit ei* (i. e. Abramo) & *ait*, *Benedictus* Abram *Deo excelſo*, *qui creavit cœlum* & *terram*, & *benedictus Deus excelſus*, *quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt*; & *dedit ei decimas ex omnibus.*

(†) *Deut.* 23.4. & *Jud.* 8. 5,6, 15.

(*e*) *Deut.* 21.5. & 1 *Par.* 23.13. & *Num.* 6.23.

(*f*) *Gen.* 14.18, 19.

Nihil ergo eſt, cur *Melchiſedecum* pane ſolummodò atque vino, nihil, quare rebus tantùm inanimis ſacrificaſſe arbitremur. Imò verò eſt, quamobrem contrà judicemus. Si enim à Sacerdotio ejus aliena fuiſſent cruenta ſacra, quî factum eſt, ut ipſe Chriſtus, cujus idem, quod *Melchiſedeci* fuit, Sacerdotii genus eſſe dicitur, ſanguine ſuo ſacrificaret?

Neque verò audiendi ſunt, qui tam *Aaronicum* Sacerdotium, quàm *Melchiſedeci* Chriſto tribuunt, eumque, ut Sacerdotem *Aaronicum*, ſanguine ſacrificaſſe judicant. Qui enim ita rem inſtituunt, quare ita faciant, nihil, quod ſit fide dignum, afferunt. Imò verò repugnant ſacris literis, quæ Sacerdotium *Aaronicum* explicatis verbis Chriſto abjudicant (*g*); hanc rationem interponentes, quòd Chriſtus aliâ ex familiâ, aliâ ex tribu ortum duceret, ac cui Sacerdotium *Aaronicum* lege ſacrâ aſtrictum erat (*h*).

(*g*) *Hebr.* 7.11

(*h*) *v.* 13,14.

De Conſecratione Chriſti ad Sacerdotium.

III. His conſtitutis, videamus ſequitur eis de rebus, quibus Dei Filius, æternus λόγ☉, ſuſceptâ demum naturâ noſtrâ Sacerdotio initiatus fuerit. Quæ quidem longè aliæ ſunt, ac quibus Sacerdotes *Aaronici* ſuo muneri ſacrabantur. Hi luſtralibus quibuſdam aquis, veſtium imperatarum indutu, unguento quodam variis ex aromatibus confecto, ac pecorum ſanguine ſacrati erant (*i*). Quæ quidem res virtutes illas, quæ in Sacerdote poſtulantur, umbratili ſpecie adumbrabant, præſtare nullo modo poterant. Jam verò Deus Filium ſuum cùm talem eſſe Sacerdotem vellet, qualis omni ex parte perfectus foret, nemini dubium eſſe poteſt, quin eum iis ipſis rebus, quæ ejuſmodi Sacerdotem faciunt, Sacerdotio initiari vellet. Quod cùm ita ſit, videamus primò, quæ ſit Sacerdotis perfectio ſumma. Deinde quibus rebus Chriſtus, ut μυσίτης, perfectionem illam conſecutus ſit. Certum enim eſt eum iiſdem rebus ſacerdotio conſecratum fuiſſe.

(*i*) *Exod.* 29.

IV. Jam ad ejuſmodi Sacerdotem, qui ſummè perfectus haberi debeat, tria iſta omnino pertinent. Primò, ut tanta apud Deum autoritate & gratiâ valeat, ut ei omnes clientes ſuos cum effectu commendare poſſit, eúmque iis propitium facere. Deinde, ut tantâ erga homines bonitate & miſericordiâ ſit, ut iſta ſedulo præſtare velit. Ultimò, ut vitam immortalem habeat, quâ fretus eadem perpetuò præſtet. *Primum* illud in Sacerdote, omni planè ex parte perfecto, rei ipſius ratio poſtulat.

Cùm

Cùm enim id Sacerdotis ſit, ut quos in clientelâ habet, eos, ut Patronus, Deo commendet, Deúmque iis propitium faciat (*k*), nemo profectò in Sacerdotio maximè perfectus eſſe poteſt, niſi cujus tanta apud Deum gratia exiſtit & autoritas, ut iſta omnino præſtare poſſit. Neque verò, ut *alterum* attingamus, perfectus eſſe Sacerdos poteſt, qui quantâcunque apud Deum gratiâ & autoritate valet, eâ omni nolit ad patrocinium ſuorum uti. Huic enim deeſt erga ſuos fides ea, & miſericordia, quæ ſanè omni in Sacerdote, præſertim verò in optimo quoque, poſtulatur. Id quod & ſacræ literæ docent (*l*). *Omnis enim Pontifex*, inquit Apoſtolus ad Hebræos, *ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis: qui condolere poſſit iis, qui ignorant & errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Unde debuit Chriſtus* (quod ante (*m*) dixerat idem Apoſtolus) *per omnia fratribus ſuis ſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis Pontifex, ut repropitiaret peccata populi.* Unde intelligitur, miſericordiam & fidem ita in Sacerdote omni, ut nihil magis, poſtulari. Sed & *illud* denique in pleno & perfecto Sacerdote requiritur, ut vitam habeat immortalem, quâ fretus ſuos in perpetuum apud Deum defendat, & tueatur. Ex quo ejuſdem Apoſtoli illa (*n*) de Chriſto verba facientis; *Hic autem, eò quod maneat in æternum, ſempiternum habet Sacerdotium, unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cœlis factus.* Et mox,

(*k*) 1 *Jo.* 2. 1, 2.

(*l*) *Hebr.* 5. 1, 2.

(*m*) *Hebr.* 2. 17.

(*n*) *Hebr.* 7. 25. & *ſeq.*

Lex enim homines conſtituit Sacerdotes infirmitatem habentes, ſermo autem jurisjurandi, qui poſt legem eſt, Filium in æternum perfectum.

Cum itaque ſatis apertè conſtet ſummam apud Deum autoritatem & gratiam, ſummámque erga homines miſericordiam & fidem, cum vitâ immortali conjunctam, Sacerdotem maximè perfectum reddere, nihil dubium eſt, quin quibus rebus Chriſtus iſta omnia conſecutus ſit, iiſdem quoque ad Sacerdotium ſuum conſecratus fuerit. Jam eæ res (quod cuique patet) ſummæ Chriſti virtutes erant, ſumma vitæ ejus ſanctitas, tum maximè ea obedientia, quæ morte ſponte oppetitâ, graviſſimíſque doloribus iis, quos propter peccata noſtra pertulit, ultro ſuſcipiendis conſtitit. His enim rebus factum eſt, ut tanta Chriſti apud Deum gratia exiſtat, & autoritas, ut ſuos omnes cum effectu Deo commendare poſſit. His etiam factum, ut idem maximè præſtare velit. Ut qui, quid ſit hominem eſſe, quid fame, ſiti, & paupertate, ſummâque ignominiâ laborare, quid à ſuis deſeri, ab aliis abjici, viliſſimo cuique ludibrio eſſe, quid omni periculorum genere appeti, premi, & tentari, ac denique, quod omnium caput eſt, quid ſit propter peccata noſtra mortem acerbiſſimam pati, jam olim experiundo didicerit. Ex quarum rerum experientiâ tanta ejus erga clientes ſuos, quibuſcunque malis tentati ſint, gratia & miſericordia exiſtit, ut & ipſe iis ſuppetias ferre,& Deum quoque omnibus in rebus maximè propitium eſſe velit. Hinc illa Apoſtoli ad Hebræos, *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Ieſum Filium Dei, teneamus confeſſionem. Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimi-*

ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno (*o*). Extremum id eſt, nihil eſſe quare qui in illius fide manſerint, ne patrono ſuo deinceps unquam orbentur, metuant. Quippe qui ultro oppetitâ morte vitam adeptus eſt immortalem. Quam quidem vitam aſſecutus, ad *rationem Melchiſedeci*, ad ſempiternum Sacerdotium perfectus, ſive ſacratus dicitur. Ita Apoſtolus ad Hebræos (*p*), *Et* (*q*) *conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex juxta ordinem* Melchiſedech. Unde intelligitur Dei Filium tum, cùm ad vitam immortalem è mortuis reſuſcitatus eſſet, ad Sacerdotium ſempiternum plenè conſecratum fuiſſe. Neque enim dubium, quin τελειωθεὶς idem hic ſit, quod *conſecratus*, ac quidem plenè & perfectè. Hoc enim docet & loci ratio, in quo hac ipſâ de re agitur, & ſimilis etiam ejuſdem vocis ſimili in materiâ uſus, quippe quâ à Græcis interpretibus *Aaronicorum* Sacerdotum conſecratio multis in locis deſignatur (*r*). Quibus adde etiam, quòd hoſtia illa, cujus exta *Moſes* in manus Sacerdotum tradidit in Sacerdotii iis dati ſignum, κριὸς & θυσία τελειώσεως, *aries* & *victima conſecrationis* dicta ſit (*s*).

(*o*) Hebr. 4. 14, 15, 16.

(*p*) Heb 5. 9, 10.

(*q*) τελειωθείς.

(*r*) Exod. 29. 9, 33, 35. Lev. 8. 33. & 16. 32.

(*s*) Ex. 29. 27, 31, 34. & Lev. 8. 22, 29.

Chriſtus

Chriſtus Sacerdos eſt propriè dictus.

CAP. II.

Sacras literas Sacerdotium propriè dictum Chriſto tribuere demonſtratur.

I. SAcerdotii Chriſti generale munus ita antè definivimus, ut ſit patrocinium hominum apud Deum, proximéque circa Deum verſetur. Quod cùm ita eſſe doceat ipſa Sacerdotalis officii ratio; fit, ut *Socini* ſectatores (qui Dominum noſtrum ea omnia, quæ ad ſalutem noſtram pertinent, per ſe ita præſtare judicant, ut nihil nobis à Deo impetret, nec quidem unquam impetraverit, ex quo Pontificatum adiit) Sacerdotium nullum Chriſto tribuant, niſi quod ſit impropriè ita dictum. Id quod tam contra ſacras literas, quàm Sacerdotii rationem ſtatuunt. Enimverò quiſquis ſacras literas conſuluerit, ita eas de Sacerdotio Chriſti, ut de Sacerdotio propriè dicto, paſſim profecto meminiſſe ſentiet. Ita loquitur Apoſtolus ad Hebræos (*t*), *Si ergo conſummatio per Sacerdotium Leviticum erat,* (*populus enim ſub ipſo legem accepit*) *quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem* Melchiſedech *alium ſurgere Sacerdotem*, & *non ſecundum ordinem Aaron dici? tranſlato enim Sacerdotio neceſſe eſt, ut legis tranſlatio fiat.* Ubi ex Sacerdotio Chriſto dato, legis, (quæ uni genti *Aaro-*

(*t*) Hebr. 7. 11, 12.

Aaronicæ munus Sacerdotale dederat) mutationem factam eſſe colligit. Id quod colligere minimè potuit, niſi Sacerdotio Domini noſtri propria inſit Sacerdotii ratio, ſitque is Sacerdos propriè dictus. Nam Sacerdotes impropriè dicti, valente adhuc lege *Moſaicâ* ad Sacerdotium pertinente, plurimi ſemper exiſtebant. Tales enim Sacerdotes erant, qui quidem ſacra *ſpiritualia*, qui preces Deo faciebant. Tales Sacerdotes erant optimi quique Judæorum, imò tota Hebræorum gens *Sacerdotum regnum* appellatur (*u*). Cum fuerint itaque Sacerdotes multi impropriè dicti valente adhuc lege illa, quæ uni familiæ *Aaronicæ* munus Sacerdotale dedit, non poſſet autem Dominus noſter talis eſſe, qualis eſt Sacerdos, niſi lex illa abrogata eſſet, efficitur Sacerdotium ejus Sacerdotium eſſe propriè dictum.

(*u*) *Exod.* 19.6.

II. Eodem valent & alia illa; *Si ergo eſſet ſuper terram, non eſſet Sacerdos, cum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera* (*x*). Ad quæ verba ita *Crellius* (*y*), *Rationem*, inquit, *reddit ejus quod aſſeruit, nempe cur Sacerdos non eſſet Chriſtus, ſi in terrâ miniſtraret. Quia ſcilicet jam alii ſunt Sacerdotes à Deo conſtituti, qui in terra miniſtrant, & munera offerunt; ex quorum numero Chriſtus non eſt, nec eſſe poteſt, ut præcedenti capite fuit oſtenſum. Offerre autem ſecundum legem munera dicuntur, quatenus illis ſolis hoc juris & privilegii lex conceſſit, ut nemo alius ſalva lege arrogare illud ſibi poſſit, ut in terris offerat, aut terreno ſacrario miniſtret.* Quorſum hæc? quia, ſi *Crellium* audiamus, tale eſt Sacerdotium Chriſti, quale in terris adminiſtrare eâ lege ei interdictum fuit, quæ quidem ſolis *Aaronidis* Sacerdotium in terrâ

(*x*) *Hebr.* 8.4.
(*y*) *In Comment. ad locum.*

terrâ fungendum dedit. At ea lex nihil profectò prohibebat, quo minùs Chriſtus vel in terris ſacerdotium haberet metaphoricum, Sacerdóſque eſſet impropriè dictus. Siquidem, dum ea lex valebat, tales etiam in terris ipſis plurimi Sacerdotes eſſent, talíſque Sacerdotii munus toties obiret ipſe Chriſtus, quoties Deo precibus ſuis ſe, ſuóſve commendabat. Cùm itaque Chriſtus ejuſmodi Sacerdotium habeat, ut eo in terris per legem *Moſaicam* fungi non poſſit; poſſet autem, ſi Sacerdotium ſuum improprie ita dictum eſſet, hinc intelligitur Dominum noſtrum Sacerdotem eſſe propriè dictum.

(z) *Hebr.* 8.3. III. His etiam illa addi poſſunt (z), *Omnis enim Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur: unde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat.* Quæ ſanè Apoſtoli ratiocinatio fruſtra ſuſcepta videatur, niſi Chriſtus (de quo hoc in loco meminit) Sacerdotium habeat propriè dictum. Nam Sacerdoti cuique impropriè dicto præſtò ſemper eſt quod Deo offerat, ſanctitas animi, corporis caſtitas, preces, & gratiarum actiones. Quod Hebræis adeo notum erat, ut nihil eſſet, quare Apoſtolus hoc modo apud eos diſſereret, niſi Sacerdotium propriè dictum Chriſto adjudicare vellet.

IV. Ac quidem cùm Pontificis nomen ſæpe Chriſto tribuat hic Apoſtolus, munus ipſum idque propriè dictum, ei tribuere judicandus eſt, niſi quid contrà afferatur, quod tale munus nullo modo Chriſto convenire poſſe doceat. Jam verò nihil attulit *Socinus*, nihil ipſe *Crellius* (qui tamen hac in controverſiâ præ cæteris omnibus *Socini* Diſcipulis laboravit) quod Sacerdotium propriè dictum

Chriſto convenire non poſſe monſtret. Id quod cuique palam fiet, ſi ea breviter attingamus quæ *Crellius* hac de re diſſeruit. *Duo*, inquit ille (*a*), *iſta munera, Regium nempe & Pontificium in ſacris literis apertè à ſe invicem disjuncta, &, ut in Scholis loquuntur, contradiſtincta nuſpiam cernas, ſed potius alterum in altero quodammodo comprehenſum videas. Nam D. Auctor* Hebr. 3. *initio Chriſti dignitatem, quam ratione muneris ſibi à Deo mandati habeat, nobis ante oculos proponere volens, & ad ejus conſiderationem nos cohortans duo tantùm illius officia commemorat, Propheticum, & Sacerdotale. Quorum illud in terris olim abſolvit, hoc in cœlis perpetuò adminiſtrat: dum inquit, unde Fratres ſancti vocationis cœleſtis participes conſiderate Apoſtolum, (ſeu Legatum) & Pontificem profeſſionis noſtræ Ieſum Chriſtum.* Hæc *Crellius*, & paulò plura, ſed cuncta perperam. Nuſquam enim ſcriptores ſacri vel regnum Chriſti in Sacerdotio, vel Sacerdotium in regno comprehendunt. Sed munera re ipſâ diſtincta ſemper diſtinguuunt, & dijudicant. Nec rectè Apoſtolus ad Hebræos ſententiæ contrariæ teſtis citatur, utpote qui, cùm prætermiſſo regis nomine Chriſtum vocavit *Apoſtolum*, & *Pontificem*, nihil aliud dicere voluit, niſi eum in Eccleſiâ Dei & *Moſis* partes olim obiiſſe, & *Aaronis* nunc obire. Illas ut *Apoſtolum*, ſeu *Legatum*, has autem ut *Pontificem.* Illas hoc in loco perſequitur, in quo eum cum *Moſe* comparat, has deinceps explicandas ſuſcipit (*b*), eúmque cum *Aarone* confert. Regium ejus munus prius expoſuerat (*c*), nec quid erat, cur id paulò antè expoſitum hoc in loco iterum exponeret.

(a) Contra Grot. c. 10. partic. 55.

(b) *Cap. 4. in fine. & deinceps.*

(c) *Cap. 1. & c. 2. v. 5, 6, 7, 8, 9.*

(d) *Contra Grot. c. 10. partic. 55.*

V. Atqui inquit *Crellius* (*d*), *Cæteri Scriptores Novi Teſtamenti regnum potius & Propheticum Chriſti munus commemorant, nec ullus ex iis Chriſtum diſertè Sacerdotem aut Pontificem vocat; facturi id proculdubio creberrimè, ſi id in cæteris ipſius muneribus, atque imprimis in regio, conſideratis certis eorum munerum circumſtantiis, in quibus Sacerdoti legali ſimilis eſt Chriſtus, intelligi, ac tacitè comprehendi non poſſet. Cum ex eo munere ſalus noſtra æterna pendeat.* Hebr. 5. 9, 10. 7. 24, 25: Quaſi verò Chriſtus munus Sacerdotis propriè dicti habere nequeat, niſi bene multi ſcriptores ſacri Sacerdotis *nomen* ei tribuant.

Num verò ei vel *Prophetæ*, vel *Regis* nomen multi tribuunt? imò pauci potius, neque hi *creberrimè*. Neque enim Chriſtus uſquam in Epiſtolis Apoſtolorum Βασιλεὺς, aut Προφήτης diſertè dicitur; licet iis etiam ex muneribus, quæ vocibus iſtis deſignantur, ſalus noſtra æterna pendeat. Apoſtolus quidem ad Hebræos bis eum Ἀρχηγὸν vocavit. Ἀρχηγὸν σωτηρίας, (*e*) & Ἀρχηγὸν πίστεως (*f*), verùm eum ſepties Ἱερέα, & decies Ἀρχιερέα dixit.

(e) *Cap. 2. v. 10.*
(f) *Cap. 12. v. 2.*

At, inquies, in Epiſtolis Apoſtolorum ea Chriſto tribuuntur, quæ ad Regem & Prophetam pertinent, licet iſta nomina non ponantur. Rectè quidem. Sed & ea etiam, quæ ad Pontificem; licet nomen iſtud omittatur. Id enim (ut alia prætercam) fit, ubi Chriſtus vel *Advocatus* noſter, vel *pro nobis* ἐντυγχάνειν dicitur. Neque enim ullius momenti eſt id, quod deinceps addit *Crellius* (*g*); *Apoſtolum Paulum* Rom. 8. 34. *in interpellatione Chriſti actum etiam regiæ poteſtatis ad nos à pœnâ*

(g) *ubi ſuprà.*

nâ liberandos pertinentem tanquam interpellationis effectum quendam proximum complexum eſſe, Nam his quæ *Crellius* reſpicit, verbis, *qui eſt ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis*, hæc duo dicere vult Apoſtolus. Primò, ſummam eſſe Chriſti dignitatem, ſummam apud Deum gratiam, ut cujus ad dextram collocatus ſit. Deinde eum, cujus tanta dignitas, tanta eſt apud Deum gratia, cauſam noſtram apud eum agere. Id quod ad Sacerdotium Chriſti, non ad regnum ejus pertinet, quod alibi latiùs demonſtrabitur.

VI. Sed & aliud eſt, quo ſe premi vidit *Crellius. Johannes*, inquit (*h*), *dum Chriſtum Advocatum, quem apud Patrem habemus, nominat, & eum ſimul expiationem pro peccatis noſtris vocat, cenſeri poteſt munus Sacerdotale nobis deſcripſiſſe; ubi tamen regium munus non apponit. At cùm ad conſolationem illam, quam eo loco peccantibus proponit* Johannes, *pertineat ſcire Chriſtum pleniſſimam habere pœnas peccatorum à nobis auferendi poteſtatem, tacitè id in ſuis verbis incluſiſſe cenſendus eſt.* Quid? num cæteri Scriptores ſacri, ubi unum quodvis, quod lapſos conſoletur, memorant, alia etiam omnia, quæ eodem aliquo modo valeant, cumulare ſolent? Num hic Apoſtolus ea omnia, quæ ad lapſorum ſolatium pertinent, uno loco dicere neceſſe habuit, ut ea dixiſſe cenſeri debeat, quæ verba ſua nullo modo præ ſe ferunt? neque enim παράκλητος *Regem* ſignificat, ſed *Advocatum*, ſeu *Patronum*; cujus munus eſt alterius apud alterum cauſam agere. Id quod Chriſtus pro nobis præſtat, non ut Rex, ſed ut Pontifex noſter apud Deum. Apoſtolus itaque hoc in loco (*i*) nulla lapſis ſolatia proponere voluit, niſi

(*h*) Contra Grot. c.10. partic.55.

(*i*) 1 *Joan.* 2. 1,2.

ea tantùm, quæ ex Pontificatu Chriſti fluunt. Atque ea quidem clarè & luculentè propoſuit. Quæ verò ejus ex regno oriuntur, ea hoc in loco non attigit, nec attingere voluiſſe cenſendus eſt, niſi ei forte ſenſus eos affingere volumus, quos verba ſua non ſignificant. Quod ſi ita Scriptores ſacros tractare liceat, iis ut pro libitu noſtro ſenſus eos aſcribamus, quos verba ipſorum non enunciant, ſanè qui cuique ſenſus placent, eos quiſque ſacris literis tribuet, & tribuere licere judicabit. Quâ cuique ſemel licentiâ datâ, qui tandem erit ineptiendi, qui ſacra profanandi modus?

(k) *ubi ſuprà.* VII. Jam verò id, quod addit *Crellius* (*k*), *quicquid à Chriſto ut Sacerdote expectamus*, *id ab eo ut Rege proficiſci dici poſſe*, nullam habet veri ſpeciem. Siquidem ab eo ut Sacerdote id omnino expectetur, ut nos ac noſtra Deo commendet, ejuſque erga nos gratiam impetret. Id quod ab eo, ut ab Rege, nemo quiſquam requiſiverit. Ludit ergo *Crellius* operam ſuam, dum *Chriſtum* dicit *peccatum*, *mortem*, *Satanámque*, *hoſtes ejus ac noſtros debellare*, & *deſtruere ut Regem*, idque eſſe, *quod Sacerdotis eſt*, *peccata expiare*, & *expurgare*. Idem facit, dum *Chriſti Regis eſſe* dicit *populo ſuo ad thronum ipſius confugienti ſuccurrere*, & *afflictis opem ferre*; *ſed* & *Sacerdotis etiam eſſe auxilium iis*, *qui ad thronum gratiæ accedunt*, *opportunum præſtare*, & *afflictis promptè ſuccurrere*, *Hebr*. 2. 17, 18. & 4. 15, 16. Enimverò Chriſtus aliter ut Rex, aliter ut Sacerdos nobis ſuccurrit. Ut Rex ea nobis *confert*, quæ ad ſalutem æternam pertinent. Ut Sacerdos nos, precéſque noſtras Deo *commendat*. Partes Regias adverſus nos, Sacerdotales adverſus Deum agit. Ut munus Regium

gium circa nos, Sacerdotale circa Deum verſetur.

VIII. At enim *Autor Divinus Epiſtolæ ad Hebræos (l) locum illum Pſalmi, filius meus es tu, ego hodie genui te, ad Sacerdotium Chriſti apertè refert, cap. 5. 5, 6. & Pontificiam ei dignitatem hac ratione à Deo conceſſam docet. At ea de regno apertè loquuntur. Nam* David, *qui Chriſti typus fuit, explicat in iis verbis Dei decretum, quo Rex poſt diuturnum exilium reipſa fuit conſtitutus, & in ſolio regio collocatus. Quemadmodum Pſalmus inſpectus quemvis docebit. Unde ea* Paulus *Chriſto è mortuis reſuſcitato demum ait impleta* Act. 13. 32, 33. *Nam tum demum Deus ſecundum promiſſa ſua Regem dedit populo ſuo, & Ieſum conſtituit Dominum & Chriſtum, ſeu, quod idem eſt, filium Dei in potentia.* Imò verò ea verba, *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, quicquid in *Davide* ſignificant, ad Chriſtum ita transferuntur, ut eum à Deo ad vitam immortalem è mortuis excitatum deſignent. Cujus immortalis vitæ adeptio cùm æquè ad Sacerdotium Chriſti ac regnum in cœlo obeundum valuit; factum eſt, ut eadem illa verba, quibus utique reſurrectio Chriſti ad vitam immortalem deſignatur, ad utrumque accommodari poſſent, réque ipſâ quidem accommodentur. Ad regnum ſcilicet *primo* Epiſtolæ ad Hebræos *capite*, ad Sacerdotium *capite quinto*. Neque eò magis duo munera rebus & nominibus diſtincta in unum protinus coaleſcunt. Nihil enim ſæpius contingit, quàm quæ longè diverſa ſunt, ea ut aliquid commune habeant. Idque inter ſe commune habent regnum & Sacerdotium Chriſti, ut utrumq; perinde perpetuum ſit, utrumq; vitam immortalem poſtulet.

(l) *Verba Crellii ubi ſuprà.*

IX. Jam

(m) Contra Grot. c.2. partic.38. v. etiam c.10. partic. 54.

IX. Jam ad id, quod alibi (*m*) urget *Crellius*, fieri non poſſe ut *Chriſtus propriè Rex ac Judex*, itémque *Advocatus*, ſeu Sacerdos ſit, hoc in præſentiâ reſpondemus. Chriſtum adverſus nos Regem, adverſus Deum Sacerdotem eſſe. Ut Regem nos legibus ſuis & potentiâ regere, auxiliis Spiritus Sancti juvare, omnibúſque in rebus præſtò eſſe. Ut Sacerdotem nos, precéſque noſtras commendare Deo. Ac nos quidem, dum Deum nobis propitium eſſe vult, precéſque noſtras, dum vult, ut Deus eas gratas habeat. Hæc autem vult non ſupplici prece interpoſitâ, ſed eâ planè autoritate, quæ perſonæ ſuæ dignitatem decet. Quæ tamen autoritas ejuſmodi eſſe judicari debet, ut ſuum quoque Deo Patri Dominium & autoritatem relinquat. Neque enim is, qui omnia alia, ſe quoque ipſum ſubjicit Chriſto (*n*), neque ita illi, ut μεσίτῃ, regnum ſuum communicavit, ut eo ſeſe abdicaverit; nihil ut noſtrâ nunc interſit Patrem nobis propitium eſſe, precéſque noſtras gratas habere. Hoc enim ſi nihil refert, quid eſt cur ei preces adhibemus, ut nobis propitius eſſe velit? quid erat, quare ipſi Apoſtoli, quid, cur omnes Chriſtiani hoc idem per omnia ſæcula fecerint? Quod ſi noſtra maximè interſit, ut Deus nobis propitius ſit, intereſt quoque ut Pontifex noſter Ieſus Chriſtus, cujus utique maxima eſt autoritas, maxima apud Deum gratia, Deum nobis propitium eſſe velit.

(n) 1 Cor.15.27.

Nullius itaque momenti ſunt alia illa, quæ affert *Crellius* (*o*); *Cùm Deus omnem Chriſto in cœlo ac terra poteſtatem dederit eum in finem, ut nobis remiſſionem peccatorum, æternámque vitam largiatur; & nos, qui ipſius membra ſumus, perpetuâ*

(o) Contra Grot. c.10. partic.54.

petuâ ope foveat, cur Deum adhuc vero oret, & preces apud ipſum interponat, ut peccata nobis remittere velit? Hæc, inquam, nullius momenti ſunt. Neque enim nos Pontificem noſtrum Ieſum Chriſtum humili quadam & ſupplici prece apud Deum uti judicamus, ſed noſtri atque precum noſtrarum potentiſſimâ planè commendatione, qualis ipſius perſonam decet. Neque nihil intereſt, ut Deus nobis peccata remittat, ſi per peccatorum remiſſionem propitius Dei erga nos animus intelligatur. Fac enim eum animo nobis infenſo eſſe, nunquid eſſe nobis, majus graviúſque malum poteſt? num Chriſtum iis propitium fore arbitramur, quibus Pater ſuus infenſus ſit? plurimùm ergo refert, ut Deus nobis propitius ſit, æque etiam refert, ut Chriſtus eum nobis propitium eſſe velit; niſi vel nullam dilecti Filii apud Patrem autoritatem & gratiam eſſe, vel nullâ nobis apud Deum commendatione opus eſſe dixeris. Quorum utrumvis qui ſtatuerit, S. *Joanni* repugnabit. Quid enim ille his de rebus? (*p*) *Siquis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum Juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Ubi Chriſtum & Advocatum noſtrum apud Patrem eſſe, ac quidem Advocatum potentiſſimum, & nobis etiam tanto Advocato maximè opus eſſe monuit. Extremum id eſt, Chriſtum regnum ſuum ad Dei voluntatem adminiſtrare, neque aliis ullis ſalutem æternam præſtiturum, niſi quos & Pater ſalvos vult. Atque ita factum, ut quibus ipſe ſalutem æternam præſtare vult, eos quoque Deo Patri commendet.

(p) 1 Joan.2. 1, 2.

Itaque

Itaque ut ratio antè propoſita tandem aliquando concludatur, Quandoquidem Sacerdotis nomen in ſacris literis Chriſto datur, & cùm nihil afferatur, quod ei proprium illud munus, quod nomen iſtud præ ſe fert, abjudicandum eſſe doceat; efficitur Sacerdotium Chriſti Sacerdotium eſſe propriè dictum.

Quod ſiquis forte argutiis, neſcio quibus, fretus, Sacerdotium Chriſti circa Deum quidem proximè verſari, Chriſtúmque nos ac preces noſtras Deo commendare dixerit, neque eò magis Sacerdotium habere proprie dictum, hic, & ubi de re conſtat, de nomine controverſiam movet (qualis omnis inanis eſt controverſia) & magis ſe, quam ipſe *Crellius*, argutum præbet. Neque enim ille, cùm Ieſu Chriſto Sacerdotium propriè dictum detrahit, aliud profecto quid contendit, niſi nullam eſſe Chriſti operam, quæ proximè circa Deum verſatur. Atque hæc de Sacerdotio Chriſti, nunc ad Sacrificium ejus aggredimur.

Quo

Quo in genere cenſeatur Sacrificium Chriſti.

CAP. III.

Oſtenditur cujus generis ſit Sacrificium Chriſti, & quibus rebus contineatur.

I. MUlta Sacrificiorum genera populo Hebræo conſtituta erant. Alia ſolida, ſive holocauſta, alia piacularia, alia ſalutaria, alia ſalutaribus ſimilia, neque tamen planè ſalutaria. Sed & piacularium, & ſalutarium alia atque alia genera. De quibus omnibus Superiori in libro dictum eſt. Sin quis requirit, quodnam ad genus pertineat Sacrificium Chriſti, hoc facilè expedient ſacræ literæ. Cùm enim peccati *obliteratio* (*q*) Sacrificio ejus tribuatur, cùm is per ſe (*r*), ac ſanguinem ſuum (*s*) peccata noſtra expiaſſe, & victimam ὑπὲρ ἁμαρτιῶν Deo ſacrificaſſe (*t*) dictus ſit, hinc intelligitur Sacrificium ejus piaculari in genere contineri. Quod tamen ego ſic intelligo, ut non ſolummodò peccatorum veniam, ſed etiam Spiritus Sancti auxilia, & reliqua omnia, quæ ad ſalutem noſtram æternam pertinent, ut ſanguine ejus impetrata, Sacrificio ejus accepta referam. Sicut enim univerſa Judæorum ſimul congeſta Sacrificia ad aſſequenda hujus vitæ commoda omnia facta erant, ita unum Chriſti Sacrificium ea om-

(*q*) ἀθέτησις Hebr. 9. 26.
(*r*) Hebr. 1. 3.
(*s*) Hebr. 13. 12
(*t*) Hebr. 10. 12

omnia impetraſſe judico, quæ ad æternam vitam pertinent. Id quod & eò magis judico, quòd omnia Judæorum Sacrificia (licet alia aliis evidentiùs) Sacrificium Chriſti adumbrarent. Neque mirum, ſi Sacrificium illud, quod nobis gratiam apud Deum ad æternam vitam pertinentem impetrat, reliqua etiam impetret omnia, quibus vitam illam aſſequamur.

Quibus rebus contineatur Sacrificium Chriſti.

II. Cùm itaque conſtet, quo in genere cenſeri debeat Sacrificium Chriſti, deinceps ſequitur ut doceamus, quibus rebus contineatur. Quem locum, quoniam ſatis patefactum nondum vidimus, paulò diligentiùs explicabimus. Id ut fiat, meminiſſe oportet & victimas illas, quarum corpora extra caſtra cremabantur, evidentiùs Sacrificium Chriſti, quàm alias ullas, adumbraſſe, & quidem ex his ipſis victimis eas, quarum ſanguis die expiationis in adyto intimo ſpargebatur, hoc idem clariùs præſtitiſſe, quàm alias illas, quarum ſanguis non niſi in exterius adytum pro re natâ illatus erat; quibus de rebus alio in libro ſatis diximus.

Iſtæ ergo victimæ, quibuſcum Sacrificium Chriſti ut cum *typis* præſtantiſſimis conferri debet, juvencus & hircus is fuerunt, quorum alter pro Sacerdote ſummo, & pro familia *Aaronicâ*, alter pro toto populi cœtu die expiationis immolabatur. Jam has victimas ipſe Pontifex primò ad aram adducebat in atrio Sacerdotum poſitam. Deinde Deo ſic oblatas (tum enim offerebatur victima, cùm ante aram ſiſtebatur) juxta eandem aram mactabat.

bat. Quibus peractis, earundem ſanguinem in adytum intimum mox illatum ſic, ut alias diximus, aſpergebat, extáque adolebat in arâ, corpora autem extra populi caſtra, ſive extra urbem Ieroſolymam, penitus comburenda curabat. Ac Pontifex quidem ſanguine & extis aram imbuens perſonam ſuam, hoc eſt, Pontificalem geſſit; at victimas offerens, jugulánſque perſonam totius populi cœtus. Nam in ſacris hominum ſingulorum ſuam quiſque victimam pro arâ ſiſtere juſſus erat, manúque ſuâ conſecrare, & conſecratam mox mactare. Unde patet eos, qui hæc obiere (quæ aliàs à Senatoribus quibuſdam, alias à Pontifice ipſo facta erant) in totius cœtus Sacrificiis, ejuſdem planè cœtus perſonam, hæc dum obibant, ſuſtinuiſſe.

III. His ergo ex ritibus, quibus facta erant Sacrificia illa, quæ quidem Sacrificium Chriſti maximè omnium adumbrabant, palam fit Chriſtum tribus rebus Sacrificium ſuum perfeciſſe. *Voluntariâ ſcilicet ſui ipſius ad mortem cruentam oblatione, morte ipſa, & ingreſſu in cœlum victimæ jam mactatæ nomine*, eóque erga homines animo, ut eos Deo commendaret. *Primam*, inquam, earum rerum, quibus conſtitit Sacrificium ſuum, tum præſtabat Dei Filius, cùm ſe ad mortem imminentem Deo ultro offerebat. Id quod illius morti cruentæ ſe dedentis tum dicta, tum etiam facta docent. *Primò* enim mortem aditurus *ſe propter ſuos ſeipſum* ἁγιάζειν dixit (*u*); hoc eſt, ut *victimam Deo offerre*. (u) *Joh.* 17.19. Nam קדש, ſive ἁγιάζειν idem quandoque, quod προσφέρειν, idem, quod *offerre* valet (*x*). (x) *Lev.* 22.2, 3. *Deut.* 15.9. 1 *Par.* 23.13. Nec aliam ullam hoc in loco vox ἁγιάζειν ſenſum

recipit. Quo factum eſt, ut verba illa ἁγιάζω ἐμαυτὸν ita explicet S. *Chryſcſtomus* (*y*), προσφέρω σοι θυσίαν, *victimam tibi offero. Deinde* & id animadvertendum, quòd preces illæ, quibus ſeſe Chriſtus ad mortem ſuam conſecrabat (*z*); iis quodammodo ſimiles eſſent, quibus Pontificem Judæorum victimas dici expiationis Deo ante aram conſecraſſe, ſive *obtuliſſe* aliàs docuimus (*a*). Quemadmodum enim Pontifex ille victimas iſtas Deo offerens primò ſibi familiæque ſuæ, mox toti familiæ *Aaronicæ*, ultimò univerſo cœtui ſalutem à Deo precabatur: ita Chriſtus ſeſe ad mortem conſecrans primò ſe (*b*), deinde ſuos, inprimis Apoſtolos (*c*), ultimóque omnes fidem ſibi deinceps habituros (*d*) Deo ſacrâ prece commendabat. Unde intelligitur Dominum noſtrum tum, cùm preces haſce ederet, Deo ſe ut victimam obtuliſſe, quas diximus, victimis adumbratam. Quod idem *denique* facto ſuo comprobavit. Has enim preces executus eum ultro in locum proficiſcitur (*e*), unde ſe ſtatim in judicium, mox ad crucem ductum irii ntellexit (*f*), próque victimâ piaculari mactandum. Ut nihil dubium eſſe poſſit, quin verbis iis, ἁγιάζω ἐμαυτὸν, hæc ſubjecta ſit ſententia, *Ego me ut victimam piacularem mactandum offero.*

Jam verò *alteram* earum rerum, quibus conſtitit Sacrificium ſuum, tum peragebat Dominus noſter, cùm mortem extra Ieroſolymam (ubi cremabantur eæ victimæ, quibus omnium maximè adumbrabatur) propter peccata noſtra ſubibat. *Ultimam* tum, cùm cœlum ingreſſus, adyto intimo adumbratum, ut Pontifex, æquè atque victima

(*y*) *Ad locum.*

(*z*) *Jo.* 17. *v.* 1, 2. *& ſeq.*

(*a*) *Vide quæ diximus lib.* 1. *cap.* 15. §. 10.

(*b*) *Jo.* 17. *v.* 1, 2, *&c.*

(*c*) *v.* 9. *& ſeq.*

(*d*) *v.* 20. *& ſeq.*

(*e*) *Joh.* 18. 1.

(*f*) *Joh.* 17. 1.

ma propter peccata noſtra cæſa, coràm apud Deum apparebat, idque eo erga nos animo, ut Deum nobis maximè propitium eſſe vellet. Sicut enim Pontifex Judæorum ſanguinem (ceu animas) victimarum intimo Templi adyto illatum, in cædis antè confectæ ſignum, propitiatorium verſus aſpergebat: ita Pontifex noſter in cœlo ipſo, adyto illo adumbrato non animam tantùm, ſed & corpus etiam victimæ pro peccatis noſtris cæſæ coràm in præſentià Dei ſtitit. Quem Chriſti in cœleſtia adyta ingreſſum ſiquis oblationem ejus dixerit, ego minimè repugnaverim. Imò verò idem & ipſe ſtatuo; ita tamen ut illud unà teneam, tum quoque Chriſtum ſeſe ut piaculum obtuliſſe, cùm ſe ad mortem offerebat. Duplex enim in Sacrificiis, ut antè diximus, oblatio fuit. Altera victimæ adhuc vivæ, quæ in Sacrificiis ſingulorum hominum, ab ipſis quidem offerentibus, in Sacrificiis totius cœtus vel à Senatoribus, vel à Pontifice cœtus ejus nomine præſtabatur. Altera ſanguinis & proſectorum poſt cædem victimæ jam confectam; quæ ad Sacerdotem pertinebat. Quarum cum priori in Sacrificio Chriſti conferri debet voluntaria ſui ad mortem oblatio, cum alterâ autem ſui, ut victimæ antea cæſæ, apud Deum in cœlo præſentatio; ſiquidem earum victimarum ſanguis, quæ Chriſti typi præcipui erant, in adytum intimum illatus eſſet, quo cœlum ipſum adumbrabatur.

IV. Jam his in rebus, quibus conſtitit Sacrificium ſuum, triplicem rationem habuit Chriſtus; *Offerentis*, *Victimæ*, & *Pontificis*. Offerentis utique noſtro nomine, atque etiam victimæ mox mactandæ in oblatione ſui ad mortem; ſed & victimæ etiam in ipſâ morte. Pontificis denique, victimæque pro peccatis noſtris ante cæſæ in ingreſſu in cœleſte Sacrarium.

um. Ibi enim nunc utroque nomine coràm apud Deum apparet, Sacrificiíque ſui vi, ut Pontifex noſter, nos ac noſtra Deo commendat. Ac quidem ut Pontifex Judæorum victimas univerſi cœtûs nondum mactatas pro arâ offerens non tam ſuam Pontificalem, quàm cœtus illius perſonam geſſit: ita Chriſtum etiam ſeſe ad mortem offerentem non tam perſonam Pontificalem, quàm noſtram ſuſtinuiſſe arbitror. Nam in Sacrificiis ſingulorum hominum (quod jam antè ſæpe diximus) ipſorum offerentium erat victimas ſuas pro arâ ſiſtere, ibique ſtatas Deo offerre ac ſacrare. Unde patet eos, qui hæc peragebant in totius cœtus Sacrificiis, ejuſdem quoque cœtûs perſonam hæc peragentes ſuſtinuiſſe. Ex quo efficitur Dominum noſtrum ſeſe ad mortem offerentem ita quodammodo perſonam noſtram (non Pontificalem) ſuſtinuiſſe, quemadmodum Judæorum Pontifex, victimas totius cœtus nomine mox mactandas ante aram offerens, cœtus ejuſdem perſonam geſſit, non propriam ſuam Pontificalem.

DE

DE
Obedientiæ Chriſti vi.

CAP. IV.

De obedientiæ illius vi, quam Chriſtus ſeſe ad mortem offerens Deo præſtitit.

I. HIS itaque rebus conſtitutis, quibus contineri judicamus Domini noſtri ſacrificium, deinceps ſequitur ut doceamus, quid earum quæque ad ſalutem noſtram æternam conferat. Quod ut eo ordine exequamur, qui jam antè propoſitus fuit, primò de obedientiâ illâ, quam Chriſtus ſeſe ad mortem cruentam ultro offerens Deo præſtitit, agendum eſt. Deinde de ipſâ ejus morte. Ultimò de ingreſſu ejus in cœlum cum eo erga homines animo, ut eos vi ſacrificii ſui Deo deinceps commendaret, omniáque illa pro iis faceret, quæ longè optimum patronum decent.

Ac Chriſtus quidem morti ſe ultro offerendo multa præſtitit ad ſalutem noſtram pertinentia, quæ morte ſuâ præſtare minimè potuiſſet, niſi eam ultro oppetiiſſet. Neque enim vel Evangelio ſuo fidem facere, vel obedientiæ erga Deum, ac charitatis erga homines diſcipulis ſuis exemplum tradere, vel ſibi denique ſecundùm Deum ſummam in omnia po-

poteſtatem, ſummámque apud Deum gratiam (quarum alterâ conſtat regni ejus, altera Sacerdotii vis) per mortem planè involuntariam conciliare potuiſſet. Voluntariâ autem omnia illa abunde præſtitit.

II. Enimverò Chriſtus acerbæ morti ſuâ ſeſe ſponte offerendo, ut *Martyr*, ſive Teſtis ſacer Evangelio ſuo fidem fecit. Unde *ſanguis ejus teſtari* dicitur de Evangelii veritate (*g*). Hanc mortis Chriſti vim reſpexit S. *Paulus*, cùm *eum coram Pontio Pilato præclaram edidiſſe confeſſionem* monuit (*h*). Huc accedit, quòd idem Apoſtolus, ad confirmandum Evangelium multa paſſus, & paſſurus, *quæ deerant calamitates Chriſti, ſe in carne ſuâ adimplere* dixerit (*i*). Ubi eam mortis Chriſti vim, quam cum Martyrio communem habuit, non piacularem commemoravit.

(*g*) 1 *Joh.* 5. 8.
(*h*) 1 *Tim.* 6. 15.
(*i*) *Col.* 1. 24.

Jam verò ut rectè intelligatur quantam Chriſtus Evangelio ſuo fidem fecerit morti planè acerbiſſimæ ſuâ ſeſe ſponte offerendo, illud inprimis conſiderandum, multa ipſum de ſe dixiſſe, quæ quidem falſa ſi fuiſſent, ipſe falſa fuiſſe noſſet, ac quidem à ſeipſo ficta. Enimverò ſe *Meſſiam* dixit (*k*), ſe *mundi lucem* (*l*), eúmque *vatem*, *de quo meminerant ſacræ literæ* (*m*). Sibi *datam eſſe in mortales omnes poteſtatem* (*n*), ſibi *judicium omne traditum* (*o*), ſe *ſuos omnes ad æternam vitam ultimo die excitaturum* (*p*). Quæ omnia (alia ut præteream) talia erant, qualia, niſi vera fuiſſent, ipſe profectò pro veris habere non potuiſſet, niſi mentis compos non fuiſſet. Jam verò Chriſtus & mentis omnino compos fuit, & hæc etiam, aliáque omnia dicta ſua pro veris habuit. Prius id demonſtrat ſumma ſua in omni vitâ ſuâ conſtantia, ſumma dictorum ſapientia. Poſterius acerbiſſimæ mortis

(*k*) *Mar.* 14. 61.
(*l*) *Joh.* 8. 12.
(*m*) *Joh.* 5. 39, 46.
(*n*) *Joh.* 17. 2.
(*o*) *Joh.* 5. 22.
(*p*) *Joh.* 6. 40.

mortis ſummâ cum conſtantiâ, & æquanimitate patientia. Enimverò Chriſtus mortem ſuam ita adiit, ita excepit, ita pertulit, ut nullam inconſtantiæ aut levitatis, nullam fraudis aut aſtutiæ ſpeciem, plurima autem, ut mox patebit, cum obedientiæ erga Deum, tum charitatis erga homines luculenta admodum indicia ediderit. Ac quidem niſi probitatis ſuæ ſibi ipſe conſcius fuiſſet Chriſtus, nihil omnino habuiſſet, cur novam quandam religionem Judæis æquè ac aliis Gentibus maximè inviſam & exoſam magno ſuo cum periculo traderet. Neque enim huc adduci potuit voluptatum, honorum, aut divitiarum ullâ ſpe, quæ nulla in eo eſſe potuit, qui ſe eâ ipſâ de cauſâ omnibus hujus vitæ commodis, imò vitâ ipſâ privatum iri ante mortem ſuam clarè prævidit, & prædixit (*q*). Sed neque novæ cujuſdam ſectæ poſt mortem ſuam conſtituendæ, gloriæque ſibi inde orituræ ſpe ullâ teneri potuiſſet, ſi ſibi ipſe fraudis ullius conſcius fuiſſet. Dixerat enim ſe tertio à morte ſuâ die è mortuis excitatum iri (*r*). Id quod, ſi falſi conſcius fuiſſet, & minimè eventurum ſciſſet, (quis enim mendax mendacii confirmandi cauſâ miracula factum iri ſperet?) & tamen, id niſi eveniſſet, fore, ut eo ipſo die fraus ſua cuique patefieret, neminémque adeo hebetem fore, ut hominem manifeſtæ fraudis compertum vitæ ſibi magiſtrum adſciſceret. Præſertim quando hoc facturis exilia, cædes, & ignominiæ, omnia hujus vitæ mala undique propoſita viderentur.

(*q*) *Mat.* 17. 22, 23. & 20. 18, 19.

(*r*) *Ibid.*

Eorum itaque, quæ jam diximus, hæc ſumma eſt. Chriſtus multa de ſe dixit, quæ, niſi planè vera fuiſſent, ipſe falſa fuiſſe noſſet, niſi caruiſſet rationis uſu. Cujuſmodi, uti antè monuimus, dicta erant, qui-

bus ſe Meſſiam, & mundi lucem, omniumque judicem pronunciavit. Jam verò Chriſtus & rationis uſum habuit, & hæc etiam pro veris duxit. Hæc ergo planè vera erant. Vera etiam & reliqua omnia ejuſdem dicta. Neque enim fallere, fallíve potuit Meſſias ipſe, mundi lux, vates omnium longè maximus, idemq; omnium Judex futurus. Sed & hinc etiam vera eſſe patet dicta omnia, & ſcripta Apoſtolorum, quippe quibus idem ille Chriſtus ipſum promiſit *veritatis Spiritum*, *qui*

(s) *Joh.* 16.30. *eos omnem veritatem doceret* (s).

III. Quinetiam Chriſtus, morti à Deo conſtitutæ ſponte ſuâ ſeſe offerens, cùm ſummi obſequii erga Deum, tum charitatis erga homines illuſtre nobis exemplum tradidit. Nam mors ea, quam ultro adiit, per ſe ipſa graviſſima fuit, tantóſque ſecum con-

(t) *Mat.* 26.38, 39. *Marc.* 14. 33,34. *Luc.* 26. 44. junctos habuit animi dolores & cruciatus (*t*), ut Deus ipſe Filium ſuum (cujus ſumma erat perſonæ dignitas, ſumma vitæ innocentia) ſolito amoris ſui ſenſu, ſolitâ ope ac ſolatio privatum penè deſeruiſſe vi-

(u) *Mat.* 27.46. deretur (*u*). Neque eò minus ſpem propoſitæ ſibi

(x) *Hebr.* 12.2. gloriæ his ipſis in malis retinuit Chriſtus (*x*), & tantos corporis, tantos animi cruciatus ita pertulit, ac quidem pro humano genere vitiis & peccatis obruto, ut nullâ irâ, ne quidem in carnifices ſuos, efferveſceret, nulla convicíantibus convicia regere-

(y) 1 *Pet.* 2.20. ret (*y*). Imò verò (quod mirabile eſt) ut ſum-

(z) *Luc.* 23.34. mi in ſe patrati ſceleris remiſſionem (*z*) patrantibus ipſis precaretur, idque mediis in cruciatibus verſatus. Quibus ex rebus elucebat tantum obſequii erga Deum, tantum erga homines charitatis, tantum ſpei promiſſæ gloriæ, tantum modeſtiæ ac patientiæ exemplum, quantum aliud adhuc nullum fuit, nullum deinceps futurum eſt.

Ne-

Neque verò hoc prætereundum, tantum erga nos amorem Chriſti, quantus in acerbiſſimâ morte pro nobis ultro ſuſcipiendâ, ultro oppetendâ elucebat, ad mutuum erga Chriſtum amorem tum in animis noſtris accendendum, tum in omni etiam vitâ præſtandum plurimúm, ut cuique patet, valere. Ex quo illud S. *Pauli* (*a*), *Charitas enim Chriſti urget nos; æſtimantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, ut & qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.*

(*a*) 2 *Cor.* 5. 14, 15.

IV. Cæterùm, ut ad reliqua pergam, maxima illa obedientia, quam Chriſtus ſeſe ſuâ ſponte ad mortem offerendo Deo præſtitit, cùm ſummam Chriſto, ut Μεσίτῃ, in Angelos perinde atque homines autoritatem conciliavit (*b*), tum eam etiam apud Deum gratiam, quâ Apoſtolos ſuos, mox moriturus, cum effectu Deo commendabat, alióſque omnes Clientes ſuos etiamnum commendare poſſit. Primum illud non eſt hujus loci. Alterum indicat ipſe Chriſtus, qui pro Apoſtolis preces faciens hoc ipſum apud Deum commemorat, ut maximè apud eum valiturum, quod *ſe pro iis ſanctificaret* (*c*); hoc eſt, ut pauló ante docui, quòd ſe ultrò ad mortem offerret. *Sanctifica*, inquit, *eos in veritate; ſermo tuus eſt veritas. Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum: & pro iis ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in veritate.* Quâ prece illud egit Chriſtus, ut Apoſtolis ſuis ea impetraret Spiritus Sancti incrementa, quibus ad munus Apoſtolicum omni ex parte apti fierent. Hanc enim

(*b*) *Phil.* 2. 8, 9, 10, 11.

(*c*) *Joh.* 17. 19.

nim ſententiam continent verba illa, *Sanctifica eos in veritate.* Deinde ut id, quod jam petierat, impetraret, primò apud Deum commemoravit gravitatem muneris Apoſtolici, quo neminem rectè functurum innuit ſine magnis Spiritus Sancti viribus. Huc enim pertinent verba illa; *Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum.* Ultimò de voluntariâ ſui ad mortem cruentam oblatione, tanquam ejuſmodi de re meminit, quæ vim maximam apud Deum precibus ſuis præſtare poſſet. Continuò enim iſta addit, *Et pro iis ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in veritate.* Quibus verbis (quoniam, ut clarè conſtat, ideo uſus erat Chriſtus, ut, quod precabatur, impetraret) hæc tribuenda eſt ſententia. Siquid mi Pater apud te gratiæ mihi conciliet, quòd me morti, nunc imminenti, voluntati tuæ obſequens offeram, eo apud te tua erga me gratia valeat, ut Apoſtolis meis impertire velis ea Spiritus Sancti incrementa, quibus ad tale, tantúmque munus omni ex parte apti fiant. Unde liquet Chriſtum eâ apud Deum gratiâ fretum, quam ſibi voluntaria ſui ad mortem oblatio conciliabat, Apoſtolos ſuos commendaſſe Deo, eáſque illis impetraſſe vires, ea afflatus Divini auxilia, quibus poſtea auctos fuiſſe conſtat.

Neque dubium eſt, quin eadem illa obedientia, quæ pro Apoſtolis tantum valuit, pro aliis etiam ea impetraverit Spiritus Sancti adjumenta, quibus (ipſi ſibi niſi defuerint) æternam vitam conſequantur. Neque enim pro Apoſtolis tantùm, ſed & aliis etiam morti ſeſe dedidit Chriſtus, eáque ſui ad mortem deditio *oblatio fuit & ſacrificium odo-*

ris Deo ita grati, atque ita Deo Chriſtum ipſum commendavit, ut Chriſtus ei clientes ſuos efficaciter commendare poſſit. Imò verò hæc ipſa Apoſtolis data Spiritus Sancti incrementa non ſolùm ad ipſorum ſalutem, ſed ad noſtram etiam data erant. Unde Chriſtum eâ in oratione, de quâ paulo antè meminimus, non tantùm Apoſtolorum cauſâ, ſed & noſtrâ etiam, obedientiæ ſuæ meritum apud Deum commemoraſſe liquet. Ac quia certum eſt Dei Filium nihil ejuſmodi apud Patrem in precibus ſuis commemorare voluiſſe, quod nihil apud eum valiturum eſſet, nihil ab eo impetraturum, efficitur obedientiam illam, ſive voluntariam ad mortem oblationem, cujus meritum Chriſtus noſtri cauſâ apud Patrem ſuum commemoravit, non ſolummodò Chriſto ipſi, ſed nobis etiam (contrà atque judicant *Sociniani*) gratiam apud Deum conciliaſſe.

Mors

Mors Chriſti pœnæ vicariæ rationem habuit.

CAP. V.

De morte Chriſti; iiſque ſacræ Scripturæ locis, quibus morti ejus pœnæ vicariæ ratio tribuitur.

I. HActenùs de obedientiâ illâ, qua ſe Chriſtus ad mortem cruentam ultro obtulit. Nunc ad ejus mortem progredimur. Jam morti Chriſti in ſacris literis triplex tribuitur vis, ac ratio. Una quodammodo cum morte Martyrum communis. Quâ, ut ante diximus, confirmatum fuit Evangelium, nobiſque ad virtutes ſummas longè maximum exemplum traditum. Altera ejuſmodi, quæ ad Teſtatoris mortem pertinet, quâ ita fere firmatum eſt Teſtamentum novum, aditúſque ad promiſſa præmia cœli hæredibus patefactus; ut Teſtatoris cujuſque morte ratum fit ejuſdem Teſtamentum, juſque continuò Hæredi datum legatam adeundi hæreditatem (*d*). Ultima, de quâ deinceps agendum, talis eſt mortis Chriſti vis, qualis victimarum piacularium lege *Moſaicâ* juſſarum fuit. Eaque eſt, quâ expiantur peccata noſtra. Cùm enim Deus humano generi, etiamſi peſſimè de ſe merito, neque nullam eſſe viam vellet ad ſalutem æternam perveniendi (quæ ſumma

(*d*) Hebr. 9. 15, 16, 17.

ma ejus clementia fuit, ſumma planè miſericordia) neque tanta tamen, quanta ejuſdem peccata ſunt, ſine ſummi ſui erga ea odii, ſine ſanctitatis, juſtitiæque ſuæ inſigni notâ præterire: factum eſt, ut ipſe Filium ſuum, quem ſibi unicè charum habuit, victimam pro peccatis noſtris piacularem fieri vellet, eorúmque à ſe remiſſionem pœnâ ejus vicariâ impetrari. De qua mortis Chriſti vi cum alii multi doctè ac latè diſſeruerunt, nos ea tantum attingemus, quorum ad id, quod inſtituimus, vis quædam præcipua videatur.

II. Ac primò quidem ejuſmodi ſunt *Iſaiæ* illa, ita de Meſſiâ vaticinantis (*e*); *Fortium dividit ſpolia, pro eo quòd tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe multorum peccata tulit.* Ubi verbis iis, *ipſe multorum peccata tulit*, ea tribuenda eſt ſententia, quæ cum perſonâ ejus convenerit, qui *cum ſceleratis reputatus*, hoc eſt, ut nocens tractatus erat. Jam verò quando talis quiſquam, qualis quidem tanquam nocens tractatur, *peccata ferre* dictus eſt, quis verba illa, *peccata ferre*, aliud quid, ac *pœnas luere* valere judicet? Nullæ enim res inter ſe magis convenire poſſunt quàm pœnas luere, & tanquam hominem nocentem tractari. Quæ omnis convenientia tollitur, ſi *peccata ferre* in modò poſito Vatis dicto nihil aliud eſſe, niſi ea auferre ac delere, cum *Socini* Sectatoribus dixeris.

(*e*) Iſai. 53.12.

Neque his rectè oppoſueris, Chriſtum à Judæis, non à Deo, tanquam nocentem tractatum eſſe. Cujus enim conſilio ac voluntate *multorum peccata tuliſſe* dicitur, ejuſdem quoque tanquam nocens tractatus erat. Jam verò Chriſtus Dei conſilio ac voluntate multorum profectò peccata tulit, ejuſdem ita-

itaque voluntate tanquam nocens tractabatur. Atque ita factum, ut Deus Chriſto *occurrere feciſſe omnium noſtrum iniquitatem* (*f*), *eumque*, *qui peccatum non novit*, *peccatum pro nobis feciſſe* (*g*) dictus ſit.

(f) Iſai. 53.6.
(g) 2 Cor. 5.23.

Huc accedit, quòd cum vates Chriſtum *peccata tuliſſe* dicit, eum maximè peccatis noſtris (quod tota ipſius oratio docet) gravatum fuiſſe, & oppreſſum, hac locutione indicare velit, quam locutioni iſti vim eripit *Socini* explicatio. Neque enim hoc loquendi genus, *Chriſtus multorum peccata abſtulit* (niſi luendo ea abſtulerit) ullo modo Chriſti dolores indicat, nedum exaggerat, aut amplificat. Siquidem *peccata* hominum *auferre* nonnunquam dictus ſit ipſe Deus (*h*), qui tamen ea auferendo nullis doloribus cruciatur.

(h) נשא.עון Exod. 34.7. Num. 14.18.

III. Huc etiam adde alia illa ejuſdem Vatis. יהוה הפגיע בו את עון כלינו *Fecit Dominus ut ei*, Chriſto nimirum, *omnium noſtrum iniquitas occurrat* (*i*). Quibus verbis hæc ſententia ineſt. Dominus in eum omnium noſtrum peccata conjecit. Hoc eſt, propter peccata noſtra eum vicariâ pœna affecit. Quam enim *Crellius* (*k*) verbis iis ſententiam tribuit, *Deum per Chriſtum iniquitati omnium noſtrum occurriſſe*, reſpuit & verbi הפגיע ratio, & uſitata particulæ את conſtructio. Etenim הפגיע idem, quod *occurrere fecit*, non idem quod *occurrit*, valet. את ſemper fere accuſativum, dativum rarò antecedit. Ut in tantâ interpretandi licentiâ, quantam hic ſibi ſumit *Crellius*, nihil unquam certi ex ſacris literis effici poſſit. Huc adde, quòd modò poſita verba, *Fecit Dominus, ut ei occurrat omnium noſtrum iniquitas*, ejuſmodi ſint, quæ omnium noſtrum iniquitatem

(i) Iſai. 53. 6.
(k) Contra Grot. c. 1. partic. 52.

tatem (ut tota vatis oratio monſtrat) Chriſto oneri fuiſſe docent. Id quod *Crellii* interpretatio nullo modo per ſe deſignat, noſtra explicatè enunciat. Quod idem facit optima quæque vocum Hebraicarum verſio. Quid enim hic Interpretes Græci? Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. *Dominus dedidit eum peccatis noſtris.* Quid Verſio Vulgata? *Poſuit Deus in eo iniquitatem omnium noſtrum.* Quid Arabica? *Dominus autem tradidit eum peccatis noſtris.* Quid Syriaca? *Dominus fecit, ut occurrerent in eum peccata noſtra.* Quid interlinearis? *Dominus fecit occurrere in eum iniquitatem omnium noſtrum.* Quid *Caſtellio*? *Jova in eum omnium noſtrum crimen conjecit.* Quæ omnes ejuſmodi ſunt Verſiones, ut Chriſtum ſic, ut onere quodam, peccatis noſtris gravatum fuiſſe, pœnâque vicariâ affectum doceant.

IV. Idem docent alia Vatis verba paulò ante modò citata poſita, והוא מחלל מפשעינו מדכא מעונותינו Quæ ita vertunt Interpretes Græci, Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. *Ipſe autem vulneratus eſt propter peccata noſtra, & infirmatus eſt propter iniquitates noſtras.* Neque enim dubium, quin quæ ſententia aliis illis, quæ antè poſuimus, Vatis dictis, eadem & his ſubjecta ſit. Ut idem valeat *propter peccata noſtra vulnerari*, quod pœnam vicariam pro nobis luere. Præſertim quando locutio illa, *Ipſe autem vulneratus eſt propter peccata noſtra* vicariam pœnam per ſe ipſa ſic deſignet, ut alia omnino nulla ſit, quâ ea clarius ſignificari, meliúſque enunciari poſſit. Neque dubium eſt (id quod in tranſitu monere viſum eſt)

quin idem quoque de planè ſimilibus Apoſtoli verbis (*l*), quibus dicitur Chriſtus *propter peccata noſtra traditus*, longè optimum ſit judicium.

(*l*) Rom. 4.25.

V. Quid, quod hoc totum, in quo verſamur, vaticinium, eàque omnia *Iſaiæ* dicta, de quibus utique jam meminimus, rei ipſius ratio explicet? Etenim Vates hoc in capite (*m*) *animam* ſive *vitam* Chriſti pro אשם *poſitum iri* dixit, hoc eſt, pro *victimâ piaculari*. Ac quidem (inde quod efficitur) in omnibus antè allatis dictis ita planè de Meſſiâ, ut de victimâ piaculari meminit; ita, inquam eum his in dictis, *Ipſe vulneratus eſt propter peccata noſtra. Fecit Dominus ut ei occurrat omnium noſtrum iniquitas*, *Ipſe multorum peccata tulit*, ut victimam planè piacularem omnibus ante oculos proponit. Quare cùm talis cujuſque victimæ ea vis, ac ratio propria ſit, ut ad veniam ſonti impetrandam pœnam vicariam patiatur, eadem etiam morti Chriſti vis toto hoc in vaticinio, omnibúſque ante poſitis dictis à vate tribui cenſenda eſt. Quippe quam & verba præ ſe ferunt, poſtulátq; rei ipſius ratio.

(*m*) v. 10.

VI. Cum enim lege Judæis latâ ita comparatum eſſet, ut ſuo ſontis cujuſque ſanguine graviora peccata expiarentur, leviora autem ſanguine victimæ piacularis (quâ de re latè alibi diximus) quæ pœna in gravioribus peccatis ſonti ipſi irrogata fuit, eam profectò in levioribus ad victimam tranſlatam fuiſſe patet. Id quod & Chriſtiani Veteres, omnéſque Judæorum Doctores ſummo cum conſenſu ſtatuunt. Atque ita (quod docent (*n*) ſacræ literæ) *pro animâ ſive vitâ hominis ſanguine, ſive vitâ victimæ facta olim erat expiatio*, alterâ alterius vice datâ. Quod quidem adeo clarè patet,

(*n*) Lev. 17.11.

patet, ut ipſe *Brennius* hoc in loco (contrà atque in aliis ſolet) deſerendum eſſe *Socinum* viderit. Quid enim is ad Chriſti illa (*o*)? Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. *Tranſit*, inquit, *Chriſtus à comparatione fœderum ad ſimilitudinem victimarum piacularium, in quibus ſanguis, hoc eſt, anima pecudis offerebatur velut ſuccedanea animæ hominis: Ego, inquit Deus, deſtinavi eum (ſanguinem pecudum) vobis in altari ad expiationem faciendam pro animabus veſtris. Nam ſanguis eſt, qui pro animâ expiationem facit.* Hæc *Brennius* vi veritatis victus. (*o*) *Mat.26.28*

Ac quidem tantum, ut aliâs diximus, pecudes hominibus ſurrogandi in victimis piacularibus indicium extitit, ut ipſe *Crellius* (*p*), *Sacrificium Deo benigniſſimo pro pœnâ fuiſſe* fateatur. Verùm, inquit (*q*), in ſacris piacularibus non cæde victimæ, ſed iis, quæ cædem ſequebantur, præſertim ſanguinis aſperſione, facta eſt peccati expiatio. Quod quidem quid aliud eſt niſi errori latebram quærere, neque eò magis invenire? Enimverò victimæ cæſæ ſanguinem vel aræ, vel Templum aut propitiatorium verſùs aſpergere nihil aliud fuit, niſi pecudis animam, ſive vitam (cui ſanguis pro vehiculo fuit) συμβολικῶς Deo reddere. Ut pecudis cædes, ſive fuſus ſanguis λύτρον eſſet piaculare, ſolennis autem ſanguinis aſperſio λύτρου ejus ſolutio Sacrificalis. Eſto itaque, quod contendit *Crellius*, ſanguinis nimirum aſperſione factam fuiſſe expiationem; quid tamen hinc elici poteſt, niſi ſanguinem, ſive vitam pecudis pro vitâ ipſius immolantis, ut

(*p*) *ad Heb.9.14*

(*q*) *Contra Grot. c.10.partic 37.*

λύτρον, Deo datum fuiſſe? Quare tantum abeſt, ut id, quod *Crellius* de peccatorum expiatione ſanguinis aſperſione factâ diſſerit, ſententiam noſtram labefactet, ut ad eam maximè firmandam valeat. Cùm enim ſanguinem vel aræ aſpergere, vel templum aut propitiatorium verſùs, cultus ſacri genus eximium eſſet à ſolis Sacerdotibus præſtandum, cùm etiam omnis cultus ſacer, ſeu naturalis, ſeu inſtitutus, in gratiâ Dei vel impetrandâ, vel quidem commemorandâ verſetur, ſolennis illa ſanguinis aſperſio in Sacrificiis piacularibus ad peccati ante admiſſi veniam à Deo impetrandam pertinuit; ac quidem vim ac rationem deprecationis cujuſdam habuit, cujus hæc omnino ſententia fuit. *Sis precor, Domine, ſonti ſupplicique huic propitius, cujus ego nunc luſtrandi cauſâ hunc ſanguinem aræ tuæ aſpergo, eóque apud te valeat profuſa hujus victimæ vita, ut vitam ſontis, pro quo effuſa eſt, ſalvam velis & incolumem.*

Quid, quod Hebræis imperata eſſet victima quædam piacularis, in quâ minimè adhibebatur ſolennis illa ſanguinis aſperſio? Ejuſmodi fuit vacca illa, quæ de homicidio in agro facto, quoties homicida ignorabatur, legis juſſu cædenda fuit (r). Cujus utique, ſine rituali illâ ſanguinis in aram aſperſione, cæde ipſâ facta eſt expiatio. Cum enim homicidii ſcelus maculam quandam, ſeu reatum, univerſam in civitatem inveheret, (præſertim cùm civitatis uniuſcujuſque ſit à latrociniis & homicidiis agrum ſuum tutum præſtare) cúmque macula illa in ipſâ civitate hæreret, donec ipſius homicidæ nece, ſi modo is deprehenſus eſſet, expiaretur; eò valuit vaccæ iſtius cædes, homicidâ ipſo non comperto, quò, quoties is deprehenſus erat, ſua ipſius nex

(r) *Deut.* 21.

nex valuit. Ipſius autem homicidæ nece homicidii ſcelus à civitate in homicidam rejectum erat. Ex quo extitit ſolennis iſta deprecatio juxta ſontem quemque mox necandum apud Judæos edi ſolita. תהי מיתתו כפרה עליו ועל כל ישראל *Sit mors ejus expiatio pro ipſo, & pro univerſo Iſraele.* Homicidâ itaque non deprehenſo cædenda fuit vacca illa, itémque profeſſio innocentiæ, & deprecatio quædam adhibenda. Quarum altera, quæ ad cives urbis homicidio facto proximæ pertinuit, his concepta verbis fuit (*s*). *Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt.* Altera, quæ, ut Judæis viſum eſt (*t*), edenda fuit à Sacerdotibus (quos huc accerſendos (*u*) fuiſſe conſtat) ſic ſe habuit (*x*); *Propitius eſto populo tuo Iſrael, quem redemiſti, Domine, & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael.* Quibus etiam hoc continuò additur: *Et auferetur ab iis reatus ſanguinis.*

(*s*) Deut. 21.7.
(*t*) v. Targ. Onkel. in locum.
(*u*) Deut. 21.5.
(*x*) v. 8.

Cum ergo Vaccæ hujus cæde, ſine fuſi ſanguinis aſperſione, facta hîc eſſet expiatio, civitáſque cæde hac luſtrata; hinc id, quod diximus, intelligitur, non ita ſanguinis aſperſioni tribuendam eſſe expiationem, ut altera nunquam ſine alterâ fieret; eo autem planè pertinuiſſe ſanguinis in aram aſperſionem, ut quiſque victimæ cæſæ vitam Deo ut λύτρον redditam eſſe eò clarius intelligeret, eúmque ſanguinis aſpergendi ritum iis in religionibus fuiſſe, quæ Sanctuarii propriæ erant. Atque ita factum, ut ritus iſte iis tantùm in victimis adhiberetur, quæ vel in ipſo Sanctuario, quaſi coram Deo, mactabantur, vel ſaltem in ſanctuarii proſpectu; ubi cæſa fuit vacca rufa, cujus ſanguis, ut docent ſacræ literæ (*y*), ſepties ſanctuarium

(*y*) Num. 19.4.

arium verſùs Sacerdotis digito ſpargendus erat.

VII. Sed his de rebus ſatis dictum. Deinceps
(z) v. lib. 1. c. 7. §. 1, 2. & c. 21. §. 3. itaque alterum illud, quod latiùs alibi expoſuimus (z), recognoſcendum, nempe victimas omnes piaculares, quarum corpora extra caſtra cremabantur (quæ Chriſtum, ut victimam piacularem, præ quàm reliquæ adumbrabant) populi univerſi peccatis συμβολικῶς ad ſe tranſlatis ita contaminatas fuiſſe, ut
(a) Lev. 16. 27. & è caſtris, ut res impuræ, efferendæ eſſent (a), eáſque inde qui efferrent, his, niſi aquâ prius lu-
(b) v. 28. ſtratis, eò redire nefas eſſet (b).

Neque verò hoc prætereundum, ita in Sacrificiis Judæorum divinitùs comparatum fuiſſe, ut quo clariùs victima quæque Chriſtum, ut victimam, adumbrabat, eo clariorem haberet ſpeciem, peccati offerentis ad ſe tranſlati. Quippe quod eò pertinebat, ut peccatorum noſtrorum pœnas in Chriſtum conjectas eſſe hinc pateret; eúmque eodem illo modo peccata noſtra ſanguine ſuo expiaſſe, quo quidem immolantium peccata victimarum piacularium ſanguine apud Judæos expiabantur. Quod niſi hoc ſic fuiſſet, quorſum Chriſtus, ut victima piacularis, quorſum ſanguis ejus, ut victimæ piacularis ſanguis, quorſum denique expiatio illa, quæ ſanguine ejus facta erat, ut ſanguine victimæ piacularis facta, in ſacris literis proponeretur? Quorſum inquam hæc omnia fierent, ſi alio modo Judæorum victimæ piaculares, alio Chriſtus, (quem tamen ut victimam piacularem Judæorum victimæ adumbrabant,) hominum peccata expiâſſent? Judæorum victimæ pœnâ vicariâ, Chriſtus autem nullâ ejuſmodi pœnâ.

Ne-

Neque contrà valet, quòd Chriſtus quidem Deo ſe ſacraret & offerret ſine ſolennibus iſtis ritibus Judæorum in Sacrificiis adhibitis (quales erant manuum impoſitio in victimâ mox mactandâ præſtita juxta aram rite conſecratam, ſanguiniſque in aram iſtam aſperſio) .Ita enim Deo viſum fuit, ut quæ res externis ritibus in veteri fœdere adumbrabantur, eæ veræ, nudæ, ſimplicéſque, detractis ritualibus umbris, novo in fœdere proponerentur. Ita evenit, ut fieret Sacrificium Chriſti ſine pompâ illâ Sacrificali, quæ Sacrificiis Judæorum inerat. Neque eò minus ipſæ res Judæorum ritibus adumbratæ (quod ratio antitypi poſtulabat) longè potiorem vim, ac locum, quàm in eorum Sacrificiis, in Sacrificio Chriſti habuere. Quamobrem, ut reliqua in pauca conferam, nihil omnino ipſarum rerum, quæ quidem ritibus Sacrificalibus apud Judæos adumbrabantur (miniméque omnium propria pœnæ vicariæ ratio) Sacrificio Chriſti detrahendum eſt. Quippe quod contra Sacrificii illius perfectionem, contra Dei ipſius inſtitutum, contra ſacræ Scripturæ autoritatem, contra rationem antitypi fieret; qui uti ſemper ſimilem vim, ita etiam ſemper majorem habet, atque quæ typorum ſuorum extitit.

VIII. Verùm his de rebus latiùs alibi diſputatum. Nunc redeamus ad *Iſaiam*, cujus equidem his quoque dictis (*c*), *Verè languores noſtros ipſe tulit*, *& dolores noſtros ipſe portavit*, tam eandem illam, quæ aliis illis antè poſitis, ſententiam ſubjectam eſſe judico, quam alteram hanc, de quâ meminit S. *Matthæus* (*d*). Qui quidem iſta *Iſaiæ* verba tum impleta fuiſſe dixit, cùm Chriſtus ægrotis & morboſis corporis ſanitatem red-

(*c*) *Iſa.* 53. 4.

(*d*) *Mat.* 8. 17.

(e) *Ad locum.* redderet. Rectè enim ad verba illa *Grotius* (*e*), *Sicut veterum res geſtæ rerum Chriſti figuram habuerunt; ita & ipſius Chriſti actiones aliæ aliis denotandis inſervierunt. Nam beneficium corporibus redditæ ſanitatis quin figuram remiſſionis peccatorum & ſanatarum mentium tulerit, dubitari non poteſt. Bis ergo impletum eſt vaticinium. Primò, cum Chriſtus ſemet defatigans ad veſperam uſque aliorum malis levandis vacavit; ut hic oſtendit* Matthæus. *Poſteriùs, cum crucis ſupplicium perferens remiſſionem peccatorum nobis impetravit.*

Ac quidem niſi mortem Chriſti ſpectâſſet Vates his in verbis, *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit*, nihil fuiſſet, cur illa continuò addidiſſet, *Et nos putavimus eum percuſſum à Deo, & humiliatum.* (Percuſſum utique propter ſua ipſius peccata; ita enim exiſtimabant illi, quorum hic perſonam induit Vates). Neque enim Chriſtus, ideo quòd ſanaverit corporis morbos (quantumcunque ſeſe huic operi diu vacando defatigaverit) ſed, quòd tulerit crucis pœnas, mortíque à Deo deditus fuerit, *à Deo percuſſus* judicari potuit. Quæ qui cogitare velit, minimè dubitaturum arbitror, quin verba illa, *Verè languores noſtros ipſe tulit & dolores noſtros ipſe portavit*, idem valeant, quod alia iſta deinceps poſita. *Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum. Ipſe peccata multorum tulit.* Quibus omnibus quæ ſententia inſit, paulò antè demonſtratum arbitror.

IX. Cæ-

IX. Cæterùm, quò hæc *Iſaiæ* omnia, eò pertinent & illa S. *Petri*, qui Vatis illius dicta reſpiciens ita de Ieſu Chriſto diſſerit (*f*). Ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον. Quæ quidem ſive ſic vertantur, *Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum*, (quæ ſunt Vulgatæ verſionis verba) ſive ſic, ut *Crellius* ipſe vertit, *Qui peccata noſtra ipſe in ſuo corpore ſuſtulit in lignum* (*g*) perinde ad noſtrum inſtitutum valent. Quæ enim mala Chriſtus *ſuper lignum pertulit*, ſive (quod *Crellio* viſum eſt) *in lignum ſuſtulit*, ea corpori illius inerant; quippe in quo ea ſuper lignum pertuliſſe, ſive in lignum ſuſtuliſſe dictus eſt. Quæ mala corpori illius inerant, ea non ipſa vitia noſtra, ſive peccata propriè dicta, ſed (quæ paſſim in ſacris literis peccata appellari ſolent) peccatorum noſtrorum pœnæ erant. Quæ quidem pœnæ in Chriſti corpore neutiquam eſſe potuerunt, ut non in eo luerentur. Quod ſi Chriſtus in corpore ſuo peccatorum noſtrorum pœnas luebat, vicariam planè pœnam paſſus eſt. Ac quoniam peccatorum noſtrorum pœnas ſibi deſtinatas & oblatas ultro in ſe ipſe ſuſcepit, fit, ut nos (id quod deinceps (*h*) ſequitur) *peccatis mortui juſtitiæ vivere* debeamus, ſummámque ei operam dare. Nihil enim magis amorem noſtrum erga Chriſtum excitare debet & accendere, quàm ſummus ille ipſius Chriſti erga nos amor, qui quidem in morte acerbiſſimâ pro nobis ultro ſuſcepta cernitur. Nec quid magis ad Evangelii obedientiam, quàm verus erga Chriſtum amor valet. Ex quo illa S. *Pauli* (*i*), *Charitas enim Chriſti urget nos, æſti-*

(*f*) 1 Pet. 2.24.

(*g*) v. Crell. contra Grot. cap. 1. partic. 34.

(*h*) 1 Pet. 2.24.

(*i*) 2 Cor. 5.14, 15.

mantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt; & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, ut & qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

X. At enim eleganter quiſque *peccata ferre* dici poteſt, *qui peccatorum cauſâ grande malorum, cruciatuum, ac mortis denique ſuſtinet onus, etiamſi nulla vera in eâ re ſit pœna, ſive vindicta.* Hæc *Crellius* (*k*), ſed fruſtra planè. Neque enim locutione illâ, quâ quis *peccata ferre* dicitur, pœnam ullam ſignificari dicimus vi ſolâ locutionis freti, ſed & locorum, in quibus ponitur, & rei ipſius rationem intuiti. Ejuſmodi enim ſunt loci illi, in quibus locutio iſta ponitur, illi, inquam, quorum ante meminimus, ut nihil niſi vicariam pœnam (uti priùs dicta ſatis docent) in iis ſignificare poſſit. Quem eundem quoque ſenſum poſtulat rei ipſius vis, & ratio. Enimverò Chriſtus iis in locis ut victima piacularis inducitur. Ita enim eum verbis explicatis induxit *Iſaias*, cúmque ſecutus eſt S. *Petrus*. Jam verò victimæ piacularis ea vis, & ratio propria eſt (ſicut alias latè demonſtratum eſt) quæ in vicariâ pœnâ cernitur. Quæ pœna etſi ex *Crellii* ſententiâ vindictæ quidem ratione careat, ut quæ puniti ipſius merito non irrogetur, eam tamen pœnæ rationem retinet, quæ ad vicariam pœnam pertinet. Quâ de re alibi ſatis dictum eſt.

(*k*) Contra Grot. c. 1. partic. 32.

Id unum reſtat, quod hoc in loco moneamus; minimè committendum eſſe, (quod quidam parum cautè faciunt) ut nos ipſos in Chriſto punitos eſſe concedamus. Etenim qui in proximo punitur, is ex malis proximo illatis malum ipſe ac de-

detrimentum capit. Quæ ratio eſt earum pœnarum, quas luunt parentes in liberis ſuis. Quippe ex quorum calamitatibus damnum, dolor, aut infamia, pœna aliqua ad ipſos parentes redit. Quod contrà eſt in iis pœnis, quas quidem Chriſtus pro nobis ſubiit. Quippe ex quibus non modò nihil omnino mali, nihil detrimenti ad nos redit, ſed peccatorum noſtrorum venia, ſalúſque ſempiterna exiſtit. Ex quibus facile intelligitur, longè aliud eſſe *nos in Chriſto*, ac *Chriſtum pro nobis* pœnam luere. Qui enim nos in Chriſto pœnam luiſſe dixerit, hic ſanè nos ex Chriſti pœnis damnum aliquod cepiſſe ſtatuet. Id, quod maximè à vero abeſt. Qui verò Chriſtum pro nobis pœnam luiſſe dixerit, hic pœnas Chriſti (quod verum eſt) eò pertinuiſſe ſtatuet, ut nos à pœnâ liberarent.

Mors Chriſti pœnæ vicariæ rationem habuit.

CAP. VI.

De iis ſacræ Scripturæ locis, in quibus de expiatione agitur morte Chriſti facta.

I. HIS itaque locis explicatis, in quibus pœnæ vicariæ ratio disertè morti Chriſti datur, nunc ad eos aggrediamur, in quibus Chriſtus vel per ſe, vel ſanguine, vel Sacrificio ſuo peccata noſtra *expiaſſe*, vel noſmetipſos *luſtraſſe* dicitur. Quæ *expiatio*, & *luſtratio* aliàs quidem hujuſmodi vocibus, καθαρίζειν, ἁγνίζειν, καθαρισμὸν ποιεῖν, aliàs aliis deſignatur.

(l) Hebr.13. 10,11,12. Huc ergo pertinet Apoſtoli illud ad Hebræos (*l*), *Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui Tabernaculo deſerviunt. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt.* Quo in loco *populum ſanctificare* idem, quod populum luſtrare, valet. Idémque etiam populum luſtrare, quod populi peccata expiare. Quum itaque hoc ex loco pateat, idque ita, ut nemo contrà dicat, ſanguine, ſive morte Chriſti peccata

noſtra

noſtra expiata eſſe, id unum in controverſiâ verſatur, quâ ratione, quóve modo mors illius hoc præſtiterit. Quod tamen facilè expedietur, ſi rei rationem ſequi volumus. Cùm enim Apoſtolus hoc in loco ita de Chriſto, ut de victimâ piaculari, meminerit; ita etiam de Chriſti ſanguine, ut de ſanguine victimæ piacularis; talis peccata expiandi ratio morti ejus adjudicanda eſt, qualem ipſa victimæ piacularis ratio propria poſtulaverit. Jam victimæ omnes piaculares peccata, de quibus immolabantur, pœnâ vicariâ expiabant; eâdem itaque ratione, eodem modo noſtra quoque expiavit Chriſtus.

Hoc itaque ex loco patefacto patet etiam & alius iſte (*m*). Δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν (*m*) *Hebr.* 1. 3.
ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. *Qui cùm per ſeipſum peccatorum noſtrorum expiationem feciſſet, conſedit ad dextram majeſtatis in ſublimi.* Adde locum illum S. *Johannis* (*n*), *Si* (*n*) 1 *Joh.* 1.7.
autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad invicem, & ſanguis Ieſu Chriſti (καθαρίζει) *luſtrat nos ab omni peccato.* Quibus in locis ea Chriſto, atque ſanguini ejus peccata expiandi ratio datur, quæ ad victimam piacularem pertinet. Id enim in poſteriori docet *expiationis ſanguine* factæ mentio. In priori ſic inducitur Chriſtus, ut qui per *ſeipſum*, hoc eſt, per ſeipſum, ut *Sacrificatum*, peccatorum expiationem fecerit. Is autem peccata expiandi modus ad victimas piaculares pertinet, qui in vicariâ pœna cernitur. Idem ergo Chriſto his in locis peccata expiandi modus datur.

II. His

II. His expoſitis, ad eos locos nunc accedimus, quibus aut *peccatorum expiatio*, aut (quod perinde omnino eſt) *ſontium* quidem ipſorum *luſtratio*, Chriſti morte vel ſanguine facta, eorundem ἀπολύτρωσις dicitur. Ἀπολύτρωσις enim Novi Teſtamenti Scriptoribus idem paſſim eſt, quod Hebræis כפרים. Idémque eſt Hebræis כפרים, quod Latinis *expiatio*, & *luſtratio*.

Huc itaque referenda ſunt Apoſtoli illa ad Hebræos (*o*), καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστὶν, ὅπως θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας. Quæ ita vertit Vulgatus Interpres; *Et ideo Novi Teſtamenti Mediator eſt, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori Teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis.* Ubi παραβάσεων ἀπολύτρωσις θανάτου γενομένου idem valet, *quod peccatorum expiatio Chriſti*, ut victimæ, *morte facta.* Cujuſmodi omnis expiatio vicariâ victimæ cæſæ pœnâ, ut ante docuimus, facta fuit.

(*o*) Hebr.9.15.

His adde S. *Pauli* illa ita de Chriſto diſſerentis (*p*), Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων. Quibus iſta etiam paria ſunt (*q*), Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum.* Quibus in locis vox ἀπολύτρωσις non eſt *redemptio* qualiſcunque, ſed qualis in expiatione cernitur victimâ piaculari factâ. Id quod docet

(*p*) Eph.1.7.

(*q*) Col.1.14.

docet mentio *ſanguinis*, & *remiſſionis peccatorum.* Sanguinis utique, ut rei expiantis, & remiſſionis peccatorum, ut rei expiatione partæ. Neque enim dubium, quin Apoſtolus, has duas res ſimul commemorans & conjungens, & expiationem intueretur victimarum piacularium ſanguine apud Judæos fieri ſolitam, & peccatorum remiſſionem expiatione iſtâ partam. Quibus de rebus ita Apoſtolus ad Hebræos (*r*), *Et omnia pœne in ſanguine ſecundum legem mundantur, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.* Cum ergo in dictis modo poſitis ita meminerit de Chriſti ſanguine S. *Paulus*, ut de ſanguine victimæ piacularis, dubium non eſt, quin quæ victimæ talis ſit, eam morti Chriſti vim tribuat. Ea autem vis, ut ſæpe diximus, ejuſmodi eſt, quæ vicariâ victimæ cæſæ pœnâ peccati veniam reo impetrat.

(r) Hebr. 9. 12.

III. Ac quoniam ἀπολύτρωσις Scriptoribus Novi Teſtamenti idem eſt, quod Hebræis כפרה. Videamus deinceps, quam ſententiam ejuſmodi dictis tribuant Judæi, quibus ſcilicet Alter Alteri כפרה, hoc eſt, ἀπολύτρωσις dicitur. Ac primò quidem ipſa dicta referamus. Illa autem hujuſmodi ſunt, אנו כפרתך. *Nos tibi ἀπολύτρωσεις ſimus* (*s*), בני ישראל אני כפרתן *ſim ipſe Filiis Iſraelis ἀπολύτρωσις* (*t*) הרי הוא כפרתכם. *Hic ſit vobis ἀπολύτρωσις* (*u*) הריני כפרת ר׳ חייא ובנוי *ſim ipſe ἀπολύτρωσις R. Hajæ, & Filiis ejus* (*x*). Cujuſmodi omnes locutiones, conſentientibus aliis omnibus Judæorum Magiſtris ac doctoribus (*y*), ita explicat *Baal Aruch* (*z*), כל מקום שהוא אומר הריני כפרתו והוא פירושו הריני במקומו לסבול עונותיו ברומה.

(s) Miſn. in Sanhedrim, c. 2.
(t) Miſn. in Negaim, c. 2.
(u) Jom. fol. 23. fac. 1.
(x) Succa. fol. 20. fac. 1.
(y) v. lib. 1. c. 22 §. 9.
(z) In voce כר.

כלומר שאני מקבל עלי עונותיו להתכפר *Omni in loco, quo quis dixerit, Sim ipſe illi ἀπολύτρωσις, hæc ſententia declaratur. Utinam ipſe ejus in locum ſupponar, ut iniquitates ejus feram. Quod perinde eſt, ac ſiquis dicat, Ego ipſe, ille ut luſtretur, illius in me peccata ſuſcipio.* Unde faciliùs intelligi poſſunt modò poſita S. *Pauli* verba. Quamvis enim Chriſtus in locum noſtrum non ita quidem ſuppoſitus fuit, ut idem illud pœnarum genus, quo noſmetipſi liberamur, tulerit. Pœnæ tamen, quas ille ſubiit, perinde expiant peccata noſtra, eorúmque veniam nobis impetrant, ac ſi ejuſdem fuiſſent generis, quod nobis ipſis ſubeundum erat. Idque ipſum eſt, quod monuit Apoſtolus, cum *nos in Chriſto per ſanguinem ejus* ἀπολύτρωσιν *habere* dixit, *nempe peccatorum remiſſionem.* Quod idem etiam docuiſſe videtur, ubi *nos juſtificari gratis* dixit per *gratiam illius* (h. e. Dei) per ἀπολύτρωσιν, quæ eſt in Chriſto Ieſu (*a*).

(a) Rom. 3. 24.

IV. Præterea ut ἀπολύτρωσις idem, quod כפרה, ita etiam λύτρον, & ἀντίλυτρον idem eſt, quod כפר: quo ipſo nomine (quod maximè animadvertendum eſt) victima quæque piacularis apud Judæos vocari ſolet. Ita enim, ut antè diximus (*b*), tales victimas appellavit *R. Moſes Ben Nachman*, ita *R. Bechai*, ita *Abrabenel*, qui idem etiam nomen פדיון, quod λύτρον, ſive ἀντίλυτρον eſt, huic victimarum generi dedit. Neque verò כפר tantùm dicitur victima quæque piacularis, ſed & כפר תחת החוטא λύτρον *ſontis vice datum*, & λύτρον ſonti *ſuccedaneum.* (Id enim valet vox תמורתו in victimâ

(b) Lib. 1. c. 22. §. 10.

mâ piaculari poſita) imò *anima* victimæ piacularis ſontis *animæ vice* data dicitur (*c*). Ut hinc fa- (c) Lib.1. c.22. §. 10, 11.
cilè Chriſti illud intelligatur (*d*); ὁ υἱὸς ἀνθρώπου (d) Mat.20.28.
οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. *Filius hominis non venit, ut ſibi miniſtretur, ſed ut miniſtret ipſe, animámque ſuam* λύτρον *pro multis impendat.* Nemo enim dubitat, (non ipſe *Brennius*) quin quod *Iſaias* olim dixerat, Meſſiæ animam pro אשם, hoc eſt, pro victimâ piaculari poſitum iri (*e*), i- (e) Iſ. 53.10.
dem hoc in loco dixerit Chriſtus; quod & eò minus dubitandum, quia victima quæque piacularis à Judæis כפר, (ut jam docui) hoc eſt, λύτρον, ſeu ἀντίλυτρον dici ſolet, victimæque anima, ſive vita vice ſontis ipſius animæ dari. Cùm itaque Chriſtus de morte ſuâ, ſive de vitâ pro multis poſitâ, ut de vitâ victimæ piacularis pro ſontibus datâ in verbis modò poſitis meminerit, eam morti ſuæ iiſdem verbis vim tribuiſſe cenſeri debet, quæ ad victimam piacularem pertinet. Ea autem vis (quod ſæpe dictum eſt) in peccatorum remiſſione pœnâ vicariâ impetratâ cernitur.

His etiam adde Apoſtoli illa (*f*), Εἷς γὰρ Θεὸς, (f) 1 Tim. 2. 5, 6.
εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων. *Unus enim Deus, unus & Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus; qui dedit ſemetipſum* ἀντίλυτρον *pro omnibus.* Quæ, quia eandem ſententiam continent, (quantum ad id, quod ago, attinet) quam modò poſita Chriſti verba, quibus ille ſeſe animam ſuam λύτρον pro multis *daturum* dixit, eandem vim

piacularem morti ejus tribuere judicanda ſunt, quam illa Chriſti ipſius tribuunt. Quod cùm per ſe luculentè pateat, diſputatione nullâ eget. Id unum intereſt, quod Chriſtus eos tantùm intuitus, qui fœderis novi conditiones reipſa amplexuri eſſent, ſe *animam ſuam* λύτρον *pro multis daturum* dixit. Apoſtolus autem, qui eos omnes intuebatur, quibus fœdus illud propoſitum eſt, *Chriſtum* vocat ἀντίλυτρον *pro omnibus datum.*

(g) Mat.26.28. V. Huc etiam refer aliud illud Chriſti dictum (g), Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. *Hic eſt enim ſanguis meus Novi Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Ubi ita planè de ſanguine ſuo, ut de piaculi ſanguine egit. Id quod multis ex rebus conſtat. Primò ex eo, quod ſanguinem ſuum *fœderis novi ſanguinem* vocârit. Quo dicto monuit, fœdus novum victimâ mox à ſe dandâ (quam quidem piacularem fuiſſe & hinc, & aliunde liquet) ita quidem ſancitum iri, quemadmodum victimarum ſanguine alia olim fœdera ſancita erant. Huc accedit, quod *ſanguinem ſuum pro multis fuſum iri* dixerit *ad remiſſionem peccatorum.* Id quod de nullo dici potuit niſi victimæ piacularis ſanguine. Quid plura? Huic, quod nunc exponimus, Chriſti dicto eadem planè ſententia ineſt, quæ alteri illi ante poſito, quo *ſeſe animam, vitámve ſuam* ut λύτρον *pro multis*, hoc eſt, (ut paulo antè docuimus) ut *piaculum*, daturum dixit. Quamvis enim in loco de quo nunc agimus, vocem λύτρον non poſuerit, de re tamen ipſâ, de *ſanguine* ſuo, ex quo λύτρον nobis extitit, di-

diſertè meminit. Quinetiam meminit eâ de re, cujus à Deo impetrandæ cauſâ λύτρον illud datum erat, nempe de *peccatorum remiſſione.* Ut nemini dubitare liceat, quin utrique dicto eadem ſubjecta ſit ſententia. Quum ergo Chriſtus hoc in loco, quo *ſanguinem ſuum pro multis effuſum iri dixit ad remiſſionem peccatorum*, ita meminerit de ſanguine ſuo, ut de ſanguine victimæ piacularis; quæ vis, ac ratio ad victimam piacularem pertinet, eam Chriſtus ſibi, ut tali victimæ, hîc tribuiſſe cenſeri debet. Ea autem vis, eáque ratio ad victimam piacularem pertinet, quæ in peccatorum veniâ cernitur pœnâ vicariâ impetratâ.

VI. Ex jam dictis alia illa intelligi poſſunt (*h*), *Chriſtus nos redemit* (ἐξηγόρασεν) *ab execratione legis*, *factus pro nobis execratio.* Qui enim alibi Chriſtum ἀντίλυτρον, nempe *victimam piacularem* dixit (*i*), idem hoc in loco voce ἐξηγόρασεν vim ἀντιλύτρου illius expoſuit. Ut hæc illius his in verbis ſententia ſit, ea nobis peccata omnia, quibus quidem in *Moſaico* fœdere nulla propoſita fuit venia, per Chriſti vitam ἀντιλύτρου nomine pro nobis poſitam expiata eſſe, & remiſſa, niſi nobis ipſi deeſſe volumus. Quod idem dixit Apoſtolus ad Hebræos (*k*), ubi Chriſtum mortuum eſſe monuit εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, quippe quo dicto ea notare peccata voluit, quorum fœdus *Moſaicum* nullam promiſit remiſſionem.

(*h*) Gal. 3.13.

(*i*) 1 Tim. 2.6.

(*k*) Hebr. 9.15.

(*l*) *Contra Grot. c.9. partic.2.*

Quod autem contendit *Crellius* (*l*), talem fuiſſe inter nos & Chriſtum commutationem, qualis eſt inter emptum & pretium; ad pretium autem non pertinere, ut pœnam vicariam pro empto ſubeat, id nullam prorſus vim habet. Etenim quando *pretii* nomen in victimâ piaculari ponitur, ita nomen illud intelligi debet, ut poſtulat talis victimæ ratio. Ex quo commutationem illam, quæ fuit inter nos & Chriſtum (qui ſe propter peccata noſtra pro victimâ piaculari dedit) talem fuiſſe intelligimus, qualis inter ſontem quemque fuit, victimámque ipſius piacularem. Quæ commutatio ejuſmodi erat, quâcum ſemper vicaria pœna conjuncta fuit.

(*m*) 1 *Jo.*4.10.

VII. His adde S. *Johannis* illa (*m*), *In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum* ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν *propitiationem pro peccatis noſtris.* Quo de loco ita agendum eſt, ut priùs quid ſit concedendum, quàm quid ſtatuendum doceamus. Primò itaque facilè concedimus voces ἱλάσκεσθαι & ἐξιλάσκεσθαι, etiamſi propriâ ſuâ vi idem, quod *placare* valeant, nonnunquam tamen idem valere, quod *expiare*, *luſtrare*, & *ignoſcere* (*n*). Quo fit, ut ἁμαρτίας ἐξιλάσκεσθαι Deus ipſe à Syracide dicatur (*o*). Sed & illud etiam concedendum, quod כפרה dicitur ab Hebræis, id à S. *Johanne* ἱλασμὸν dici. Ut ἱλασμὸς περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν *peccatorum noſtrorum expiatio ſit.* Neque hoc denique diffitemur, Chriſtum, ut Pontificem nunc in Cœleſti Sanctuario cauſam noſtram apud Deum agentem, ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν,

(*n*) *v.70 Interp. Deut.* 21.8. 1 *Sam.* 3.14. 2 *Reg.* 5.18. *Dan.*9.24.
(*o*) —34. 19.

μαρτιῶν, (*p*) & ἐξιλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας dictum (p) 1 *Jo.* 2.2. (q) *Hebr.* 2.17.
eſſe (*q*). Quæ omnia licet ita ſint, facilè tamen ex verbis modò poſitis, quod inſtituimus, efficietur. Primò enim Apoſtolum iis in verbis Chriſti mortem intuitum eſſe patet, quippe quâ ex re maximè eluxit ſummus ille, de quo in iis meminit, *amor Dei*, qui *Filium ſuum* ἱλασμὸν *pro peccatis noſtris miſit*. Quinetiam eum de morte Chriſti, ut de victimæ piacularis morte, iiſdem in verbis meminiſſe conſtat. Hoc enim illa ipſa locutio, ἱλασμὸς περὶ τῶν ἁμαρτιῶν, docet. Quo dicto Chriſto, ejuſque morti illud tribuit, quod talis victimæ proprium eſt, nempe *peccatorum expiationem.* Quæ peccatorum expiatio, quoties victimâ piaculari fiebat, pœnâ vicariâ facta erat. Ut modò poſitis Apoſtoli verbis hæc ſubjecta ſit ſententia; eò uſque nos malè adhuc erga ſe affectos amâſſe Deum, ut Filium ſuum peccata noſtra pœnâ vicariâ expiatum miſerit.

VIII. At enim cùm Deus Chriſtum pro nobis morti dediderit, neque hoc ut faceret, ipſâ Chriſti morte adduci poſſet, (neque enim Chriſtus morte ſuâ mereri potuit, ut ipſe pro nobis moreretur) tanta erga nos, citra intuitum mortis Chriſti, benevolentia Dei fuit, ut, nullâ omnino mortis ejus ratione habitâ, nobis ignoſcere judicari debeat. Quaſi verò nobis benevolum eſſe idem ſit, quod peccata remittere, ac quidem plenè & perfectè. Quod longè profectò ſecùs eſt. Deus enim univerſo hominum generi valde ſe benevolum præbuit tum, cùm Filium ſuum mitteret vitam ipſius pro iis poſitum, neque tamen omnibus eo tempore peccatorum remiſſionem dedit; niſi forte locutione

tione illâ non plenam illam & perfectam, de quâ nunc agimus remiſſionem (quæ nulli unquam tributa eſt, niſi qui ſit idem verâ fide, & pietate ſincerâ præditus) ſed minùs perfectam intellexeris; quæ locum ſemper aliquem habet tum, cùm Deus eò uſque, quo juſtè poteſt, jus ſuum non perſequitur in peccatis hominum puniendis, quámque multò magis toties tribuere dici poteſt, quoties cuivis in peccatis hærenti ejuſmodi quicquam elargitur, quod ad ſalutem illius pertinet. Quippe quâ in re peccati quædam tranſmiſſio cernitur, quæ in ſacris literis, ut quibuſdam viſum eſt, (r) πάρεσις dicitur, Deíque ἀνοχῇ debetur. Quanquam quædam ſint & hujus quoque minùs perfectæ veniæ genera, quæ Chriſti morte impetrata ſunt. Verùm hæc, ut clariùs pateſiant, paulò latiùs explicari debent.

(r) *v. Grot. & Hammond ad Rom.* 3. 25.

IX. Duplex itaque eſt (quod jam monuimus) peccati remiſſio. Altera quidem minus perfecta; Plenior autem & perfectior altera; quæ quidem ſub fidei & pœnitentiæ conditionibus univerſo hominum generi patet, réque ipſâ iis omnibus datur, qui conditiones illas præſtant. Minùs autem perfecta multiplex eſt. Prima ſcilicet, qua factum erat, ut pro univerſo humano genere Chriſtum mori vellet Deus. Quæ quidem etſi morte Chriſti minimè impetrari potuit, noſtrorum tamen peccatorum quædam omnino tranſmiſſio fuit. Neque enim Deus, ſi ſummum ſuum puniendi jus in nobis perſequi voluiſſet, hoc ipſum nobis conceſſiſſet, ut Chriſtus pro nobis moreretur. Atque huc quidam Apoſtoli illud referendum judicant (s), *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi non reputans*

(s) 2 *Cor.* 5. 19.

tans illis delicta ipſorum. Hoc eſt, non eò uſque *reputans*, ut eò minùs Chriſtum pro iis mori vellet. Altera autem erat minus perfecta peccatorum venia, quâ factum erat, ut Deus generis humani gratiâ vitiis ac peccatis obruti magna dederit Apoſtolis ſuis Spiritus Sancti incrementa, quibus freti ad æternam vitam viam nobis patefacerent. Verùm has afflatus divini opes (quemadmodum prius demonſtravimus) mors Chriſti iis impetravit. Ita tamen, ut Deus his in opibus conferendis non tam ipſam pœnam vicariam in Chriſti morte intuitus videatur, quàm ſummam illam obedientiam, quâ ſe Chriſtus morti obtulit. Atque huc *Grotius* Apoſtoli illud ſpectare judicat (*t*); *Omnes peccaverunt, & egent gloriâ Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Chriſtus*, inquit, *per obedientiam ſuam, maximè in morte, & preces ei accedentes hoc à Patre obtinuit, ne is humanum genus gravibus peccatis immerſum deſereret, atque obduraret, ſed viam illis daret ad juſtitiam perveniendi per Chriſtum. Eſaiæ.* 53. 4. *Hoc ipſum ſicut vocatur remittere peccata, Luc.* 23. 34. *ita &* ἀπολυτροῦν, *aut* ποιεῖν λύτρωσιν, *Luc.* 1. 68. גאל, *aut* פדה, *id eſt liberare, nempe à neceſſitate moriendi in peccatis, viam patefaciendo, per quam exire iſta liceret.* Quibus mox addit, viam illam per Apoſtolos patefactam fuiſſe; quibus utique Deus, ut prius dixerat, propter Chriſti preces, & obedientiam, quæ maximè in morte ejus emicuit, ſummas Spiritus Sancti opes dedit. Sed & tertia eſt minùs perfecta peccati venia, quam Deus ſingulis hominibus tribuit, quoties iis malè de ſe meritis non

(*t*) Rom. 3. 24, 25.

non ſolummodo pœnitentiæ locum, viámque ad ſalutem non occludit, ſed vires etiam opéſque confert, quibus ipſi ſibi niſi deſint, vitam æternam conſequantur. Qualis illa fuit peccati venia, quam S. *Stephanus* interfectoribus ſuis petiit (*u*), *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Eáque etiam, quam Chriſtus ipſâ in cruce pendens ſe conviciantibus precatus eſt (*x*), Πάτερ ἄφες αὐτοῖς, *Pater remitte illis.* Ubi tamen non perfectam illam, quæ nulli niſi peccata ſua verâ pœnitentiâ corrigenti datur, ſed minùs perfectam malorum veniam iis petiit; qualis proximè demonſtrata fuit. Quod veniæ genus quin Chriſti morte impetratum fuerit, nemini dubium fore arbitror, qui antè à nobis dicta perceperit. Nihil enim eſt, cur quis Apoſtolis ea Spiritus Sancti incrementa, quæ tam ad ſalutem aliorum, quàm ad ſuam ipſorum pertinebant, morte ejus impetrata judicet; neutiquam verò alia illa, quibus ad agendam pœnitentiam, vitámque ſuam corrigendam ſe quiſquam divinitus adjutum ſenſerit. Quibus ex rebus intelligitur, quantacunque Dei erga homines, citra intuitum mortis Chriſti, gratia, & benevolentia fuerit, nihilo tamen minùs tantùm abeſſe, ut cuiquam plenam & perfectam peccatorum remiſſionem tribuat nulla mortis ejus ratione habitâ, ut ne vel minùs perfectæ veniæ, niſi planè propter illius mortem, quædam ſaltem genera iis tribuat.

(*u*) *Act.* 7.60.

(*x*) *Luc.* 23.34.

X. Atqui cùm Deus Chriſto vitam ſanguinémque dederit, quid aliud, inquies, eſſe potuit ſatisfactio ea, quæ ejuſdem vitâ atque ſanguine Deo reddito parta fuit, niſi commercium quoddam ludicrum, quo ſibi Deus de ſuo dedit, ſibíque ſatis

de

de ſuo fecit? Verumenimverò qui ita diſputant, ſuis ipſi ſeſe argutiis fallunt. Neque enim ipſam Chriſti vitam, ipſúmve ſanguinem ſatis Deo feciſſe dicimus, ſed ejuſdem vitam, ſive ſanguinem ſummis ipſius cum doloribus, ſummóque erga Deum obſequio fuſum. Quod quidem obſequium, ac quos dolores Chriſtus ſibi proprios habuit, iíſque Deo, ut rebus ſuis, ſatisfecit. Quibus adde, eos, qui apud inferos peccatorum omnium ſuorum pœnas ipſi in ſe luituri ſunt, pœnas eas luituros eſſe iis in corporibus, & animabus, quas Deus ipſe iis dederit. Neque eò magis futurum eſſe, ut ludicri quicquam iis in ſuppliciis exiſtat. Atque hæc quidem hactenus.

XI. Sequuntur locutiones illæ, quibus Chriſtus ὑπὲρ aut περὶ ἁμαρτιῶν ἡμῶν *mortuus*, *datus*, aut *paſſus* dicitur. Quales hæ ſunt; *Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris* (y). *Chriſtus dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, ut eriperet nos de præſenti ſæculo nequam* (z). *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris paſſus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos offerret Deo* (a). Quibus de locis ita judicandum eſſe arbitror, ut peccata noſtra mortis Chriſti *cauſa* ſint, quam *impulſivam* vocant, *finis* autem eorum expiatio. Quæ duæ cauſæ ita inter ſe cohærent, ut ubi altera explicatur, altera ſemper intelligi debeat. Id autem intereſſe videtur inter ὑπὲρ & περὶ in modo poſitis locutionibus, quòd ὑπὲρ apertiùs finem deſignet, tacitè cauſam impellentem. Περὶ apertiùs cauſam impellentem, tacitè autem finem ſignificet. In eo autem inter ſe conveniunt particulæ iſtæ, quòd utraque quidem peccata noſtra mortis Chriſti cauſam impellentem,

(y) 1 Cor. 15.3.
(z) Gal. 1.4.
(a) 1 Pet. 3.18.

eorum autem expiationem ejuſdem finem fuiſſe doceat. Id quod eò magis judico, quod eædem illæ locutiones & in ſacrificiis piacularibus poni ſoleant, (quæ ὑπὲρ & περὶ ἁμαρτιῶν fieri (*b*) dicta ſunt) & quotiescunque in iis ponuntur, peccati expiationem deſignent. Quo autem modo ac ratione Chriſtus, ut victima piacularis, peccata noſtra expiaverit, talis victimæ ipſa ratio docet. Nam victima quæque piacularis peccatum, de quo immolabatur, pœnâ vicariâ expiabat.

(*b*) *Hebr.* 5.1. & 7.27. & 10.18, 26. & 13.11.

Neque his repugnat, quod *Chriſtus ſemetipſum pro peccatis noſtris dediſſe* dictus ſit, *ut nos eriperet de præſenti ſæculo nequam.* Enimverò Chriſtus peccata noſtra ita morte ſuâ expiavit, ut nos *à præſentis ſæculi* vitiis eâ ipſâ quoque expiatione liberari & purgari vellet. Ut hoc in loco (ac quidem in altero S. *Petri* paulò antè indicato) duo proponantur mortis Chriſti fines. Quorum proximus eſt peccatorum noſtrorum expiatio. Remotior autem hujus expiationis ipſius finis, quæ morte Chriſti facta fuit. Prior his in verbis continetur, *Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris.* Poſterior in iis, quæ ſequuntur, *ut nos eriperet de præſenti ſæculo nequam* quam ad liberationem maximè valet expiatio voluntariâ morte Chriſti facta. Quippe quâ ex re & maxima ſpes peccatorum veniæ conſequendæ, ſi Chriſto obſequium præſtare volumus, & ſummus etiam & erga Chriſtum, & erga Patrem, qui Chriſtum dedit, exiſtit amor, qui nos ad obſequium iſtud ducat (*c*). Unde intelligitur tantùm abeſſe, ut duo illi, quos jam poſuimus, Domini noſtri mortis fines ſibi invicem repugnent, aut adverſentur, ut maximè inter ſe conveniant. Id quod contrà omnino erit, ſi verbis

(*c*) 2 *Cor.* 5.14, 15. *Joh.* 14.23. 1 *Joh.* 5.3. *Col.* 1.21, 22.

bis illis, *Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris*, hunc ſenſum dederis, nimirum Chriſtum mortuum eſſe ad peccata noſtra extinguenda. Cum enim verba continuò ſequentia, *ut nos eriperet de præſenti ſæculo nequam*, hanc eandem ſententiam habent, ſi rem ita inſtitueris, eadem ſententia utrique dicto tribuenda erit: quod ſi ita ſit, hic Apoſtoli ſenſus erit, Chriſtum mortuum eſſe ad extinguendum peccata noſtra, idque ut peccata noſtra extingueret. Quæ inepta eſt, & frivola ſententia.

Neque verò commodè dici poſſunt verba illa, quibus dicitur *Chriſtus noſtris pro peccatis mortuus*, nihil aliud, niſi generale illud deſignare, nempe Chriſtum idcirco mortuum eſſe ut aliquid ageret, quod ad noſtra peccata pertinebat; quid autem illud, & quale eſſet, declaratum eſſe in aliis illis, *ut nos eriperet de præſenti ſæculo nequam*. Hæc, inquam, commodè dici nequeunt. Enimverò hæc ſi ita eſſent, redundarent planè verba illa, *pro peccatis noſtris*, meliúſque dici potuiſſet, *Chriſtum mortuum eſſe*, *ut nos eriperet de præſenti ſæculo nequam*, ſine verbis illis, *pro peccatis noſtris*, interpoſitis. Deinde, quod alibi dixit Apoſtolus (*d*), *Chriſtum mortuum eſſe pro peccatis noſtris*, nullâ explicatione additâ, frigidum eſſet, & obſcurum: Utpote quod nullam haberet ſententiam aliam, niſi Chriſtum ideo mortuum eſſe ut aliquid ageret, quod ad noſtra peccata pertinebat. Quæ omnia contrà omnino erunt, ſi verbis illis, quibus dicitur *Chriſtus noſtris pro peccatis mortuus*, hanc ſententiam tribuere velis, nempe Chriſtum ideo mortuum eſſe, ut peccata noſtra expiaret.

(*d*) 1 Cor. 15.3.

XII. Reliquum eſt, ut locutiones eas (aliáſque eis ſimiles) explicem, quibus dicitur Chriſtus ὑπὲρ ἡμῶν, aut ὑπὲρ πάντων, aut ὑπὲρ ἀσεβῶν mortuus. Quas quidem ejuſmodi eſſe conſtat, (neque enim hoc diſſimulandum) ut omnem mortis Chriſti vim ad ſalutem noſtram pertinentem, tam eam ſcilicet, quâ extinguuntur, quàm, quâ expiantur peccata noſtra, ipſæ per ſe deſignare queant. Quare ſingulis, in quibus occurrunt, locis ita intelligendas eſſe, ut loci cujuſque ratio poſtulat. Quotiéſque tulerit loci ratio, duplicem illam vim, de quâ meminimus, morti Chriſti tribuendam eſſe. Cujuſmodi quidem locus eſt Apoſtoli
(e) C. 14. v. 15. iſte ad Romanos (*e*), *Noli cibo tuo illum perdere*, (ὑπὲρ οὗ) *pro quo Chriſtus mortuus eſt.* Quis enim dubitet, quin omnis mortis Chriſti vis, quæ ad ſalutem cujuſque pertineat, hoc in loco deſignata ſit? ea autem vis tam in extinguendis, quàm in expiandis peccatis cernitur. At *Petrus*
(f) 1 Pet. 2.21. Apoſtolus iſta ſcribens (*f*), *Chriſtus paſſus eſt* (ὑπὲρ ὑμῶν) *pro vobis, vobis relinquens exemplum*, non tam vim piacularem, quàm æquabilem illam intuitus eſt gravium injuriarum patientiam, quæ maximè in morte Chriſti eluxit, eámque nobis imitandam propoſuit. Jam verò ubi dixit S. *Paulus* Chriſtum *ſemetipſum dediſſe* ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, eam morti ejus vim tribuit, quam ea cum victimâ piaculari (ut antè docuimus)
(g) 1 Tim. 2.6. communem habuit (*g*). Quod idem fecit &
(h) Mat. 26.26. ipſe Chriſtus (*h*), ubi *ſanguinem ſuum* (ὑπὲρ πολλῶν) *pro multis effuſum iri* dixit *ad remiſſio-*

nem

nem peccatorum. Quæ omnia penitus qui perceperit, de aliis, his ſimilibus, locis facilè judicare poterit, ſi modò ſatis cogitaverit, quid loci cujuſque ratio tulerit.

XIII. His expoſitis, monere viſum eſt rectè à Judæis ſtatutum eſſe, victimas illas piaculares, quas imperavit Lex *Moſaica*, ſontium in locum ſurrogatas fuiſſe; ut quæ idem pœnæ genus (nempe vitæ exitium) paſſæ fuerint, quo ſontes ipſi liberati erant. Quod idem etſi verè ac rectè judicari nequeat de Ieſu Chriſto, (ut qui non æterna illa cum deſperatâ ſalute juncta, à quibus nos liberati ſumus, ſupplicia tulerit) nihilo tamen minùs pœna illa, quam Dominus noſter propter peccata noſtra ſubiit, pœnæ vicariæ rationem habuit, eorúmque veniam impetravit, ſi Deo obtemperare volumus. Nihil enim refert in pœnâ vicariâ, (ſi ea pœnæ jus habenti ſatisfaciat) ejuſdémne ſit, an alîus generis, atque ea, quâ reus liberatur.

Quî autem fit, ut mors Chriſti nos non liberet æternâ morte, niſi Evangelio obtemperemus, ex iis facilè intelligi poteſt, quæ de pœnâ vicariâ antè diximus. Cum enim noſtra, (quod priùs dictum eſt) non Chriſti mors in legis ſanctione poſita ſit, (legem autem naturalem illam dico, qua nocens quiſque pœnam mereri judicatur) fit, ut mors ejus ſanctionem illam per ſe ipſa delere nequeat. Fit etiam, ut eam ultrà, alitérve delere nequeat, ac quidem Deo viſum fuerit. Deo autem ſic viſum eſt, ut nemini niſi verâ fide, &

pietate

pietate ſincerâ prædito mors Chriſti ad peccatorum veniam, & vitam ſempiternam valeat. Idque ipſum intereſt inter pœnam vicariam, ſuámque ſontis cujuſque propriam, quòd ſua ſontis cujuſque pœna, ſi modo culpæ par ſit, (quia ipſa in legis obligatione ponitur) legis ad pœnam obligationem per ſe deleat,. & diſſolvat. At pœna vicaria hoc non præſtat niſi gratiam ejus impetrando, qui puniendi jus habet. Ex quo & illud intelligitur, nihil habuiſſe mortem Chriſti (licet pœnæ vicariæ rationem habuit) quod Dei gratiæ repugnavit. Siquidem gratiâ ejus fieret, ut Chriſtus pro nobis moreretur, ac quidem ut illius mors ad peccatorum remiſſionem, vitámque æternam nobis valeat. Sed neque injuria ex morte Chriſti vel Dei in Chriſtum, vel Chriſti in Deum ulla extitit. Siquidem Chriſtus & ſponte ſuâ vitam ſuam pro nobis poſuit (*i*), & id faciendi jus habuit (*k*); quorum altero factum eſt, ut nihil à Patre contra Filium, altero autem, ut nihil à Filio contra Patrem hac in re iniqui fieret.

(*i*) *Joh.* 10. 18.
(*k*) *Ibid.*

Nec quid erit, cur qui peccatorum ſuorum pœnas in ſe ipſi tandem luent, injuſtè ſecum actum judicent, bíſque puniri peccata ſua, primúm in Chriſto, iterum in ſemetipſis querantur. Juſtè enim quiſque pœnam luit, in quo obligatio ad pœnam valet. Quæ quidem ad pœnam obligatio in unoquoque adulto valet, quoad fœderis novi conditiones, fidem & obſequium Deo præſtet. Neque enim pœna illa vicaria, quæ in morte Chriſti ipſius cernitur, ejuſmodi eſt ut vel per ſe,

ſe, vel Patris, Filiíve inſtituto, ante præſtitas conditiones illas, legis obligationem ad pœnam deleat. Ut quæ, quia vicaria eſt, non eandem per omnia rationem habeat, quam ſua ſontis cujuſque propria; ſed talem vim, ac rationem, qualis eſt ejuſmodi conditionis, quâ ſibi Deus ſatisfieri, quâ ſummam ſuam ſanctitatem, odiúmque erga peccata noſtra nobis omnibus demonſtrari voluit. Qualis pœna etſi aliam quidem quibuſdam in rebus rationem habeat, ac ſua ſontis ipſius propria, eodem tamen, quò iſta, pertinet; nempe ad faciendam, & conſervandam legum Sacrarum reverentiam.

DE

Oblatione Chriſti in Cœlo.

CAP. VII.

De eâ Oblatione, quâ ſe Chriſtus, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris ante cæſam, Deo in cœlo offerebat. Ubi Chriſtum illud præſtitiſſe ita erga nos affectum, ut & nos ac noſtra generatim, & ſpeciatim preces noſtras Deo continuò commendaverit, multis argumentis docetur; & vera etiam explicatur interceſſionis ejus ratio.

I. EXplicatâ Chriſti, ut victimæ piacularis, morte; deinceps de oblatione ejus mortem ſecutâ agendum eſt. Neque enim dubium, quin Ieſus Chriſtus, Pontifex noſter immortalis, in cœleſte ſanctuarium ingreſſus, ſeſe, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris ante cæſam, in cœlo ipſo Deo obtulerit. Quippe quod primò per ſe ipſum ſatis patet; niſi quis forte Dominum noſtrum vel victimæ piacularis nomine pro peccatis noſtris cæſum fuiſſe negare velit, vel coram ſolio *Majeſtatis* Divinæ eo nomine ſe ſtitiſſe. Quorum neutrum ſine maximâ vi ſacris literis illatâ negari poteſt. Sed & idem indicat Chriſti, ut

ut victimæ piacularis, typorum clariſſimorum ratio; ſiquidem earum victimarum ſanguis, quæ Chriſtum, ut victimam piacularem, præ quàm reliquæ adumbrabant, in adyto intimo offerretur cœli ſupremi ſimulachro. Idem denique docet Apoſtolus ipſe ad Hebræos. Quippe qui de Chriſti oblatione ita meminit (*l*), ut neque mortem, (*l*) *Hebr.* 10.12. neque reſurrectionem, neque aſcenſum ejus in cœlum inter eam, & ſeſſionem ejus ad dextram Dei interpoſuerit. Unde intelligitur hanc ſeſſionem continuò oblationem illam, de quâ ſic meminit, ſecutam eſſe. Verùm hac de re eò minùs laborandum, quòd Chriſtum, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris antè cæſam, Deo in cœlo oblatum fuiſſe non ſolum ultro fateantur, verùm etiam ſummâ vi contendant omnes *Socini* ſectatores.

II. Videamus itaque, quod hujus loci proprium eſt, quo ſe animo Dominus noſter Patri ſuo in cœlo obtulerit. Quâ maximè in re *Socini* diſcipulos errare judico. Neque enim dubitare licet (quod tamen negant illi omnes) quin Dominus noſter id præſtiterit ita omnino animo paratus atque ita erga nos affectus, ut & Nos, ac noſtra generatim, ac ſpeciatim preces noſtras Deo continuo commendaverit. Quorum utrumque adumbravit ſummus Judæorum Sacerdos unoquoque expiationis die. Generale illud, dum, populi ſui Deo commendandi cauſâ, victimarum piacularium ſanguinem in intimo illo adyto ſpargeret, quo cœlum ipſum adumbrabatur. Alterum, dum ſuffitum ſacrum Deo ibidem adoleret, ut precum populi ſui ſymbolum, eóque ritu preces illas Deo

συμβολικῶς offerret. Illa tamen inter *typos* illos & *antitypos* interfuiſſe conſtat. Primò quòd Pontifex Judæorum non ipſa victimarum corpora, ſed ſanguinem tantùm (ceu earum animas) intimo inferret Templi adyto. Chriſtus autem, Pontifex noſter, non animam tantùm victimæ pro nobis immolatæ, ſed & corpus etiam in cœlum intulerit adyto iſto adumbratum. Deinde quòd Pontifex Judæorum ſuffitum ſacrum Deo adolens συμβολικῶς, ut modò diximus, populi preces ei offerret. Chriſtus autem noſtras, ſine ſymbolis ullis interpoſitis, Deo nunc in cœlo commendet; idque (ne forte hoc mirere) dum vult, ut Deus preces iſtas gratas habeat mortis ipſius ratione habitâ.

III. Jam hæc etiamſi ejuſmodi ſint, ut per ſe ipſa ſatis conſtare videantur, quibus tamen *Socinum* ſequi placet, hi de oblatione illâ, quâ ſe Chriſtus in cœleſti ſacrario Deo obtulit, longè quidem aliter judicant. Ut qui, licet eam ſic definiant, ut ſit *ingreſſus ejus in cœlum cum curâ ſalutis noſtræ conjunctus*, hanc tamen ſalutis noſtræ curam circa nos totam verſari ſtatuunt; nec Chriſto vel, ut Pontifici noſtro, ejuſmodi munus ullum relinquunt, quo vel nos ac noſtra generatim, vel ſpeciatim preces noſtras Deo commendare dici poſſit. Quæ duo nos à Chriſto fieri cùm judicemus, operam dabimus, ut utrumque, ac quidem primò ſeparatim, deinde conjunctè, demonſtremus.

Jam prius illud, nempe Chriſtum ita ſeſe Deo in cœleſti ſacrario obtuliſſe, ut nos ac noſtra ei continuò commendaverit, eúmque nobis maximè pro-

propitium fore vellet, tum illa ipſa locutio docet, quâ ſe Deo in cœlo *obtuliſſe* dicitur (*m*), tum ratio muneris Sacerdotalis, (cujus utique muneris oblatio illa, quæ cædem victimæ ſequebatur, miniſterium ſemper proprium fuit) ac denique ipſæ ſacræ literæ. (*m*) Hebr.9.14. & 10. 12.

Etenim primò, qui quid Deo offerre dicitur, is cum Deo rem habere, idque agere quod circa Deum verſatur, hoc ipſo dicto declaratur. Unde conſtat Chriſtum ſeſe, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris antè cæſam, Deo in cœlo offerentem ejuſmodi præſtitiſſe munus, quod circa Deum verſabatur. Quorſum autem munus id ſpectabat, ratio ipſa talis victimæ docet; ut quam, quia piacularis erat, eò pertinuiſſe pateat, ut Deus, ejus ratione habitâ, nobis propitius eſſe vellet. Quod ſi Chriſtus, Pontifex noſter, cœleſte Sacrarium ſic intrâſſet, ut nihil agere voluiſſet, quod circa Deum verſaretur, nihil omnino extitiſſet, cur ſe Deo ibi obtuliſſe dictus eſſet. Quorſum enim ſe ei *obtuliſſe* dictus eſſet, quicum negotii nihil habuit?

Præterea cùm oblatio illa, quæ victimæ cædem ſequebatur, Sacerdotis munus proprium eſſet, cúmque omnis Sacerdos ita ſemper (niſi officio ſuo deeſſet) ſacra faceret piacularia, ut Deum cuperet populo ſuo propitium fore; efficitur Chriſtum, Pontificem noſtrum, (cujus erga nos in Pontificatu ſumma fides eſt, & benevolentia) ita ſe, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris priùs cæſam, Deo in cœlo obtuliſſe, ut nos ac noſtra ei continuò commendaverit, eúmque nobis maximè propitium fore vellet.

(*n*) *Hebr. 9.* Idem illa Apoſtoli ad Hebræos docent (*n*); *Non enim in manufacta ſancta Ieſus introivit, exemplaria verorum; ſed in cœlum ipſum, ut appareret nunc vultui Dei pro nobis: neque ut ſæpe offerret ſeipſum, quemadmodum Pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno, &c.* Ubi duæ iſtæ locutiones, *Dei vultui pro nobis apparere*, & *ſemetipſum* Deo *offerre* unam omnino rem deſignant aliter atque aliter conſideratam. Prior illa ſcilicet ut continuatam, ut inchoatam autem altera. Quod unum diſcrimen ſi exceperis, eadem vis, eadem ſententia utrique locutioni inerit. Jam prior locutio per ſe ipſa ſatis patet. Quando enim Apoſtolus *Dei vultui Chriſtum apparere* dixit, ejuſmodi munus Chriſto tribuit, quod proximè circa Deum verſatur. Quorſum enim eum, niſi quid agat, quod Deum reſpicit, proximéque circa eum verſatur, *Dei vultui apparere* dixit? Quando autem eum Dei vultui *pro nobis* apparere dixit, munus illud ejuſmodi eſſe monuit, quo nos Deo commendati ſumus. Quod munus uti nunc exequitur Pontifex noſter apud Deum, ita quidem exequi incipiebat, utprimùm coràm apud eum in cœleſti ſacrario *appareret*, hoc eſt, eodem illo tempore, quo ſeſe Deo *offerebat*. Ut ſi nos Deo nunc commendat *vultui ejus apparendo*, idem ſe *in cœlo offerendo* præſtare cæperit neceſſe ſit.

IV. Neque verò minus apertè liquet ita ſeſe Chriſtum Deo in cœlo obtuliſſe, ut preces, & deſideria noſtra ei continuò commendaverit. Sicut enim Pontifex Judæorum Pontificis noſtri Ieſu Chriſti umbratilis quædam imago fuit, intimúmque

que Templi ſacri adytum cœli ipſius ſimulachrum; ita etiam ſuffimenta ſacra utroque in adyto adoleri ſolita Eccleſiæ preces adumbrabant. Ita quippe factum, (neque enim aliter fieri potuit) ut ſacra illa ſuffimenta (uti ſignum rei ſignificatæ ſæpiſſimè nomen habere ſolet) *ſanctorum preces* appellarentur (*o*). Ita fit, ut hæ ſanctorum preces ex *arâ auratâ* offerri dicantur (*p*). Quippe quâ in arâ ſuffimenta ſacra, quæ precum earum ſymbolum erant, Deo quotidie adolebantur. Ita factum, ut *David* preces ſuas cum iiſdem illis ſuffimentis, ut ſignificatum cum ſigno, conferret (*q*). Eadémque denique cauſa fuit, cur populus Judaicus in atrio ſuo preces ſuas tum perageret, cùm Pontifex precum earum ſymbolum, ſacra utique ſuffimenta, Deo in Templo admovebat (*r*). Quippe quo ritu populi preces eodem tempore fundi ſolitas Deo συμβολικῶς offerebat. Siquidem quod fit in rei ſymbolo, in ipſâ re συμβολικῶς fiat. Quamobrem, cùm Pontifex Judæorum Pontificem noſtrum Ieſum Chriſtum, cùm adytum intimum ſupremum cœlum, cùm denique ſacra ſuffimenta Sanctorum preces adumbrarent; fieri non potuit, quin Pontifex iſte Judæorum hæc eadem ſacra ſuffimenta in adyto intimo Deo adolens Pontificem noſtrum adumbraret Eccleſiæ Chriſtianæ preces Deo nunc in cœlo commendantem. Quibus ex rebus intelligitur, nihil valere id, quod *Crellius* contra ſententiam noſtram affert (*ſ*), nempe Pontificem Judæorum nullas in intimo Templi adyto Deo adhibuiſſe preces, quibus preces noſtras Deo à Chriſto in cœleſti ſacrario

(*o*) *Apoc.* 5.8.
(*p*) *Apoc.* 8.3.
(*q*) *Pſ.* 141.2.
(*r*) *Luc.* 1.10.
(*ſ*) *Contra Grot.* c.10.*partic.*54.

rio

rio commendatum iri ſignificaret. Hoc enim eo ipſo in adyto Pontificem tum præſtitiſſe patet, (licet ibi preces nullas edidit) cum ibi Deo ſolenni ritu ſacrum ſuffitum offerebat, ut precum populi ſui *ſymbolum*. Sicut enim ille Συμβολικῶς preces populi Deo obtulit; ita Chriſtus noſtras, abjectis omnium ſymbolorum umbris, reipſa Deo nunc commendat. Unde illa *Origenis* contra *Celſum* (t), Τὸν ἕνα Θεὸν, καὶ τὸν ἕνα υἱὸν αὐτοῦ, καὶ λόγον καὶ εἰκόνα ταῖς κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν ἱκεσίαις καὶ ἀξιώσεσι σέβομεν, προσάγοντες τῷ Θεῷ τῶν ὅλων τὰς εὐχὰς διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, ᾧ πρῶτον προσφέρομεν αὐτὰς, ἀξιοῦντες αὐτὸν, ἱλασμὸν ὄντα (περὶ) ἁμαρτιῶν ἡμῶν, προσαγαγεῖν ὡς Ἀρχιερέα καὶ εὐχὰς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τὰς ἐντεύξεις ἡμῶν τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ. *Unum Deum, & unum ejus Filium, ac Verbum imaginémque, quantum poſſumus, precibus & honoribus veneramur; adhibentes rerum univerſitatis Deo preces per Unigenam ſuum, cui prius eas offerimus; rogantes ut ipſe, qui peccata noſtra expiat, dignetur, ut Pontifex, preces noſtras, & ſacrificia, & ſupplicationes rerum univerſitatis Deo offerre.*

(t) Lib. 8. p. 386. Edit. Cantabr.

De

De Interceſſione Chriſti.

V. Hactenus Chriſtum, dum ſeſe, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris ante cæſam, Deo in cœlo offerebat, tum nos ac noſtra generatim, tum ſpeciatim preces noſtras Deo commendaſſe ita docui, ut his de rebus (quia ſic in typis, ut antè monui, comparatum fuit) ſeparatim egerim. Nunc, quod antè propoſitum fuit, utrumque conjunctè demonſtrandum. Quod quò faciliùs perficiamus, meminiſſe oportet (id quod concedit ipſe *Crellius*) *oblationem* illam, quâ ſe Chriſtus ut victimam pro peccatis cæſam coram Deo in cœlo ſtitit, ab illo noſtri patrocinio, quod aliàs ejus *interpellatio*, aliàs *interceſſio* dici ſolet, reipſa minimè diſcrepaſſe. Erat enim *oblatio* illa, quatenus operis Sacerdotalis cum ſalutis noſtræ curâ conjuncti rationem habuit, interpellatio *inchoata*. Eſtque etiam *interpellatio* iſta oblatio eadem *continuata*; res ipſa utrobique eadem. Utraque enim eadem locutione effertur, eâ nimirum, quâ Pontifex noſter *vultui Dei pro nobis apparere* dicitur (*u*). Ut & *Crellii* iſta vera ſint (*x*), *Noſtri Pontificis & oblatio, & apparitio, quemadmodum & interpellatio, nempe ſi apparitio & interpellatio non pro nudo Chriſti ad Patrem adventu, ſed, ut hic fieri debet, cum ſalutis noſtræ curâ conjuncto accipiatur, reipſa idem ſunt*. Quæ cum ita ſint, id, quod propoſui, efficietur, ſimul atque Chriſtum Pontificem noſtrum ita Deum pro nobis *interpellare* demonſtravero, ut apud eum hac in re patroni noſtri munere fungatur. Neque enim quiſquam dubitaverit,

(u) Hebr. 9.24.
(x) ad Hebr. 9.24.

verit, quin id Patroni munus ſit, ut quos in clientelâ habet, eos, & eorum deſideria his commendet, quibus hoc ut fiat, clientium ſuorum interfuerit.

VI. Jam verò Chriſtum ita Deum pro nobis *interpellare*, ut apud eum hac in re Patroni noſtri munus obeat, clarè docent locutiones iſtæ, quibus illius in ſacris literis *interpellatio* deſignatur. E-
(y) 1 *Joan.* 2. 1. juſmodi eſt S. *Johannis* dictum illud (y), *Filioli mei, hæc ſcribo vobis, ut non peccetis. Sed & ſiquis peccaverit,* (Παράκλητον) *Advocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum juſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Jam Græcis ille παράκλητος dicitur, qui ut *Advocatus*, ſeu *Patronus* alterius apud alterum cauſam agit. Quod ſatis docent *Demoſthenis* illa, quibus Παρακλήτων pro clientibus δεήσεις καὶ σπουδαὶ *ſupplicationes & ſtu-*
(z) *De falſâ legatione.* *dia* commemorantur (z). *Philo* quidem *Judæus ipſum mundum*, Pontificis veſtibus adumbratum,
(a) *De vita Moſis lib.* 3. *Dei filium*, & παράκλητον (a) dixit. Ut quem à Pontifice rite veſtito, ut ſocium quendam *Advocatum*, in ædem ſacram ſυμβολικῶς introductum putârit. Quod utrùm rectè, an ſecus dixerit, ad id, quod agimus nihil intereſt. Illud unum noſtra refert, quo ſenſu mundum παράκλητον apud Deum vocârit. Id quod ipſius ex verbis patet; Ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ Παρακλήτῳ χρῆσθαι τελειοτάτῳ τὴν ἀρετὴν υἱῷ, πρός τε ἀμνηστείαν ἁμαρτημάτων, καὶ χορηγίας, ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν. *Neceſſarium erat, qui Patri mundi conſecratus fuit,*

fuit, (nempe ſummus Judæorum Sacerdos) *is ut Filium*, (mundum ſcilicet) *virtute perfectiſſimum*, *Advocatum adhiberet ad peccatorum remiſſionem*, *bonáque uberrima impetranda.* Ex quibus intelligitur, id παρακλήτου apud Deum, *Philonis* judicio, munus eſſe, ut Dei erga hos, quorum eſt παράκλητος, gratiam, & benevolentiam impetret. Quo fit ut mundum, quem hoc in loco παράκλητον vocat, & *Dei Filium*, alibi unà cum Pontifice Θεῷ συλλειτουργεῖν *Deo ſupplicare* dicat (*b*). Eandem quoque vim, ac ſenſum voci παράκλητος, è Græco in ſermonem ſuum adſcitæ, Targumiſtæ tribuunt, & Talmudiſtæ, quod hac in cauſâ plurimùm refert. Cùm enim voces peregrinas ſuum in ſermonem qui adſciſcunt, earum quandoque vim ac ſenſum aliquantùm immutare ſoleant; fit, ut quæ ſit apud Scriptores ſacros (qui ipſi quidem Hebræi erant) vocis Græcæ vis, ac uſus, rectiùs nonnunquam è Judæis, quàm è Græcis ipſis intelligi queat. Jam verò quæ ſit vocis παράκλητος apud Judæos vis, ac ſenſus, Targumiſtæ illa in *Iobum* docent (*c*), quibus voci פרקליטא, Græcè Παράκλητος, vocem קטיגור, Græcè ſcilicet κατήγορος, opponit. Quæ vox cùm *accuſatorem* deſignet, altera illa, nempe Παράκλητος *Patronum* ſignificet neceſſe eſt.

(*b*) *De monarchia, lib.*2.

(*c*) *c.*33.*v.*23.

Sed & eadem vox idem apud Talmudiſtas valet; ut iſta ex *Pirke Aboth* indicant (*d*), העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד *Qui uni præcepto obſequium*

(*d*) *Cap.*4.

ſequium præſtat, unum ſibi parat Παράκλητον. *Et qui unum in ſe peccatum admittit, unum ſibi* κατήγορον *parat.* Ubi voces iſtas, פרקליט, & קטיגור, ita explicat *Moſes Ægyptius* (*e*), פרקליט הוא המליץ טוב על אדם למלך קטיגור הוא הפך זה והוא המלשין אדם למלך ומשתדל להמיתו Quæ quidem, ſi ea ſic verti velis, ut cuique quodque verbum reſpondeat, ejuſmodi erunt. Παράκλητος *bonus eſt pro homine apud Regem orator.* κατήγορος *contra orator eſt, qui hominem apud Regem accuſat, & operam dat, ut eum perdat.* Hoc eſt, Παράκλητος *Patronus* eſt, κατήγορος autem *accuſator.* Quò eodem ſpectant, iſta *Obadiæ de Bartenora* (*f*), פרקליט מלאך מליץ טוב קטיגור מליץ רע Παράκλητος *Angelus Patronus eſt,* κατήγορος *autem accuſator.*

(*e*) Ibid.

(*f*) Ibid.

Ac quoniam Patroni munus eſt clientis ſalutem, & deſideria ita judici commendare, ut alterius erga alterum gratiam impetret, fit, ut ſacrificia piacularia, fit etiam, ut omnia rectè facta, quaſi Dei gratiam conciliantia, *Patroni* apud Deum appellentur (*g*), חטאת למה באה לכפר אלא למה באה לפני לעולה לפרקליט שנכנס דורון אחריו *Quorſum fit Sacrificium pro peccato dictum? Quorſum fit? ad expiandum. Sed quorſum fit ante holocauſtum?* ut ſit παράκλητος *ante donum.* Quæ ſic explicat *R. Solomon Jarchi* (*h*), עולה דורון היא אינה באה לכפר על עשה כפרה ממש אלא אחר שכפרה התשובה על מעשה באה להקבלת פנים כאדם שסרח במלך וריצה ע׳ פרקליטין וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו *Holocauſtum doni rationem*

(*g*) Zebachim fol. 1, 2.

(*h*) Ibid.

tionem habet, neque ideo offertur, ut perperam factum propriè expiet; ſed ut offerens in conſpectum Dei veniat, poſtquam perperam factum pœnitentiâ expiavit. Ut cum quis Regi rebellavit, eúmque placavit per παρακλήτους, illius in conſpectum rediens donum ſecum in manu affert. His adde illa ex *Bava Bathra* (*i*), כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהם שבשמים *Omnis hoc in mundo Iſraelitarum beneficentia & bonitas magnum iis eſt præmium, & magni παράκλητοι apud Patrem ipſorum, qui eſt in cœlo.* Quibus paria ſunt, quæ in codice *Schabbath* de futuro judicio diſſeruntur (*k*), (*i*) *Fol.* 10.1. (*k*) *Fol.* 32.1. אם יש לו פרקליטין גדולים נצול ואם לא ואינו נצול ואלו הן פרקליטין אל אדם תשובה ומעשים טובים *Si magnos habeat quis παρακλήτους, abſolvitur; ſin minùs, non abſolvitur. Hi autem παράκλητοι cujuſque ſunt, pœnitentia, & bona opera.* Ex quibus patet, vocem פרקליט, Græcè παράκλητος, quacunque in re, vel in perſonâ, ac quidem quomodocunque poſitam, ſive propriè ſcilicet, ſive metaphoricè, eum ſolere apud Talmudiſtas habere ſenſum, ut cui παράκλητου apud Deum nomen datur, ejus ea vis, & opera ſit, quâ quis Dei benevolentiæ ac miſericordiæ commendatur. Quam eandem voci eidem vim ab *Origene* tributam eſſe conſtat (*l*), *Fortaſſe*, inquit ille, *propterea Moſes ſcribitur interveniſſe pro peccatis populi prioris, & impetraſſe veniam, ut multò magis nos confidamus, quòd Advocatus noſter Ieſus indubitatam nobis veniam impetrabit à Patre: ſi tamen convertamur ad eum, & non recedat retrò cor noſtrum.* (*l*) *Homil.*8. *ad Numer.*

 Sicut

Sicut & Johannes in Epiſtolâ ſuâ dicit. Hæc autem dico Filioli, ut non peccetis. Quod & ſi peccaverit aliquis veſtrum, habemus Advocatum apud Patrem Ieſum juſtum, qui interpellat pro peccatis noſtris.

VII. At enim ipſe Spiritus Sanctus, quem nemo nos, ut patronum noſtrum, Deo commendare dixerit, παράκλητος dicitur in ſacris literis (*m*). Rectè quidem. Sed eâ de cauſâ παράκλητος dicitur, quia ut in Apoſtolis loquens inducitur, eorúmque apud *Proceres*, & *Reges* cauſam agens (*n*). Ut vel hinc apertè pateat, (licet is παράκλητος metaphoricè quidem dici poſſit, qui, quid reſpondeat accuſatoribus, cuivis dictet; quod Spiritus Sanctus Apoſtolis fecit, ideóque in iis loqui dictus eſt) eum propriè παράκλητον dici, qui per ſeipſum, non dictando, alterum apud alterum defendit. Nobis autem ita oracula ſacra explicare placet, ut quoties tulerit & locorum, & rerum quoque ipſarum ratio, proprium vocis cujuſque ſenſum arctè ſemper teneamus. Quod niſi fiat, patebunt profectò ſacræ literæ leviſſimi cujuſque vanis commentis & argutiis, nec quid certi & explorati ex eis unquam concludi poterit. Jam verò, ut ad propoſitum redeam, ut vox παράκλητος in Chriſto à S. *Johanne* poſita (*o*) *Patronum* ſeu *Advocatum* deſignet, cujus opera circa Deum verſatur, optimè patitur loci ratio, & planè flagitat ratio rei. Chriſtus enim ita eſt παράκλητος, ut idem quoque Sacerdos ſit. Sacerdotis autem officium eſt ſuos, & ſuorum omnia, Patroni more Deo commendare. Quippe cujus maximè proprium munus (quod latius alibi de-

(*m*) Jo. 14. 16, 26. & 15. 26. & 16. 7.

(*n*) Mat. 10. 18, 20.

(*o*) 1 Jo. 2. 1.

demonſtravimus) proximè circa Deum verſatur. Atque hæc hactenus: nunc ad eorum reliqua progrediamur, quæ ad inſtitutum noſtrum pertinent.

VIII. Ejuſmodi ſunt Apoſtoli illa ad Hebræos (*p*), *Hic autem, eò quòd manet in æternum, ſempiternum habet Sacerdotium. Unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum, ſemper vivens* εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν *ad interpellandum pro eis.* Ejuſmodi ſunt & illa quoque S. *Pauli* (*q*), *Quis accuſabit adverſus electos Dei? Deus, qui juſtificat. Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt; qui & reſurrexit, qui eſt ad dextram Dei,* ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, *qui etiam interpellat pro nobis.* Jam verbis his, quibus dicitur Chriſtus ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν, hæc ſubjecta eſt ſententia. Chriſtum nunc ut *Patronum noſtrum cauſam noſtram apud Deum agere.* Id quod vocis ἐντυγχάνειν uſus cum voce κατὰ conjunctæ docet. Siquidem ἐντυγχάνειν κατὰ idem ſemper quod *accuſare* valeat. Hunc ſenſum habet hæc locutio, ac quidem apud eum Apoſtolum, qui Chriſtum pro nobis ἐντυγχάνειν dixit. *An neſcitis,* inquit (*r*), *in Eliâ quid dicit Scriptura,* ὡς ἐντυγχάνει κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, *dicens, Domine Prophetas tuos occiderunt, Altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam.* Ubi ἐντυγχάνειν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ (uti loci ipſius ratio docet) idem eſt, quod *Iſraelem accuſare.* Eademque ineſt eidem locutioni ſententia in his Romanorum ad *Demetrium* (*s*), ἐὰν οὖν ἔτι ἐντύχωσι κατὰ σοῦ, *Si*

(p) Heb. 7. 24, 25

(q) Rom. 8. 33, 34.

(r) Rom. 11. 2.

(s) 1 Machab. 8. 32.

Si te deinceps accuſaverint Judæi, *adverſum te faciemus illis judicium.* Sic & *Jonathanis* apud *Demetrium* (*t*), & *Alexandrum* (*u*), *accuſatores* ἐντυγχάνειν κατ᾽ αὐτοῦ dicti ſunt. Eademque denique locutione eodem ſenſu uſus eſt *Alexander* proceres ſuos ita allocutus. Κηρύξατε μηδένα ἐντυγχάνειν κατ᾽ αὐτοῦ περὶ μηδενὸς πράγματος, *Edicite, nequis eum ullius rei deinceps accuſet.* Cum itaque ἐντυγχάνειν κατὰ contra ac ἐντυγχάνειν ὑπὲρ valeat, ſicut illud *accuſatoris* eſt, ita hoc *Patroni* ſit neceſſe eſt. Ut ubi Chriſtus ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν dictus eſt, ejuſmodi munus ei detur, quod propriè ad *Patronum* pertinet.

(t) 1 Machab. 11.25.
(u) 1 Machab. 10.61.

IX. Neque tamen diſſimulandum eſt, *ipſum* etiam *Spiritum* dictum eſſe ὑπερεντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν, (*x*) & ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἁγίων (*y*). Verùm aliter profectò *Spiritus* ille, aliter Chriſtus Deum interpellat. *Spiritus* ille, ut Domeſticus quidam Advocatus, qui quidem preces ad Deum dictat. Chriſtus, ut cœleſtis Patronus, qui coràm apud Deum apparens, & ad dextram ſolii ejus aſſidens, preces noſtras Deo commendat. Ut locutio illa multò minus propriè in Spiritu illo, quam in Ieſu Chriſto poſita ſit. Id quod & ratio rei indicat. Sicut enim Sacerdotis munus proprium hominum eſt apud Deum patrocinium; ita etiam Chriſtus ſic, ut Sacerdos, Deum pro nobis interpellat. Idque Apoſtolus ad Hebræos diſertè & explicatè docet (*z*), *Hic autem*, inquit, *eo quod manet in æternum, ſempiternum habet Sacerdotium. Unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum,*

(x) Rom. 8.26.
(y) v. 27.
(z) Hebr. 7.24, 25.

Deum, *ſemper vivens ad interpellandum pro eis.* Quanquam quidem (quod minimè prætereundum) S. *Chryſoſtomus* verba iſta, quibus *Spiritus ille Deum pro ſanctis interpellare* dicitur, ita intelligi debere judicet (*a*), ut non deſignent *Spiritum Sanctum* alibi παράκλητον appellatum, ſed ipſum orantis cujuſque Spiritum afflatu divino ita motum, ut quæ Eccleſiæ uſui eſſent, ea precibus ſuis impetraret. Quod ſi verum ſit, nihil in ſcriptis vel profanis, vel ſacris reperiri poſſe arbitror, quod noſtram de verbis eis ſententiam, quibus quis pro altero ἐντυγχάνειν dictus ſit, vel ſpecie tenus labefactet.

(*a*) *ad Rom.* 8. 26, 27.

Quum Chriſtus itaque (ut nunc demum rationem ante propoſitam concludam) ita Deum pro nobis interpellet, ut hac in re Patroni noſtri apud eum munere perfungatur, ideoque, quod Patroni eſt, nos ac noſtra ei commendet; Quum ita etiam ſeſe ut victimam piacularem pro peccatis noſtris antè cæſam in ſacrario cœleſti Deo obtulerit, ut oblatio hæc reipſa ab interpellatione illâ non differret, ſanè quod de earum rerum alterâ, idem de alterâ judicandum eſt. Ut ſi Chriſtus Patroni munus apud Deum obeat, dum eum pro nobis interpellat, idem munus obire cœperit neceſſe ſit, ut primùm ſeſe Patri ſuo in cœleſti Sanctuario obtulerit.

X. Hæc itaque cùm ita ſint, facilè intelligi poſſe arbitror quî ſit, ut Chriſtus apud Patrem in cœleſti ſacrario vitam degens *peccata noſtra expiare* dictus ſit (*b*). Id enim præſtat, dum nos, ac noſtra, & in his maximè preces illas, quibus & peccatorum remiſſionem, & vires etiam illas petimus, quibus

(*b*) 1 *Jo.* 2. 2. *Hebr.* 2.17.

quibus freti Deo pareamus, eorúmque veniam conſequamur, ut Pontifex noſter Deo commendat. Id-
(c) Heb. 4. 15, 16. que ipſum eſt, quod monet Apoſtolus ad Hebræos (*c*), *Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris; tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiduciâ ad Thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Neque alterum illud diffitemur, Chriſtum in cœlo nunc degentem idcirco quoque dici poſſe peccata noſtra expiare, quòd quæ auxilia, ut victima, & Pontifex impetraverit, ea (quo tam peccata ipſa, quam eorum pœnas evitemus) ut Rex cœleſtis nobis ſuppeditet. Imò verò quòd poteſtate ſuâ & ipſe quoque peccatorum veniam nobis tribuat. Quâ eadem de cauſâ Deus etiam ἁμαρτίας
(d) Sapient. Sirac. c. 34. v. 19. ἐξιλάσκεσθαι (*d*), & καθαρίζειν (*e*), hoc eſt, *peccata*
(e) 1 Jo. 1. 9. *expiare* dicitur.

XI. Jam Chriſti illa (*f*), *In illo die in nomine*
(f) Joh. 16. 26, 27. *meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis; ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amâſtis*, Illa, inquam, (quod monendum eſt) non ſunt perinde intelligenda, ac ſi dixiſſet Dominus noſter ſe, poſtquam cœlum ingreſſus eſſet, nunquam deinceps Apoſtolos ſuos Patri ſuo commendaturum eſſe. Aliud enim eſt, *dico me pro vobis non rogaturum eſſe Patrem*, aliud autem, *non dico vobis me Patrem pro vobis rogaturum eſſe.* Hoc dixit Chriſtus, non prius illud. Quorſum enim illud voluiſſet? Num eò fortè, (quod ſibi Chriſtus hîc propoſuit) ut Apoſtolis ſuis fidem faceret, fore, ut omnia impetrarent, quæ ipſius nomine à Deo peterent? imò aliò planè pertinuiſſent. Quo enim minùs preces ſuas Patri à Chriſto commen-

mendatum iri iis ſperare licuiſſet, eò minùs ſperandum fuiſſet preces ſuas exauditum iri. Unde modò poſitis Chriſti verbis hanc ſententiam ineſſe patet. Illud in præſentiâ prætereo, me, poſtquam hinc in cœlum abiero, vos Patri meo commendaturum; Nam majus quoddam ad ſolatium veſtrum nunc propono, *Patrem ipſum, quia me amâſtis, ſuâ vos ipſius ſponte amare*: Ut nihil ſit cur dubitetis, quin quæ ab eo in meo nomine petieritis, ea ſtatim impetraturi ſitis. Solet utique Chriſtus, ubi de rebus duabus agit, alteram quaſi præterire, nonnunquam in ſpeciem removere, (quam re tamen ipſâ non removet) ut eò magis alteram illuſtret, & amplificet. Id quod in his fieri conſtat (*g*), *Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me.* [(g) *Joh.*12.4.] Quibus etiam illa ejuſdem adde (*h*), *Nolite putare quia ego accuſaturus ſim vos apud Patrem, eſt qui accuſat vos* Moyſes, *in quo ſperatis. Si enim crederetis* Moyſi, *crederetis utique & mihi: de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis*? [(h) *Joh.*5.45, 46,47.] Ubi non negat infideles Judæos ipſius ex dictis & accuſandos, & quidem condemnandos eſſe (hoc enim fore alibi explicatè (*i*) affirmat) ſed, quod Judæi nunquam futurum exiſtimabant, eos ex ipſis *Moſis* ſcriptis planè condemnatum iri docet. [(i) *Joh.*12.48.] Quæ eadem eſt verborum modò poſitorum ratio. Quippe in quibus non negat Chriſtus ſe Patri ſuo Apoſtolos commendaturum eſſe, ſed tantam erga eos eſſe monet Patris ſui benevolentiam, ut quæ ab eo ipſius nomine precarentur, ea facilè conſecuturi eſſent. Quod idem fere *Zegeri*, *Grotii*, & *Menochii*, ínque aliis multis, *Jacobi Capelli* hoc de loco judicium eſt.

XII. Hactenus perſecuti ſumus Sacrificii Chriſti ſingulas antè propoſitas partes. Quarum prima fuit oblatio illa, quâ ſe pro victimâ piaculari morti dedidit. Altera autem mors ipſa. Tertia denique oblatio iſta, quâ ſe, ut victimam piacularem pro peccatis noſtris antè cæſam, in ſacrario cœleſti Deo obtulit. Quas partes etſi nobiſmet ipſis rectè ſtatuiſſe videamur, qui tamen ſecus judicaverit, ut ſibi libuerit, rem inſtituat, modò hac in re inſtituendâ tria ſemper arctè tenere velit. Quorum *primum* eſt, Sacrificium Chriſti, quibuſcunque in rebus contineatur, circa Deum proximè verſatum eſſe. Quippe quod ad omnia Sacrificia ita pertinere demonſtravimus, ut nihil uſquam in ſacris literis Sacrificium vel metaphoricè dicatur, niſi quod vel natura ſuâ proximè verſatur circa Deum, ut preces, & gratiarum actiones; vel ſaltem ejuſmodi vim habet, quæ gratiam apud eum conciliet; ut beneficia in egentes collata, & alia ejuſmodi rectè facta; quæ & ipſa cùm eâ unâ de cauſâ Sacrificia appellari ſoleant, quia ejuſmodi vim habent, quæ propriè circa Deum verſatur, & ad gratiam ejus impetrandam ſpectat, ſanè Sacrificia propriè dicta eodem planè ſpectaſſe patet. Nihil enim eâ ipſâ de cauſâ, quia propriè verſatur circa Deum, & ad gratiam ejus conciliandam pertinet, Sacrificium *metaphoricè* dici potuit, niſi Sacrificia *propriè* dicta eodem etiam pertinuiſſent. Præterea cum Sacrificium Chriſti in genere piaculari fuerit, *alterum* illud quoque tenendum eſt, ita id circa Deum verſatum eſſe, ut ad peccatorum remiſſionem à Deo impetrandam pertinuerit. Quippe quâ in re victimæ cujuſque de peccatis ullis noxiſve cæſæ finis omnino proprius cernitur. *Extremum* id eſt, ita

quemque

quemque inſtituere debere Domini noſtri Sacrificium, ut morti ejus pœnæ vicariæ rationem tribuat. Utpote quod & victimæ piacularis ratio, & ſacræ quoque literæ flagitant. Quorum quæ duo proximè poſita ſunt (in quibus & primum continetur) magno conſenſu tradiderunt (prout alii (*k*) ſatis docuere) veteres omnes Chriſtiani, firmâque & conſtanti fide amplexa eſt Eccleſia Catholica.

(k) v. Teſtimonia Veterum ad finem libri quem Grotius de ſatisfactione Chriſti ſcripſit.

XIII. De regno autem Chriſto, ut Μεσίτῃ, dato (cui *Crellius* cum Sacerdotio ejus, prout hoc à nobis inſtituitur, nullam eſſe poſſe conjunctionem, nullam ſocietatem putat) nos quidem ita judicamus. Poſſe Chriſtum, quæ vult, omnia; Nihil autem velle, quod non ſit idem Deo gratum. Quæ talia ſunt, ea velle omnia. Deo autem pergratum eſſe, (utpote quod ad honorem illum, quem ſibi proprium eſſe voluit, illuſtrandum & amplificandum pertinet) ut Ieſus Chriſtus, quem ipſe tam Μεσίτην hominum apud ſe, quàm ſuum apud homines conſtituit (*l*), non ſolummodo populum ſuum vera doceat, legibus contineat, Spiritus ſui auxiliis juvet, & ad vitam ſempiternam reſuſcitet, ſed & ſibi, ut Patronus, commendet. Neque enim Deum Majeſtatis ſuæ ſolio ceſſiſſe (*m*), neque Ieſu Chriſto, ut Μεσίτῃ, ita regnum tradidiſſe, ut illud ſibi abrogaverit, aut ſemetipſum Chriſto ſubjecerit (*n*). Id ſi ita eſſet, nullas niſi Chriſto ut Μεσίτῃ rite adhiberi poſſe preces, perperámque contra ab Apoſtolis, & Eccleſiâ Catholicâ factum eſſe. Chriſtum quidem factum eſſe omnium Judicem, omnia nunc adminiſtrare, verùm ad Dei voluntatem. Fieri non poſſe, ut *in quo vivimus, movemur, & ſumus*, qui omnia implet, &

(l) 1 Tim. 2. 5.

(m) v. Heb. 1. 3. & 4. 16. & 12. 2.

(n) 1 Cor. 15. 27.

& intuetur, eorum, quæ ad nos pertinent, nihil cogitet, nihil velit, nihil ad ſe pertinere putet; ita Ieſu Chriſto omnia adminiſtranda dederit, ut nihil ipſe de rebus noſtris apud ſe ſtatuat, ſed omnia ſuſque deque habeat. Eſſe itaque erga nos homines (ut & adverſus alia omnia) aliquam Dei voluntatem, Chriſtúmque, ut Pontificem noſtrum, id agere, id in primis velle, ut benevola & propitia ſit Dei erga nos voluntas; eámque ob cauſam nos, ac noſtra commendare Deo. Hac cerni in re Patrocinium illud, quod Chriſti *interceſſio* dicitur. Ac denique his ex rebus intelligi regni & Sacerdotii Chriſti facilem eſſe Societatem, nec alterutrum alterum labefacere.

Id unum, quod moneamus, reſtat, his omnibus, quæ & hîc, & alibi de regno Chriſti paſſim diximus, non regnum illud naturale, quod ad æternum λόγον pertinet, ſed alterum illud deſignari, quod quidem Chriſto, ut Μεσίτῃ, propter ſummam ejus omnibus in rebus, præſertim in voluntariâ morte Deo præſtitam obedientiam, & datum (*o*) docent ſacræ literæ, & Deo tandem reddendum eſſe (*p*).

(o) Phil. 2.9, 10, 11.
(p) 1 Cor. 15.24

F I N I S.

INDEX

Rerum Præcipuarum,

Quæ his in

LIBRIS CONTINENTUR.

A

Aronis conſecratio. *p.*52. & *ſeqq.*
Adeps, renes, & jecoris particula quare in arâ adolebantur, 187. §. 11
Adipum duo genera; quorum alterum in arâ adolendum erat, altero veſci licuit, 188 §. 11
Adjurandi, ſeu obteſtandi formulæ apud Hebræos uſitatæ, 132. §. 9

A.

Adyta Tentorii ſacri, & Templi Ieroſolymitani duo, exterius & interius, *p.*20, 21 §. 2
Adytum interius cœli ſupremi, exterius mundi aſpectabilis ſimulachrum, 21
Agitatio ſacrorum quid ſit, & quid ſignificet, 162. §. 5
A quibus peracta, & quomodo; 184, 185

Agni

Agni aut arietis ad Sacrificia pro noxâ ſemper adhibendi, *p.*145.§.9
Animæ Martyrum quare ſub arâ conſpiciendæ objiciuntur, 181.§.6
Ἀντίλυτρον & λύτρον quid ſint, 336,337. §.4. & 340. §.6
Antitypo id reverà ineſt, quod Typo ſpecie tenus adumbratur, 204,205.§.2.& 256.§.7
Ἀπολύτρωσις quid paſſim valeat in ſacris literis, 344, 345,346
Aquæ luſtrales apud Hebræos quæ, 76,§.1
Puros polluunt, impuros luſtrant, *ib.*
Ara aurata ubi poſita, 21
Ara major ſeu victimaria ubi poſita, *ibid.* & 81, 160. §.3
Ara menſa Dei, 88
Aræ vicem præſtabat menſa ſacra, 88,89.§.7
Arca ſacra ubi poſita, 21
Atrium Tentorii ſacri, *ibid.*
Atria Templi, 23.§.3.& 24.§.5
Aves ad ſacrificia adhibitæ quare a Sacerdote cædendæ, 158.§.2
Quomodo ſacrificandæ, 182

B

Baptiſmus quidam apud omnes fere gentes initiandi ritus, *p.*52

C

Calcei ſacrificantibus exuendi, 75
Caput opertum verecundiæ, apertum audaciæ apud populos orientales ſignum, 56 §.3
Caro victimarum ex fœtu maſculo primo matris partu edito factarum Sacerdotibus data 122.§.6
Caro victimarum pro decimis cæſarum offerentibus data, 124
Caro victimarum quæ, ubi, quibuſque perſoniscomedenda, 195,196,197.§.4,5
Caro victimarum quo temporis ſpatio comedenda, 198 & *ſeqq.* §.7,8,9. & quare, 199 §.8
Caro victimarum ultra tempus ſtatutum aſſervata quare comburenda, 200.§.8
Caudæ ovium quare in arâ adolebantur, 148. §.8

Chriſti

Chriſti ſacrificium circa Deum verſatur, *p.*247.§.8. & 370
Chriſto tribuendum quicquid Typis ejus adumbrabatur, 252.§.5
Chriſtus λύτρον, καθάρσιον, Ἀντίψυχον, & Πρόβατον ἀντίψυχον dictus, 268.§.2
Chriſtus Sacerdos eſt ad rationem Melchiſedeci, 288. §.2. non *Aaronis*, 289
Chriſtus quibus rebus ad Sacerdotium conſecratus, 292, 293
Chriſtus Sacerdos eſt propriè dictus, 294, & *ſeqq.*
Chriſtus quomodo nos Deo commendat, ſive pro nobis intercedit, 302,303.§.9
Chriſti Sacerdotium & regnum ſe invicem non tollunt, *ibid.* & 371,372.§.13
Chriſti ſacrificium ad genus piaculare pertinet, 305
Spiritus Sancti auxilia impetrat, *ibid.*
Chriſti ſacrificium tribus rebus continetur, 307,308,309 §.3
Chriſtus ſe ut victimam piacularem mactandum obtulit, 307,308.§.3
Chriſti preces, quibus ſe ad mortem conſecravit, *p.*308
Chriſtus ſe in cœlo obtulit ut victimam piacularem pro peccatis noſtris antè cæſam, 308,309,352,353
Chriſtus in ſacrificio ſuo triplicem rationem habuit, Offerentis, Victimæ, & Pontificis, 309,310. §.4
Chriſtus morte ſuâ voluntariâ multa præſtitit, quæ involuntariâ præſtare non potuiſſet, 311,312. §.1
Chriſti ad mortem obedientia Martyrii rationem habuit, & Evangelio fidem fecit, 312,313,314. §.2
Chriſti ad mortem obedientia exempli rationem habuit, 314,315.§.3
Chriſti ad mortem obedientia Apoſtolis & Diſcipulis ejus Spiritus Sancti auxilia impetravit, 315,316,317 §.4
Chriſti mortis triplex vis & ratio, 318.§.1
Chriſti mors pœnæ vicariæ rationem habuit, 319.& *ſeqq.* ad 351
Chriſtum pro nobis puniri aliud eſt ac Nos puniri in Chriſto, 331

Chriſti mors quomodo Deo ſatisfecit pro peccatis noſtris, 344, 345. §. 10. & 351
Chriſti, ut victimæ piacularis, mors cum Dei gratiâ & juſtitiâ conſiſtit, 350
Chriſtus nos, ac noſtra, inprimis preces noſtras Deo commendat, 353, & *ſeqq.*
Chriſtus in cœlo Patroni noſtri munus obit, 360, & *ſeqq.*
Chriſtus in cœlo vitam degens quare peccata expiare dictus eſt, 367, 368, §.10
Cœlum ſupremum adyto intimo adumbratum, 21. §.2. 40, §.8
Cœtus univerſus nulla niſi imperata ſacrificia fecit, nulla votiva aut voluntaria, 153 §.3
Cœtus univerſus nullis niſi ſtatis precibus uſus eſt, *ibid.*
Conclavia Sanctuarii Hieroſolymitani, 24, 25, 26. §.5
Conclavia illa afflatu Divino deſignata, 37. §.6
Coronati olim ſacrificabant, 57 §.2
Cultûs ſacri ratio omnibus ſacrificiis inerat, 107. §. 2. 226, 227. §. 9, 10. 233
Sed alia aliis atque aliis ſacrificiis, 107. §. 2. 109. §. 3
Cultus Dei naturalis & cultus ſacrificalis iiſdem in rebus verſantur, 108. §. 3
Cultus omnis Sacer ſive naturalis ſive inſtitutus ad Dei gratiam vel impetrandam vel commemorandam pertinet, 108. §. 3
Cultui externo in ſacrificiis adjungendus erat cultus internus, 233, 234

D

Damna proximo illata quomodo Lege *Moſaicâ* præſtanda, 138. §. 3
Decimæ ex grege & armento apud Judæos Deo ſacræ, & quare, 122, 123. §. 7
Decimandi pecudes qui apud Judæos modus fuit, 123
Deus quare ambulâſſe in mediis Hebræorum caſtris dictus, 30. §. 1

E

ENτυγχάνειν κατὰ & ὑπὲρ quid, 365, 366. §.8
Epiſcopius an rectè legem explicet, *Lev.* 6. 2, 3, *&c.* latam, 138, 139, 140. §.4
An alias duas, *Exod.* 20. 7. *Num.* 15. 30. latas rectè explicet, 140, 141. §.5, 6
Euchariſtica Sacrificia quorſum facta, 119, 120. §.5
Euchariſtica ad ſacrificia aliquo modo referri poſſunt ſacrificia ea ſalutaria, quæ *feſtiva* & *lætifica* dicta ſunt. Item aries Naziræi, & ſacrum fœtu primogenito factum, & quod decimando obveniebat, 120, 121. §.6 122, 123. §.7
Euchariſtica ſacra quare breviori temporis ſpatio, quàm votiva & voluntaria, comedenda, 200. §.9
Euchariſticis victimis panis omne genus additum, & quare, *ibid.*
Expiatio ſacrificalis pœnâ vicariâ facta, 332, *& ſeqq.*

F

FErmenti nihil in arâ adolendum, 88. quare, 91, 92 §.2
Ferta Judæorum ex farinâ triticeâ aut hordeaceâ facta, 84 §.4
Ferta libaminum dicta quæ, *ib.* quibus victimis addita, 85. §.4. quanta, 85. §.5
Ferta libaminum in arâ integra adolebantur, 87. §.6
Vinum iis additum aræ crepidini affuſum, *ibid.*
Ferta totius Cœtus nullo vini libamine aucta quæ, & quot, 87. §.7
Ferta ſingulorum hominum nullo vini libamine aucta quot, & quæ, 89, 90, 91 §.8
Ferta fontium & zelotypiæ dicta nullo thure aut oleo aucta, & quare, 90
Flamines Gentium profanarum inverecundi, 15. §.3.

G

GRatiæ Deo actæ per ſacrificia Euchariſtica, *p.* 120. §.5

H

HIrcus de Idololatria cædi dictus quæ peccata expiabat, 148, & *ſeqq.* §.1.2
Holocauſta genus antiquiſſimum ſacrificiorum, 106. §.1
Holocauſta & ad impetrandam & ad commemorandam Dei gratiam facta, & quare, 108. §.3. 110. §.5
Holocauſtum quare עולה dictum, 109. §.5
Holocauſta facere quinam juſſi, 110. §.6
Holocauſta *apparitionis* quare ſic dicta, 111. §.6
Holocauſta votiva, & voluntaria, *ibid.*
Holocauſta quæ peccata expiare cenſebantur, 111. §.7
Holocauſta Deo apud Templum Ieroſolymitanum facere tam extraneis, quàm Hebræis licuit, 112. §.8
Aliter de aliis ſacrificiis judicatum, *ibid.*
Holocauſta Diis extraneis facta, 113. §.9
Holocauſta quotidiana quorſum facta, 155. §.5. 239

I

IDololatræ Sacerdotio exuti, 64. §.2
Idololatræ quinam apud Judæos habiti, 226. §.9
Ieroſolymæ eadem, quæ caſtrorum populi ratio, 34 & 194
Ἱλαστήριον quid ſit, 21
Immurim quæ Judæis dicta, 183,184
Impuritatis apud Judæos fontes undecim, 67,68
Impuritates corporis quædam quare piaculis expurgandæ, 128,129. §.4
Impuri quomodo luſtrandi, 131 §.8
Interceſſio Chriſti circa Deum verſatur, 359, & *ſeqq.*
Jusjurandum Hebræis quadruplex, 133. §.10
Juvencus de re ignoratâ cæſus quæ peccata expiabat, 148, & *ſeqq.* §.1,2

Korban

K

Korban in ſacris literis dicitur quod Deo pro arâ offerebatur, *p*.81
Korbanoth quæ dicuntur, non omnia in arâ adolebantur, 82. §.1
Korbanoth quæ propriè dicta ſacrificia erant, 82. §.2

L

Lepra quorum peccatorum pœna, 130.§.6
Leproſus quare ſacrum piaculare facere juſſus, *ibid.*
Levitarum conſecratio, 76,77 §.1
Levitæ corpora ſua novaculâ radere juſſi, *ibid.*
Levitæ populi manibus ſibi impoſitis conſecrantur, 77 §.1
Levitæ Deo ab *Aarone* offeruntur, *ibid.*
Levitæ ſacrificiis luſtrantur, *ibid.*
Levitæ à Deo Sacerdotibus dantur, *ibid.*
Levitarum munera, 77, 78 §. 2
Levitæ quâ ætate ad munera ſua obeunda vocabantur, 78, 79. §.3
Lex lata *Lev.* 1. 7. quomodo intelligenda, 190,191
Ligna vermibus corrupta ab arâ rejecta, 65
Loca ad ſacrificandum licita, & illicita, 19,20. §.1
Locum ſacrat inſignis aliqua Dei præſentia, 30,31. §.2
Locorum varii ſanctitatis gradus apud Judæos, 39.§.8
Lugentibus Sacerdotibus ſacrificare interdictum, 69
Luſtratione egere quinam dicti 69

M

Mactatio victimæ quæ legitima cenſebatur, 174
Mactationis locus, 175
Manus ante ſacra lavare mos antiquus, 73
Manuum impoſitio quibus ſingulorum hominum victimis adhibita, 163,164
Manuum impoſitio quibus victimis totius cœtûs adhibita, 165
Manuum impoſitio quorſum pertinebat, 166
Manuum impoſitio precandi & imprecandi ritus erat, *ibid.*

Melchiſedecus quare Sacerdos in æternum dictus, 45. §.3
Melchiſedecus an rebus tantùm inanimis ſacrificabat, 288, 289
Melchiſedeci Sacerdotium quomodo ab *Aaronico* differt, 288. §.2
Mellis nullus in ſacrificiis uſus, & quare, 91,92. §.9
Menſa rite dedicata aræ vicem præſtat, 88,89
Menſâ cum Deo communi utebantur, qui ſacris veſcebantur, 197.§.5
Menſa communis fœderatæ amicitiæ ſpeciem præbuit, *ibid.*
Miniſtri Sacrorum quinam ante Legem *Moſaicam*, 44,45 46. §.3
Mola ſalſa, 86. §.6
Mors per Dei manus qualis, 96. §. 11
Mundus aſpectabilis exteriori Tentorii ſacri adyto adumbratus, 21. §. 2
Mundus à Philone παράκλητος, & Dei Filius dictus, 360, 361

N

Naziræi funeſtati ſacrum piaculare facere juſſi, 132. §.
Nethinæi qui, & quæ eorum munera, 80. §. 4
Nomina Tribuum quare Humeralibus Et Ephodo inſcripta, 55. §. 3

O

Oblatio quid ſit Judæis, 81 §.1
Oblatio victimæ quid ſit, 161
Oblatio duplex in ſacrificiis. Altera ad offerentes, Altera ad Sacerdotes pertinens, *ibid.*
Oblatio Chriſti in terrâ, 307, 308, §. 3.
Oblatio Chriſti in cœlo 353 §. 1
Oblatio Chriſti in cœlo perperam à Socinianis explicata, 354. §. 3
Oblatio Chriſti in cœlo circa Deum verſatur, 354 & ſeqq.
Oblatio Chriſti in cœlo reipſâ non differt ab interceſſione ejus, 359

Offerre Deo eſt idem nonnunquam quod Deo porrigere, *p*.225. ∮.7
Offerentibus quæ ex victimis ſuis partes datæ, 196. ∮.5
Offerentibus ex victimis ſuis piacularibus partes nullæ datæ, 197, 198. ∮.6. & quare, *ibid.*
Oleum quibus fertis additum, 91. ∮.9
Omer primitiarum, 87. ∮.6
Ante primitias illas Deo oblatas far recens nemini guſtare licuit, *ibid.*

P

Panes duo Deo Pentecoſte oblati 87,88. ∮.7
Panes *facierum* qui, quot, quare ita dicti, & fertis annumerati, — 88
Παράκλητος qui ſit, 360. & *ſeqq.*
Paſchale ſacrificium quibus imperatum, 146. ∮. 10
Unde nomen habet, *ibid.*
Quibus ex animantibus lectum, *ibid.*
Quo tempore faciendum, *ibid.*
Sacrificium erat proprie dictum, 147. ∮. 11
Quod ad genus pertinuit, *ibid.*
Peccare *elatâ manu* quid ſit, 141, 142. ∮.6
Peccata quædam cogitatò admiſſa ſacrificiis expiari poterant, 143. ∮.7
Peccata, quibus exitium denunciatum fuit, 127, 128. ∮.3
Peccata ſontibus ignorata quibus ſacrificiis expiabantur, 146. ∮.9. 155, 156. ∮.5
Peccata hominum συμβολικῶς ad pecudes tranſlata, 255. ∮.7
Pelles quomodo victimis detractæ 182, 183
Phylacteria ubi poſita, 56. ∮.3.
Piaculare ſacrificium. Vide Sacrificium.
Pœna Vicaria quid ſit, 248. ∮.1
Pœna Vicaria quò pertineat, *ibid.*
Pœnæ Vicariæ duo genera, 249. ∮.1
Pœna vicaria victimis piacularibus irrogata, 249. & *ſeqq.*
Idem Chriſtianis Veteribus viſum, 264. & *ſeqq.*
Idem Judæis viſum, 269. & *ſeqq.*

Idem

Idem Gentibus profanis viſum, 278.& ſeqq.
Pœna victimis piacularibus averruncata ſontium ipſorum mors fuit, 257,258,259 §. 10
Pœna vicaria & pœna ſontis cujuſque propria quatenus conveniunt, 259, 260. §. 12 Quatenus differunt, 260, & ſeqq. item. 350
Pœna vicaria cum culpæ remiſſione conſiſtit, 262. §. 14
Pœnitentia cum ſacrificiis conjungenda, 168. §. 9
Pontificis Hebræorum dignitas, & officia, 48, 49. §. 5
Pontificis conſecratio, 52, & ſeqq.
Pontificis veſtes, 53. §. 2, 3
Pontifex quare dictus Sacerdos unctus. 61. §. 7
Pontifex Judæorum populi preces Deo ſymbolicè offerebat, 357
Pontifex Judæorum ſuffitum ſacrum Deo adolens Chriſtum adumbrabat preces noſtras Deo in cœlo nunc commendantem, ibid,
Pontificatus virtutis merito, Sacerdotium jure hæreditario ad Sacerdotes pervenit, 61. §. 7
Præfecti Templi quot, & qui, 27. §. 6
Precatio in ſacrario exteriori die expiationis habita, 95
Preces & Sacrificia quatenus differunt, & conveniunt, 108, §. 2. 234
Precantes quò faciem & oculos dirigebant, 164
Preces juxta victimas mox cædendas cum manuum impoſitione adhibendæ, 166, 167, 168
Precum earum formulæ, 168, & ſeqq.
Preces ſemper cum ſacrificiis adhibendæ, 166,167
Preces variæ variis ſacrificiis adhibitæ, 167,168
Preces ſacræ inter ſacrificandum habitæ, 228. §. 11
Preces ſacræ quare vituli labiorum dictæ, 228, 229
Quare ſacrificia dictæ, 229. §. 12
Preces ſacrificales Gentium profanarum, 243. §. 5
Preces noſtræ Deo à Chriſto commendatæ, 353, 354, 357
Primitiæ frugum fructuumque προσφοραὶ quodammodo dici poſſunt, 92. §. 10

Unde petitæ, *ibid.*
Quibus ex rebus lectæ, 93. § 10
Quâ pompâ ſanctuario illatæ, *ibid.*
Primogeniti an primi ſacrorum Miniſtri, 42, & *ſeqq.*
Primogeniti hominum quare redimendi, 121.
Primogeniti mares pecudum ad ſacrificia puraram quare ſacrificandi, *ibid.*
Primogeniti aſinorum quare redimendi, *ibid.*
Proſecandi victimas qui ritus erat, 183, & *ſeqq.*
Proſecta holocauſtorum quæ, ubi, quoties, & quare lavanda, 186
Proſecta holocauſtorum totius cœtus quâ pompâ ad aram offerebantur, 188. §. 12
Quomodo in arâ diſpoſita, 189. §. 13
Sale reſpergenda, *ibid.*
Puerperæ quare ſacrificia piacularia facere juſſæ, 131, §. 7

Q

Quadrupedis omnis ſacrificio puri ſanguis aræ aſpergendus erat, & ablegmina in eâ adolenda à Judæis deſerta peragrantibus, 116. §. 1. & 160. §. 3

R

Reges quinam apud Judæos uncti 61, 62. §. 7
Remiſſio peccatorum duplex. Perfectior, & minus perfecta, 342. §. 9
Minus perfecta multiplex, 342, 343, 344
Ritus quidam extranei Sacerdotibus Hebræorum interdicti, 68, 73, 75
Ritus Sacrificales in holocauſtis obeundi, 157. §. 1
Ritus ſacrificales aliis quibuſdam victimis adhibiti, 158 §. 1
Ritus ſacrificales quinam ab offerentibus, quinam à Sacerdotibus obeundi, & quinam ab aliis rite obiri poterant, 158, 159, §. 2

Ri-

Rituum quorundam ſacrificalium ſignificatio, 224, 225. §.7.233
Ritus externi in cultu ſacro eodem, quo cultus internus, ſpectant, 225. §.8

S

SAbbati otium in ſanctuario nullum, 183. §.7
Sacerdotes Hebræorum quæ ſibi propria munera habuere, quæ cum aliis communia, 47. §. 4
Sacerdotum apud Hebræos duo gradus, octo dignitatis loci, 48,50,51.§.5
Sacerdotum, Levitarum, & virorum ſtationariorum claſſes, 55. §. 5
Sacerdotum Hebræorum conſecratio, 52 & *ſeqq.*
Sacerdotes quâ ætate Sacerdotium adibant, 79, 80, §.3
Sacerdotibus ex victimis quæ partes datæ, 195, 196. §. 4,5
Sacerdotibus ex pecore ad victum familiarem cæſo quæ partes datæ, & quare, 196.§.4
Sacerdotes quo animo pro ſontibus ſacrificare debuerint, 232.§.13
Sacerdotem ſummè perfectum quæ faciunt, 290,291,292 §.4
Sacerdotale munus quomodo ab Apoſtolico differt, 220
Sacerdotium quid ſit, 287
Sacra ſacerrima, & ſacra levia quænam dicta, 156, §.6
Sacra quare ad oſtium Tabernaculi oblata, 160
Sacra ſolida. Vide Holocauſta.
Sacrificare quibus Sacerdotibus interdictum, 63, & *ſeqq.*
Sacrificium quid ſit ad Hebræorum ſenſum, 82. §.2
Sacrificiorum origo quæ fuerit, ambigitur, 2 & *ſeqq.* §,3,4,5
Sacrificiorum originem multi veterum Chriſtianorum humanæ rationi tribuerunt, 7,8 §. 6
Sacrificiorum originem Judæorum nonnulli humanæ rationi tribuerunt, 9. §.6

Sa-

Sacrificia nihil habuerunt,quod Deo propter ſe gratum fuit, 11,12. §.7

Sacrificia quare Judæis imperata ex Veterum Chriſtianorum ſententia, 11, & *ſeqq.* §. 8,9

Sacrificia quare Judæis imperata ex Judæorum nonnullorum ſententia, 15, §.9

Sacrificia Judæis imperata, ut adumbrarent ſacrificium Chriſti, 17. §.10. & 209. & *ſeqq.*

Sacrificia ad conſecrandos Sacerdotes quæ, quo ordine facta, & quare, 58, 59 §.5

Sacrificia iis ex rebus lecta, quæ in victu humano erant, 84. §.3

Sacrificia qualia ex inanimis à Gentibus profanis facta, 96. §. 12

Sacrificia ſalutaria ante latam Legem *Moſaicam* facta, 107 §.1

Sacrificia omnia vel ad impetrandam vel ad commemorandam Dei gratiam facta, 108, 109

Sacrificia ſalutaria unde ortum habuere, 116. §.2

Sacrificia ſalutaria quare שלמים dicta, 114,115. §.1

Sacrificia ſalutaria quare זבחים dicta, 115

Sacrificiorum ſalutarium tria genera. Voluntarium, votivum & Euchariſticum, 116 §.2

Sacrificium voluntarium & votivum quorſum facta, *ibid.*

Sacrificium voluntarium & votivum quomodo differunt, *ibid.* & 117. §.3

Sacrificia quando voveri ſolita, 118

Sacrificia votiva & voluntaria à populis profanis facta, 120 §.5

Sacrificium fœtu primogenito factum. Vide Primogenitum.

Sacrificium ex pecore decimato factum. Vide Decimæ.

Sacrificia piacularia alia de peccato, alia de noxâ facta, 125. §.1

Ea quomodo differebant, 143,144,145. §. 8,9

Sacrificium piaculare pro peccato duplex. Definitum,

& indefinitum, *p.*125. §.1
Sacrificium piaculare definitum quibus de peccatis factum, 125, 126, 127. §. 2, 3
Sacrificium piaculare indefinitum quibus de peccatis & impuritatibus factum, 129 & *ſeqq.*
Sacrificium piaculare pro noxâ duplex. Alterum de noxâ dubiâ factum; alterum de noxa certâ, 135. §. 1
Sacrificium piaculare pro noxâ dubiâ quibus imperatum, *ibid.*
Quâ lege, 136. §.3
Sacrificium piaculare pro noxâ certâ quibus imperatum, 137 138. §.3
Sacrificium piaculare ſine damno præſtito noxam non expiat, 138. §.3
Sacrificia piacularia voto aut voluntate nunquam facta, & quare, 146. §.9
Sacrificium piaculare hominis plebeii quare grati Deo odoris eſſe dictum, 230, 231
Sacrificiorum piacularium vis circa Deum verſatur, 231, 232. §.13
Sacrificiorum omnium vis circa Deum verſatur, 218, & *ſeqq.*
Idem Judæis viſum, 235, & *ſeqq.*
Et Gentibus profanis, 241, & *ſeqq.*
Et veteribus Chriſtianis, 246, 247. §.7
Sacrificia metaphoricè dici quæ ſoleant, & quare, 225, 226, §.12
Sacrificia precum vim habuere, 108, §. 2. 234, 239, 240
Sacrificium. Vide Victima.
Sal omnibus fertis addendus, 92. §.9
Sanctitatis duo genera in ſacris literis Deo tributa, 1. §.1
Sanctitatis duo genera aliis quibuſdam rebus tributa, 2. §.2
Sanctuarii quanta apud Hebræos reverentia, 37, 38 §.7
Sanguis victimarum ubi, & quomodo aſpergendus, 176, & *ſeqq.*
Sanguinis aſperſio quibus in ſacrificiis Pontifici imperata, 159

San-

Sanguinis aſperſio rituum omnium ſacrificalium ſacerrimus, 181. §.6
Sanguinis aſperſione vita victimæ Deo ritu ſacrificali reddita, 254,323,324
Septenarius numerus perfectioni ſacer, 180. §.5
Spiritus Sancti incrementa Chriſti precibus & obedientiâ Apoſtolis impetrata, 315,316. §.4.& 343
Spiritus Sanctus quare παράκλητος dictus, 364. §.7
Spiritus quare ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν dictus, 366. §.9
Statio quid ſit Hebræis, 27. §. 6
Quare ita dicta, 74
Stationarii viri qui, & quare conſtituti, 27. §.6
Strues quotuplex in arâ majori 189,190. §.13
Suffitio quotidiana quomodo in Templo facta, 94. §. 11
Suffitio annua quomodo facta, 95
Suffitio ſacra & populi preces quare ſimul adhibitæ, *ibid.* & 357
Suffitus ſacer quibus ex rebus factus, 94. §.11
Suffitus ſacer precum populi ſymbolum, 357

T

Τὰ πρὸς τὸν Θεὸν quid, 220,221
Templum Ieroſolymitanum quorſum, & à quo conditum, 22.§.3
Templum ſive ναὸς & Sanctuarium ſive ἱερὸν quomodo differunt, 24. §.5
Templi Ieroſolymitani & Tentorii ſacri quæ natura & ratio fuit, 29, & *ſeqq.*
Tentorii ſacri adyta, altaria, &c. 20,21
Tentorium ſacrum, ejuſque vaſa omnia ſacro unguento uncta, 22. §.2
Tenupha & Teruma. Vide Agitatio.
Thus quibus fertis additum, 91. §.9
Typus quid ſit, 201

Typus quomodo antitypum adumbrat, 202, 207, 208
Typus quomodo à ſimili differt, 202, 203
Typus quomodo à ſymbolo differt, 203
Typi eſt rem futuram adumbrare, 203, 204
Typi ſemper minor eſt vis quam antitypi, 204, 205 §. 2
Typi fines alii eſſe poſſunt, atque is, qui typi proprius eſt, 208, 209. §. 4
Typi Chriſti, ut victimæ, omnes erant Judæorum victimæ, 209, 210, 211, §. 5
Typi præcipui Chriſti, ut victimæ, eæ victimæ erant, quarum corpora extra caſtra cremabantur, 211, 212. §. 6
Et in eis præcipuè eæ, quarum ſanguis in adytum intimum illatus erat, 212
Typi Chriſti, ut Victimæ, malè à Socino intellecti, 213, 214. §. 7

V

VAcca rufa extra populi caſtra comburenda, 152. §. 3
Vaccæ rufæ cineres quorſum pertinebant, *ibid.*
Vacca rufa ſacris totius cœtus accenſenda, 193. §. 1
Vacca de homicidio cæſa ſacris totius cœtûs annumeranda, 153. §. 3
Vacca ea quorſum cæſa fuit, 324, 325
Veſtes Sacerdotum gregariorum, 58. §. 4
Victimæ Judæorum quibus ex generibus animantium lectæ, 97. §. 1
Quare iis ex generibus lectæ, 97. & *ſeqq.*
Victimarum apud Judæos vitia, 101. §. 2
Victimarum apud profanas Gentes vitia, 102. §. 3
Victimarum ætas apud Judæos ſpectata, 103. §. 4. 104. §. 6

Victi-

Victimarum ætas apud Gentes profanas ſpectata, 104, §.5
Victimarum apud Judæos exploratio, 101. §.2
Victimarum apud Gentes profanas exploratio, 102. §.3
Victimarum ſexûs quibuſdam in ſacrificiis ratio habita, 105. §.7
Victimarum genera omnia Lege Moſaicâ deſignata, 106. §.1
Victimarum ſalutarium varia genera, *ibid.*
Victimarum ſalutarium partes aliæ aræ, aliæ Sacerdotibus, aliæ offerentibus datæ, 114, 115. §.1
Victimæ totius cœtus quare ſic dictæ, 148. §.1
Victimæ totius cœtûs aliæ pro re natâ, aliæ ſtatis temporibus immolatæ, *ibid.*
Victimæ totius cœtûs pro re natâ immolatæ quæ, *ibid.*
Quibus de peccatis immolatæ, 148, & *ſeqq.*
Victimæ totius cœtus ſtatis temporibus immolatæ quæ, 153, 154, 155. §.4
Quorſum immolatæ, 155. §.5
Victimarum partes in arâ adolendæ quæ, 107. §.11
Victimæ extra caſtra comburendæ quæ, 192
Offerentium peccatis συμβολικῶς in ſe conjectis pollutæ, 192, 193, 249, 250, 251
Idem Judæis viſum, 271, 272
Cremantes polluebant, 192, 193
Victimarum piacularium corpora apud profanas Gentes pro impuris habita, 195, §.3
Victimarum delectus quæ cauſa fuit, 223, 224. §.6
Victimæ quorſum factæ, 235, 236, 239, 241, & *ſeqq.*
Victimæ ſalutares quorſum factæ, 237
Victimæ piaculares quorſum factæ, 238
Victimis piacularibus pœna vicaria irrogata, 249, & *ſeqq.*
Ita Chriſtianis veteribus viſum, 264, & *ſeqq.*
Et Judæis, 269. & *ſeqq.*
Et profanis populis, 278, & *ſeqq.*
Victimæ Judæorum piaculares ſon-

ſontibus ſurrogatæ, 349. §. 13
Vinum interdictum Sacerdotibus vices ſuas in ſanctuario obeuntibus, & quare, 70, 71, 72
Viſcera, & viſceratio quid, 113. §. 9
Vitia corporis quænam in Sacerdote, 66, 67
Unguentum ſacrum quibus adhibitum, & quam ſignificationem habuit, 57. §. 3
Uxores Sacerdotum quales eſſe debebant, 65, 66

Y

Ὑπὲρ & περὶ ἁμαρτιῶν mori quid, 345, 346, 347. §. 11
Ὑπὲρ ἡμῶν mori quid, 348

Finis Indicis.

VA1 8838

ERRATA.

Pag.21.lin.3.lege *propitiatorium).* p.25.l.32. הגזית. p.26. l. 20. utroque. p. 38. l. ult. ſanctuarii. p. 41. l. 16. quovis. p. 48. l. 32. dele אלם, & lege יותר שלם ממנו. p.50.in marg.(קתיקולין. p.63.l.20.בשוגג. p. 74.l.8. petunt. p.91.l.30.at. p.99.l.17.הרעת. ib.l.20.מגרלים. p.100.l.26. הבהמות. p.108.l.3.נדר. p.120.l.1.לך). p.121.l.22. aſinarum. p.128.l.31. quidam. p. 130.l.16.תורת. p.132.l.36.קול.p.157.l.25.quidam.p.167.l.10.at.p.169.l.1. ככתוב. p.170.l.24.נא. p.171.l.8.ובושתי. p.241.l.9 שיקרבו. p. 251. l.27. dictus eſt. p.254.l.penult. & ult. *ſive eius repræſentatio ſanguinis aſperſione in arâ facta.* p. 270.l.11.היו. ib.l.20. ונפשו. ib.l.29.שלא. p.319.l.13. dividet. p.363.l.8.בעולם.

Interpunctionis vitia Lector ipſe ſuo ex judicio corriget.

78.C.47